

Kissat arjen sankareina

Aidot saapasjalkakissat pelastajina ja kehräävinä terapeutteina

Helena Anttila

Sivuainetutkielma

Etnologian syventävät

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos, etnologia

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Tutkielman valmistumiskuukausi 2023

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck –järjestelmällä

Sivuaineen tutkielma

Tutkinto-ohjelman nimi, oppiaine: Etnologian syventävät

Etunimi Sukunimi Helena Anttila

Tutkielman otsikko Kissat arjen sankareina

Aidot saapasjalkakissat pelastajina ja kehräävinä terapeutteina

Sivumäärät: tutkielman sivumäärä 124, liitteiden sivumäärä 19.

Tiivistelmän tyyli on **Abstract**.

Tämän etnologian sivuainetutkielman aiheena ovat Sankarikissat ja lemmikkiarki. Tutkielma liittyy eläinkäanteeseen (Animal Turn) humanistisessa eläintutkimuksessa. Kissoja on toistaiseksi tutkittu vähän ihmistieteellisessä eläintutkimuksessa ja koska kissa on väärinymmärretty eläin, niin uutta tietoa tarvitaan. Avustajaeläinten ja seuraeläinten merkitys on myös kasvamassa yhteiskunnassa, missä palveluiden saatavuus on jatkuvasti epävarmempaa ja on paljon yksinäisyyttä.

Kissa on perinteisesti tulkittu itsenäiseksi ja yksin viihtyväksi eläimeksi, jota kiinnostaa vain saalis ja kissan eleet ihmistä kohtaan kuvataan helposti välinpitämättömiksi. Kissa on liitetty myös ihmisten arvottavan tavan mukaan pahan eläimen rooliin, mitä vasten koira on asettunut normiksi ja ihmistä uskollisesti palvelevaksi sankariksi. Perinteinen tapa jakaa eläimiä kuvastaa ihmiskeskeistä ajattelua, missä ihminen on kaiken päämäärä.

Kissoissa ei ole osattu nähdä arjen sankaruutta. Tutkin, minkälainen kissa on arjen sankari ja minkälaisissa tilanteissa kissasta voi tulla sankari. Näissä tilanteissa kissan ja ihmisen välisellä sanattomalla vuorovaikutuksella on keskeinen merkitys, mutta myös yhteisellä kielellä, mikä on muodostunut ihmisen ja kissan välille. Tapahtumat, joissa kissasta tulee ihmisensä sankari, kertovat myös ihmisen ja kissan välisestä kiintymyksestä.

Hylättyjen kissojen määrä on Suomessa lisääntynyt huolestuttavasti. Tavoitteenani on tuoda enemmän neuvottelua ja kunnioitusta siihen, miten ihmiset kohtelevat muita eläimiä. Siksi tarkastelussa on symbioosin kaltaisia kissa-ihmissuhteita.

Aineistona käytän itse keräämäni kyselyaineistoa, mitä täydennän arkistolähteillä ja kirjallisuudella sekä verkkomateriaalilla. Menetelminä käytän kulttuurianalyysiä, affektiivista teoriaa ja autoetnografiaa. Kyseessä on laadullisiin menetelmiin perustuva tutkimus.

Keskeisimpänä tuloksena voidaan todeta, että kissa voi olla sankari siinä missä koirakin ja kissan ja ihmisen side voi olla syvä ja vastavuoroinen. Moni vastaaja oli halunnut tarjota kodin kodittomalle kissalle, mutta myös jokin rotu saattoi kiinnostaa. Kissojen ja ihmisten välille voi muodostua syvää kiintymystä, mikä osoittaa, ettei kissa ole välinpitämätön ihmisiä kohtaan. Sankaruutta tarvitaan, kun sairaskohtaus tai hetkellinen ajatuksiin vaipuminen – sanalla sanoen elämä puuttuu tavallisten arkirutiinien kulkuun. Perinteisen hiirivahdin lisäksi kissa toimii myös ihmisen avustajana ja tukena, kodin vahtina ja tekijänä. Usea vastaaja oli halunnut tarjota kodin kodittomalle kissalle tai kiinnostunut jostain rotukissasta sen luonteen vuoksi. Ihmistä voi kiinnostaa kissassa sen vapauden kaipuu ja viljeys, mistä myös ihminen voi oppia elämään rennommin ja irtautumaan arjen ja työn paineista. Ei ole mitään rauhoittavampaa, kuin kotoisasti kerällä hyrisevä kissa ja kissaa leikkisämpää olentoa voi olla vaikeaa löytää.

Avainsanat: arki, kissa, kotikissa, kulttuuri, representaatio, rutiinit, sankarit, sankariteko, toimijuus, vuorovaikutus

Sisällysluettelo

1. Johdanto

Taustaluku	1
Aineisto	5
Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet	11
Aikaisempi tutkimus ja eläinkäänne ihmistieteissä	19
Menetelmät	29
2 Sankaruus arjessa	35
Kissa suojelijana	35
Kissankielen aakkoset	43
Siinä on jotain taikaa – affektiivinen teoria ja kissan kehräys	46
3 Sankaruus poikkeusaikana	57
Kissa ja sotaherra	57
4 Kissa pelastajana	63
Sydämeni kissa	63
Kissamiehiä ja naisia, kissan paikat kotona	69
Lapset ja kissat	84
Kissan rakkaus ihmistä kohtaan	91
Kissa on useita minuutteja palohälytintä nopeampi	97
5 Loppuluku	103
Lähteet	109
Liitteet	125
Liite 1. Haastattelukysymykset	125
Liite 2. Tietosuojailmoitus	127
Liite 3. Kuvaliite	131
Liite 4. Mille - ystävä, jota ei voi unohtaa	139
Liite 5. Sähköposti vastaus kissaliitolta	144

1 Johdanto

Tutkimuksen tausta

Roope löytyi roskiksesta ja omistajaa ei löytynyt, joten otin Kissan itselleni.¹

Alun lainaus kuvastaa raadollisella tavalla kissojen asemaa Suomessa. Joku oli hylännyt kissan kuin hän olisi ollut kertakäyttömuki – pelkkä roska. Eläinlääkäri Heidi Tuuralalle kissasta tuli kuitenkin hänen elämänsä pelastanut sankarikissa, joka osallistui myös kaikkeen arkielämään, ja jonka luonteesta löytyy monta eri puolta: ”puolustava, kiltti, otti osaa kaikkeen, leikkisä, helppo ottaa mukaan ja rauhallinen.”² Tuurala toteaa, että ”Kissa on tasavertainen koiran kanssa pelastajana, sillä kissa voi varoittaa tulipalosta ja sairaskohtauksesta. Koska moni ei osaa lukea kissaa, kissoja ei arvosteta, kuten koiria.”³ Niinpä kissoja ei ole osattu ajatella sankareina.

Etnologia – aiemmin kansatiede, oli pitkään kansallissankareita tutkiva tieteenala, missä itsenäisen Suomen itsenäinen talonpoika kuvattiin kansallissankarina.⁴ Yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset, kuten kaupungistuminen ja luontosuhteen tarkastelu, toivat tutkimukseen mukaan myös työväestön ja luontoiselinkeinojen harjoittajat, kuten poronhoitajat ja kalastajat, joissa nähtiin nyt paljon ihailtavaa. Näin myös maaseudun tutkimuksesta siirryttiin kansallisromantiikasta muutoksen tarkasteluun. Postmodernissa Suomessa moniulotteisella ja monipuolisella tutkimuksella oli tilaa ja tutkimuskohteissa pyrittiin saamaan näkyviin myös vähemmistöjen, naisten ja erilaisten marginaaliryhmien, syrjäytettyjen ja alistettujen asemaa. Arjen sankarit löytyivät nyt heistä ja kansankulttuurin tilalle tuli tilalle arki saksalaisen *Alltagsgeschichte*-tutkimussuunnan vaikutuksesta.⁵ Eläinkäanteen myötä on mahdollista tarkastella myös suhdettamme muihin eläimiin. Voisivatko arjen sankarit löytyäkin heidän joukostaan?

Kissa oli vanhan ajan maalaiselämässä välttämätön hiiripoliisi, joka toimi talonpoikien apuna.⁶ Suomen kielen maisteri ja toimittaja Minna Keinäsen ja kansatieteilijä arkeologi Harri Nymanin mukaan kissalla oli ratkaiseva rooli korkeakulttuurien kehittämisessä.⁷ Kissojen ja ihmisten yhteisessä historiassa voidaan nähdä useita vallankäytön muotoja, eikä kissan käyttäytymistä ole aina ymmärretty.

¹ Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

² Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

³ Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

⁴ U.E. Lehtonen 2005, 18–20.

⁵ U.E. Lehtonen 2005, 18–20.

⁶ Keinänen ja Nyman 2020, 11–12.

⁷ Keinänen ja Nyman 2020, 11–12.

Saapasjalkakissa-sadun julkaisemista vuonna 1697 voidaan pitää kissan ja ihmisen yhteisessä historiassa käännekohtana, jonka myötä pitkään roihunnut kissaviha alkoi hiipua, kun kissa kelpasi jälleen sankarin rooliin.⁸ Saapasjalkakissan modernissa piirroselokuvassa on myös jotain, mikä kiinnostaa Betsi-kissaani (kansikuva). Ennen Betsiä minulla ollut Muru-kissani myös katsoi elokuvaa ja teki saapasjalkakissa-tempunkin kerran elokuvan aikana. Myös kirjailija James Bowen kuvaa *Bobin Maailmassa*, että Bob osasi kyseisen tempun, jolloin kissa katsoi Jamesia suurilla, läpituokevan vihreillä silmillään. Ilme on sydäntä särkevän söpö ja täysin vastustamaton. Bob käytti tempua saadakseen Bowenin huomaamaan hänet ja antamaan ruokaa aamuisin.⁹ Sankarikissoja ei yleensä esiinny elokuvissa.

Animaatioelokuvan kissahahmot muistuttavat hieman oikeaa kissaa, mutta he kuvaavat ihmiskissoja, joihin on liitetty erilaisia kissamaisia piirteitä korostamaan maskuliinisuutta tai feminiinisyttä. Kun Saapasjalkakissaan liittyy naissankarin ja suuren rakastajan maine, elokuvan tyttökissa Kitty Silkkkitassun naiseus on luotu amputoitujen varvasnivelten kautta, mikä voi olla viittaus naiseen ja kissoihin liittyvään väkivaltaan, mutta samalla piirre tekee Kittystä haavoittuvan. Kun Saapasjalkakissa kysyy Kittyiltä, miksi häneltä puuttuu kynnet, Kitty toteaa, että se ehkä liittyi siihen, kun hän kynsi sohvaa. Saapasjalkakissa toteaa tähän: ”Kissaihmiset ovat hulluja.”¹⁰ Kohtaus kuvaa, millä ehdoilla ihmiset ottavat kissan osaksi kotejaan ja viittaa myös stereotypioihin kissaihmisistä. Amerikkalaisversion Saapasjalkakissan ääni Antonio Banderas on osoittautunut kissamieheksi ja tuonut esiin Los Angelesin hylättyjen kissojen asemaa järjestämällä elokuvasta esityksen, minne hän kutsui löytökissoja ja etsi kissoille koteja.¹¹ Kissa on Suomessa ja muualla maailmassa ehkä väärinymmärretyin eläin, jonka kynnet herättävät ihmisissä närää. Onneksi Suomessa kissojen varvasnivelten poisto on laitonta, eikä siis mahdollista. Toimenpide aiheuttaa kissalla kipua ja käyttäytymisongelmia. Joskus sankaruus vaatii teräviä kynsiä.

Syy, miksi päädyin tähän aiheeseen on, että olen kissahullu. Tietokirjoittaja Petri Pietikäinen esittelee muutamia tunnettuja kissahulluja ihmisiä. Pietikäisen mukaan kissarakastajiksi sanotaan ihmisiä, jotka erityisesti rakastavat kissoja. Heidän joukossaan on ollut esimerkiksi runoilija Pangur Bánista, joka kirjoitti kauniin runon kissasta. Myös englantilainen kuvataiteilija ja keraamikko Louis Wainin (1860–1839) on täytynyt olla hyvin kissahullu Pietikäisen mukaan, koska mies tuli kuuluisaksi kissa-aiheisista töistään.¹² Teen itsekin

⁸ Keinänen & Nyman 2020, 36–38.

⁹ Bowen 2013, 22–23.

¹⁰ Miller 2011.

¹¹ Harwin, Stephanie 2011.

¹² Pietikäinen 2016, 250.

harrastuksena savikissoja ja ymmärrän hyvin kissojen elekieltä, joten siinä mielessä Pietikäisen kuvaus sopii minuun. Kirjailijataiteilija Alice Maddicott toteaa, että kissanainen on jotain, miksi ihminen voi tulla.¹³ Keinänen ja Nyman toteavatkin, että kun ihminen samaistuu kissoihin, hänkin on hyvän matkaa kissa.¹⁴

Ensimmäinen kissakaverini ja sittemmin lemmikkini oli isovanhempieni mustavalkoinen kollikissa Varjo. Kerran kun lapsen innossani menin kissaa halaamaan, hän¹⁵ raapaisi minua, sillä hän koki olevansa nurkkaan ahdistettu. En saanut kissapelkoa, sanoin vain isille, että kissa on ”raaputtajakisu.” Eläinten käyttäytymistieteilijä Helena Telkänranta toteaa, että jotkut ihmiset pitävät kissoja arvaamattomina, mikä kertoo kuitenkin ihmisen kokemuksesta, eikä kissasta. Kissan varoittaa hienovaraisin elein, mitkä usein jäävät ihmisiltä huomaamatta.¹⁶ Yleisen historian professori Taina Syrjämää toteaa, että posthumanistisessa tutkimuksessa näkyy usein tutkijoiden omakohtainen kokemus eläimistä. Kokemus ei poista ihmisen näkökulman rajoituksia, mutta mahdollistaa sanattomien viestien tulkinnan.¹⁷ Kissat ovat seuranneet minua läpi elämäni lapsuuden maalauskodista kaupunkilaiskoteihini. Koti ja tila ovatkin keskeisiä asioita, joihin myös kissa vaikuttaa ja jotka toisaalta pakottavat miettimään suhdetta eläimiin. Esimerkiksi kerrostaloasunto on rajoittava kissalle.

Syrjämää toteaa, että kissoja on tutkittu yllättävän vähän siihen verraten, miten pitkä kissan ja ihmisen yhteinen historia on ja miten paljon kissoja on Suomessa – arviolta 600 000 lemmikkikissaa.¹⁸ Kissat eivät ole saaneet yhtä paljon näkyvyyttä, kuin vaikkapa tuotantoeläimet, joista riippui ihmisten elinkeino, tai rotukoirat, jotka liittyivät eliitin miesten metsästysharrastukseen.¹⁹ Suomessa on kissakriisi, sillä hylättyjen populaatiokissojen määrä on lisääntynyt. Se kertoo kissan arvostuksen puutteesta. Suomen eläinsuojeluyhdistyksellä on parhaillaan menossa #MIAUtoo-kampanja, jonka avulla kissoja koitetaan auttaa.²⁰ Sukupuolentutkija Irni Kuura kritisoi ajatusta, että ainoa keino ratkaista populaatiokissojen kohtalo, on tappaa heidät, mikä liittyy enemmän taloudellisiin syihin kuin

¹³ Maddicott, 2020, 11–12.

¹⁴ Keinänen ja Nyman 2020, 165–166.

¹⁵ Käytän tässä tutkielmassa pääosin hän pronominia murtamaan ihminen – eläin rajantekoa Syrjämään tapaan. Hänen mukaansa hän ja se pronomineja alettiin käyttää kirjakielessä 1800-luvulla, mutta niiden käyttö vaihtelee puhekielessä murrealueittain (Syrjämää2020, 152). Luettavuuden vuoksi käytän paikoitellen myös se ja niiden. Eläinkäsitettä käytän puhuessani muista lajeista kuin ihmisistä, kuten esimerkiksi kansatieteilijä Jussi Lehtonen on tehnyt (2020, 375.).

¹⁶ Telkänranta 2023, 116.

¹⁷ Syrjämää 2020, 136.

¹⁸ Syrjämää 2020, 134.

¹⁹ Syrjämää 2020, 151.

²⁰ Suomen eläinoikeusjuristit Ry. Viitattu 23.8.2023.

eläintenhyvinvointikysymyksiin.²¹ Etnologi Sanna Lillbroända-Annala nostaa esiin kissojen oikeuden olla täällä. Lillbroända-Annala ei halunnut sivuuttaa kohtaamiaan hylättyjä kissoja kuten useimmat muut, vaan otti kissoista kuvia Rodoksen matkallaan tehdäkseen heidät näkyviksi.²² Lillbroända-Annala tarkkaili murheellisena kissanpentua, joka leikki, söi ja nukkui yksin kivisillä portailla. Hän muistuttaa, että se ei ollut kissan oma valinta, vaan ihmisen.²³

Sosiologi Amber E George on analysoinut, miten perheväkivaltaa kuvataan Tipin ja Sylvesterin kautta. Vaikka päällisin puolin näyttää siltä, että Tipi on viattomuuden perikuva, niin todellisuudessa hän yrittää julmasti tuhota Sylvesterin, joka elää väkivallan kierteessä voidakseen asua isoäidin luona. Piirroselokuvassa ei-inhimillisiin ja haavoittuviin eläimiin kohdistuva väkivalta esitetään sallittuna ja huvittavana ja kissa pahiksena.²⁴ Kissan saalistustapaa ei ymmärretä ja väitetään, että kissa tappaa huvikseen²⁵ jolloin voi jäädä poikasia ilman emoa.²⁶ Väitteet ovat ihmiskeskeisiä, sillä metsästäjät voivat tappaa supikoiria myös pentuaikana. Lehdissä on ollut myös kertomuksia karhuista, jotka ovat kulkeneet vuosia pienpetorauta käpälässään.²⁷ Kulttuurihistorioitsija Heta Lähdesmäki toteaa, että 1800-luvulla sudet haluttiin hävittää Suomesta ja metsästäjien kerrottiin nauttivan susien metsästämisestä.²⁸ Sukupuolentutkija Irni Kuura on kritisoinut sitä, että ihminen usein ajattelee, että kaikki pitää tappaa, mikä ilmenee Ruokaviraston kissapopulaation hallinto-ohjelman muodossa. Kissojen tappamista perustellaan eläinsuojeluna, vaikka sairaiden kissojen hoitoon ei vain haluta laittaa rahaa valtion kassasta.²⁹

Akatemiatutkija Johanna Oksala toteaa, että filosofinen ajattelu ei ala ihmettelystä, vaan kokemuksesta, että jotain on vialla: jokin nykyisyydessämme on ongelmallista ja kestänytöntä.³⁰ Yhteiskunnassamme on kissavastainen ilmapiiri. Kun esimerkiksi eläimistä puhutaan haittaeläiminä tai tilastollisesti numeroina, yksilöllisyys sivutetaan.³¹ Monilajisen historian tutkija Otto Latva nostaa esiin ihmisten tekemät jaottelut vieraslajeihin ja kotoperäisiin. Latva toteaa, että elonkirjon muutosten ymmärtämiseen tarvitaan myös

²¹ Kuura 2022.

²² Lillbroända-Annala 2019, 149.

²³ Lillbroända-Annala 2019, 149.

²⁴ E. George 2018, 128–129.

²⁵ Esim. Aherikko 2023.

²⁶ Esim. Uusivirta 2020.

²⁷ Seppälä 2022.

²⁸ Lähdesmäki 2020, 238.

²⁹ Kuura 2022.

³⁰ Oksala 2005, 165.

³¹ Aaltola ja Keto 2018, 119–120.

humanistista tutkimusta.³² Empatian kannalta on oleellista tunnistaa olento yksilönä, jolla on oma näkökulmansa ja kokemusmaailmansa.³³ Koirasankari on monille tuttu, mutta kissa sankarina on useille tuntematon olento. Minkälainen on sankarikissa ja minkälaisesta lemmikkisuhteesta tällöin on kysymys. Työni liittyy eläinkäanteeseen ja ihmiskeskeisyyden kritiikkiin. Sen on tarkoitus lisätä humanistista eläintutkimusta kissojen osalta ja parantaa kissojen arvostusta.

Aineisto

Syrjämää on tutkinut kissojen ja ihmisten yhteistä historiaa ja vuorovaikutusta ja toteaa, että nykykissojen ja ihmisten vuorovaikutuksen tutkimuksessa painottuu Syrjämään mukaan etnografinen tutkimusote. Syrjämää toteaa, että kissojen vähäinen tutkimus voi johtua aineiston niukkuudesta ja fragmentaarisuudesta.³⁴ Koska sankarikissat omistajineen ovat marginaalinen ja hajanainen ryhmä, kaikki aineisto ei ole ollut valmiina käytettäväksi, jotta se olisi voitu etnologian professori Helena Ruotsalan käyttämän kielikuvan mukaan vain poimia kuin marjoja.³⁵ Etnologiassa on oltu kiinnostuneita tutkimaan juuri marginaaliryhmien elämää, mutta toisinaan nousee myös esiin kysymyksiä siitä, mikä on pienten tutkimusten yhteiskunnallinen merkitys ja voiko tutkimus olla liian pientä. Kulttuurintutkijat analysoivat usein ilmiöitä, jotka liittyvät läheisesti ihmisten arkeen ja joista on helppo olla jotain mieltä. Myös menetelmät, kuten keruut ja keskustelut, vaikuttavat yleistajuisilta, joten kulttuurintutkijoilta on kysytty usein, mikä tekee heidän työstään tiedettä. Monet kulttuurintutkimusta innoittavat aiheet voivat vaikuttaa vähäpätöisiltä, kuten yksittäiset taideteokset, alakulttuuriset ilmiöt ja erikoiset muotitrendit.³⁶ Tässä yhteydessä myös sankarikissat voidaan nähdä vähäpätöisenä aiheena, koska kissoja ei muutenkaan arvosteta. Kulttuurintutkija Juhana Venäläinen ja antropologi Taina Kinnunen toteavat, että kohdistamalla huomion erityiseen ja poikkeavaan kulttuurintutkimus on aina tehnyt tarkkasilmäistä aikalaisdiagnoosia ja rakentanut yleisteoriaa laajemmista kulttuurisista ilmiöistä. Marginaalisimmatkaan kulttuuri-ilmiöt eivät synny tyhjästä, vaan samasta kulttuurisesta ilmapiiristä, mistä saamme vaikutteita.³⁷ Kansatieteilijä Jussi Lehtonen huomauttaa, että avustajaeläinten tutkimukselle on olemassa yhteiskunnallinen

³² Latva 2021.

³³ Aaltola ja Keto 2018, 119–120.

³⁴ Syrjämää 2020, 134–135.

³⁵ Ruotsala 2005, 47.

³⁶ Kinnunen ja Venäläinen 2022, 17–18.

³⁷ Kinnunen ja Venäläinen 2022, 17–18.

tilaus, kun vanhusten määrä kasvaa ja hoitoon käytettävä raha hupenee.³⁸ Sankarikissoille, terapia- tai avustajakissoille ja heidän tutkimukselleen on siis tarvetta siinä missä muidenkin avustajaeläinten tutkimukselle. Kulttuurien tutkimuksessa keskeistä on myös, että havainnoidessamme ympäröivää maailmaa, avaamme aistimme ja mieleemme myös muunlaisille tavoille olla ja elää. Muodostamme tietoa vuorovaikutuksessa maailman, ihmisten ja ei-inhimillisten toimijoiden kanssa, ajattelemme ja opimme yhdessä.³⁹

Sankarikissatarinoita on kerätty vähemmän aikaa, kuin sankarikoirista. Kennelliitto on palkinnut sankarikoiria jo 1970-luvulta lähtien.⁴⁰ Sankarikissojen tarinoita löytyy Suomen kissaliiton sivuilta vasta 2014 vuodesta alkaen. Liitto on ollut toiminnassa vuodesta 1975.⁴¹ Syrjämäa toteaa, että koirista löytyy paljon aineistoa, koska koiraharrastus ja näyttelyt olivat kissanäyttelyitä aiemmin eliitin suosiossa.⁴² Koska sankarikissoja on palkittu, käytännöllisintä oli pyytää Kissaliitolta sankarikissojen huoltajien sähköpostit ja lähettää sähköpostitse lyhyt teemakysely. Yksi etu tässä tavassa kerätä aineistoa on taloudellisuus opiskelijabudjetilla, mutta menetelmässä on myös rajoituksensa. Koska kaikki virallisesti palkittujen sankarikissojen huoltajat eivät vastanneet, etsin Facebook-yhteisöistä kissaihmiä, joiden kissoissa oli sankariainesta. Nämä vastaukset tarjosivatkin hyvää vertailuaineistoa pohdittaessa, mikä tekee sankarin, koska kissoille ei oltu haettu Sankari-kissan arvonimeä. Kaikille vastaajille kyselyyn vastaaminen tietokoneella ei ollut hyvä tapa, sillä osa vastaajista ei ollut tottunut tietokoneen käyttäjä. Kansatieteilijä Pia Olssonin mukaan vastaajan elämäntilanteella on paljon merkitystä vastaamiseen. Joillekin kysely tarjoaa mahdollisuuden purkaa tunteita.⁴³ Osalla vastaajista oli myös avustaja, joka kirjoitti vastaukset.

Sankariteot olivat sattumanvaraisia, joten niitä en voinut havainnoida. Lisäksi kissojen omistajat asuivat kaukana ja hajallaan ympäri Suomea. Joissain tapauksissa kyselin, jos olisi ollut mahdollista järjestää tapaaminen. Olisin halunnut esimerkiksi hieman tarkempia tietoja ja havaintoja siitä, miten koulutettu hypokissa⁴⁴ käytti tekniikkaa. Kissa osaa hälyttää ihmiselleen apua tämän saadessa epilepsia-kohtauksen. Tuuralan mukaan avustajakissa Kajo on vieraiden suhteen arka ja olisi vaatinut useamman käynnin, jotta häntä olisi voinut tarkkailla. Se ei ollut mahdollista välimatkojen ja aikataulun vuoksi. Tilannetta voi verrata siihen, mitä Ruotsala kirjoittaa porokoirien kouluttamisesta, sillä kun hän kysyi porokoirien koulutuksesta,

³⁸ Kettunen ja Lehtonen 2017–2018.

³⁹ Fingerroos, Kajander ja Lappi 2022, 11.

⁴⁰ Kennelliitto.

⁴¹ Kissaliitto. Sankarikissat. Viitattu 9.4.2023.

⁴² Syrjämäa 2020, 134–135.

⁴³ Olsson 2016, 167–168.

⁴⁴ Kissa, joka osaa haistaa ihmisen veren sokerin.

niin haastateltavat veivät hänet mieluummin katsomaan, miten porokoira työskenteli. Koska suurin osa koulutuksesta tapahtui sanattoman viestinnän kautta ja muodosti tällöin hiljaista tietoa, niin siitä oli vaikeaa kertoa sanallisesti.⁴⁵ Hypokissojen kouluttamisen voidaan ajatella olevan samanlaista hiljaista tietoa, kuin porokoirien. Aineiston muodostamisesta sovittiin tapauskohtaisesti.

Aineistoni on luonteeltaan muistitietoa. Etnologi Pirjo Korkiakangas toteaa, että tutkijan keräämää ja arkistokokoelmien aineistoja on pidetty primäärimateriaalina, tiedonlähteenä, jolla muiden aineistojen ohella todennetaan tutkimuksesta syntyviä päätelmiä. Muistitietoa siteeraamalla muistelmat saatetaan elämään, ja tuodaan esiin laadullisten menetelmien moniäänisyys.⁴⁶ Muistitiedolle ominaista on, että muistetut asiat, arkiset ja vähäpätöisen tuntuisetkin, ovat merkityksellisiä muistelijalle itselleen, jolloin niitä ei voida irroittaa kontekstistaan, eli muistelijan elämästä. Muisti on erottamaton osa myös elämää ja kulttuuria, se mahdollistaa tapahtumien ja asioiden kokemisen ajallisena jatkumona. Etnologiaa on luonnehtinut katse menneisyyteen, jolloin muisti on moniaineksisesti mukana.⁴⁷ Muistelmat syntyvät kuitenkin aina muistelijan silloisessa nykyhetkessä ja muistin varassa rakentuu myös kuva tulevaisuudesta, mihin etnologinen tutkimus myös suuntautuu. Aineistoni koostuu 12 kyselyvastauksesta, joista yksi on puhelinhaastattelu. Viisi näistä vastauksista on virallisen sankarikissan arvonimellä palkitun kissan huoltajan antamaa, viisi Eläinvideokerho eli EVK HALP-ryhmän⁴⁸ kautta yhteydenottopyyntöni vastanneita, yksi Inhimilliset Kissanomistajat-ryhmän kautta vastannut ja yksi Migreeni-ryhmän kautta kirjeitse vastannut. Sain myös valokuvia, jotka ovat mukana liitteenä tai havainnollistamassa tekstiä. Kuvissa on sekä palkittuja että palkitsemattomia sankarikissoja. Kuten Lillbroända-Annala, Syrjämaa ja Maddicottkin, haluan kuvien kautta muistuttaa myös siitä, että kissat ovat eläviä ja tuntevia olentoja ja kiintymys kissojen ja ihmisten välillä on todellista.

Lisäksi olen käyttänyt Suomen Kirjallisuuden Seuran Lemmikit 2014–2015 kyselyaineistoa sekä Kissakaskut-kyselyaineistoa. Lemmikit-kyselystä löytyi yksi vastaus, mikä sijoittuu sotien aikaan ja sopii mielestäni osaksi aineistoa. Arkistoaineistossa oli paljon mainintoja kissojen merkityksestä lohduttajina, mutta koska sain kyselyyni riittävästi vastauksia, en käytä

⁴⁵ Ruotsala 2020, 239.

⁴⁶ Korkiakangas 2005, 131.

⁴⁷ Korkiakangas 2005, 130.

⁴⁸ Facebook-ryhmä, jonka tarkoituksena on saattaa yhteen avuntarvitsijat ja tarjoajat. Ryhmässä voi pyytää apua lemmikin hoidossa, esimerkiksi lenkkiseuraa, apua kuljetuksissa, koulutuksissa, ja tarvikkeiden suhteen. Rahalahjoituksia ei lain mukaan voi suoraan pyytää, mutta voi kirjoittaa, että ”kaikki apu on tervetullutta” ja yksityisviestillä voi tarjota apua. Ryhmän nimi tulee sanoista Eläinvideokerho ja englannin kielen sanasta ”help.” (EVK HALP. säännöt.)

arkistoaineistoa kuin aivan muutamaa kontekstiin sopivaa tapausta, jotka poimin selektiivisellä otannalla. Osa arkistomateriaalista on vanhempaa, 1900-luvun ensimmäiseen puoliskoon ja sotamuistoihin kiinnittyvää. Se liittyy osittain myös kollektiiviseen muistiin, mutta lemmikkien – varsinkaan kissojen - rooli sota-aikana ei ole ollut juuri esillä. Kollektiivisen muistin rinnalla kulkee rinnalla yksilöllinen muisti, jonka perustana on omaelämäkerralliset, tapahtumamuistot. Muistamme erilaisia asioita itsekoettuina ja toisten kertomina, sekä historiallisia tapahtumia, joita luonnehditaan yleisesti muistitiedoksi. Omaelämäkerrallinen muisti on nimenomaan muistelijalle tärkeää, mutta voi tuottaa myös kulttuurisesti yleisiä merkityksiä.⁴⁹ Käytän myös elämäkertakirjallisuutta ja Facebook-keskusteluja. Sain yhteensä 17 virallisen sankarikissan huoltajan yhteystiedot Suomen kissaliitolta, mutta heistä osallistui noin kolmasosa.

Kansatieteilijä Pia Olsson toteaa, että kyselyn ja sen välisen vuorovaikutuksen tunnistaminen on tärkeää tutkimuksellisesti, jotta on mahdollista ainakin osin ymmärtää, miksi tietyt näkökulmat nousevat aineistosta erityisesti esiin ja miksi toisista vaietaan. Tällä tavoin voidaan tunnistaa kerronnan taustalla vaikuttavia syitä. Joskus vastauksesta on havaittavissa selkeästi vuorovaikutuksellisuus.⁵⁰ Joistain vastauksista saattoi erottaa erilaisia sävyjä ja tunnetiloja, mitkä vaikuttivat vastaamisen taustalla. Myös arkistoaineistosta saattoi tavoittaa erilaisia tunteita, vaikka ajallinen etäisyys saattoi olla vuosikymmeniä. Uskon, että oma kokemukseni auttoi hahmottamaan erilaisia kissoihin liittyviä tunteita. Puhelimessa saattoi helposti erottaa, että haastateltava oli ajoittain liikuttunut, mikä vaikutti myös minuun ja sai aikaan kyynelien kihoamisen silmiin. Valitettavasti puhelinkeskustelussa ei voinut kuitenkaan välittää myötätuntoa samalla tavoin kuin kasvotusten olisi ollut mahdollista.

Kirjoitetuista aineistoista voi päätellä vastauksien pituudesta monia asioita. Mitä pitempi vastaus, sitä mieluisampi kirjoitettava aihe näytti olevan vastaajalle. Jotkut vastaajat näyttivät haluavan kirjoittaa koko elämäntarinansa, jonka he olivat jakaneet kissojen kanssa. Lisäksi vastauksista voi päätellä, että tilanteet, joista he kertoivat, olivat heille erityisiä ja mieleenpainuvia. Kulttuurintutkimuksen arkistonhoitaja Heli Syrjänen totesikin, että jos hän kirjoittaisi kissoista, hän mielellään kertoisi koko maailmalle, miten tärkeitä he ovat. Maddicott huomauttaa, että klassinen kirjallisuus ja historia on täynnä rakkaustarinoita, joten miksi ei myös ihmisen rakkaus lemmikkiinsä ansaitsisi huomiota. Vaikka kyseessä ei olekaan luonteeltaan romanttinen rakkaus, niin se on kuitenkin totta.⁵¹

⁴⁹ Korhokangas 2005, 137.

⁵⁰ Olsson 2016, 156–157.

⁵¹ Maddicott 2020, 30.

Etnologi Maaru Seppä on tutkinut Sodasta rauhaan-kyselyaineistoa. Hän toteaa, että hänen tapansa lukea aineistoa muuttui jokaisella lukukerralla. Hänellä oli vain vähän tietoa sotahistoriasta, mutta hän osasi tunnistaa ilmiöön liitettyjä käsityksiä yhteishengestä, sisusta, sankaruudesta, työnteosta ja uhrauksesta. Joka kerta hän ajautui uusien kysymysten äärelle, koki samaistumistakin ja huomasi myös lukevansa aineistoa kaunokirjallisen viihdyttävyyden näkökulmasta. Lopulta hän alkoi etsiä toistuvia teemoja ja kertomuksia.⁵² Aineistoa lukiessa myös tutkimuskysymykset hahmottuivat, jolloin ne alkoivat ohjata lukutapaa.⁵³ Tunnistan, että minulla on ollut melko samanlainen tapa lukea aineistoa. Siinä on vaikuttanut myös se, mitä luin Kissaliiton sivulta sankarikissoista ja jonkinlainen kulttuurinen konstruktio sankaruudesta. Ajattelen kuitenkin, että sankaruus voi olla hyvin monia asioita ja joka kissassa voidaan nähdä sankaruutta. Sankaruus voi haastaa käsityksiä yleisistä normeista riippuen myös siitä, kuka on sankari. On kuitenkin huomioitava, että toisin kuin Sepällä suurin osa aineistostani oli itse keräämääni, minkä vuoksi minulla oli jo osittain valmiina tutkimuskysymykset. Aineiston lukemisessa oli kuitenkin paljon samaa, ja myös minun tutkimuskysymykseni vahvistuivat vähitellen lukukerroilla. Lopuksi mietin, tarjosiko aineisto niihin vastaukset vai nousiko aineistosta jotain uutta. Kuten kansatieteilijä Timo J. Virtanen on kirjoittanut, kysely on usein luonteva tapa arjen tutkimuksessa. Menetelmässä on kuitenkin rajoituksensa ja niinpä usein jälkeenpäin joutuu pohtimaan, esimerkiksi, mitä olisi saavutettu kysymällä toisenlaisia kysymyksiä ja olivatko kysymykset johdattelevia.⁵⁴

Joillakin vastaajilla oli arkaluontoisia kertomuksia, mikä saattoi olla syynä, että he tulivat toisiin ajatuksiin. Etnologi Pilvi Hämeenaho ja etnologi ja antropologi Nina Väkeväinen painottavat, että sensitiivisten aiheiden tai arkaluonteiseen tietoon ja erityisiin henkilötietoryhmiin kohdistuva tutkimus edellyttää varautumista tutkimusprosessin eri vaiheisiin liittyviin eettisiin haasteisiin ja siten huolellista suunnittelua.⁵⁵ Sensitiivinen tutkimusasetelma vaatii tilannekohtaista herkkyyttä ja tietoisuutta kunkin tutkimuskohteen haavoittuvuuteen liittyvistä erityispiirteistä.⁵⁶ Sensitiivisyydellä viitataan usein aiheisiin ja kokemuksiin, jotka tutkittavat kokevat häpeällisiksi tai jotka ovat jollain tapaa haavoittaneet heitä. Tällaisiin aiheisiin kuuluvat esimerkiksi väkivalta, traumat, sairaudet, seksuaalinen hyväksikäyttö, suru, kuolema ja itsemurha.⁵⁷ On myös syytä muistaa, että eri asiat ovat

⁵² Seppä 2016, 283–285.

⁵³ Seppä 2016, 288.

⁵⁴ J. Virtanen 2016, 396.

⁵⁵ Hämeenaho ja Väkeväinen 2022, 90.

⁵⁶ Hämeenaho ja Väkeväinen 2022, 90.

⁵⁷ Hämeenaho ja Väkeväinen 2022, 94.

arkaluontoisia eri ihmisille.⁵⁸ Vaikka päällisin puolin voisi ajatella, ettei sankarikissat tai kissoista keskusteleminen ole aiheena arkaluontoista, niin sankaritekoja vaaditaan usein tilanteissa, missä esimerkiksi ihmisen henki on uhattuna sairaskohtauksen vuoksi. Tilanteisiin voi liittyä traumoja ja surua. Kun henkilö kuitenkin on antanut luvan käyttää nimeään, niin asiat, joista hän kertoo, eivät ole hänelle arkaluontoisia, ja hän haluaakin jakaa niitä muiden kanssa. Se saa miettimään, miksi pidämme tiettyjä asioita arkoina. Yksi arkaluontoinen tilanne, mikä tuli esiin, kun etsin vastaajia ja sankarikissoja, oli tapaus, missä kissa pelasti ihmisensä, kun tämä yritti itsemurhaa. Kissa oli tullut ihmisen luo ja naukunut kysyvästi. Tämä sai ihmisen toisiin ajatuksiin ja soittamaan ambulanssin. Vastaajaehdokas jättäytyi lopulta pois kiireeseen vedoten. Itsemurhaan liittyy usein pelko tarttumisesta, se voi olla myös sukupuolittunut, mutta siitä puhumista pidetään edelleen tabuna.⁵⁹

Bored Panda-yhteisön sivustolta otsikon 24 Times Cats Surprised Humans With Their Heroic Acts löytyy eräs tapaus, missä kissa oli auttanut ihmistä pääsemään synkistä ajatuksista. Afganistanin sotilaaksi joutunut Jesse Knott oli ollut komennettuna Hotalin sotilasasemalle, missä hoidettiin myös pientä ryhmää katukissoja. Knott otti hoiviinsa kissanpennun, jota hän hoiti ja suojeli alueella, mikä oli tunnettu myös eläimiin kohdistuvasti julmuudesta. Knottin miehet kuolivat itsemurhauskun vuoksi, mikä ajoi myös Knottin itsetuhoisien ajatusten partaalle. Kissa pysyi kuitenkin lähellä ja kehäsi lohduttavasti. Koshkaksi nimetty kissa sai miehen luota kodin, kun palvelusaika päättyi.⁶⁰

Kyselyvastauksien määrää saattoi karsia myös erilaiset aineiston käyttö- ja tietosuojakaavakkeet. Karjalan tutkimuslaitoksen erikoistutkija Ismo Björn ja Venäjän ja rajatutkimuksen professori Olga Davydova-Minguet toteavat, että viime vuosina on korostunut yksilön edun suojaaminen asettaa omat haasteensa. Tutkijan on sitouduttava lukuisiin sopimuksiin. Tutkimusaineiston säilyttäminen ja julkisuutta koskevat ohjeet ja määräykset asettavat omat rajoitteensa.⁶¹ Kaavakkeiden lukeminen vie aikaa vastaajilta, jolloin kiireinen vastaaja saattaa luovuttaa. Yliopistolle tehtävä tutkimus voi myös tuntua liian jännittävältä, sillä vastaajat voivat kokea, että heidän on vastattava kysymyksiin ”oikein.” Yliopisto organisaationa voi myös motivoida vastaajia. Eräälle sankarikissan omistajalle oli nimittäin tarjottu mahdollisuutta antaa haastattelu Hymy-lehteen, mutta tämä ei houkuttellut, koska kyseinen lehti ei vastaajan mukaan ollut sellainen foorumi, millä hän olisi halunnut perheensä

⁵⁸ Hämeenaho ja Väkeväinen 2022, 94.

⁵⁹ Kosonen 2020, 144.

⁶⁰ Vaiciulaityte 2022, 13.

⁶¹ Björn & Davydova-Minguet 2022, 114–115.

asioita käsiteltävän.⁶² Vastaajien ikäjakauma vaihteli 35–70-vuotiaiden välillä. Vastaajat edustivat erilaisia ammattiryhmiä ja perheitä. Aineistoa tuli runsaasti sivuainelajuiiseen työhön. Rajaukset olen tehnyt aineiston pohjalta ja että syntyisi mahdollisimman monipuolinen kuva siitä, millä tavoin ja missä tilanteissa kissa voi olla sankari. Koska kissoja ja ihmisiä on kuitenkin miljoonia ja hyvin erilaisista taustoista ja eri aikakausilta, kurkistus sankarikissojen ihmeelliseen maailmaan jää vain pintaraapaisuksi.

Tutkimuskysymykset ja keskeiset käsitteet

Tärkein tutkimuskysymykseni on, minkälainen kissa on sankarikissa, mikä tekee sankarin? Tähän liittyy alakysymyksiä, kuten: Voiko kuka tahansa kissa olla sankari? Minkälaisissa tilanteissa kissa on sankari, mitä tapahtuu, kun kissasta tulee sankari, miten kissa toimii ja mihin ihmisen tekoihin tai tunteisiin ja kehollisiin reaktioihin kissa reagoi? Mitä kissan sankaruus kertoo ihmisen ja kissan välisestä suhteesta? Ensimmäisessä käsittelyluvussa pohdin myös vertailun avulla, eroaako kissan sankaruus jotenkin koiran sankaruudesta, osataanko kissa nähdä sankarina vai vaatiiko se, että kissa on sankari jotain enemmän kuin koiralla? Minkälaisia ominaisuuksia sankaruuteen liitetään eläimillä, mitä eläimeltä odotetaan ja näkykö sankaruuden kuvauksissa esimerkiksi erontekoa ihmisen ja eläimen välillä? Työssäni pääroolissa ovat kuitenkin sankarikissat ja aineistoni määrän vuoksi en tee enempää vertailua koiratarinoihin.

Koska sankaruuteen liitetään usein sukupuolittuneita ihanteita, niin tarkastelen myös, määrittäykö sankaruus maskuliinisesti vai feminiinisesti. Sukupuoli merkitsee tässä yhteydessä sosiaaliskulttuurista sukupuolta (gender), joka liittyy niihin käytäntöihin ja merkityksiin, jotka tekevät jostain ilmiöstä maskuliinisuuteen tai feminiinisteen kiinnittyvän. Perinnetutkija Tarja Kupiainen toteaa, että sukupuolet nähdään usein vastakkaisina ja ihmiset jäsentävät herkästi maailmaa erilaisin, totutusti luonnollisina nähtyihin kategorioihin. Kuten Kupiainen, huomioin, että samaan ilmiöön voi liittyä sekä miehisiä että naisellisia elementtejä, enkä näe maskuliinisuutta tai feminiinisyttä vastakkaisina.⁶³ Olen kiinnostunut ihmisten käsityksistä kissoihin liittyen, mitä sankarikissatarinat kertovat kissan ja ihmisen välisestä suhteesta. Mitä motiiveja ihmiset ehkä liittävätkin kissojensa tekoihin? Analyysini on aineistolähtöistä, eli pohdin kissakäsityksiä siltä pohjalta, mitä asioita ihmiset kertovat kissoistaan.

⁶² Halonen, TYKL/spa/1253_2.

⁶³ Kupiainen 2010, 168.

Toiseksi teemaksi tutkimuksessani muodostui lemmikkiarki ja minkälaisia rutiineja ja vuorovaikutusta ihmisten ja kissojen välille on muodostunut. Arjen ja rutiinien merkitys voi olla keskeistä niissä tilanteissa, missä sankaruus syntyy. Kissat ovat tarkkoja rutiineista, kuten esimerkiksi siitä, että he saavat ruoan tietynä aikana ja että nukkumaan mennään säännöllisesti samaan aikaan. Siksi he huomaavat, jos tapahtuu jotain poikkeuksellista ja rutiini rikkoutuu. Rutiinit ovat kategoria askareita, joita pidetään tylsinä, eikä varsinaisina tapahtumina, koska ne ilmenevät toistuvina ja ennustettavina. Etnologien Billy Ehnin ja Orval Löfgrenin mukaan arkiaskareissa on kuitenkin paljon tutkimisen arvoista.⁶⁴ Koska suurin osa arkea eletään kotona ja kissa määrittyy varsinkin kodin piiriin, tarkastelen myös, miten kissa osallistuu kodin tilojen järjestämiseen ja kodin tekemiseen. Jostain syystä kissaan ja kissaihmiin näyttää liittyvän edelleen ennakkoluuloja, mutta ovatko nämä ennakkoluulot edelleen voimissaan ja jos niin miten nämä stereotypiat tulevat esiin? Tämä on kuitenkin vain pieni sivujuonne työssäni.

Tarkastelen, minkälaisia kissarepresentaatioita aineistosta heijastuu, mikä on yhteiskunnan kissakäsitys ja miten sankarikissat ihmisineen mahdollisesti haastavat normatiivista kissarepresentaatiota. Sen sijaan en tarkastele kissoihin liittyviä uskomuksia, vaikka ne saattavat aika ajoin tulla esiin, koska uskomukset voivat vaikuttaa taustalla kissasta tehtyihin väärintulkintoihin. Telkänranta toteaa, että maailmassa on vielä useita ihmisiä, joille on kertynyt vain vähän tietoa kissojen käyttäytymisestä ja kokemusmaailmasta ja joiden kissakuva perustuu vanhoihin uskomuksiin. Esimerkiksi uskomus, jonka mukaan kissat ovat tunteettomia tai jopa pahantahtoisia, on edelleen yleinen ja se ruokkii välinpitämättömyyttä kissaa kohtaan.⁶⁵ Sankaruus ei liity uskomuksiin tai tarinaperinteeseen, vaan arjen tapahtumiin, missä kissat ovat toimineet ihmisen käsityksen mukaan sankarillisesti. Näissä käsityksissä saattaa näkyä se, mitä odotuksia ihmiset liittävät lemmikkeihinsä kuten toimiiko kissa tilanteissa ihmistä miellyttääkseen vai omista lähtökohdistaan. Tapa, miten ihminen kuvaa tilannetta, voi kertoa esimerkiksi siitä, miten ihminen kokee kissansa osoittavan kiintymystään ja miksi he toisaalta arvelevat, että kissan tulisi osoittaa kiintymystään, kiitollisuuttaan tai rakkauttaan ihmistä kohtaan. Ihmisten kertomissa mikrodraamoissa kuvastuu myös, miten lemmikin ja ihmisen välinen side on syventynyt. Minua kiinnostaa, mitä ihmisille merkitsee kissan sankaruus, onko se esimerkiksi muuttanut heidän suhtautumistaan kissaan ja herättänyt pohdintaa kissan merkityksestä ja siitä, miten ihminen osoittaa rakastavansa kissaansa, onko sankariteko lisännyt kiintymystä, vai onko kissa ollut tärkeä ilman sankaruuden viittaa. Tarvitseeko kissan osoittaa

⁶⁴ Ehn ja Löfgren 2010, 66.

⁶⁵ Telkänranta 2023, 117–118.

ihmiselle jollain tavalla, että ihminen on kissalle tärkeä, vai merkitseekö ihmiselle kissassa muut asiat enemmän? Onko sankaritarinoille tarvetta, mitä ne heijastavat lemmikkikulttuurista ja lemmikkieläimiin liitetyistä odotuksista?

Etnologiassa kasvava määrä tutkijoita on tuonut esiin, miten omille aistikokemuksille ja tunteille herkistymällä ja niitä reflektiivisesti pohtimalla voidaan saavuttaa ymmärrys tutkimuskohteesta. Aistisen käänteen myötä antropologisessa tutkimuksessa on alettu analysoida ruumiin ja aistien merkitystä etnografisen tiedon muodostamisessa.⁶⁶ Tarkastelenkin, mitä tunteita kissat herättävät ja miten kissat reagoivat ihmistensä tunnereaktioihin, kuten kipuun ja suruun ja miten tämä vaikuttaa ihmisiin. Haluan tällä haastaa sitä käsitystä, että kissojen ei ajatella olevan kiinnostuneita ihmistensä voinnista kuten koirat. Toinen asia on tietysti, että miksi kissat eivät voisi olla myös itsekkäitä, miksi heidän tulisi olla niin kiinnostuneita ihmisistä tai miksi he eivät voisi tarkastella maailmaa kissakeskeisesti.

Kissojen sankaruus muodostuu paitsi kissan toiminnan, tilanteen, mutta myös omistajien kokemusten ja tunteiden kautta. Lisäksi sankaruus voi syntyä myös vuorovaikutustilanteessa, jolloin joku kissan omistajaperheessä on alkanut puhua kissasta sankarina. Filosofi Leila Haaparanta toteaa, että fenomenologiaa on esimerkiksi kokemuksen tutkimus, joka ei nojaudu erityistieteiden tuloksiin. Suurin osa fenomenologista tutkimusta on fenomenologisen perinteen tutkimusta. Sen voi tulkita myös prosessiksi, jossa vapaudutaan niin sanotun luonnollisen asenteen eli arki ajattelun ja tieteenharjoituksen sitoumuksista, jolloin näitä sitoumuksia voidaan arvioida kriittisesti.⁶⁷ Kissan omistajat muistavat tapahtumista erityisesti sen, mitä he ovat kokeneet, miltä se tuntui ja mitä kissa teki. Tarkastelen, missä vaiheessa sankarinimitys on tullut mieleen, mitä tunteita kissa on herättänyt.

Tutkin myös kissan merkitystä ihmisille lemmikkinä, minkä kautta tutkimus liittyy laajempaan joukkoon ihmisiä ja yhteiskuntaa. Kissoja ei osata ajatella sankareina, koska perinteisesti kissa on nähty itsekkäämpänä eläimenä kuin vaikkapa koira, mikä liittyy näiden eläinten erilaiseen käyttäytymiseen. Niinpä myös Kissaliiton sankarikissojen nimeämisperinne on suurelle osalle ihmisistä tunnistamatonta, jolloin kissojen sankariteot voivat jäädä myös näkymättömiin. Sankarikissa titteleitä on myönnetty vuodesta 2014 alkaen kissoille, jotka ovat merkittäväällä tavalla vaikuttaneet siihen, että ihmishenkiä on pelastunut tai vakavilta sairastapauksilta on vältytty. Kissa voi saada myös kunniamaininnan muista sankariteoista.⁶⁸ Vaikka tässä yhteydessä puhutaankin ihmishengistä, liitto on palkinnut vuonna 2018 sankarikissana

⁶⁶ Aromaa ja Tiili 2014, 259.

⁶⁷ Haaparanta 2005, 29.

⁶⁸ Kissaliitto. <https://www.kissaliitto.fi/sankarikissat>. Viitattu 28.7.2023.

verenluovuttajakissa Kanelin, jonka ansiosta muiden kissojen henkiä on pelastunut.⁶⁹ Kissaliiton hallitus on tehnyt päätöksen myöntämisen aloituksesta. Tarkoituksena on lisätä kotikissojen arvostusta ja Kennelliiton Sankarikoirien palkitsemisen myötä on päätetty palkita myös Sankarikissoja.⁷⁰

Keskeisimpiä käsitteitä työssäni ovat sankari ja siihen liittyvät käsitteet. Sankaruus voi yhdistää ja erottaa ihmisiä. Historioitsija Ilona Kemppainen ja folkloristi Ulla-Maija Pelkonen toteavat, että kun keskustellaan siitä, kuka on sankari, käydään samalla neuvottelua siitä, millaisia tekoja ja ominaisuuksia arvostamme. Sankariteko voi menettää arvonsa, jos sen tehnyt ihminen osoittautuukin yhteisön näkökulmasta huonoksi ihmiseksi. Toisaalta hyvää ihmistä saatetaan pitää sankarina ilman suuria sankaritekojakin. Kun nimeämme sankareita, ilmaisemme samalla kuuluvamme ja samaistuvamme tiettyyn ryhmään. Samalla määrittelemme tämän ryhmän tärkeitä arvoja ja tekoja.⁷¹ Sankaritarinoiden kautta luodaan usein myös representaatioita siitä, minkälainen eläin on ihmisen mielestä hyvä ja minkälainen toisaalta paha eläin. Koska kissa on pitkään nähty pahan edustajana toisin kuin koira, niin kissa sankarina on ihmisille vieras ajatus. Kemppaisen ja Pelkosen mukaan sankaruuden tarkastelu on yleisellä ja teoreettisellakin tasolla haastavaa. Sankaruus voi muodostua monesta eri asiasta, vaikka jotkin sankaruuden lajit tunnustetaan muita yleisemmin. Keskeisiä asioita sankaruuden luomisessa ja ylläpitämisessä ovat erilaiset yhteisöt, tarinat ja niiden kerronta sekä yhteisöjen arvot.⁷²

Kirjassa Kirjoituksia sankareista sankarit jaetaan kansallissankareihin ja kansansankareihin, joiden mukaan myös kirja on jaettu kahteen osaan. Kansallissankarien joukkoon huolitetaan usein sotilaat ja hallitsevassa asemassa olevat miehet. Erilaisten miesten ja miesryhmien välinen jännite tulee esille juuri sankaruutta tarkasteltaessa ja sankarikuvien muodostumista pohdittaessa. Myös naisten sankaruus on monitulkintainen asia. Nainen voi nousta sankariksi miehen lailla tietyin aikoin ja paikkain kiinnittyvin ehdoin, jotka eroavat jonkin verran miehille asetetuista. Sankaruus herättää suuria tunteita, mutta ennen muuta se avaa ikkunan vallitsevaan kulttuuriin.⁷³

Kissoilla sankarin arvonimi myönnetään vain harvoin, vaikka kyseessä olisi kuuluisakin kissa. Esimerkiksi *Hoivakodin Oscar* ja *Katukatti Bob* voisivat ansaita sankarin nimen, mutta hekin ovat jääneet melko vähälle huomiolle, kun vertaa koirasankareihin. Katukatti Bob menestyi elokuvana ulkomailla kohtuullisen hyvin ja huomionarvoista on, että James Bowenin

⁶⁹ Kissaliitto. <https://www.kissaliitto.fi/sankarikissat>. Viitattu 3.10.2023.

⁷⁰ Päivi Kähö, Suomen Kissaliitto 8.5.2023, sähköpostivastaus.

⁷¹ Kemppainen ja Peltonen 2010, 9.

⁷² Kemppainen ja Peltonen 2010, 2–3.

⁷³ Kemppainen ja Peltonen 2010, 2–3.

kissakaveri esiintyi elokuvassa itse. Valitettavasti Katukatti Bob jäi auton alle 14-vuotiaana.⁷⁴ Julkkisvideoista on hyvin monenlaisia kertomuksia, sillä joskus kissa on noussut somejulkikseksi erikoisen ulkonäkönsä vuoksi. Telkänranta huomioi, että ihmisten välinpitämättömyys näkyy usein esimerkiksi kissavideoissa, missä kissalla ei ole lainkaan hauskaa, kuten internetin kautta julkkikseksi nousseen yhdysvaltalaisen Grumpy Cat-kissan tapaus osoittaa. Sen humoristisiksi tarkoitettujen kuvien yhteydessä ei juurikaan esiintynyt pohdintaa siitä, miten paljon kissa joutui kärsimään kasvojen luuston epämuodostumista.⁷⁵

Kulttuuri ja arki ovat etnologiassa avainkäsitteitä, jotka määrittävät tieteenalan identiteettiä ja tutkimuskohdetta. Etnologi Eero Sappinen toteaa, että kulttuuri oli aiemmin (ennen 2000-lukua) yksiselitteisempi käsite kuin nykyään ja viittaa Sigurd Erixoniin, jonka mukaan kulttuuri merkitsi aiemmin tieteenalan tutkimuskohdetta ja empiirisiä piirteitä. Sitten se on mielletty enemmän analyttiseksi käsitteeksi, mihin myös kulttuurianalyysi perustuu. Kulttuuri on käsitteenomainen työkalu, jonka avulla on ollut mahdollista ymmärtää ympäröivää maailmaa ja analysoida sitä kulttuurin termein – se on nähty välineenä luokitella ilmiöitä, yksilöitä ja ryhmiä.⁷⁶ Kulttuurintutkimuksessa kulttuuri käsitetään yleensä niin, että se ei ole selvästi rajautunutta, homogeenista ja staattista, vaan prosessi, joka syntyy globaalien vuorovaikutusten kautta. Kaikki, mikä on kulttuuria, ei ole automaattisesti kulttuuriperintöä, vaan kulttuuriperintö riippuu aina siitä, miten se määritellään. Maantieteelliset rajat eivät merkitse, että kartta on jaettu tiettyihin kulttuureihin, koska vaikutteet siirtyvät rajojen ylitse. Kulttuuri on luovia käytänteitä ja yhdistelmä erilaisia, eri puolilta tulleita elementtejä.⁷⁷ Antropologi Clementine K. Fujimuran ja eläinlääkäri Simone Nommensenin määritelmän mukaan kulttuuri on järjestelmä yhteisiä ymmärryksiä, mukaan lukien arvot ja uskomukset, jotka välitetään symbolisesti ja jotka auttavat ryhmän, yhteisön tai yhteiskunnan jäseniä havaitsemaan itsensä, muut ja maailmansa. Kulttuuri on tapa kokea maailma, reflektoida sitä ja reagoida ilmaisujärjestelmien kautta, mukaan lukien kieli, taide, perinteet ja rituaalit. Lisäksi kulttuurit eivät välttämättä ole homogeenisia eivätkä staattisia. Sitä vastoin monimuotoisuus kehittyy kulttuureissa, jotka muodostavat alakulttuureja osana suuremman kulttuurin verkostoa.⁷⁸ Työssäni kulttuuri on ihmisen ja kissan yhteisiä ilmaisujärjestelmiä ja rutiineja.

⁷⁴ Korpela 2020.

⁷⁵ Telkänranta 2023, 117.

⁷⁶ Sappinen 2000, 20–21.

⁷⁷ Hieta, Hovi ja Ruotsala 2015, 315.

⁷⁸ Fujimura ja Nommensen 2018, xii.

Koska kissat ja ihmiset vaikuttavat toistensa käyttäytymiseen muodostaen yhteisiä tapoja, niin voidaan puhua kissan ja ihmisen yhteisestä kulttuurista. Tavallinen arki voi merkitä jokaiselle eri asioita ja siihen vaikuttavat myös aika, paikka ja sosiokulttuurinen ympäristö. Siten arki on prosessi. Nykyisin etnologian alan tutkimuksissa, kuten usein humanistisissa tieteissä yleisemminkin, tutkitaan kokemuksia.⁷⁹ Tässä tutkimuksessa tutkin ihmisten pelastuskokemuksia, missä kissan sankaruus rakentuu sekä yritän hahmottaa myös sitä, miten kissojen kokemukset niissä välittyvät.

Sankaruuden ulottaminen muihin eläimiin kuin ihmisiin heijastelee samoja arvoja, mitä liitetään sankaruuteen ihmisten kohdalla, joskaan kissojen ei voida nähdä nousevan esivaltaa vastaan. Antropologi Riitta-Marja Leinonen tarkastelee hevossuhteen muutosta väitöskirjassaan *Palvelijasta terapeutiksi. Ihmisen ja hevosen suhteen muuttuvat kulttuuriset mallit*. Hän pohtii myös hevosten sankaruutta luvuissa Sotasankareita ja huvieläimiä ja Hevonen sankarina.⁸⁰

Kun tarkastellaan sankarikissoja, voidaan paljastaa myös yhteiskunnallisia valta-asetelmiä. Myös eläinten vastarinta on noussut kiinnostuksen kohteeksi. Esimerkiksi hollantilainen filosofi Eva Meijer, joka on tutkinut erityisesti eläinten kieltä, käsittelee aihetta kirjassaan *Mistä valaat laulavat. Eläinten kiehtova kieli*. Hänen mukaansa vastarinta voi ilmetä hyvin monenlaisena ja hän nostaa esiin esimerkiksi historioitsija Jason Hribalin havainnot teoksessa *Fear of the Animal Planet* (2010), missä hän käsittelee villieläinten vastarintaa sirkuksissa, delfinaarioissa ja eläintarhoissa. Vastarinta voi olla myös pienimuotoista. Meijer mainitsee myös antrozoologi Leslie Irvinen toteamuksen siitä, että leikki voi olla eräs vastarinnan muoto, koska leikin onnistumiseksi vastustaja on otettava vakavasti. Leikki antaa ihmiselle ja eläimelle mahdollisuuden oppia toisistaan ja aikuinenkin voi hullutella. Kun ihmiset ja eläimet leikkivät yhdessä, eläimet ovat vakavasti otettavia toimijoita, lajirajat katoavat ja syntyy merkityksellistä vuorovaikutusta. Näin yhdessä leikkivät ihmiset ja eläimet voivat toimia esimerkkinä ihmisille, jotka epäilevät eläinten kykyjä, ja heidät haastetaan tarkastelemaan eläimiä toisin.⁸¹

Suomalaisessa viitekehyksessä sankaruuskeskusteluissa on viimevuosikymmeninä noussut esiin vanha sankaruuden muoto: arjen sankaruus uusin painotuksin. Kempvaisen ja Peltolan vuosina 2002–2003 tekemän sankaruuskyselyn vastauksissa sankaruus arjessa painottui naiselliseen elämäntapaan. Usein arjen sankaruus liittyy selviytymistarinaan. Arjen sankarin

⁷⁹ Kajander ja Koskinen-Koivisto 2021, 350.

⁸⁰ Leinonen 2013, 111–116 ja 245–247.

⁸¹ Meijer 2018, 106–107.

elämä on selviytymistaistelua, puurtamista köyhyyden, sairauden ja muiden vaikeuksien pyörteissä. Arjen sankaruuteen liittyy vahvasti ajatus ”maan hiljaisista” ihmisistä, joiden tarinoita ei tunne kuin heidän lähipiirinsä. Näihin sankaritarinoihin liittyy myös ajatus siitä, että niiden keskushenkilöinä ovat poikkeusyksilöt.⁸²

Ruotsala kritisoi tutkimuksessa ollutta heroosta ja ihannoivaa kuvaa, minkä avulla luontoiselinkeinojen harjoittajat on pyritty pysäyttämään paikoilleen kieltämällä heiltä uuden teknologian käyttäminen. On ajateltu, että pohjoisessa elantonsa hankkivan tulee käyttää perinteisiä keinoja ja tuntea luonnonolojen ankaruus.⁸³ Niinpä sankaruus voi olla myös taakka, sillä kun sankaruuteen liitetään tietty uhrautuvuus ja urheus, niin kukaan ei ojenja auttavaa kättä sankarille, vaan hänet joko nostetaan jalustalle tai pysäytetään muiden ihmeteltäväksi.

Kirjallisuudesta voi löytyä esimerkiksi unohtuneiden sankarien elämäkertoja, jotka kertovat siitä, miten yhteiskuntamme kohtelee sankareitaan ja minkälaisia sankareita arvostamme. Usein sankarit huomataan vasta liian myöhään, kuten esimerkiksi sotien veteraanit tai poikkeusyksilöt, jotka ovat vastustaneet epäoikeudenmukaisia valtarakenteita. Näistä voin mainita esimerkiksi tenolaisen saamelaismiehen Pikku-Vestin *Poropolku sammaloituu* elämäkerran, jonka Vestin poika Jovvna Ande Vest kokosi omien muistojensa kuvina⁸⁴ ja sotainvalidi Karl Helge Wirkbergin kolkon hirtehisuumorilla maustetun elämäkerran *Olen aivoinvalidi*.⁸⁵

Sankaruus synnyttää usein myös sankaritarinoita. Sankarikissat voivat olla kissamaailman poikkeusyksilöitä tai ns. tavallisia kotikissoja. Kissayksilöillä on ollut jopa elämän pelastava vaikutus ihmisiinsä. Useat kissamaailman sankarit jäävät vaille tunnustusta. Aineistostani löytyy episodimaisia pieniä muistelmia arjen tilanteista. Näitä tilanteita analysoidessani käytän myös sanaa tarina, millä tarkoitan kirjallisuudentutkimuksen kuvauksen mukaan tapahtumasarjaa, jossa tapahtuu muutos yhdestä tilasta toiseen.⁸⁶ Ehn on käyttänyt käsitettä artikkelissaan Arjen yllätyksiä – huomaamattoman etnografia ja kulttuurianalyysi. Ehn oli matkalla luennoimaan, kun hän löysi kännykän kadulta ja etsi sen omistajan. Hän muotoili tapahtuneesta mikronarratiivin – ”tarinan”, josta hän teki kurssilla pienen tapaustutkimuksen kysyäkseen mitä tapahtuu, kun näyttää, ettei mitään tärkeää tapahdu. Ehnin mukaan

⁸² Kemppainen 2010, 193.

⁸³ Ruotsala 1997, 57.

⁸⁴ Vest 1990, 5–6.

⁸⁵ Wirkberg 1950.

⁸⁶ Tieteen termipankki.fi. Viitattu 15.8.2023.

huomaamattomatkin tilanteet voivat osoittautua paljon tärkeämmiksi, kuin päällisin puolin näyttää ja osaltaan ne tekevät yhteiskunnan mahdolliseksi.⁸⁷ Tilanteissa, missä sankaruutta tarvitaan, usein odottamaton sattuma, kuten sairaskohtaus tai hetkellinen unohdus voi herätellä tarkastelemaan arkea uudella tavalla.

Etnologit Anna Kajander ja Eerika Koskinen-Koivisto toteavat, että etnologisissa esinetutkimuksissa on keskeistä kiinnostus ”tavalliseen”, jokapäiväiseen elämään eli arkeen. Arjella he viittaavat ihmisen kokemusmaailmaan ja käsityksiin tavallisesta.⁸⁸ Voiko kissan käsitystä tavallisesta arjesta tavoittaa tässä tutkielmassa? Koska aineistossani kuvastuu, miten kissat reagoivat ihmistensä käyttäytymiseen ja erilaisiin arjesta poikkeaviin tapahtumiin, niin voin kurkistaa myös erilaisten kissojen arkeen. Kajander ja Koskinen-Koivisto toteavat edelleen, että arki sisältää sosiaalisia suhteita, materiaalisia paikkoja ja toiminnan tapoja, joissa on jotakin toistuvaa. Arki on myös kulttuurista eli jaettua ja yhteistä toisten kanssa.⁸⁹

J. Virtanen, folkloristi Pasi Enges ja uskontotieteilijä Tiina Mahlamäki toteavat, että valtaosa elämästä eletään arkea. Siinä työ, vapaa-aika ja lepo asettuvat jatkumolle, missä ajankäyttöä määrittävät rutiinit ja tavanomaisuus. Kun arkea tarkastellaan lähemmin, sen taustalle piirtyy monimutkainen sosiaalisten suhteiden, rakenteiden, ajan ja tilan käytön, uskomusten, tapojen ja käytänteiden kartta. Arki koetaan vähemmän arvokkaaksi kuin sen vastakohta pyhä.⁹⁰

Arkeen liittyy kokemus jatkuvuudesta ja ennustettavuudesta. Arki murtuu silloin kun tapahtuu jotain poikkeuksellista ja odottamatonta. Esimerkiksi yhteiskunnallinen kriisi, kuten sotilaallinen konflikti voi muuttaa koko yhteiskunnan arjen. Yksilötasolla arjen kriisejä ovat vakava sairaus, vammautuminen tai työttömyys. Kun kriisi pitkittyy, siitä voi tulla tavallaan uusi arki.⁹¹ Omassa tutkielmassani kiinnostus kohdistuukin usein näihin arjen poikkeamiin.

Käytän mahdollisuuksien mukaan käsitteitä ihmiskumppani tai huoltaja, mutta joskus käytännön syistä omistajakäsitettä. Sosiologi Sini Saarinen on mielestäni hyvin perustellut sen, miksi hän käyttää käsitettä huoltaja. Vaikka termi onkin juridinen ja viittaa laissa lasten huoltajuuteen⁹², niin se purkaa ajatusta siitä, että eläimen voi omistaa. Kyseessä on kuitenkin omistussuhde ja valtasuhde, mitä pitää purkaa myös lainsäädännöllä. Käytän käsitettä

⁸⁷ Ehn 2014, 59–60.

⁸⁸ Kajander ja Koskinen-Koivisto 2021, 350.

⁸⁹ Kajander ja Koskinen-Koivisto 2021, 350.

⁹⁰ Enges, Mahlamäki ja J. Virtanen 2015, 61.

⁹¹ Enges, Mahlamäki ja J. Virtanen 2015, 63.

⁹² Saarinen 2015, 6.

lemmikki, koska se ilmaisee yhtä eläimen ja ihmisen tapaa olla vuorovaikutussuhteessa ja tutkielmani liittyy lemmikkikulttuuriin. Näin myös Syrjämää on perustellut käsitteen käyttöä.⁹³

Tässä tutkielmassa sankarikissalla tarkoitetaan kissaa Kissaliiton käyttämässä tarkoituksessa ja lisäksi muiden kissojen auttajana ollutta kissaa. Kissa voi pelastaa ja auttaa myös muita eläimiä. Toiset näkevät kissoissa jo itsessään tiettyä sankaruutta, kun toisille käsite on tarkemmin määrittynyt ja siihen liittyy elämäkokemus, missä oma kissa on näyttäytynyt sankarina.

Aikaisempi tutkimus ja eläinkäänne ihmistieteissä

Eläinten saama huomio yhteiskunnallisessa keskustelussa ja eläinkäynnin merkitys ihmiskunnan tulevaisuuden kannalta ovat synnyttäneet tarpeen tutkia eläinten ja ihmisten vuorovaikutusta myös ihmistieteiden näkökulmasta. Eläinten kohtelu alkoi nousta yhteiskunnalliseksi kiistakysymykseksi 1970–1980-lukujen aikana. Filosofi Peter Singer julkaisi teoksen *Animal Liberation* vuonna 1975, minkä jälkeen eläinoikeusliike voimistui. Lisääntynyt ymmärrys eläinten kognitiivisista ja sosiaalisista kyvyistä velvoitti ihmiset pohtimaan uudelleen suhdettaan eläimiin.⁹⁴ Uudenlainen, ihmisten ja eläinten suhteisiin keskittyvä tutkimus alkoi kansainvälisesti viritä yhteiskuntatieteellisessä ja humanistisessa tutkimuksessa 1990-luvulta alkaen. Monet tutkijat ovat puhuneet ”eläinkäänneestä” (animal turn) tieteellisten paradigmojen muutoksiin liittyvään puhetapaan viitaten. Suomessa tutkimussuuntaus on alkanut saada jalansijaa 2000-luvun aikana, ja alasta käytetään usein nimitystä yhteiskunnallinen ja kulttuurinen eläintutkimus tai ihmistieteellinen eläintutkimus.⁹⁵

Antropologit Janet ja Steven Alger ovat tutkineet kissojen kulttuuria teoksessaan *Cat Culture – The Social World of A Cat Shelter*, joka julkaistiin vuonna 2003. Algerit toteavat, että jopa ihmiset, jotka asuvat kissojen kanssa ja joilla on hyvä syy tietää paremmin, väittävät, että kissat ovat epäsosiaalisia ja itsenäisiä yksineläjiä, jotka eivät ole kiinnostuneita kanssaihmisistään. Algerit purkavat tätä myyttiä ja tuovat esiin kissojen sosiaalisia suhteita tutkimansa eläinsuojan kissayhteisön kautta. He ovat havainnoineet, miten kissat rakentavat yhteistä kulttuuria – yhteisen sääntöjen, tunteiden, roolien ja odotusten kautta. Tutkijat toimivat vapaaehtoisina paikallisessa kissasuojassa yksitoista vuotta ja oppivat, miten kissat toivottivat uudet tulokkaat

⁹³ Syrjämää 2020, 234.

⁹⁴ Kauppinen 2021.

⁹⁵ Kaarlenkaski, 2021, 329.

tervetulleeksi yhteisöön ja minkälaisia kaverisuhteita kissat solmivat toisiinsa ja ihmisiin.⁹⁶ Heidän tutkimuksensa osoittaa, että kissat ovat aktiivisia toimijoita, jotka luovat omaa kulttuuriaan yhteisten sosiaalisten verkostojen ja sääntöjen mukaan ja samaten vapaaehtoistyöntekijöiden kassa.⁹⁷

Etnologiassa eläinaiheita ovat tutkineet esimerkiksi Ruotsala, Lehtonen ja Lillbro-Annala. He ovat tarkastelleet eläimen ja ihmisen vuorovaikutusta esimerkiksi historioitsijoiden Tuomas Räsänen ja Nora Schuurmanin toimittamassa monitieteellisessä artikkelikokoelmassa *Kanssakulkijat – monilajisten kohtaamisten jäljillä*, mutta myös useissa muissa julkaisuissa. Artikkelit liittyivät Suomen Akatemian Eläinten toimijuus yhteiskunnassa, Näkökulmia Suomesta 1890–2040 *Animal Agency in Human Society – Finnish Perspectives 1890–2040* projektiin, mikä toteutettiin Turun yliopiston kansatieteen ja yleisen historian yhteistyönä 1.9.2014–31.8.2018. Artikkeleissa tavoitteena on keskittyä sellaiseen kanssakulkijuuteen, joka tuottaa jotain hyvää niin eläimille kuin ihmisillekin.⁹⁸ Se voi sisältää konkreettisia kohtaamisia, vuorovaikutusta, yhteistyötä toisen huomioonottamista ja hoivaa. Teoreettisilta lähtökohdiltaan kirja nivoutuu kansainvälisesti kasvavaan eläinten toimijuutta käsittelevään tutkimuskirjallisuuteen. Kirjassa kuvatuissa prosesseissa eläin voi olla domestikoitu, ihmisen kanssa yhteiskunnan sisällä elävä kumppanieläin, tai tuotantoeläin, mutta myös luonnonvarainen. Kaikki nämä eläimet elävät vuorovaikutussuhteessa ihmiseen ja suhteet vaihtelevat kontekstuaalisesti.⁹⁹

Ruotsala tarkastelee artikkelissaan *Porot, porokoirat ja ihminen samoilla palkisilla villien ja kesytettyjen eläinten, eli poron, suden sekä porokoiran välistä vuorovaikutusta*. Hän pohtii, mitä petokeskustelu esimerkiksi kertoo nykyisestä kulttuurisesta ja sosioekonomisesta tilanteesta jälkiteollisessa Suomessa ja miksi petojen, porojen ja porokoirien suhde nähdään sellaisena kuin se on. Aineistona Ruotsala käyttää vanhaa arkistoaineistoa, etnografisia kenttätöitä sekä petovahinkotilastoja. Tutkimusalue käsittää laajemmin Pohjois-Kalotin, mutta tarkemmin se sijoittuu Suomen poronhoitoalueelle.¹⁰⁰ Ruotsala on kirjoittanut poron ja ihmisen välisestä suhteesta useita muitakin artikkeleita, kuten esimerkiksi *Das Rentier, sein erlöschender Blick und sein Tod* eli suomennettuna Poro, sen kuoleva katse ja sen kuolema. Artikkelissa kuvataan poron kuoleman välttämättömyyttä arjessa, siihen liittyviä tunteita ja toisaalta, miten

⁹⁶ Alger ja Alger 2003, 16–17.

⁹⁷ Alger ja Alger 2003, 50.

⁹⁸ Syrjämaa 2014–2018.

⁹⁹ Räsänen, Schuurman 2020, 7–8.

¹⁰⁰ Ruotsala 2020.

teurastuksen siirtyminen isojen teurastamoiden hallinnoimaksi, on herättänyt vastustusta ammatinharjoittajien parissa poroille stressaavien teurasmatkojen vuoksi.¹⁰¹ Ensimmäinen aiheeseen liittyvä artikkeli Poro, paimen ja palkinen, Muuttuva poronhoito esimerkkinä tämän päivän luontaiselinkeinoista on julkaistu 1997.¹⁰² Artikkelit tuovat esiin erilaisia näkökulmia siitä, minkälaista on poron ja ihmisen yhteinen arki ja kulttuuri sekä miten yhteiskunnan muutokset ja esimerkiksi petokeskustelu vaikuttavat ammatin harjoittajiin, mutta en käytä niitä kaikkia erilaisen eläinsuhteen vuoksi. Ruotsala on julkaissut vuonna 2002 poronhoidosta väitöskirjansa *Muuttuvat palkiset*, mikä keskittyy elinkeinossa tapahtuvan muutoksen tarkasteluun. Poronhoito sai alkunsa villipeuran kesyttämisestä, jolloin ihminen ja peura sopeutuivat toistensa elintapoihin.¹⁰³ Ruotsala huomioi myös ammatin kiinnittymisen miehisyyteen ja nostaa esiin naisten työpanoksen, mikä on aiemmissa – pääosin miesten tekemissä tutkimuksissa jäänyt sivuun.¹⁰⁴

Lehtonen on tutkinut avustajakoirien roolia ikäihmisten hoidon suunnittelussa artikkelissa Eläimellistä tutkimuksen tekoa, kenttätöitä koiran kanssa. Hän toteaa, että koska eläinkäsitykset ovat muuttuneet, ei myöskään tutkimuksen teko yhteistyössä koiran kanssa ole poissuljettua.¹⁰⁵ Lehtosen artikkeli on nimeltään Avustajaeläimet ja ikäihmiset tulevaisuudessa, skenaarioita 2014-luvulle. Lehtonen nostaa esiin eläimen roolin seurana ja avustajana. Aineisto koostuu haastatteluista, kirjallisuudesta ja tulevaisuusverstaista. Lehtonen järjesti neljä verstaista: Eläimet ja vanhukset, Dog & Technology, Animals & Seniors sekä Eläimet hyvinvointia tuottamassa. Mukana yhteistyössä oli eläinalan ammattilaisia, opiskelijoita ja terapiaeläinyrittäjiä.¹⁰⁶ Lehtonen on kirjoittanut lisäksi Sananjalka-lehdessä julkaistun artikkelin Avustajaeläinten ja ikäihmisten yhteinen tulevaisuus. Artikkelissaan Lehtonen tarkastelee ja analysoi ikäihmisille suunnatun avustajaeläintoiminnan vaihtoehtoisia tulevaisuuskuvia yhdistäen kansatieteen ja tulevaisuudentutkimuksen näkökulmia.¹⁰⁷

Syrjämää tarkastelee kissan asemaa rakastettuna lemmikkinä maaseudun köyhissä kodeissa ja kaupungin porvariskodeissa artikkelissaan Neiti Åkerblomin kissa ja suutariperheen Mikko – Kissa perheenjäsenenä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun lopun Suomessa. Syrjämää tutkii

¹⁰¹ Ruotsala 2019.

¹⁰² Ruotsala 1997.

¹⁰³ Ruotsala 2002, 74.

¹⁰⁴ Ruotsala 2002, 15.

¹⁰⁵ Lehtonen 2019, 114.

¹⁰⁶ Lehtonen 2020, 376–379.

¹⁰⁷ Lehtonen, 2017, 246.

monilajista arjen historiaa syventymällä kissojen ja ihmisten yhteiselämään 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa. Hänen tutkimusaiheinaan on, minkälaisia käytäntöjä liittyy kissojen ja ihmisten yhteiseen elämään kodin ja perheen kontekstissa sekä eläimentoimijuus. Hän tarkastelee läheisiä kiintymyssuhteita ja konflikteja kahdessa kontekstissa: säätyläis- ja kaupunkilaiskissojen elämä sekä maaseudun kissojen elämä. Syrjämää haluaa tuoda esiin, että seuraeläin perheenjäsenenä ei ole vain oman aikamme ilmiö. Aineistona Syrjämää käyttää Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran eläimiin liittyvää kansanperinnettä, kuten Rotukissayhdistyksen 1970-luvulla keräämää teemakirjoituksen satoa kissaperinteestä, missä aikajänne ylittää 1800–1900-lukujen taitteesta keruuhetkeen. Lisäksi Syrjämää on tutkinut Åbo Akademin ja Uudenkaupungin museon valokuvakokoelmia sekä Finnan kokoelmista 2017 kartoitettuja valokuvia.¹⁰⁸ Omassa tutkielmassani toistuvat osittain samat teemat kuin Syrjämaalla.

Maddicott on tutkinut kissojen ja naisten välistä ystävyyttä ja syvälle juurtuneita taikauskaisia käsityksiä, mitä kissoihin ja naisiin liittyy kirjassaan *Cat Women – An Exploration of Feline Friendships and Lingering Superstitions*. Kirjan tekemiseen innoitti Dylan-kissa – iso tabbykuviainen kollikissa, joka seurasi häntä eräänä yönä kotiin ja vähitellen asettui taloksi. Dylanin kuoltua Maddicott alkoi tehdä surutyötä ja kokosi kuvia kissoista ja naisista, joita löytyi kirpputoreilta. Hän mietti, keitä nämä naiset ja kissat olivat ja analysoi kuvia ja pohti myös, miksi naisiin ja kissoihin liittyy niin voimakkaita ennakkoluuloja.¹⁰⁹ Taiteilijakirjailija Sam Kalda pohtii kissanaisen stereotypiaa tuoden asiaan kissamiesten näkökulmaa. Kalda purkaa osittain ironisesti miesten kokemaa häpeää liittyen siihen, uskaltavatko he tunnustautua avoimesti kissamiehiksi, koska koira on normatiivinen lemmikki miehelle – miehen paras ystävä. *Of Cats and Men* esittelee kavalkadin kissoille omistautuneita miehiä. Joukkoon mahtuu esimerkiksi poliitikkoja, kuninkaita, taiteilijoita, filosofeja ja rocktähtiä.¹¹⁰

Lasten ja eläinten suhteita tutkineet kasvatustieteilijät Tuure Tammi, Riikka Hohti, Pauliina Rautio ja antropologit Riitta-Marja Leinonen ja Maria Helena Saari haastavat ihmiskeskeisyyttä ja kysyvät, minkälaista olisi elää maailmassa esimerkiksi viikseilyn, siipeilyn ja turpailun kautta kirjassaan *Lasten ja eläinten suhteet – monilajista yhteiselo*. Teoksessa tarkastellaan lasten ja eläinten kohtaamisia koulussa, hevostallilla ja lemmikkeinä. Lapset ovat saaneet teoksen kautta kertoa eläinsuhteistaan ja nostaa esiin kysymyksiä, joita moni aikuinen ei enää osaisi kysyä,

¹⁰⁸ Syrjämää 2020 133–135.

¹⁰⁹ Maddicott 2020, 7–8.

¹¹⁰ Kalda 2017, 1–3.

koska niistä on tullut normaaleja. Esimerkiksi kysymys siitä, miksi eläimen tappamisesta ei joudu vankilaan herättelee pohtimaan ihmisen ja eläimen jakoa. Myös eläinten käsitykset romantiikasta ja yksityisyydestä nousevat tarkasteluun. Kun tehdään monilajista etnografiaa, pitää myös laajentaa kysymystä tiedosta ja tietämisestä yli ihmisyyden rajojen.¹¹¹

Keinäsen ja Nymanin *Kissojen Suomi, katit historian polulla* kertoo kissan ja ihmisen yhteisestä historiasta Suomessa, missä myös kissan ja omistajan välinen vuorovaikutus on huomioitu. Tutkimusmatka alkaa Egyptistä ja kuljettaa viikinkien matkassa talonpoikien pirtteihin käyden läpi myös erilaisia kissakäsityksiä, joilla on ollut merkitystä kissan asemalle, kuten kissoja kohtaan epäoikeudenmukaiset ja vääristelevät syytökset noituudesta ja ruton leviämisestä, kirjallisuutta ja maalaustaidetta, missä kissaa kuvataan sekä vierailaan ensimmäisissä kissanäyttelyissä ja valokuva-ateljeissa ja pohditaan kissafilosofian kautta, mitä kissat kertovat ihmisestä. Keinänen ja Nyman tarkastelevat kissojen historiaa monesta näkökulmasta alkaen siitä, miten kissat tulivat Suomeen, mitä uskomuksia niihin liittyi ja miten nämä vaikuttivat kissan asemaan. Keinänen ja Nyman etsivät merkkejä ensimmäisistä kissoista Suomessa, jolloin lähteenä toimivat niin arkeologiset luu- ja korulöydöt, sananparret kuin maalaustaidekin.¹¹²

Tietokirjailija Petri Pietikäinen on kirjoittanut kirjan *Kissojen maailmanhistoria*, joka julkaistiin vuonna 2016. Teoksessa Pietikäinen esittelee tunnettuja kissarakastajia, syventyy kissan kesyyntymisen vaiheisiin, kissajumalattarien ja kissataiteen maailmaan. Kirja esittelee kissan historiaa eri puolilta maailmaa niin Euroopassa kuin Aasiassa, Afrikassa ja Amerikassakin.¹¹³ Pietikäinen toteaa, että maailmassa on elänyt kissojen rakastajia synkimpinäkin kissavihan aikoina. Taiteilijat ja internet ovat tehneet kissoista kuuluisia. Kissasta on Pietikäisen mukaan moneksi.¹¹⁴ Kissat eivät hänen mukaansa ehkä pelasta ihmisiä niin usein kuin koirat, mutta selittämättömydessään kissat auttavat ihmisiä ymmärtämään itseään paremmin kuin mikään muu kanssamme elävä eläin. Ihminen voi kertoa kissalle murheensa ja ihastua sen vapauden kaipuuseen.¹¹⁵ Pietikäisen teos sisältää paljon samoja teemoja, kuin Keinäsen ja Nymanin, mutta kun ensin mainitun focus on Suomessa, Pietikäisen teos käsittää laajemmin erilaisia

¹¹¹ Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen ja Saari 2020, 30.

¹¹² Keinänen ja Nyman 2020.

¹¹³ Pietikäinen 2016.

¹¹⁴ Pietikäinen 2016, 6.

¹¹⁵ Pietikäinen 2016, 6.

kissoihin liittyviä kulttuurisia ja historiallisia ilmiöitä. Hänellä teoksen aikajana liikkuu kronologisesti antiikin maailmasta nykyajan lemmikkikulttuuriin.¹¹⁶

Kulttuurihistorioitsija Heta Lähdesmäki tarkastelee ihmisen ja suden kumppanuslajisuutta ja vuorovaikutusta väitöskirjassaan *Susien paikat*, missä keskiössä on susiin liittyvät asenteet, susipelko, susivahingot ja niiden kautta määrittyvät sudelle sallitut paikat sekä toisaalta suden luonnollisen käyttäytymisen tulkinnat. Lähdesmäki huomauttaa, että historian tutkimuksessa on oltu traditionaalisesti kiinnostuneita ihmisen teoista, näkemyksistä, tunteista ja kokemuksista. Eläintutkimusta tekevät historioitsijat pyrkivät havainnoimaan myös toislaajisten eläinten kokemuksia ja tunteita.¹¹⁷ *Susien paikat* teosta käytän hieman verratessani keskustelua kissojen ja susien välillä.

Kulttuurintutkimuksen laitoksen arkistolta tarkastelin kolmea kissa-aiheista opinnäytetyötä. Ne keskittyvät kuitenkin kissoihin liittyviin uskomuksiin. Pilvi Ahonen käy läpi kissauskomuksia uskontotieteen pro-seminaari-tutkielmassaan *Kissan symboliikka muinaisessa Egyptissä* vuodelta 2007.¹¹⁸ Koska kissaa on Egyptissä palvottu ja siihen on liitetty suojelevia ominaisuuksia vaikuttaa nurinkuriselta, että Euroopassa liitettiin kissaan mitä taikauskoisempia pelkoja kristinuskon myötä. Näitä käsittelee Anna Eronen 6.5.2008 valmistuneessa folkloristiikan pro-seminaarissaan *Kissauskomuksia, kissaan kohdistuneita uskomuksia, asenteita ja mielikuvia keski- ja uudenajan Euroopassa*. Kissan luontainen käyttäytyminen nähtiin keskiajalla epäkunnioituksen ja uskon puutteena. Kissojen pimeässä heijastavat silmät ja äänetön liikkuminen olivat ihmisten mielestä merkki yliluonnollisista voimista.¹¹⁹

Aila Karhun folkloristiikan pro seminaari *Kissa suomalaisessa kansanperinteessä* käsittelee, miten kissaa on käytetty parantamiseen, mutta keinot kertovat erilaisesta kissasuhteesta, mitä itse tutkin. Kissan ja ihmisen välinen vuorovaikutus oli erilaisten uskomusten sävyttämää ja usein kissalle vahingollista.¹²⁰ Omassa työssäni kissan parantava vaikutus on tullut esiin kunnioittavan eläinsuhteen kautta. Eila Elsilä on tehnyt taidehistorian gradunsa aiheesta *Kissa ihmisen peilinä. Muutos, sukupuoli ja vuorovaikutus taiteessa*. Tutkielman aiheena on kissa ja sen representaatiot visuaalisessa taiteessa ja Elsilä tarkastelee 12 eri tekniikoilla valmistettua taideteosta vuosilta 1974–2015. Elsilä jakaa tutkielmansa kolmeen teemaan 1) kissa ihmisen

¹¹⁶ Pietikäinen 2016.

¹¹⁷ Lähdesmäki 2020, 37.

¹¹⁸ Ahonen 2007, 13.

¹¹⁹ Ahonen 2007, 13.

¹²⁰ Karhu 1985, 11–12.

sisäisen ja tiedostamattoman tulkkina, 2) kissa sukupuoliroolien ja stereotyyppien symbolina ja 3) kissa lemmikkinä.¹²¹ Elsilä toteaa, että länsimaista ajattelua hallitsee dualismi, mikä perustuu vastakkainasettelulle. Alisteiset ryhmät naisellistetaan, naturalisoidaan ja alistaminen tapahtuu riiston kautta. Luonto yhdistyy pahuuteen ja eläimellisyyteen.¹²²

Karoliina Saranpään pro gradututkielma *Eläinten merkitys vanhustyössä – Tapaustutkimus Teppo-kissan merkityksestä palvelutalo Vuoroparin arjessa* Jyväskylän yliopiston sosiologian laitokselta toukokuulta 2011 liittyy omaan tutkielmaani. Saranpään työssä ovat teemoina eläinterapia ja vanhusten hyvinvointi varsinkin laitospäristössä. Työssä tarkastellaan kissaa osana palvelutalon materiaalista ja sosiaalista tilaa ja painotetaan kissan roolia vanhusten hyvinvoinnin nostajana.¹²³ Sini Saarisen pro gradu *Eläkeläisten kissasuhteet, Kissat eläkeläisten kodeissa, perheissä ja suhdeverkostoissa* Itä-Suomen sosiologian laitokselta marraskuulta 2015 on hieman samantyyppinen, kuin Saranpään Teppo-kissasta. Saarinen tutkii 59–79-vuotiaiden eläkeläisten kissasuhteita tarkoituksenaan selvittää, minkälainen asema kissalla on eläkeläisten kodeissa, perheissä ja ihmishuoneverkostoissa.¹²⁴

Eläimen roolia terapiaeläimenä ja avustajana on tutkittu jo paljon. Esimerkiksi Fujimura ja Nommensen ovat yhdistäneet ammatillisen osaamisensa ja kiinnostuksensa yhteisessä projektissa, jonka pohjalta syntyi teos *Cultural Dimensions of Well-Being: Therapy Animals as Healers*. Etnografisen lähestymistavan perustana on osallistujahavainnointitutkimus pitkällä aikavälillä. Tutkimuksia tehtiin yhteisöissä Saksassa, Venäjällä ja Yhdysvalloissa, erityisesti eläinlääkintäklinikoilla, terapiakoulutuslaitoksissa, koirankoulutusorganisaatioissa, etsintä- ja pelastusohjelmissa, kotihoitokodeissa, saattohoito-ohjelmassa ja kirjaston lukuohjelmassa. Haastatteluja tehtiin kaikkien järjestöjen jäsenten sekä Japanin Washington DC:n suurlähetystön jäsenten, japanilaisten maahanmuuttajien ja japanilaisten sotilasperheiden kanssa. Kysymykset olivat avoimia, mikä antoi tilaa vastaajille.¹²⁵ Kirjoittajat pohtivat seuraavia kysymyksiä: Miksi seuraeläinten merkitystä hyvinvoinnille ja terveydelle ei ole tunnustettu, vaikka kirjallisuus aiheesta on lisääntynyt viime vuosina. Miksi jotkut yhteiskunnat eivät arvosta eläimiä terapeutteina kuten toiset? Missä määrin on reilua eläimiä kohtaan, että ihmiset käyttävät eläimiä terapeutteina? Tutkimus perustuu kolmen vuoden ajan

¹²¹ Elsilä 2016, ii.

¹²² Elsilä 2016, 61.

¹²³ Saranpää 2011, tiivistelmä.

¹²⁴ Saarinen, 2015.

¹²⁵ Fujimura ja Nommensen 2018, xvii.

eläinlääkintäklinikoissa, saattohoidossa, lukuohjelmissa, etsintä- ja pelastusorganisaatioissa tehdyn kvalitatiivisen tutkimustyön tuloksiin.¹²⁶

Kriittisestä eläintutkimuksesta käytän sosiologi Anthony J. Nocella II, filosofi Amber E. Georgen ja kulttuurintutkija J.L. Schatzin toimittamaa usean eri tieteenalan edustajan artikkelikokoelmaa *The Intersectionality of Critical Animal, Disability, and Environmental Studies, Toward Eco-Ability, Justice and Liberation*. Samaan kirjasarjaan kuuluu J.L. Schatzin ja poliittisen historian tutkija Sean Parsonin toimittama *Superheroes and Critical Animal Studies, The Heroic Beasts of Total Liberation*. Teokset syventyvät sosiaalisen oikeudenmukaisuuden kysymyksiin yhteiskunnan haavoittuvampien olentojen eli ei-inhimillisten eläinten, erityistarpeisten ihmisten ja eläinten sekä vanhusten näkökulmasta haastaen käsityksiä normaalista myös queer-teorian valossa. Teoksissa keskeisimmät termit ovat ekologisuus, ympäristön suojeleminen, osallistaminen, erityistarpeisten oikeudet, eläinaktivismi ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Teoksissa huomioidaan se, miten erilaisiin vähemmistöihin ja yhteiskunnan marginaalissa eläviin ihmisiin siinä missä eläimiinkin liittyvät syrjinnän muodot ovat usein samankaltaisia, samoja käytänteitä noudattavia ja pyritään avartamaan näkökulmaa päällisin puolin normalisoitujen ja luonnollistettujen kulttuuristen konstruktioiden taakse, mitä ovat esimerkiksi ihmisten yliverisuus ja käsitykset siitä, minkälainen on ihanneihminen. Esimerkiksi sosiologi Amber E. George käyttää käsitettä intersektionaalisuus, kun hän tarkastelee, minkälaisiin ominaisuuksiin liittyy syrjintää. Hän tutkii erilaisten vähemmistöihin liitettyjen olettamusten ja negatiivisten representaatioiden sekä erontekojen aiheuttamaa eriarvoisuutta. E.George tutkii, miten lajismi eli eläinten alistaminen, heteroseksismi, seksismi ja ableismi eli erityistarpeisten syrjintä näkyvät Warner Brosin Looney Tunes-piirrettyissä. Hän pyrkii analyysillään paljastamaan sosiopoliittisia syrjiviä ideologioita ja rakenteita kaikkein ikonisoiduimpien länsimaisten piirrettyjen, kuten Väiski Vemmelsääri-, Repe Sorsa-, Putte Possu- ja Tipi ja Sylvesteri – piirrettyissä. Hän toivoo, että kun nämä merkitykset tehdään näkyviksi ja asioita tarkastellaan uudesta näkökulmasta, se innoittaisi sosiaaliseen muutokseen.¹²⁷

Kirja *Superheroes and critical animal studies: The Heroic Beasts of Total Liberation* sai alkunsa, kun toimittajat J.L. Schatz ja Sean Parson tapasivat ICAS-konferenssissa¹²⁸ Binhamtonissa New Yorkissa 2015. Toimittajat huomasivat, että heillä oli paljon yhteistä,

¹²⁶ Fujimura ja Nommensen 2018, xii.

¹²⁷ J.Nocella II, E.George ja Schatz 2018.

¹²⁸ International Critical Animal Studies.

kuten tutkijan ura, opetustyö, aktivismi ja kiinnostus supersankareihin. Ensimmäisessä osassa teoretisoidaan ei-inhimilliset supersankarit, miten supersankarigenre liittyy ei-inhimillisiin myytteihin ja nykykulttuuriin. Siinä keskitytään sarjakuvien poliittisiin ja ekonomisiin narratiiveihin. Toisessa osassa tutkitaan kriittisiä ja luovia tapoja, millä sarjakuvat ja supersankaritarinat elokuvissa ja televisiossa tukevat CAS-pedagogiikkaa¹²⁹ saadakseen näkyviin, miten lajismi näkyy nyky-yhteiskunnassa. Kolmannen osan kappaleissa keskitytään analysoimaan ja purkamaan eläinten vapauttajasankareiden representaatioita, sekä inhimillisiä että ei-inhimillisiä, jolloin voidaan analysoida, mitä poliittisia vaikutteita, yhteiskunnallisia jännitteitä ja eettisiä viestejä hahmot sisältävät. Viimeisessä osassa kirjoittajat käyttävät CAS-teorioita yhdessä elokuvan ja television analyysin kanssa tutkiakseen moniin suosittuihin esityksiin upotettuja viestejä ja teemoja. Intersektionaalisen analyysin kautta kirjoittajat purkavat tapoja, millä supersankarielokuvat uusintavat tai heikentävät yhteiskunnan rassistisia, lajiin liittyviä ja heteropatriarkaalisia sarronjärjestelmiä.¹³⁰ Projektin tavoitteensa on purkaa intersektionaalista sortoa ja ihmiskeskeisyyttä, mikä näkyy myös supersankaritutkimuksessa sekä saada suhtautumaan vakavasti erilaisiin sarron muotoihin. Kriittinen eläintutkimus pohtii maapallon tulevaisuutta ja biljoonien olentojen kohtaloa, jotka on alistettu palvelemaan vain kourallista ihmistä. Kun tämän ottaa huomioon, niin supersankaritutkimus on tärkeää, koska juuri nyt tarvittaisiin sankaria, jotta maailma voitaisiin pelastaa ympäristökatastrofin ja esimerkiksi tehotuotannon aiheuttamilta haitoilta.¹³¹ Supersankarit voivat myös herätellä huomaamaan, minkälaista kärsimystä ihmiset aiheuttavat eläimille. Supermies, Batman, Ihmenainen ja X-Men ovat myyttisiä hahmoja. Kun lapset lähtevät elokuvista, he leikkivät ajatuksella, että he voisivat taistella rikollisia vastaan kadulla. Mutta voisivatko he taistella eläinten oikeuksien puolesta? Kirjoittajat kysyvät, minkälaisen viestin haluamme jättää, minkälaisiksi haluamme kulttuuristen myyttiemme kasvavan? Mitä nämä sarjakuvahahmot oikeastaan opettavat? Supersankarit tasapainoilevat myös lain ja oikeudenmukaisuuden välillä. He näyttävät päällisin puolin palvelevan valtiota, mutta samalla he kysyvät, onko jossain kutsua korjata vääräys, jolloin he voivat joutua toimimaan laittomasti. Eläimet ovat lain mukaan omaisuutta ja heidän oikeutensa ovat samat kuin esineillä. Jos joku haluaa toimia eläinten vapauttajana, hänet leimataan nopeasti ekoterroristiksi.¹³² Kirja haastaakin toimimaan eläinten puolesta puhujana.

¹²⁹ Critical Animal Studies.

¹³⁰ Schatz ja Parson 2018, xviii-xix.

¹³¹ Schatz ja Parson 2018, xv.

¹³² Schatz ja Parson 2018, xv.

Lillbroända-Annala halusi vaikuttaa Rodoksen kissojen oloihin, mutta tämä ei ollut aivan helppoa. Lillbroända-Annala tarkastelee kodittomien kissojen yhteisön elämää Rodoksen saarella artikkelissaan *Att träda in i gatudjusrlden, Kulturanalysiska perpektiv på möten med gatukatter och världen som omger dem*.¹³³ Hänen lomamatkansa Rhodoksen matkan oli määrä olla Lillbroända-Annalalle ja hänen miehelleen lomamatka, jolloin voisi irtautua arkirutiineista. Matka muotoutui kuitenkin täysin muuksi, sillä eläinystävän näkökulmasta Rhodos näyttäytyi kurjuuden tyyssijana.¹³⁴ Lillbroända-Annala toteaa, että joutui tuon viikon aikana käymään läpi paljon ristiriitaisia tunteita, surua, vihaa ja toivottomuutta.¹³⁵ Jälkeenpäin ajatellen matkasta muodostui moniaistinen käännekohta, missä aiempi arki muuttui elämään katukissan kanssa uusine rutiineineen. Lillbroända-Annala alkoi tehdä vapaaehtoistyötä, minkä hän sovitti yhteen tutkijan työnsä kanssa. Samalla hänestä tuli osa eläinsuojeluyhteisöä. Alkusysäys tälle tielle tapahtui, kun Lillbroända-Annalat kohtasivat mustan kissanpennun eräällä portilla vanhan kaupungin alueella.¹³⁶ Artikkelissa etnologi rakentaa myös omaa sankaruuttaan: ”Olin sankari heidän maailmassaan ja ne, jotka eivät välittäneet kissoista, olivat roistoja.”¹³⁷ Tutkija havainnoi kissayhteisöä autoetnografian ja affektiivisen teorian keinoin.¹³⁸

Telkänranta on tehnyt useita tietokirjoja, jotka valottavat kysymyksiä, *Millaista on olla eläin* (2015) ja *Millaista on olla koira* (2023) ja *Millaista on olla lemmikki* (2023). Näistä käytän teosta *Millaista olla kissa* (2023), joka tarjoaa tuoretta tutkimustietoa siitä, minkälaisia tunteita kissa kokee ja mitä kissa tarvitsee viihtyäkseen. Lisäksi Telkänranta käsittelee esimerkiksi kissojen ja ihmisten vuorovaikutusta ja tarjoaa ratkaisumalleja käyttäytymisongelmien syihin. Telkänranta käsittelee kissan kesyntyntymistä, kasvua pennusta aikuiseksi, oppimista ja älykkyyttä sekä kissan suhdetta ihmiseen. Kirja tarjoaa tietoa tavallisten kotikissojen elämästä, mutta siitä on hyötyä myös maataloustuottajille ja eläinsuojeluyhdistyksille. Kirja ei ole hoito-opas, eikä kaikenkattava katsaus siitä, mitä tiede jo tietää kissan kokemusmaailmasta.¹³⁹

¹³³ Lillbroända-Annala 2019, 138.

¹³⁴ Lillbroända-Annala 2019, 146–147.

¹³⁵ Lillbroända-Annala 2019, 147.

¹³⁶ Lillbroända-Annala 2019, 147.

¹³⁷ Lillbroända-Annala 2019, 147.

¹³⁸ Lillbroända-Annala 2019, 147.

¹³⁹ Telkänranta 2023, 7.

Menetelmät

Käytän tutkielmassani kulttuurianalyysiä ihmisen ja kissan yhteisen vuorovaikutuksen ja arjen analyysin avaimena. Laadullisen tutkimusotteen vaatimus yhdessä amerikkalaisesta antropologiasta virinneiden vaikutteiden kanssa myötävaikutti siihen, että ruotsalaiset etnologit Billy Ehn ja Orval Löfgren kehittivät kulttuurianalyysin. Se ei ole vain tutkimusmetodi, vaan siihen yhdistyy vahva subjektiiviseen ja intuitiiviseen oivaltamiseen pohjautuva lähestymistapa. Siinä on ollut tavoitteena vaikuttaa lukijaan sisällön koskettavuuden ja luettavuuden keinoin. Kansatieteilijän odotetaan kirjoittavan tavalliselle kansalaiselle, jolla oli tavoitteenaan ymmärtää elämää. Kulttuurianalyysin myötä kansatieteestä alettiin vähitellen puhua etnologiana. Kaikki eivät aluksi hyväksyneet menetelmää, mutta se toi mukanaan aiempaa enemmän yksilöön keskittyvän tutkimusotteen. Esineiden, tapojen ja kulttuuri-ilmiöiden takaa pyrittiin löytämään ihminen, jonka ajattelua ja toimintaa haluttiin ymmärtää. Tutkimushistoriallisesti tieteenalassa siirryttiin järjen aikakaudesta tunteen aikakauteen. Postmodernin yhteiskunnan myötä yleisesti hyväksytyt normit alkoivat murtua ja yhteen kysymykseen ei ole vain yhtä oikeaa vastausta. Myös tutkimuskohteen valinnassa alkoi vaikuttaa kansatieteilijöillä enemmän omat mielenkiinnonkohteet.¹⁴⁰

Kulttuurianalyysi ei ole teoria, vaan enemmänkin näkökulma, jonka avulla voidaan tulkita kulttuurissa piilossa, näkymättömiltä ja itsestään selviltä vaikuttavia merkityksiä. Näitä ovat esimerkiksi rutiinit ja ilmeisiltä tuntuvat asiat, joihin olemme tottuneet kyseenalaistamatta niitä. Kulttuurianalyysin avulla voi nähdä ja ymmärtää niiden merkitys.¹⁴¹ Kansatieteilijä Matti Räsänen pohtii, mihin tietoon pyritään, kun halutaan analysoida kulttuuria. Kulttuurianalyysin avulla kartoitetaan ihmisen arjen kulttuuria sen nykyisessä funktiossaan, mutta myös historiaan kiinnittyvänä ilmiönä, johon liittyvät erilaiset konkreettiset esineet, työprosessit sekä vapaa-ajan käytänteet. Kulttuurianalyysi pyrkii ymmärtämään ihmistä kulttuuristaan riippuvana, kulttuuriaan käyttävänä ja kulttuuria luovana olentona.¹⁴²

Ehnin ja Löfgrenin mukaan yksi tapa tehdä kulttuurianalyysiä on kartoittaa teemoja, joilla kulttuuri on organisoitu tiettyihin kategorioihin ja ajatuslinjoihin, perusarvoihin ja asenteisiin.¹⁴³ Omassa tutkielmassani on tärkeää huomioida kissoihin kohdistuvia asenteita ja perusarvoja.

¹⁴⁰ U.E.Lehtonen 2005, 15–16.

¹⁴¹ Ruotsala 2021, 275.

¹⁴² Räsänen 1997, 28.

¹⁴³ Ehn & Löfgren, 1982, 27.

Luonto ja kulttuuri ovat tutkielmassani merkityksellisiä käsitteitä, jolloin Ehnin ja Löfgrenin mukaan tärkeitä kysymyksiä ovat esimerkiksi: Vetääkö ihminen rajan luonnon ja kulttuurin välille? Tutkimukseni kannalta on tärkeää pohtia, mikä on eläimellistä, miten luonto luokitellaan ja miten taas omistajuus näkyy?¹⁴⁴ Ihminen voi usein määritellä muut eläimet luontokappaleiksi, mihin voidaan liittää etumääreet järjetön tai viaton, mitkä toisaalta vaikuttavat muiden eläinten kohteluun tai ihmisten asennoitumiseen heitä kohtaan. Vastauksissa ei näitä käsitteitä esiintynyt. Sen sijaan kissaan liitettiin usein villeys. Se, onko kissalla oikeus olla ”villi ja vapaa” on noussut esiin keskustelussa siitä, onko kissan paikka talosta ulkona vai sisällä. Tämä ei ole minulla tutkimuskysymyksenä, vaikka asiaa on hieman sivuttu joissain vastauksissa.

Sosiologi Nick Taylor toteaa, että luonto ja kulttuuri on tavallisesti esitetty vastakkaisina. Esimerkiksi eläimen luokittelu villieläimeksi merkitsee eläimiä, jotka eivät ole ihmisen kontrollissa ja edustavat siten luontoa.¹⁴⁵ Teoksessa *The Sámi World* antropologi Solveig Joks toteaa, että alkuperäiskansat eivät pidä ihmiskuntaa luonnonmaailmasta erillisenä. Saamen kieli ei tee eroa kulttuurin ja luonnon välillä, ja se viittaa paljon monipuolisempiin todellisuuden alueisiin kuin pelkkä ihmisen tai kansanyhteisön suhde luontoon.¹⁴⁶ Useat kulttuuriset, sosiaaliset ja tieteelliset uskomukset loivat ihmiskeskeisen maailmankuvan, minkä kautta eläinten hyvinvointi, ja terveys sivuutettiin, eikä eläimiä kohdeltu tuntoisina olentoina. Tässä yhteydessä Taylor tuo esiin myös uskomukset aavekoirista, joita pidettiin paholaisen liittolaisina. Inkvisiittorit hyökkäsivät murhaavalla ja brutaalilla tavalla kaikkia heitä kohtaan, jotka uskalsivat kyseenalaistaa eläimen ja ihmisen sekä kulttuurin ja luonnon välisen eron. He uskottelivat, että koirat olivat paholaisen lähettäjiä, jotka houkuttelivat ihmisiä liittoon kanssaan ja noitavainot alkoivat.¹⁴⁷ Itselleni on tutumpaa kissoihin ja etenkin mustiin kissoihin kohdistuneet laajat noitavainot, ei niinkään koirien osuus noitavainoissa, joten mietin, onko Taylor sekoittanut asioita. Kissoja koskien julkaistiin esimerkiksi laajalle kristikunnassa levinnyt säännöstö, Ancrene Wisse, missä puhutaan ”Helvetin kissasta”, mikä liittyy kuolemaan.¹⁴⁸ Noitavainojen aikana satojatuhansia kissoja hävitettiin kaikkialla Länsi-Euroopassa.¹⁴⁹ Kissojen laajamittainen hävittäminen muistuttaa itse asiassa nykyistä tapaa reagoida populaatiokissoihin. Pietikäinen toteaa tosin, että ruttoepidemiasta syytettiin kaikkia

¹⁴⁴ Ehn & Löfgren, 1982, 27.

¹⁴⁵ Taylor 2013, 66.

¹⁴⁶ Joks 2022, 156.

¹⁴⁷ Taylor 2013, 44–45.

¹⁴⁸ Pietikäinen 2016, 189.

¹⁴⁹ Pietikäinen 2016, 191.

muuta kuin mustarotan kirppuja koirat, kissat, komeetat ja juutalaiset mukaan lukien.¹⁵⁰ Keinänen ja Nyman toteavat, että kirkko halusi hyökätä erityisesti Freija-kulttia vastaan, sillä kahden kissan vaunuissa ajeleva itsenäisen naisen vertauskuva, hedelmällisyyden jumalatar nähtiin uhkana perinteisiä arvoja vastaan. Roomalaiskatolinen kirkko aloitti kissa -ja noitavainot 1200-luvulla Paavi Gregorius IX:n johdolla. Kun nais- ja kissaviha leimahtivat yhtä aikaa, kissakannat romahtivat ja puhkesi ruttoepidemia.¹⁵¹

Tila on yksi tärkeä käsite, sillä useissa vastauksissa näkyi kissan merkitys kodin tekijänä. Ehn ja Löfgren ehdottavat tilan analysoinnin välineiksi kysymyksiä, miten tilallinen maisema järjestetään? Mitä merkitsee etäisyys ja läheisyys?¹⁵² Tilalla on merkitystä kissan ja ihmisen elämässä kotona. Esimerkiksi aamurutiinit tekevät kodista erilaisia tottumuksia tuottavat tilan, missä ihminen jo lapsena oppii tiettyjä sääntöjä. Ehn ja Löfgren lainaavat tanskalaisen kulttuurintutkija Ida Wentzeliä, joka on todennut, että rutiinien myötä eri huoneille muodostuu vaihtelevia symbolisia ja tunneperäisiä merkityksiä.¹⁵³ Sana ”rutiini” tulee ranskan kielen sanasta polku, jota astellaan elämässä totuttuun tapaan päivittäin ehkä myös toistuvasti tai mihin voi kasvaa sivuhaaroja. Rutiinia määrittävät toistuvuus ja jaksottaisuus, joiden kautta se tulee tavaksi tai tottumukseksi, mikä ei aina tapahdu tietoisesti.¹⁵⁴ Myös aika on tärkeä käsite, kun tarkastellaan rutiineja, koska silloin, kun jokin tapa on muuttunut rutiiniksi, se toteutetaan tavallisesti samaan aikaan. Kun kissa huomaa, että jokin rutiini muuttuu, hän reagoi siihen. Niinpä voidaan ajatella, että kissa on kuin kello.

Ehn ja Löfgren ovat tutkineet etnografian ja kulttuurianalyysin avulla vaikeasti tavoiteltavia ilmiöitä, kuten odottamista, erilaisia rutiineja ja päiväunia. Näihin tilanteisiin voi sisältyä monenlaisia arjen yllätyksiä, vaikka näyttääkin siltä, ettei mitään kummempaa tapahdu. Päällisin puolin merkityksettömien tapahtumien tutkimukseen Ehn ja Löfgren käyttävät bricolage-menetelmän käsitettä kuvatessaan tutkimustapaa, jossa yhdistellään havaintoja, haastatteluja, autoetnografiaa, epämuodollisia kyselyjä, spontaaneja keskusteluja, fiktiota, elokuvia, arkistotutkimusta, medioita, nykytaiteen, aineellisten esineiden ja muun tutkimuksen kaltaisia tietolähteitä.¹⁵⁵ Käytän työssäni yhdistellen erilaisia menetelmiä, mutta suppeammassa merkityksessä kuin Ehn ja Löfgren, joten kyse ei liene bricolage-menetelmästä, vaikka tarkastelenkin erilaisia rutiineja.

¹⁵⁰ Pietikäinen 2016, 201.

¹⁵¹ Keinänen & Nyman 2020, 36–38.

¹⁵² Ehn & Löfgren, 1982, 28.

¹⁵³ Ehn & Löfgren 2007, 111.

¹⁵⁴ Ehn ja Löfgren 2007, 78–79.

¹⁵⁵ Ehn 2014, 60–61.

Toinen näkökulma, mitä käytän, on affektiivinen tutkimusote. Antropologi Jorada Verrips painottaa kaikkien aistien merkitystä tiedon muodostamisessa. Kun aiemmin tutkimuksessa on painottunut näköaistin ja kuuloaistin merkitys, Verrips haluaa muistuttaa siitä, että tuntoaisti on aina läsnä myös muita havaintoja analysoitaessa. Kosketus on perustavanlaatuisen sosiaalisten ja luonnollisten ympäristöjen hahmottamisessa, ehkä vielä enemmänkin kuin perinteinen järki ja katsekeskeisillä tieteilijöillä. Hän muistuttaa, että antropologinen tutkimus saisi rikkaamman sävyn, kun huomioitaisiin enemmän tuntoaistin merkitys ihmisten keskinäisissä suhteissa ja muiden eläinten välisissä vuorovaikutussuhteissa, samoin kuin esinetutkimuksessa.¹⁵⁶ Erilaiset aistit kietoutuvat yhteen tunteiden kanssa, joten mielestäni nämä näkökulmat toimivat hyvin yhdessä. Esimerkiksi kosketuksen merkitys nousi esiin tilanteissa, missä kissa toimi kehäävänä terapeutina. Kajander ja Koskinen-Koivisto käyttävät affektiivista tutkimusta esinetutkimuksessa. Usein affektiivinen käänne ymmärretään kiinnostukseksi etenkin tunteisiin, mikä herättää kysymyksiä siitä, onko affektitutkimus kiinnostusta nimenomaan tunteiden tutkimukseen, ja miten affektit ja tunteet oikeastaan määritellään. Affektit voidaan käsittää myös tunteita edeltäväksi reaktioksi, joka ei ole kulttuurinen, tiedostettu ja sanallistettavissa oleva asia. Kulttuuritutkimuksen näkökulmasta tunteet ovat kulttuurisesti rakentuneita, reflektoituneita ja nimettyjä. Aina affekteja ja tunteita ei kuitenkaan eroteta toisistaan, vaan affektiivisen kokemuksen voi ajatella yhdistävän ruumiillisuutta ja kulttuurisia käsityksiä tai arvoja.¹⁵⁷

Autoetnografia on omaelämäkerrallinen tutkimuksen tekemisen tapa, jossa tutkijan omat kokemukset ja niistä kirjoitetut tai muuten tuotetut kenttämuistiinpanot muodostavat tutkimuksen keskeisen aineiston.¹⁵⁸ Moni käytäntö voi toistuvuuttaan muuttua huomaamattomaksi, mutta rutiinien rikkoutuessa yhteiskunnalliset ja kulttuuriset rakenteet kohtaavat arjen käytäntöjen kanssa.¹⁵⁹ Lukiessani aineistoa tarkastelen arjen käytäntöjä, jotka tulevat näkyviksi usein sattumalta tilanteissa, missä kissa toimii sankarina. Autoetnografisessa tutkimuksessa on huomioitava tutkimusmenetelmän vaikutukset lähipiiriin.¹⁶⁰ Omat kokemukseni vaikuttavat väistämättä siihen, minkälaista keskustelua aineiston kanssa syntyy. Kyse episodimaisista kokemuksista, muistitiedosta, joka on syntynyt vuorovaikutuksessa kissojeni kanssa. Olen havainnoinut, mitä kissat tarkkailevat ulkoillessaan, jolloin on tapahtunut erilaisia arjen sattumuksia. Lisäksi mukana on F retkiä ja matkoja. Käytän näiden

¹⁵⁶ Verrips 2006, 29.

¹⁵⁷ Kajander ja Koskinen-Koivisto 2021, 351.

¹⁵⁸ Uotinen, Autoetnografia. Viitattu 16.8.2023.

¹⁵⁹ Uotinen, Autoetnografia. Viitattu 16.8.2023.

¹⁶⁰ Uotinen, Autoetnografia. Viitattu 16.8.2023.

muistinvaraisesti kirjoitettujen kokemusten tukena valokuvia. Muistitieto on kuitenkin luonteeltaan aina hieman epävarmaa. Yrittäjä ja tietokirjailija Hannu Sirkkiän mukaan autoetnografiassa on kyse sisäpiiriläisestä, emic-näkökulmasta tutkittavaan kohteeseen, jolloin tutkittava kohde on läheinen tutkijalle. Omien kokemusten ja tunteiden aukikirjoittaminen voi olla myös haastavaa, koska tutkija asettuu itsealttiiksi etnografian kirjoittamistyössä.¹⁶¹

Emic-näkökulma merkitsee etnologiassa ja antropologiassa yleisesti tapaa, jolla tutkimukseen osallistuva henkilö kokee jonkin ilmiön tai tapahtuman. Ei ole tärkeää, onko aineistossa esiin tullut mielipide tosiallisesti eli faktuaalisesti totta. Emic-tasolla todenmukaisuus eli validiteetti on kytköksissä tutkijan soveltamien käsitteiden käytettävyyteen tutkimuksessa. Teoria eli etic-tasolla käsitteiden pitää olla tarpeeksi yleisiä.¹⁶² Etnologian ja antropologian hermeneuttisessa traditiossa tärkein tavoite on ymmärtää ja tulkita ihmisten arkielämää.¹⁶³ Tulkintaa ja ymmärtämistä kuvataan hermeneuttisen kehän metaforalla. Sillä viitataan yleensä dialogiin tutkijan ja tutkittavan välillä. Sen avulla ei ole tarkoitus löytää objektiivista totuutta, vaan saavuttaa yhteisymmärrys tutkittavien kanssa.¹⁶⁴

Kulttuuriantropologi Johanna Aromaa ja kansatieteilijä Miia-Leena Tiili väittävät, että kulttuurintutkimuksessa ei ole toistaiseksi avattu tarpeeksi, miten ruumiillinen tieto käytännössä syntyy ja miten sitä voidaan käyttää tutkimuksen metodina. Heidän mukaansa empatialla on tärkeä osuus. Tutkijan ja tutkittavan välisessä vuorovaikutuksessa on ruumiillinen ja emotionaalinen ulottuvuutensa, jolloin havainnoidaan vaikeasti sanallistettavia asioita.¹⁶⁵ Vaikka aistimusta ei voi välittää toiselle, sen voi jakaa toisen kanssa.¹⁶⁶ Uskontotieteilijät Jaana Kouri ja Tiina Mahlamäki toteavat, että aistietnografia kytkeytyy kiinteästi autoetnografiaan. Omien kokemusten havainnointi luo kuvaa myös erilaisista kulttuurisista merkityksistä ja tunteista. Niiden kautta voidaan ymmärtää myös muiden kokemuksia.¹⁶⁷ Lähtökohtaisesti aistietnografia on reflektiivinen ja kokemuksellinen menetelmä. Menetelmänä ala on muotoaan hakeva.¹⁶⁸ Etnologit Outi Fingerroos ja Jukka Jouhki toteavat kuitenkin lohdullisesti, että etnologista kenttätyötä ei voi tehdä täydellisesti, aina jotain jää kysymättä, ja havainnoimatta tai kuvaamatta. Mielessä pyörivät kysymykset, milloin aineisto on riittävä, missä menevät

¹⁶¹ Sirkkilä 2022, 267.

¹⁶² Hänninen, Kajander ja Lappi 2022, 53.

¹⁶³ Hänninen, Kajander ja Lappi 2022, 50.

¹⁶⁴ Hänninen, Kajander ja Lappi 2022, 51.

¹⁶⁵ Aromaa ja Tiili 2014, 261.

¹⁶⁶ Aromaa ja Tiili 2014, 264.

¹⁶⁷ Kouri ja Mahlamäki 2022, 389.

¹⁶⁸ Fingerroos, Kajander ja Lappi 2022, 16.

subjektiivisten tulkintojen rajat, vastaako tutkimus tiedeyhteisön vaatimuksia, ymmärrätkö tutkittavista ihmisistä mitään.¹⁶⁹

Kajander ja Koskinen-Koivisto toteavat myös, että affektiivinen käänne on yhteydessä muihin 2000-luvun ihmistieteiden paradigmoihin, kuten uusmaterialismiin ja posthumanismiin, jotka ovat korostaneet ei-kielellisiä tietämisen tapoja vastapainona kielelliselle paradigmalle sekä painottaneet monenlaisten ei-inhimillisten toimijoiden roolia kulttuurisessa vuorovaikutuksessa.¹⁷⁰ Affektitutkimus sopii ihmisten ja eläinten vuorovaikutuksen havainnoimiseen, koska siinä on paljon merkitystä ei-kielellisellä viestinnällä.

Ensimmäisessä Pääluvussa Sankaruus arjessa, jonka alaotsikko on ”Kissa suojelijana”, aloitan kissan roolista muinaisessa Egyptissä. On luontevaa aloittaa sankaruuden tarkasteleminen kissan alkuperäisestä roolista. Ensimmäisessä alaluvussa on esillä neljä eri eläinlajia, jotka vaikuttavat ihmisen arkeen, kissa, käärme, hiiri tai muu jyrsijä ja koira. Tarkastelen kappaleessa jakoa ihminen / eläin sekä kissa / koirajakoa. Toisessa alaluvussa ”Kissankielen aakkoset” teemana on aineistossa usein toistunut viittaus kissan ääneen. Kun puhutaan kissankielen aakkosista, voidaan purkaa ihmiskeskeistä näkemystä siitä, että ainoastaan ihminen on laji, jolla on puhekieli. Kolmannessa alaluvussa Siinä on jotain taikaa – affektiivinen teoria ja kissan kehäys tarkastelen kissan roolia terapiaeläimenä, jolloin kissan ja ihmisen välinen sanaton vuorovaikutus, aistit ja lajien välinen empatia ovat keskiössä.

Kolmannessa pääluvussa Sankaruus poikkeusaikana tarkastelen sankaruutta vuosien 1935–1948 välille sijoittuvan muistelmaan kautta. Kappaleessa on keskeistä kissan rooli sota-aikana perheen koossa pitävänä voimana sekä miten sankaruus muodostuu sota-aikana. Kissojen sankaruus ei ole noussut esiin sotien yhteydessä toisin kuin koirilla.

Neljännessä pääluvussa Kissa pelastajana tarkastelen arjen poikkeamia. Ensimmäisessä alaluvussa Sydämeni kissa tarkastelen teemoja kaaos ja järjestys sekä ihmisluonto ja käsitykset elämästä ja kuolemasta. Alaluvussa ”Kissamiehiä ja naisia, kissan paikat kotona” tila ja mieheys ja naiseus ovat teemoina. Alaluvussa lapset ja kissat tarkastelun kohteena on lapsiperheen arki ja miten kissa vaikuttaa lapsen kasvatukseen. Teemoja ovat luonto ja viljeys ja valta, mikä voi näyttäytyä niin heikomman kuin vahvemmankin valtana.

Kissan rakkaus ihmistä kohtaan kappaleessa on pohdintaa ihmisen ja kissan välisen suhteen tasaveroisuudesta sekä sankariteon merkityksestä ihmisille. Kappaleessa ”Kissa on useita minutteja palohälytintä nopeampi” käsittelen myös teemoja kaaos ja järjestys, sairaus, terveys,

¹⁶⁹ Fingerroos ja Jouhki 2014, 102.

¹⁷⁰ Kajander ja Koskinen-Koivisto 2021, 351.

arki ja juhla, koti ja tila. Kissan sankaruus rakentuu ihmisen hengen tai kodin pelastamisen kautta. Kissan rooli kodin tekijänä ja tilan käsite ovat tärkeitä teemoja, samoin elämä ja kuolema. Kappaleissa ei ole täysin selkeää erottelua eri teemojen välillä, mikä olisi ollut mahdotonta tehdäkin, koska eri teemat esiintyivät myös eri lainauksissa.

Kissalla voi olla ihmisen elämässä monta eri roolia. Kun valtavirtakeskustelu luo kissasta haittaeläintä ja ristiriitoja herättävää, ehkä pelättävääkin eläintä, niin tässä työssä kissan parantava kehitys, suojeleva ja empaattinen, sankarillinen kissa saa näkyvyyttä, minkä toivon hälventävän ennakkoluuloja ja edesauttavan myös ihmisillä ymmärtävämpää ja sallivampaa suhtautumista muita eläimiä kohtaan. Olisi tärkeää purkaa länsimaisessa ajattelussa vakiintunutta jakoa ihmisten ja eläinten sekä ihmisen ja luonnon välillä.

2 Sankaruus arjessa

Kissa suojelijana

Kaikki tuntevat hullun kissanaisen käsitteen, mutta kirjallisuudesta löytyy paljon kissamiehiä. Kissahulluksi mieheksi tunnustautunut tietokirjoittaja Petri Pietikäinen toteaa, että kreikkalais-roomalainen historioitsija Diodorus Sisilialainen (aktiivinen 65–30 eaa) piti pahana egyptiläisten tapaa palvoa ja hoivata kissoja. Kun Diodorus kysyi, miksi kissoja palvottiin, hänelle vastattiin, että kissat pitivät käärmeet ja muut pistävät otukset poissa. Egyptiläisten usko oli animistista, eivätkä he tehneet eroa ihmisten ja eläinten välille.¹⁷¹ Myös Pilvi Ahonen on pohtinut kissaan liittyneitä käsityksiä folkloristiikan pro seminaarissaan *Kissan symboliikka muinaisessa Egyptissä* vuodelta 2007. Ahosen mukaan Egyptiläiset uskoivat, että kissa suojeli pahoilta voimilta tappamalla käärmeitä.¹⁷² Nykyäänkin esiintyy tilanteita, missä kissan alkuperäinen merkitys käärmeen tappajana vaikuttaa arjen kulkuun.

Päijät-Hämeessä monikissataloudessa miehensä kanssa asuva Minna¹⁷³ kertoi kissan tappaneen käärmeen ja siten estäneen käärmettä puremasta hänen miestään, joka oli korjaamassa autoa. Kissalle ei ollut tämän vuoksi sankarinimeä haettu, joten tapaus kertoo siitä, että kaikki tarinat, missä kissa voi toimia ihmiskumppaniensa mielestä sankarillisesti, eivät tule julkisuuteen.

Yksi mieleenpainuvimmista (tilanteista) vuosia sitten oli, kun Unto¹⁷⁴ ilmoitti meille autohallin edustalla painokkaasti, että hänellä on jotain Tärkeää Asiaa Tai Näytettävää. Ei lopettanut ennen kuin nöyrästi seurattiin kissan perässä ja hoksattiin, mikä oli se asia: Korjattavana olleen auton alla oli kuollut kyy. Mies

¹⁷¹ Pietikäinen 2016, 43.

¹⁷² Ahonen 2007, 13.

¹⁷³ Nimi pseudonymisoitu. Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

¹⁷⁴ Vastaja käytti kissoistaan vain kirjainlyhennettä. Luettavuuden vuoksi päätin keksiä itse nimen.

oli ollut vain joitain hetkiä aikaisemmin korjaamassa autoa sen alla ja menossa takaisin eli olisi voinut joutua kyyn puraisemaksi ryömiessään takaisin auton alle. Olimme Untosta hyvin ylpeitä ja sai asianmukaisesti paljon kehuja toiminnastaan. Kertoo minusta kissojen monipuolisuudesta eli super-sosiaalinen syläkissa on tarvittaessa tehokas tappokone. Kertoo myös kissojen kommunikointikyvystä eli osaavat ja pystyvät viestimään ihmisille hyvinkin painokkaasti.¹⁷⁵

Vastaaja on huomionnut sen, että kissat osaavat hyvin ilmaista ihmisille, mitä asiaa heillä on ja saavat näin aikaan ihmisissä myös toimintaa. On myös täysin uskottavaa, että kissa odottaa ihmisiltä vähintään positiivista reaktiota, kun hän on onnistunut saalistuksessaan. Myös Betsi-kissani on hyvä saalistamaan ja kun hän sai myyrän, hän selvästi odotti minulta reaktiota tilanteeseen (kuva.). Kissan silmistä ja viiksien asennosta voidaan havaita, että kissa on utelias näkemään reaktioni. Betsi halusi kertoa saalistamastaan myyrästä myös isälle lokakuuisena aamuna. Hän ilmoitti kirkkaalla, hihkuvalla äänellään: ”Hihhi-hihhi!” ja asettui istumaan myyrän jäänteiden luo katsoen isää merkitsevästi, jolloin isä tiesi kehua: ”Katos, olet sinä aika kissa. Hyvä kissa!” Myös 36-vuotias Päivi kuvailee sankarikissansa metsästyskäyttäytymistä, mutta tässä kontekstissa se ilmenee enemmän vain hauskana tilannekuvauksena kissan toimista.

Kesäisin, kun on riittävän lämmin ja miellyttävä keli, Kitty ulkoilee mielellään takapihalla. Hän metsästää sieltä myyriä ja hiiriä ja kissamaiseen tapaan haluaa tuoda niitä meille näytille. Elossa tietenkin. Joskus, kun ikkuna on ollut auki, Kitty on tuonut verisen myyrän kotiin ja jahdannut sitä pitkän taloa. Ei niin miellyttävää. Mutta kehuja hän tietysti silloin kaipaa, koska on tuonut perheelle ruokaa.¹⁷⁶

Tietokirjailijat Marcus Schneck ja Jill Caravan toteavat, että kissa ei ole tuonut saalista ihmiselle kehuja toivossa, vaan siksi, koska se on huomannut, ettei ihminen osaa saalistaa. Ihmisen tunteet voivat tilanteessa vaihdella inhosta ja ylpeyteen. Schneck ja Caravan kehottavat toimimaan rauhallisesti ainakaan torumatta.¹⁷⁷ Itse mietin, että voisiko kissa kuitenkin odottaa kehuja ja kyse olla opitusta käyttäytymisestä. Jos kissa on huomannut, että ihminen reagoi kehumalla, hän on voinut päätellä, että ihminen arvostaa saalistustaitoa. Syrjämaa havainnoi myös, että jyrjijöitä pyydystäneet kissat olivat maalaistalossa arvostettuja osajia ja saalistustaidosta oli hyötyä viljasadon säilymiselle vuosituhansien ajan.¹⁷⁸ Eläinten käyttäytymistieteilijä Helena Telkänrannan mukaan kissan käyttäytymistarpeet johtuvat siitä, että Afrikan villikissa pyydystää pienikokoisia eläimiä ja jokainen kissa on vastuussa omasta saalistusmenestyksestään. Koska Afrikan villikissan on täytynyt yrittää ehkä 10–20 kertaa päivässä saadaakseen yhden hiiren, on henkiinjäämistä palvellut se, että saalistus itsessään

¹⁷⁵ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

¹⁷⁶ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

¹⁷⁷ Schneck ja Caravan 1992, 81–82.

¹⁷⁸ Syrjämaa 2020, luku 7.

tuottaa mielihyvää kissalle.¹⁷⁹ Schneck ja Caravan toteavat myös, että kissa ei tiedä aiheuttavansa kipua ja kiduttaminen on kissalle tuntematon käsite. Niinpä kissa vain purkaa patoutunutta metsästysenergiaansa.¹⁸⁰

Kuva 2. Kissa saalistamansa myyrän kanssa katsoo ihmistä ja odottaa luottavaisena positiivista reaktiota. Viiksien asento ilmaisee tyytyväisyyttä ja luottamusta. Utelias, innostunut ja keskittynyt kissa levittää viiksensä erilleen ja ne osoittavat eteenpäin.¹⁸¹

Yksi henkilökohtaisten kertomusten analyysimalli, joka auttaa hahmottamaan tuotettuja merkityksiä ja tasoja, on erilaisten roolien ja toimijoiden sekä niihin sisältyvien vaihtelevien näkökulmien tutkiminen. Kertomusta käärmeestä ja kissasta voidaan tarkastella omaelämäkerrallisena mikronarratiivina, missä tavallisen arjen kulku olisi voinut saada ikävän käänteen. Tarinassa korostuu kissan aktiivinen toimijuus ja johtajuus sekä äänenkäyttö. Eläinlääkäri Bruce Fogle toteaa, että toiset ihmiset kohottelevat kulmakarvojaan sille nöyryydelle, jolla kissoja palvellaan, mutta kissojen ansioksi voidaan nähdä se, että kissa on sopeutunut ihmisten elämäntapaan ja oppinut myös, miten ihmisistä saa otteen, hyviä herkkupaloja ja onnistuneen elämäntavan. Niinpä kissat myös rakastavat ihmisiä.¹⁸²

¹⁷⁹ Telkänranta 2023, 86.

¹⁸⁰ Schneck ja Caravan 1992, 82.

¹⁸¹ Omaeläinklinkka 2021. Viitattu 17.7.2023.

¹⁸² Fogle 2004, 161.

Unton huoltajan mukaan kissat ovat joko ihmissosiaalisia tai kissasosiaalisia tai molempia. Vastaaja huomioi myös kissan kehollisen viestinnän. Kyyn tappajaa Minna luonnehtii seuraavasti:

Vanhempi pappakissa. Suuri persoona, erittäin pidetty tyyppi ja myös herkkä & dramaattinen kissahenkilö. Unto on seurallinen ja leikkisä, suuri ihmissosiaalisuuden tarve ja huolehtii tämän tarpeen täyttymisestä tunkemalla syliin, vaikka väkisin. Periaatteessa tosi kiltti ja tottelevainen, mutta mäkättää vastaan, jos jokin ei miellytä (esim. on ovella ja haluaisi ulos, sanotaan ”Unto ei nyt mee ulos” niin ymmärtää tämän, kääntyy ympäri, mutta pitää sellaista ”mäm mäm mäm” mäkätystä ja häntä + selkä nyky harmitusta osoittaen). Viestii ihmisille erittäin selkeästi ja painokkaasti eli jos on kissanlukutaitoa, niin tulee mielipiteet selväksi.¹⁸³

Selän nykimiseen voi liittyä monenlaista taustasyitä. Kissoilla puhutaan vierivän ihon syndroomasta (*the rolling skin syndrome*) tai *feline hyperesthesiasta*. Betsi-kissani kohauttelee selkäänsä tulkintani mukaan myös ollessaan iloinen, jolloin kohautteluun liittyy pehmeä kujerrus. Eläinten käyttäytymistieteilijä Helena Telkänrannan mukaan kissan selän ihon nykiminen voi liittyä kipuherkkyyteen, jolloin täytyy tarkkailla muita kivusta viestiviä merkkejä.¹⁸⁴ Telkänranta toteaa, että kissat ja koirat voivat oppia ymmärtämään yksittäisten sanojen tai kahden sanan yhdistelmien merkityksen, mutta siihen niiden kyky ymmärtää puhetta loppuu. Kissa ei ymmärrä omistajansa selityksiä, miksi jokin asia on kiellettyä, eikä lukea omistajan ajatuksista, mitä ihmisyhteiskunnassa ja kyseisen maan kulttuurissa pidetään toivottavana käyttäytymisenä.¹⁸⁵ Ihmiset ja kissat kehittävät kuitenkin usein keskinäisen tapansa kommunikoida ja olen kiinnostunut siitä, miten kissat ja ihmiset muodostavat yhteisiä rutiineja.

Toimittaja, tietokirjailija ja taidemaalari Kaisa Stranden on kirjoittanut kirjan Sankarikoirat, mistä löytyy kaksi lyhyttä kertomusta, joissa kummassakin chihuahua-rotuinen koira on pelastanut lapsen käärmeen puremalta. Kappale on otsikoitu Sankaruus ei ole koosta kiinni. Toinen tapaus on otsikoitu Zoye otti käärmeen myrkyn vastaan ja toinen Havenin ote piti. Otsikoilla ja kerrontatyylillä on tavoiteltu tiettyä dramatiikkaa, sillä siinä kuvataan, miten koira syöksyi salamannopeudella pojan ja käärmeen väliin.¹⁸⁶

Zoyen toimintaa kuvattaessa on luotu jännittävä tunnelma tekemällä käärmeestä tilanteen konna, joka kertojan mukaan ”oli selvästi ottanut lapsen kohteekseen”, vaikkei tapausta ollut todistamassa kuin lapsen isoisä, joka huomasi tapahtuneen vasta, kun kalkkarokäärme oli

¹⁸³ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

¹⁸⁴ Telkänranta 2023, 79.

¹⁸⁵ Telkänranta 2023, 116.

¹⁸⁶ Stranden 2008, 34–35.

iskenyt hampaansa koiran pieneen päähän.” Lopussa todetaan vielä: ”Zoye tiesi olleensa hyvä tyttö. Se on käyskennelty polleana tapahtuman jälkeen, koiran emäntä Denise Long kertoi.”¹⁸⁷ Tulkinta kertoo kulttuurisista odotuksista koiran suhteen. Kissoihin ei liitetä samanlaisia odotuksia, koska kissaa pidetään erilaisena lajina kuin koiraa. Tämä näkyy esimerkiksi sosionomi Emma Järvisen näkemyksessä kissasta. Hän toteaa, että kissa on itsenäinen ja sen luottamus pitää ansaita. Kissat eivät ole samalla tavoin miellyttämisenhaluisia kuin koirat.¹⁸⁸ Irina Halonen, vuoden 2022 Sankarikissana palkitun brittikissa Viipurin¹⁸⁹ omistaja toteaa:

Kissan sankaruutta tai muitakaan tekoja arviotaessa on muistettava että meillä on helposti taipumus inhimillistää eläimiä ja arvioida niitä kuin ne käyttäytyisivät kuten ihmiset. Kissan toimintaa seurattaessa on hyvä ymmärtää että kissa toimii itselleen tarkoituksenmukaisella tavalla, ei ihmistä miellyttääkseen.¹⁹⁰

Myös Loviisa¹⁹¹ kokee, ettei kissa toimi miellyttämisen halusta ja pitää tätä hyvänä asiana. Hän pohtii myös ihmisen vastuuta kissoja kohtaan:

Pidän siitä, ettei kissoilla ole tarvetta miellyttää, vaan ne kuuntelevat vaistojaan ja viestivät tarpeistaan selkeästi: ne tulevat luokse, kun kaipaavat seuraa, ja vetäytyvät omiin oloihinsa halutessaan olla yksin. Koen, että velvollisuuteni on tarjota kissoille mahdollisimman paljon virikkeitä ja laadukasta hoivaa. Kunnolliset eväät kissamaiseen elämään. En inhimillistä kissaa, enkä koe että minkään eläimen inhimillistäminen on eläimen etu. Minä rakastan kissoja juuri siksi, että ne ovat kissoja, eivätkä ihmisiä.¹⁹²

Algerit toteavat, että näkemys siitä, että kissat eivät yritä miellyttää, vaan toteuttavat vain omia tarkoituksensa, eikä heillä ole syyllisyyttä samoin kuin esimerkiksi ihmisillä ja koirilla, on yleinen käsitys kotikissasta kulttuurissamme, mutta kuitenkin vain sosiaalinen konstruktio.¹⁹³ Kissoja pidetään itsenäisinä metsästäjinä, joita ihmisen tunteet eivät juuri kiinnosta, kun sitä vastoin koira muodostaa tähän kontrastin, sillä koiran ajatellaan pitävän ihmistä elämänsä keskipisteenä.¹⁹⁴

Koirat noudattavat Telkänrannan mukaan dominanssihierarkiaa, jolloin he tottelevat johtajaa ja toimivat osana laumaa. Vaikka usein kuvitellaan, että koira haluaa miellyttää huonoakin omistajaa, korillekin on merkitystä, minkälainen lauman johtaja on. Johtajan pitää olla koiran silmissä kiinnostava ja huolehtia lauman turvallisuudesta. Telkänrannan mukaan hierarkian

¹⁸⁷ Stranden 2008, 35.

¹⁸⁸ Järvinen 2023, TYKL/spa/1253_7.

¹⁸⁹ EmeraldCharm kasvattajanimi.

¹⁹⁰ Halonen, TYKL/spa/1253_2.

¹⁹¹ Pseudonimi.

¹⁹² Loviisa 2023, TYKL/spa/1253_9.

¹⁹³ Alger ja Alger 2002, 1.

¹⁹⁴ Alger ja Alger 2002, 1.

idea ei merkitse kissojen evoluutiossa mitään.¹⁹⁵ Algerien mukaan heidän tarkkailemansa löytökissat kehittivät tarhassaan kulttuurin, eli sosiaalisen verkoston käyttäytymismalleja, jotka edustivat kissojen sopeutumista olosuhteisiin. Käyttäytymismalleissa sosiaaliset normit ja roolit edistivät kiintymystä, ystävyyttä ja sosiaalista yhteenkuuluvuutta, missä vastakkaisilla voimilla, kuten aggressiolla ja valta-asemalla ei ollut kissayhteisön kannalta merkitystä.¹⁹⁶ Heidän mukaansa villikissapopulaatioissa on havaittavissa, että naaraista yksi voi olla yhteisön matriarkka tai joku uroksista on hallitseva suhteessa muihin. Tässä usein sukulaissuhteilla on merkitystä. Lauman matriarkka sai esimerkiksi ensin valita ruokansa, kun eräs kissarakas rouva ruokki kissoja.¹⁹⁷

Sosiologit Leena Koski ja Pia Bäcklund toteavat, että modernin urbaanin koiran toiminta ja tilankäyttö on tiukasti rajattua, sillä koirat hyväksytään ihmisyhteisöihin alisteisiin ja mukautuviin rooleihin.¹⁹⁸ Siksi ihmiset usein myös odottavat, että koira suojelee ihmistä tarvittaessa riskeeraten oman henkensä. Kun eläin kuolee ihmisen edestä, eläimen uhrautuvuuteen ja uskollisuuteen liitetään sankaruus, ikään kuin eläin haluaisi antaa ihmisen silmissä vähäpätöisemmän henkensä korkeammalle arvotetun ihmisen edestä, niin kuin Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen ja Saari toteavat.¹⁹⁹

Syrjämaa huomauttaa myös, että kissojen elämään ovat myös vaikuttaneet monet ihmisen vetämät rajat ja instituutiot. Helsingissä vuoden 1867 valtiopäivillä valmisteltiin metsästysasetusta, jossa vaadittiin, että vapaana kulkevan kissan saisi tappaa haittaeläimenä, koska kissat söivät metsästäjille mieluisten lintujen poikasia. Maanviljelijät nostivat tuolloin esiin myös kissojen oikeuden elää ja kulkea vapaina. Viljelijöiden näkökulmasta kissa oli hyöty- ja seuraeläin.²⁰⁰ Tällä tavoin saaliskateus oli alkusysäys kissojen liikkumarajoituksille, joista keskustellaan edelleen.

Koirien pitäminen eri rooleissa on lisännyt tietoa koirien sairauksista ja koiran ominaisuudet huomioidaan koiraharrastuksia suunniteltaessa, jolloin koiraharrastus tuo aktiviteettia niin koiralle kuin ihmisellekin. Koski ja Bäcklund toteavat myös, että onnistuakseen harrastukset vaativat yhteistyötä ja sen että koira on tässä aktiivinen toimija.²⁰¹ Toimittaja ja koirankouluttaja Marika Mäntylä käsittelee kirjoittamassaan ”Häntä heiluen hukkuvalle

¹⁹⁵ Telkänranta 2023, 114.

¹⁹⁶ Alger ja Alger 2002, 94.

¹⁹⁷ Alger ja Alger 2002, 187.

¹⁹⁸ Koski ja Bäcklund 2017, 11.

¹⁹⁹ Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen, Saari 2020, 193.

²⁰⁰ Syrjämaa 2020, 139.

²⁰¹ Koski ja Bäcklund 2017, 12.

Vesipelastus”-kirjassaan myös vesipelastustehtävään koulutettavan koiran hyvinvointia, kuten vedessä ja rannoilla piileviä vaaroja ja koirien fysioterapiaa.²⁰²

Toisessa käärme ja koira- tarinassa iso myrkkykäärme roikkuu pikkupojan lahkeessa, kunnes koira saa sen irrottamaan otteensa. Dramatiikkaa kerrontaan tuo kuvaus äidistä, joka seisoo kauhun lyömänä, kun taas koira ei aikaile, eikä hellitä.²⁰³ Käärme liitetään usein kauhun genreen. Siitä näkökulmasta, miten Zoey selvisi elossa, huomionarvoista on, että chihuahua on hyvin pieni koirarotu. Ehkä käärme päästi vain pienen määrän myrkkyä varoituksena. Myös kissa on pieni eläin. MTV 3 uutissivulla on julkaistu tarina Arthur-kissasta, joka tappoi idänruskokäärmeen ennen kuin se ehti luikerrella puutarhassa leikkineiden lasten luo. Kissa menehtyi seuraavana päivänä eläinklinikalla, joka huomioi kissan teon muistokirjoituksella:”Lepää rauhassa, pieni sankarimme”.²⁰⁴ On harvinaista, että kissoja kuvataan käärmeiden kohtaamisen yhteydessä sankareina. Johtuuko tämä sitten siitä, että kissat onnistuvat usein myös tappamaan käärmeen ennen kuin käärme ehtii purra vai siitä, että kissoihin liittyy niin voimakkaasti representaatio itsekkäästä kissasta? Yhtä kaikki, kun eläin kuolee ihmisen vuoksi, siinä nähdään sankaruutta. Esimerkiksi J.L.Schatz kritisoi Puppy the Buddies-sarjaa (2006-2013) ja A Dog’s Purpose (2017) siitä, että koirasta oli tehty puhuva olento, jolla on supervoimia ja jonka tehtävä on olla jatkuvasti pelastamassa lapsia tai ihmisiä, vaikka häntä olisi kohdeltu huonosti. Koiralla ei ajatella näissä hyvänmielen elokuvissa olevan muuta tarkoitusta, kuin ihmisten suojeleminen.²⁰⁵

Kissan ja käärmeen kohtaamiset ovat kesäisin melko arkisia, eivätkä yleensä päädy uutisiin. Kyykkäärmeitä on joskus myös kyntöpellolla, mikä kertoo siitä, että niistä on voinut aikoinaan olla harmia maanviljelijöille, kuten Ilmarisen myyttisen kyinen kyntötarina osoittaa. Kupiainen toteaa, että Ilmarinen toimii Kalevalassa seppäheeroksena.²⁰⁶ Vaikka kyntövälineet ovat Kalevalan aikaa järeämpiä, niin kerran isänikin joutui hetkeksi keskeyttämään kyntöpuuhansa, kun käärme kääntyi puremaan traktorin etukumia. Kerran kyykkäärme ehti purra Betsiä kuonoon ehkä siksi, kun se pelästyi minua. Betsillä tilanne päättyi onnellisesti, koska veimme Betsin eläinlääkärille nestehoitoon, kuten Evidensian sivuilla neuvotaan. Vaikka valitettavan yleisesti ihmiset luulevatkin kissojen olevan immuuneja kyyn myrkylle, niin myös kissalle kyyn purema voi olla kohtalokas.²⁰⁷

²⁰² Mäntylä 2020, 20–21.

²⁰³ Stranden 2008, 35–36.

²⁰⁴ Jaatinen 2021.

²⁰⁵ Schatz 2018, 50.

²⁰⁶ Kupiainen 2010, 164.

²⁰⁷ Evidensia 2019.

Kuva 3. Betsi leuka turvonneena kyyn pureman jälkeen kesäkuussa 2022.

Siinäkin voi nähdä sankaruutta, kuinka urheasti Betsi jaksoi olla tiputuksessa ja toipui. On mahdollista, että Betsi ymmärsi kyyn olevan vaarallinen, minkä vuoksi hän myös pyrki tekemään käärmeestä selvää tai sitten käärme vaikutti vain kiinnostavalta. Tilanne muistuttaa kissojen alkuperäisestä merkityksestä egyptiläisille käärmeiltä suojelevana olentona. Telkänrannan mukaan kissan aivot toimivat niin, että geneettisesti ohjelmoitu saaliseläimen määritelmä on melko väljä ja herkkäliikkeinen, pienikokoinen olento yleensä käynnistää kissalla saalistuskäyttäytymisen.²⁰⁸ Kun käärme puri, Betsille tärkeää oli saada tilanteessa kivunlievitystä ja turvaa. Hän oli selvästi kipeä ja murisi, jos leukaa koski.

Sankaruus rakentuu kissalla metsästystaitojen, äänenkäytön ja johtajuuden narratiivissa, koiralla lauman puolustamisen kautta. Molemmilla eläimillä myös pieni koko, uhrautuvuus ja nopeus luovat sankaruutta. Kummankin eläinlajin käytökseen liitetään tietty ylpeys – kissan arvellaan odottavan kehuja onnistuneen saalistuksen vuoksi ja koiran uhrautuvan käytöksen takia, mitä pidetään kunnon koiran – normatiivisen koiran merkinä. Myös saalistustaito liitetään normatiiviseen kissaan, sillä kissaa, joka oli ”metsästäjänä lahjaton” Minna kuvaa huumorin varjolla ”epäkissana.”²⁰⁹ Tavalliset arjen tilanteet voivat kääntyä sankariseikkailuiksi riippuen näkökulmasta, mutta sankaruuden ei tarvitse rakentua eläinuhrin kautta.

²⁰⁸ Telkänranta 2023, 88.

²⁰⁹ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

Victor Millet ja Heike Sahn huomauttavat, että eurooppalaisessa sankaritarinaperinteessä on vaikuttanut kontakti kristinuskoon. He analysoivat esimerkiksi Beowulf ja Heliand- tarinaa verraten sitä Jeesuksen tarinaan. Tarinassa voidaan huomata viittauksia Jumalaan. Jeesus puhui totta, esiintyi julkisesti, eikä piileskellyt niin kuin vastavoimansa paholainen.²¹⁰ Pietikäinen pohtii, miksi eläimistä tuli ihmisille käyttöesineitä ja miksi toisaalta kissa sai pahan maineen. Raamatussa paha tuli ihmiseen aina hänen ulkopuoleltaan. Mooseksen luomiskertomuksessa paholainen ilmestyi paratiisiin käärmeen hahmossa. Käärmeitä jahtaavan kissan olisi luullut olevan juutalaisille ja kristityille hyvä ja pahalta suojeleva eläin, vaan näin ei ollut. Pietikäinen arvelee, että kristittyjen suhtautuminen kissaan voi johtua osittain juutalaisuuden vaikeasta kissasuhteesta. Hän tosin huomauttaa, että kissaa kuvataan Talmudissa, juutalaisten vanhassa testamentissa lempeästi, mutta myöhemmin vanha juutalainen perimätieto liittyy taikauskon, mystiikan ja demonit kissaan ja naisiin.²¹¹

Kissankielen aakkoset

Poliittisen historian tutkija Sean Parson on analysoinut piilomerkityksiä ja antropomorfismia eli inhimillistämistä piirroselokuvassa Pesukarhu Rocket, missä Rocket esimerkiksi oppii puhumaan kuin ihminen eläinkokeiden takia. Parson kritisoi elokuvan tapaa ihannoida ihmisen älykkyyttä eläimiä parempana, ja liittyy sankaruus sotaan ja väkivaltaan pohtimatta sodan poliittisia syitä.²¹² Ihmiset unohtavat helposti, että muutkin eläimet osaavat puhua tavallaan, mutta kissaihmiset olivat kiinnittäneet erityistä huomiota kissojensa tapaan ilmaista itseään. Sankarikissat ovat onnistuneet pelastamaan ihmisiään usein maukumalla. Se kertoo ihmisten ja kissojen yhteisestä kielestä. Siksi voidaan ajatella, että eläimen ja ihmisen raja katoaa tapauksissa, missä ihminen reagoi kissan maukumiseen.

Anna Eronen toteaa folkloristiikan pro seminaarityössään, että 1600-luvulla peräisin olevassa puheessa kissan ääntelyä kuvataan niin monipuoliseksi, että se antaa vaikutelman puheesta.²¹³ Pietikäinen mainitsee esimerkiksi englantilaisen Edward Topsellin, joka (noin 1572-1623) kuvailee kissojen ääntelyä monipuolisesti, mutta siitä kuvastuu ymmärtämättömyys. Hänen mukaansa kissat lauloivat, jodlasivat, ulvoivat, murisivat, sähisivät ja kirkuivat. Kissat puhuivat ihmisille. Topsellin käsityksistä kuitenkin kuvastui kissojen asema englantilaisessa yhteiskunnassa. Heidän pimeässä hohtavia silmiään pelättiin. Kun nykyajan kissaihminen voi

²¹⁰ Millet ja Sahn 2014, 99–100.

²¹¹ Pietikäinen 2016, 92–93.

²¹² Parson 2018, 156.

²¹³ Eronen 2008, 8.

pitää kissoihin liitettyä arvoituksellisuutta vain kiehtovana, niin siihen liitettiin Topsellin aikaan mystiikkaa ja pahuutta.²¹⁴ Minna²¹⁵ puhuu myös kissanlukutaidosta ja kissan kielen aakkosista.²¹⁶ Hän kuvailee, että yksi kissoista toimi laumassa opettajan roolissa, jonka ”luontainen auktoriteetti ulottui myös vieraisiin koiriin ja ihan loppuun asti, vaikka kissa oli jo vanhempana hauras mummokissa”, eikä olisi ehkä fyysisesti pärjännyt koirille tosi paikan tullen. He:n tehtäviin kuului opettaa kylään tuleville koirille ja koiranpennuille kissojen viestinnän aakkoset ja miten kissoihin suhtautua. He:n ei erityisemmin pitänyt vieraista koirista, mutta ei myöskään pelännyt eikä suhtautunut heihin vihamielisesti. Kissa veti selvät rajat silloin kun pentu/koira tuli liian lähelle.²¹⁷ Pennuille ja muille koirille ”tuli selkeä oppi mitä tarkoittaa sähinä, mitä murina ja myös mitä tapahtuu, jos et kunnioita varoitusmerkkejä (tulee kynttä kuonolle). He oli siis erinomainen opettamaan kissojen sanastoa sekä ihmisille että koirille ja tätä ominaisuutta kaverit joskus hyödynsivät tuomalla koiranpennut He oppiin.”²¹⁸

Myös arkistoaineistossa nousi esiin kissojen oman kielen merkitys. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kissaperinne-kyselyyn vastannut joensuulainen Olga Hirvonen kuvasi erästä angorakissaa kauniisti suloiseksi ja älykkääksi.

Noin 1950 tänne ilmaantui ns. angorakissoja. Niitä näki siellä täällä. Mistä lie tuoneet? Niin tuli naapuriimme nuori, pitkäkarvainen sellainen juoksukissa. Ensimmäiset kaksi vuorokautta se asusti pihamaalla piilossa. Sitten alkoi naukua. Kun kutsuivat sisälle, juoksi suoraan sisällä istuvan isännän syliin. Se osasi myös keskustella. Jos sille puheli asioista lempeästi, se maukaksi suloisesti. Jos torui tai kertoi ikäviä asioita, se murahti. Isännän kanssa se oli piilosilla. Isäntä meni piiloon ja Mökö etsi ja sitten hyppäsi korkealla.²¹⁹

Naapurin kissa oli erityisesti isännän lemmikki, jonka kanssa kissa oli muodostanut oman kielensä ja leikkinsä. Kissoilla ja ihmisillä on myös useita erilaisia rutiineja ja leikkejä, joissa näkyy myös kehollinen vuorovaikutus. Minun Betsi ja Jarin Sofi-kissa osaavat leikkiä piilosilla oloa. Betsi menee joskus öisin mielellään piiloon ja miukuu minua etsimään. Jari kuvailee kissan tapaa olla vastassa, kun hän tulee töistä:

Ja sitte ku mä töistäki tuun, niin se saattaa olla piilossa jossain ja sitte mä etin sitä ja sitte vähä huolestunki, että missä se kissa on, mutta sitte se yhtäkkiä ilmestyy mun selän taakse. - Että se on vähä sellainen ilkikurinen, että antaa ettiä ittees. Ja joskus hyppää jostai kaapi päältä mun olalle ja joskus menee ja tiputtaa tavaroita. Ja väliillä täytyy jättää ovia auki vaatekaappeihin ja kyllähän mä teen sitä, kun tyttö pyytää, niin jätän.²²⁰

²¹⁴ Pietikäinen 2016, 211–212.

²¹⁵ Nimi pseudonymisoitu. Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

²¹⁶ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

²¹⁷ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

²¹⁸ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

²¹⁹ SKS, KRA. Hirvonen, Olga Kissaperinne 1–22. 1980. Joensuu.

²²⁰ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

Tapaus kuvaa, että kaapit ovat kissalle mieluisia paikkoja, joihin heillä voi olla lupa mennä piilosia leikkimään. Se on myös hyvä esimerkki kissan älykkäästä tavasta leikkiä ihmisensä tai esineiden kanssa. Joenpuro lähetti minulle myös videoita, missä hän etsiskelee Sofia, joka löytyykin lempipaikastaan saunan lauteilta. Vaatii huoltajalta jonkin verran huumorintajua, että hän jaksaa suhtautua kissan nerokkuuteen kärsivällisyydellä. Joepuro hemmottelee videolla Sofia myös antamalla tämän syödä lautaselta pöydällä. Telkänrannan mukaan kissoissa voi olla kokeellisen fyysikon vikaa, mikä ilmenee hyvinkin mielikuvituksellisina leikkeinä. Eräs kissa nimittäin otti tavakseen pudottaa pallon portaita alas, juosta kilpaa sen kanssa, napata se kiinni ja toistaa kuvio, kun toinen kissayksilö keksi tarkkailla, mitä tapahtuu hyllyltä putoaville koriste-esineille, kun ne osuvat lattiaan.²²¹ Tämä on ollut myös abessinialaiskissani Tahvon harrastuksena. Meijer toteaa, että joskus kissa voi myös pakottaa ihmisen leikkimään. Kissojen ja ihmisten symbolista vuorovaikutusta tapahtuu eri tasoilla. Symbolinen kanssakäyminen voi tapahtua myös kissojen ja koirien välillä.²²² Kissat osaavat myös ratkaista ongelmia, kuten avata ovia, mutta ne turvautuvat ihmisen apuun tarvittaessa.²²³ Sankarikissa Kittyn omistaja Päivin kuvaus kertoo myös, miten kissa on oppinut pyytämään asioita ihmiseltä:

Kittyllä on omat jutut, hän komentelee meitä avaaman ovea, että pääsee pihalle, antamaan ruokaa ja leikkimään kanssaan. Kittyn lempiasia on kuitenkin sohvalle jonkun perheenjäsenen sylissä makoilu. Hän ilmoittaa äänekkäästi, että tahtoo jonkun meistä kanssaan sohvalle.²²⁴

Jotkin kissat osaavat itsekin avata kaapin oven, kuten Betsi ja Tahvo. Muru kulki usein veljensä perässä ja odotti, että tämä avasi ovet, sillä Muru ei itse pienempänä kissana olisi saanut niitä auki. Keinänen ja Nyman toteavat, että kissaa leikkisämpää olentoa saisi hakea. Entisaikain maalaistapauksissa kissaa houkuteltiin esimerkiksi hyppäämään käsivarsien ylitse. Tässä maksimis-leikissä jotkin kissat ylsivät jopa metrin korkuisiin sankarillisiin hyppyihin. Toisinaan kerrottiin myös tositapauksia kissoista, jotka osasivat yhden parhaimmista leikeistä, nimittäin juuri piilosilla olon salat. Eräs kissa on mennyt käskystä komeroon odottamaan ja porhaltanut etsimään lapsia. Löydetystä lapsesta kissa ilmoitti naukumalla innoissaan.²²⁵ Piilosilla oloa osaa leikkiä myös Betsi, joka on varsinainen Irvikissa siinä, miten taitavasti hän katoaa näkyvistä. Joskus Betsi voi miukua öisinkin, että minun pitäisi etsiä hänet jostain, minne hän on mennyt piiloon, mutta toisinaan vaikuttaa, että hän nauttii siitä, kun en huomaa, missä hän on.

²²¹ Telkänranta 2023, 111.

²²² Meijer 2018, 99.

²²³ Meijer 2018, 99.

²²⁴ Päivi 26.3.2023, TYKL/spa/1253_4.

²²⁵ Keinänen ja Nyman 2020, 68–69.

Eläinlääkäri Johanna Lankilan mukaan kissalla on useita syitä maukua. Usein kissa osoittaa äänellään haluavansa jotain. Lankilan mukaan kissa on oivaltanut, että saa haluamansa maukumalla, mikä on siitä hienoa, että tällä tavoin kissa voi olla aktiivinen toimija ja vaikuttaa omaan elämäänsä.²²⁶ Biologi Timo Vuorisalo ja valtiotieteilijä ja ympäristöfilosofi Markku Oksanen toteavat, että eläinten ajattelu ja kielelliset kyvyt ovat kiinnostaneet jo antiikin ajattelijoita.²²⁷ Kuura taas pohtii, miten paljon kissa on joutunut näkemään vaivaa kehittäkseen ihmiselle oman tavan viestiä ja miten surullista on, kun ihmiset usein reagoivat ääneen hermostuneesti.²²⁸ Kissan ääni onkin keskeinen teema, mikä vastauksissa korostuu paitsi mukavien arkirutiinien yhteydessä niin myös silloin, kun kissa ilmoittaa havainneensa jotain poikkeavaa, mikä uhkaa totuttuja kuvioita.

Siinä on jotain taikaa – affektiivinen teoria ja kissan kehräys

Freddie Mercury oli yksi tunnetuimpia rock-tähtiä neljän oktaavin äänialansa ja näyttävän lavaesiintymisensä vuoksi, mutta hänet muistetaan myös omistautuneena kissamiehenä. Olisiko hänessä ollutkin osa kissaa monipuolisen äänialan myötä. Kissoilla joka tapauksessa oli vaikutusta hänen musiikkiinsa, sillä esimerkiksi Queenin *Innueno* albumilla 1991 on hänen *Delilah*-kissalleen osoitettu kappale. Kiertueilta Freddie soitti kotiin ja puhui kissoilleen puhelimesta, jota hänen ystävänsä piti niin, että kissat saattoivat kuunnella hänen ääntään. Kun sairaus alkoi viedä hänen voimiaan, hänen kissansa olivat hänelle suuri lohtu. Rocktähten kuoltua, kissat jäivät hänen ystävänsä hoiviin hänen Lontoon kotiinsa. Vielä vuosia Freddie'n kuoleman jälkeen, fanit väittivät nähneensä *Delilahin* katselevan ikkunasta taivaalle, kuin tähyillen Freddie'tä sieltä tähtien joukosta.²²⁹

Maddicott kysyy, miten määritellä rakkaus? Onko se ehkä lohdutuksen tunne, kun kissat tulevat vierelle kehräämään. Se voi olla myös halaamista, sillä emme tapaa halata niitä, joista emme välitä, mutta kissoja kyllä halailemme. Rakkaus on myös yksilöllistä. Maddicott on huomionnut, että kaikki hänen kissansa eivät rakasta häntä yhtä paljon kuin hänen Dylan kissansa. Myöskään kaikki hänen kissansa eivät pitäneet vieraista. Maddicott huomauttaa, että on hassua olettaakaan, että kissat kiintyisivät samalla tavalla kaikkiin ihmisiin tai että kaikki

²²⁶ Hyytiäinen 2021.

²²⁷ Vuorisalo ja Oksanen 2020, 27.

²²⁸ Kuura 2020.

²²⁹ Kalda 2017, 83.

kissat kiintyisivät samalla tavalla.²³⁰ Huomionarvoista on tosin, että siinä, miten paljon ihmiset tapaavat halailta edes läheisiään, on kulttuurisia eroja. Kinnunen toteaa, että Suomessa kulttuurinen kosketusmaisema on mittasuhteiltaan epätasainen. Parhaiten oman kulttuurin erityislaatuisuus tulee esiin verrattaessa sitä muihin kulttuureihin. Ihoon kerrostunut kosketushistoria resonoi myös arkisissa kohtaamisissa muiden ihmisten kanssa, kouluissa, harrastuksissa ja sairaaloissa.²³¹ Pohjois-Eurooppa ja Pohjois-Amerikka kuuluvat kosketusta välitteleviin kulttuureihin. Sen sijaan Etelä-Euroopan kosketuskulttuureja pidetään lämpimämpinä ja ”rakastavampina.” Kosketuselämäkerroissa, mitä Kinnunen on tutkinut, suomalainen tapa on poikkeuksetta tiedostettu etäisemmäksi, kuin vierailumaan kulttuuri. Esimerkiksi italialaisessa perheessä vieraillut nainen kuvaili, että siellä vieraatkin ihmiset saattoivat tulla kiusallisesti viereen istumaan ja nojailemaan jalkoihin, jos olivat samassa seurueessa.²³² Kinnunen toteaa, että lemmikit hoitavat nykyihmisen kosketuksen tarvetta ja nykyihminen olisi hukassa ilman eläimiä.²³³ Myös Kinnunen nostaa esiin kysymyksen eläinten oikeuksista yksityisyyteen ja toisaalta omaehtoisempaan hellyyteen.²³⁴ Kosketuskulttuuri kertoo myös siitä, miten ihmiset näyttävät tunteitaan ja minkälainen tunteiden näyttäminen on sallittua. Olen huomionnut myös itse, että kissat osoittavat kiintymystään yksilöllisesti, eivätkä kaikki kissat viihdy sylissä tai välitä hellimisestä samalla tavoin. Siihen voi vaikuttaa myös esimerkiksi kissan kokema kipu tai kissan taustat. Jos kissa on esimerkiksi kokenut huonoja kokemuksia ihmisistä, on ymmärrettävää, että luottamuksen saavuttaminen vie aikansa. Maddicotin mukaan se, että on kiintynyt lemmikkiin ja menettää lemmikkinsä, johtaa suureen suruun, mutta ei jätä epäonnistumisen tunnetta. Se on vain samankaltainen suru, mikä liittyy kenen tahansa rakkaan menettämiseen.²³⁵ James Bowen kuvaili tuntemuksiaan Bobin kuoltua: ”Bob pelasti elämäni. Se on niin yksinkertaista. Hän antoi minulle niin paljon kumppanuutta. Hän rinnallani löysin suunnan ja tarkoituksen, joka minulta oli hukassa. Menestys, jonka saavutimme yhdessä kirjojen ja elokuvien kautta oli ihmeellistä. Hän on tavannut tuhansia ihmisiä ja koskettanut miljoonien elämää. – Tällaista kissaa ei ole koskaan ollut. Eikä koskaan tule olemaan. Koen, kuin elämästäni olisi sammunut valo. En koskaan unohda häntä.”²³⁶ Myös Pynnönen kuvasi Mille-kissaansa ystävänä, jota ei unohda ja uskon, että näihin mietteisiin voi usea kissaihminen samaistua. Mietteet ovat samantyyppisiä, mitä liittyy muihinkin läheisen

²³⁰ Maddicott 2020, 30.

²³¹ Kinnunen 2013, 13.

²³² Kinnunen 2013, 22–24.

²³³ Kinnunen 2013, 222.

²³⁴ Kinnunen 2013, 225.

²³⁵ Maddicott 2020, 30.

²³⁶ Korpela ja Bowen 2020.

menetyksen kokemuksiin. Itse voisin kuvata surua eräänlaisena muistinmenetyksenä ja fyysisenä tuntemuksena sydämen särkymisestä. Kun läheinen – ihminen tai toinen eläin – kuolee – hänen mukanaan katoaa kaikki se, mitä tässä henkilössä on ollut, kaikki tieto ja vuorovaikutus ja yhteys. Isoäitini mukana katosi kaikki ne hetket, jolloin hän kertoi meille nuoruusmuistojaan kahvipöydässä ja kaikki, mitä hän oli. Vaikka hänen menettämiseensä oli osannut jollain tavalla varautua, se tapahtui silti jotenkin yhtäkkiä, koska oletimme hänen elävän 100-vuotiaaksi. Lemmikin menetykseen taas liittyy usein ihmisen vastuu päättää, milloin on oikea hetki eutanasialle, mutta tämän toteuttaminen tuntuu silti väärältä.

Kissat ovat toimineet niin ihmis- kuin kissaystäviensäkin tärkeänä lohtuna ja tukena vaikeina aikoina. Kissan tilannetaju ja kehräys mainitaan monessa vastauksessa. Eräs Suomen Kirjallisuuden Seuran Lemmikit 2014–2015-kyselyyn vastanneista kirjoittaa kissoistaan:

Junnu suri kaveriaan, sillä se oli hoitanut Jannua uskollisesti sen sairauden aikana, ne nukkuivat vieretysten ja nuolivat toisiaan. Junnun munuaissairaus alkoikin siinä vaiheessa paheta, enää ei lääkkeitä purreet. Munuaiset siis lakkasivat toimimasta. Oli aika päästää Jannu pois. Suru oli hirveän paljon suurempi kuin yhdenkään ihmisen menetys, siihen mennessä. Hirveän paljon kissat opettivat näkemään, miten pyyteettömästi ne rakastivat toisiaan ja meitä kotiväkeä. Miten paljon iloa ne tuottivat lukuisille kissamuseon vieraille ja kuinka paljon ne antoivat iloa elämääni. Eläinten touhujen seuraaminen on todellista terapiaa. Kissan turkin silytys ja tasainen kehräys ja pienen olennon lämpö, on jotain sellaista, jonka ymmärtää vain ihminen, jolla on kissa.²³⁷

Katkelmaa voidaan tarkastella affektiivisen teorian valossa. Vastajan sanat ”jotain sellaista” viittaa kokemukseen, mitä ei tarkemmin voida sanallistaa. Kyse on affektiivisesta, monitahoisesta ja intensiivisestä kokemuksesta. Koska kokemusta on vaikea pukea sanoiksi, siihen viitataan sanoilla ”jotain sellaista” tai jos jossain paikassa on ”jotain erityistä” tai puoleensavetävässä ihmisessä voi olla ”sitä jotakin,” mutta tunnetta ei voida pukea sanoilla ymmärrettävään muotoon.²³⁸ Queenin kappale *It’s a Kind of Magic*, mihin otsikkokin viittaa, kuvaa hyvin tämän tyyppistä kokemusta. Oheisesta kuvakollaasista voi nähdä, että kissat lohduttavat toisiaan ja kulkevat yhdessä luonnossa. Eläintä tulkittaessa aistietnografia ja affektiivinen teoria ovat hyviä metodeja. Kissoja tarkkailtaessa ja heidän maailmaansa eläytyessä voi myös tehdä hyviä havaintoja siitä, missä voisi kerätä sieniä tai mustikoita ja voi havainnoida luonnonvaraisten eläinten liikkeitä. Taiteilija Outi-Maija Hakala yrittää havainnoida koiransa Sneikan katsetta seuraamalla, mikä on eläimen mielestä kiinnostavaa.²³⁹

²³⁷ SKS, KRA, Huisko, Aira 150–152, Lemmikit 2014–2015.

²³⁸ Kajander & Koskinen-Koivisto 2021, 352–353.

²³⁹ Hakala 2022.

Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen ja Saari toteavat, että se, kun ihminen opettelee, miltä toisesta tuntuu, on aina epävarmaa. Heidän mukaansa opettelu vaatii joko biologi ja feministiteoreetikko Donna Harawayn lähestymistapaa, eli ”pysyttelemistä vaikeassa paikassa”, mutta toisaalta asiaan voi suhtautua myös Vinciane Desperetin ”kohteliaan uteliaisuuden kautta.”²⁴⁰

Kuva 4. Kollaasissa kissat tarkkailevat

yhdessä luontoa ja lohduttavat toisiaan. Kuva: Helena Anttila. Kuva tekijän hallussa.

Meijer murtaa yleistä ajatusta kissoista yksineläjinä. Meijer nostaa esiin kissojen sosiaalisuutta tutkineiden Janet Algerin ja Steven Algerin etnografiseen tutkimusotteeseen perustuvat havainnot, mitä he ovat tehneet löytökissatalossa ja monikissatalouksissa. Havainnoissa näkyi paljon kiintymystä ja yhteistyötä kissojen välillä ja että kissat nukkuivat mieluummin yhdessä kuin yksin.²⁴¹

Espoolainen sankarikissan yhteishuoltajista toinen, Irina Halonen on havainnut, että kissoilla on keskinäistä yhteistyötä:

Viipurilla ja Edinburghilla on alusta asti ollut selkeä työnjako. Viipuri on se, joka aina tulee herättämään minut, ja se, joka myös päivällä hakee minut antamaan ruokaa. Edinburgh taas pyytää, että avaan parvekkeen oven ja päästän kissat ulkoilemaan. Edinburgh tulee lähes joka ilta syliini kammattavaksi katsoessani TV:n iltauutisia, mutta osaa aina tarkistaa onko tiellä ruokalautanen, salaattikulho tai neuletyö, ennen kuin

²⁴⁰ Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen ja Saari 2020, 30.

²⁴¹ Meijer 2018, 97–98.

hyppää syliini. Edinburgh myös mielellään lepäilee sängyssä kehräten rintani päällä, ja kellahtaa siitä usein kainalooni hyrisemään.²⁴²

Päijät-Hämeen alueelta kotoisin olevan naisen kuvaus kertoo myös kissasta, jonka toinen saman kissayhteisön kissa oli ottanut suojatikseen. Kun Hertta²⁴³ kuoli, myös Aliisa²⁴⁴ kuoli pian suruun. Kuvauksessa toistuu sana ”epäkissa”, mikä haastaa käsitystä normatiivisesta kissasta. Aliisa nimittäin pelkäsi korkeita paikkoja ja pimeää, vaikka tavallisesti arvellaan kissan pitävän kiipeilemisestä ja yöstä.

Kissa Aliisa oli vastaajan mukaan ihmisenäkökulmasta ”hauskin ja valoisin” kissa, jonka hän oli tuntenut, mutta myös ”poikkeuksellisen tyhmä.” Aliisa suhtautui kuitenkin koiriin suopeasti, eikä antanut laumakiistojen häiritä. Silti kissa oli vastaajan mielestä kissasosiaalisesti kömpelö, eikä hän usko, että Aliisa olisi pärjännytkään ilman Hertan tukea. Aliisa ei ymmärtänyt olla vastavuoroinen, jos toinen kissa pesi häntä, vaikka oli kissalaumassa tapana, että toistensa kanssa hyvissä väleissä olevat kissat nuolivat toistensa päät. Aliisa kyllä hyväksyi, että muut nuolivat hänen päätänsä, mutta ei ollut vastavuoroinen, mikä hämmensi muita. Kun He kuoli, Aliisa meni sekaisin surusta, eikä elänyt kovin pitkään tämän jälkeen. Hertan kuolema vaikutti myös muuhun laumaan. Vastaajan mukaan Aliisan ansio oli se, että hän toi iloa ja valoa jokaiseen päivään, mikä on hänestä merkittävä ominaisuus sekini, vaikkei kissassa muuten ollut hänestä sankariainesta.²⁴⁵ Vastaus kuvastaa sitä, minkälainen kissamaisen kissan ajatellaan olevan. Telkänrannan mukaan kissaa kiinnostavat nukkumapaikkoina korkealla olevat kissanvuoteet ja pesät, joista hän toisaalta voi tähyttää ympäristöään ja pääsee piiloon. Kiinnostus korkealla oleviin paikkoihin liittyy kissalla kykyyn havaita hyvin kolmiulotteisia tiloja.²⁴⁶ Se, ettei kyseinen kissa viihtynyt korkealla, voisi liittyä johonkin fyysiseen rajoitteeseen, kuten näkökykyyn tai liikuntaelinten poikkeamaan. Toinen kissa ehkä huomasi nämä rajoitteet ja toimi oppaan roolissa, mikä kertoo empatiakyvystä.

Olen myös itse tehnyt lukuisia havaintoja kissojen kyvystä lohduttaa toisiaan. Tahvo hoivasi esimerkiksi Muru-siskoaan tämän sairastaessa parantumaton maitorauhassyöpää. Murun kuoltua hain Virosta Betsin Tahvon seuraksi ja Betsistä tuli Tahvon terapiakissa. Betsi reagoi ensimmäisenä Tahvon epilepsiakohtauksiin, joita tämä sai vanhetessaan (Kuva 5.). Lisäksi hän nuoli Tahvon selkää, mikä myös vanhemmiten kipeytyi. Tahvo oli mielellään Betsin

²⁴² Halonen, TYKL/spa/1253_2.

²⁴³ Itsekeksimäni nimi, mitä käytän lukemisen sujuvoittamiseksi.

²⁴⁴ Myös itsekeksimäni nimi. Vastaaja käytti pelkkiä kirjaimia.

²⁴⁵ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

²⁴⁶ Telkänranta 2023, 94.

hoivattavana, mutta ei välttämättä nuollut itse Betsiä. Hän kuitenkin huomasi parikin kertaa, milloin Betsi oli lohdun tarpeessa - nimittäin silloin, kun yritin opettaa Betsiä valjaisiin. Silloin Tahvo meni nuolemaan Betsin päätä (kuva 6.). Muina aikoina Betsi usein nuoli Tahvon selkää, mistä Tahvo piti, sillä Tahvon selkä oli kipeä hänen vanhoilla päivillään.

Kuva 5. Betsi hoivaa epilepsiakohtauksen saanutta Tahvoa syyskuussa 2018. Kuvaaja: Helena Anttila. Kuva tekijän hallussa.

Algerien mukaan useat tutkijat, jotka ovat tarkkailleet kissoja, ovat dokumentoineet kissoilla joustavuutta käyttäytymisessä ja sosiaalisia järjestelyjä riippuen kissojen olosuhteista ja tilanteista. Algerit nostavat esiin antropologi Elizabeth Marshall Thomasin, joka määrittelee eläinkulttuurin "sosiaalisesti välittyvien käyttäytymismallien verkostoksi", missä eläinryhmä kehittää ratkaisuja arjen ongelmista selviytyäkseen.²⁴⁷

²⁴⁷ Alger ja Alger 2003, 93.

Kuva 6. Tahvo lohduttaa Betsiä, joka pelkää valjaita. Kuvaaja: Helena Anttila. Kuva tekijän hallussa.

Kissat voivat hoivata myös muita eläimiä, kuten koiria, jos havaitsevat heidän voinnissaan jotain huolestuttavaa. Salla Halisen sankarikissa huolestui koiraystävänsä voinnista, kun tämä palasi tokkuraisena eläinlääkäristä. ”Kun toinen labradori nukuksissa leikkauksesta kotiin, nuoli pieni Simba koko ison koiran kuonosta hännänpäähän. Välillä ihan läähätti, mutta jatkoi sitten urakkaansa”, Halinen kuvaa.²⁴⁸ Eräs Facebook-yhteydenottooni vastannut kirjoitti: ”Mun kissa aistii kivun ja sairauden ja hakeutuu silloin lähemmäs kuin muulloin. Kun jalkani oli poikki, hän selvästi tiesi, että hurina parantaa luita ja makasi kipsini päällä tai vieressä huristen.” Vastaaja lainasi katkelman englanninkielisestä artikkelista, missä Kissaspecialisti eläinlääketieteen professori Leslie A. Lyonsin mukaan tutkimuksissa on osoitettu, että 20–150 hertsin taajuudet, mihin väliin kissan kehräys sijoittuu, edistävät murtumien ja kivun paranemista.²⁴⁹ Toinen keskustelija kommentoi: ”Minun edesmenneet mummokissani teki samalla tavalla aina, kun mulla oli migreenikohtaus. Se tuntui tosi lohdulliselta, koska pelotti olla yksin, mutta ihmisten seura, tai ihan pelkkä läsnäolokin, oli aina aivan liikaa. Kissojen tilannetaju siinä kohtaa hämmästytti joka kerta.”²⁵⁰

Merja Väyrysen Miksu-kissalla on kyky tunnistaa, milloin Merja kärsii kroonisesta päänsärystä. Kun Väyrynen pohtii, onko kukaan kissoista tehnyt mitään sankarillista, niin hän päätyy toteamaan: ”Ei varsinaisesti. Mutta tämä päänsäryn tohtoroiminen alkoi noin kaksi vuotta sitten. Päänsärkyä minulla on ollut vuodesta 2018. Huomasin, että kissa tuli pään viereen nukkumaan. Kosketteli käpälillä päätä ja särky helpottui.” Kissa osaa myös tunnistaa, milloin

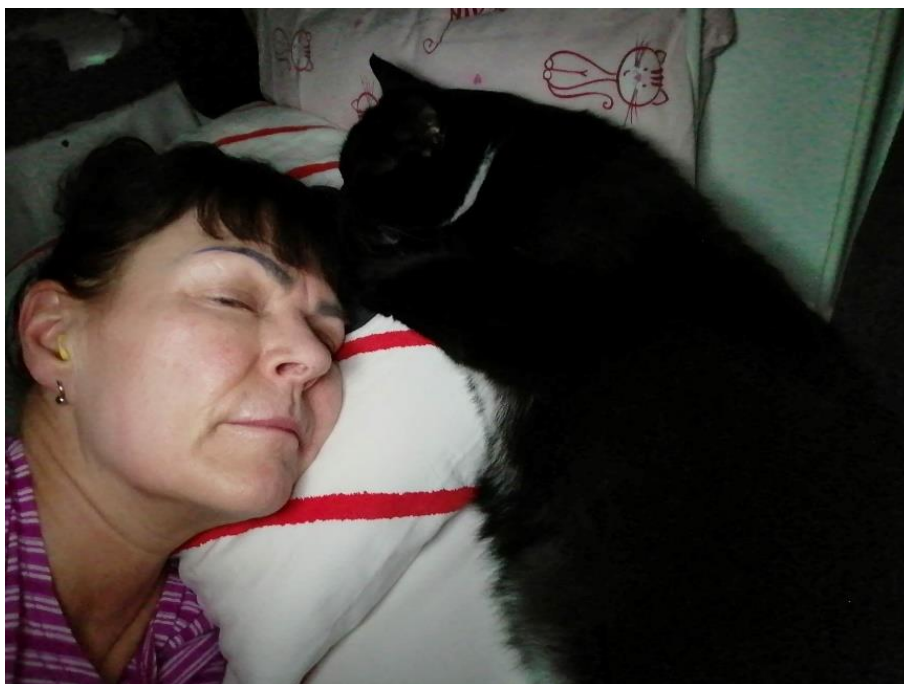
²⁴⁸ Halinen 2023, TYKL/spa/1253_1.

²⁴⁹ EVK HALP-Facebook ryhmäkeskustelu 28.2.2023. Myös esim. W.Young 2018.

²⁵⁰ EVK HALP-Facebook ryhmäkeskustelu 28.2.2023.

särky oli aitoa, sillä Väyrynen oli yrittänyt joskus saada kissan viereensä esittämällä, että nyt särkee. Silloin kissa kävi vain vieressä varmuuden vuoksi, mutta havaittuaan, että kaikki oli kunnossa, palasi nukkumaan ”lempipaikalleen.”²⁵¹ Väyrynen hämmästeli kissan kykyä: ”En tiedä, miten tätä selittäisi. Jokin sähköinen kenttä? Ihmisen läheisyyden kaipuu, kun on kipuja. Hämmästyin kyllä suuresti. Jotenkin tajusin, että tuon ”hurjan kollin” sisällä asuu jotain erityistä, herkkää. Kiitollinen olen, että asun ja elän juuri tuon kissan kanssa. Ylpeyttä tunsin myös.”²⁵² Myös tässä kuvauksessa voi huomata, että Väyrynen on havainnut jotain erityistä, mikä kuitenkin pakenee sanallistamista. Oheisessa kuvassa (Kuva 7.) näkyy, miten Miksu hoitaa päänsärkyä. Kinnunen toteaa, että monille eläimet ovat keino lievittää kosketuksen tarvetta.²⁵³ Kosketuksen on myös todettu liittyvän kehon rauhoittumisjärjestelmään ja oksitosiinin vapautumiseen.²⁵⁴ Lehtonen huomioi, että nykyään on tutkitusti todistettu, että yhdessäolo lemmikin kanssa nostaa oksitosiinin ja endorfiinien tasoja, minkä vuoksi kivut, pelot sekä stressitasot hälvenevät.²⁵⁵ Sankaruuden määrittely on tässä yhteydessä myös kiinnostavaa, sillä Kissaliiton sivulta löytyy myös vuonna 2018 sankarikissana palkittu migreenikissa Hertta, joka osasi ennakoita omistajansa migreenikohtaukset ja tiedottaa niistä hänelle etukäteen.²⁵⁶ Niinpä Miksukin voisi olla sankarikissa.

Kuva 7.: Miksu tohtoroi päänsärkyä. Kuvaaja Merja Väyrynen: Kuva tekijän hallussa.

²⁵¹ Väyrynen 2023, TYKL/spa/1253_12.

²⁵² Väyrynen 2023, TYKL/spa/1253_12.

²⁵³ Kinnunen 2013, 13.

²⁵⁴ Kinnunen 2013, 201.

²⁵⁵ Lehtonen 2019, 111.

²⁵⁶ Kissaliitto. <https://www.kissaliitto.fi/sankarikissat>.

Loviisa puolestaan muistelee, miten hänen kissansa auttoivat migreenikohtauksissa hänen ollessa yksin. Hänellä migreenikohtauksiin liittyi rajua pahoinvointia, mitä kesti jopa vuorokauden ajan. Kohtausten aikana häntä pelotti olla yksin, mutta koska kaikki äänet ja valot tekivät pahaa, hän ei voinut olla myöskään kenenkään ihmisen seurassa. Niinpä hän joutui viettämään tuon ajan yksin pimeässä huoneessa, mutta kissat olivat hänen seuranaan²⁵⁷

Vaikka kissat olivat nuoria ja leikkisiä, niiden tilannetaju oli hämmästyttävä: ne hakeutuivat viereeni sängylle. Eivät kiinni minuun, koska kaikki aistini oli migreenissä jotenkin korostuneet, mutta käden ulottuville. Ne kehräsivät taajuudella, joka ei migreenin keskelläkään häirinnyt minua, vaikka kaikki muut äänet saivat minut voimaan pahoin. Minulta katosi pelko, joka oli aina ennen ollut vahvana läsnä näissä tilanteissa: että kuolisin yksin ja peloissani. En ollut enää yksin, enkä edes kovinkaan peloissani.²⁵⁸

Kissojen läsnäolo toi turvaa muuten pelottavaan tilanteeseen. Myös opettaja ja kuvataiteilija Maija Esko on huomannut, että eläinten mukanaolo esimerkiksi opetustilanteessa edesauttaa vuorovaikutusta, vähentää pelkoa ja stressiä sekä lisää läheisyyden tunnetta. Terveystieteiden tutkimuksissa eläinten fysiologiset vaikutukset autonomiseen hermostoon ja endorfiinien lisääntymiseen on todettu.²⁵⁹ Kissojen tilannetajun ihmetteleminen toistuu vastauksissa, samoin migreenikohtaukseen liittynyt turvattomuuden tunne ja aistien voimistuminen. Vastaaja pohtii myös kissan kehollisen viestinnän merkitystä ja ihmisten ja eläinten välisiä eroja. Vastauksesta huomaa ihmiskeskeisyyden kritiikin:

Kyllä ne ovat osaltaan muuttaneet ajatuksiani siitä, kuinka ylivertaisia me todellisuudessa olemme verrattuna muihin eläinlajeihin (emme lainkaan ylivertaisia). Eläinten tunnetaidot ovat niin vaikuttavia, että me ihmiset jäämme usein kakkoseksi. Ja vieläpä ilman sanallista viestintää. Se on upeaa, hämmästyttävää, taianomaista.²⁶⁰

Skotlantilainen seikkailija ja kirjailija Dean Nicholson kirjoittaa myös ”Sinä iltana Nala käpertyi minuun kiinni tiiviimmin kuin koskaan ja kehräsi suoraan korvaani. En koskaan lakkaa ihmettelemästä sen ihmeellistä vaistoa. Olimme ollee erossa ennenkin. Mikä tässä oli erilaista? Oliko Nala aistinut minun ahdistukseni vai osasiko se lukea hengityksestäni.” Nicholson oli ollut tuossa tilanteessa vähällä joutua eroon Nalasta, koska silloin tuli matkustuskiellot koronan takia. Nicholson oli ollut käymässä Lontoossa ja Nala oli jäänyt Unkariin. Oli ollut täpärällä, että Nicholson oli päässyt koneella palaamaan kissansa luo.²⁶¹ Elämäkerta miehen ja löytökissan huimasta polkupyöräseikkailusta maailman ympäri kertoo myös miehen ja kissan

²⁵⁷ Loviisa 2023, TYKL/spa/1253_9.

²⁵⁸ Loviisa 2023, TYKL/spa/1253_9.

²⁵⁹ Esko 2020, kappale 6.

²⁶⁰ Loviisa 2023, TYKL/spa/1253_9.

²⁶¹ Nicholson 2021, 261–262.

välille syntyneestä siteestä. Sekä Loviisalla että Nicholsonin kerronnassa aistien merkitys nousee esiin.

Myös kirjan Hoivakodin Oscar kirjoittanut lääkäri David Dosa on vaikuttanut kissan tunnetaidoista ja kuvailee Oscar-kissaa empatian ja toveruuden ruumiillistumana. Hän arvelee, että Oscarin kyky mennä kuolevan seuraksi on merkki myötäelämisen kyvystä ja pohtii, mitä ihmiset voisivat oppia kissalta.²⁶² Anna, joka vastasi kyselyyni osittain englanniksi, luonnehtii kissaansa Lussea sanoilla ”älykäs, rakastava, empaattinen ja itsenäinen.”²⁶³ Algerit ovat myös huomioineet, että kissojen omistajat, joita he olivat haastatelleet, kuvaavat heidän kissojaan empaattisina olentoina, jotka aistivat ihmisten tunteet ja tulevat herkästi lohduttamaan, kun he huomaavat ihmisen olevan sairas tai surullinen.²⁶⁴ Loviisa suhtautuu kriittisesti ihmiskeskeisyyteen ja pohtii vuorovaikutusta parhaimmillaan symbioosina, mutta samalla tuoden esiin ihmisen ja kissan välisen valtasuhteen:

Parhaimmillaan se on aika hyvä symbioosi, haluaisin uskoa. Suhde, josta kumpikin osapuoli saa paljon. Minua kyllä surettaa kissat, jotka eivät saa toteuttaa itseään kissana, tai jotka elävät elämäänsä vähempiarvoisena.²⁶⁵

Myös Ruotsala ja antropologi Timothy Ingold kuvaavat ihmisen ja eläimen – heidän tutkimuksissaan poron - vuorovaikutusta parhaimmillaan symbioosiksi, koska ihmisen pitää tuntea peurojen vaellusreitit ja hän tarjoaa suojaa petoja vastaan.²⁶⁶ Loviisan vastauksessa voi havaita myös tasaveroisen suhteen ihmisen ja kissojen välillä. Ihmiskeskeisyyden kritiikki liittyy osaltaan 1990-luvulla yleistyneeseen, mutta jo vuosikymmeniä aiemmin syntyneeseen posthumanistiseen ajatteluun. Posthumanistinen ajattelu voidaan jakaa kahteen päälinjaan: transhumanismiin ja kriittiseen tai kulttuuriseen posthumanismiin. Kun transhumanismiin liittyy ajatus ihmisen täydellistämistä teknologian avulla, haastaa kriittinen posthumanismi ihmiskeskeistä humanismia. Se toimii näin kiistämällä ihmisen erityisaseman ja kaikkivoipuuden ja vaatimalla huomion kiinnittämistä muiden eläinten kulttuuristen merkitysten ja representaatioiden lisäksi – tai sijaan – niiden materiaalisuuteen ja fyysiseen läsnäoloon lajienvälisissä suhteissa.²⁶⁷ Myös Syrjämaa huomauttaa, että ihmiset eivät elä yksin, vaan ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa erilaisten yksilöiden kanssa.²⁶⁸

²⁶² Dosa 2011, 245.

²⁶³ Anna, 2023, TYKL/spa/1253_11.

²⁶⁴ Alger ja Alger 2003, 18.

²⁶⁵ Loviisa 2023, TYKL/spa/1253_9.

²⁶⁶ Ruotsala 2002, 74, Ingold 2014.

²⁶⁷ Lähdesmäki 2020, 33.

²⁶⁸ Syrjämaa 2020, luku 7.

Minna kertoo ihmettelevänsä kissan kykyä tunnistaa se, milloin ihminen makaa sohvalla vain laiskana ja milloin kipeänä. Hänen Nurse Hi:ksi²⁶⁹ nimittämänsä kissa tulee aina lohduttamaan, jos hän kärsii kivusta. Kissa auttoi häntä toipumaan pitkäaikaisesta kipusairaudesta. Nykyään kissa voi hoitaa samalla tavoin flunssassa makaavaa ihmistä.²⁷⁰ Toinen erityinen kyky kissassa, mitä vastaaja ihmettelee, on ”Pyykin viikkauksessa avustaminen eli tulee mukaan, kun kuka tahansa viikkaa pyykkiä, missä tahansa päin asuntoa paitsi, jos leivinuuni on just lämmitetty eikä jaksakaan lähteä uuninpankolta.”²⁷¹ Nimitys vilukissa juontaakin juurensa tästä kissojen tavasta viihtyä muurin kupeessa. Keinäsen ja Nymanin mukaan joskus kissoille tehtiin uunin viereen tikapuutkin. Uuni oli myös kissalle turva- ja toipilaspaiikka, kun kissa palasi repaleisena reissuiltaan. Kissa nostettiin hautovaan lämpöön toipumaan ja ilo palasi taloon vasta, kun uunin perältä kuului elämäniloinen naukaisu.²⁷² Vastaajan mielestä kissasta ei tosin ole apua pyykin käsittelyssä, mutta hänestä hämmentävää on se, että kissa ilmestyy paikalle aina, kun hän viikkaa pyykkiä riippumatta siitä, missä kissa on. Talo on 250 neliön vanha maalaistalo, joten hän ihmettelee, millä aistilla kissa sen tunnistaa, että hän on kylppärissä pyykkiä käsittelemässä. Kissaa ei kuitenkaan kiinnosta mikään muu, mitä hän kylppärissä tekee. Tähän liittyen vastaaja kertoo myös kissasta, joka toimi läheisessä vanhainkodissa saattohoitajana. Vastaaja toteaa, että kissan aistimusten kautta on ollut ilmiselvää, milloin vanhus kuolee, joten kissa on mennyt rinnan päälle kehräämään.²⁷³ Tällaisesta kissasta on kirjoittanut yhdysvaltalainen lääkäri David Dosa kirjan Hoivakodin Oscar.²⁷⁴

Pyykinkäsittelyrutiini vaikuttaa olevan jonkinlainen leikki Nurse Hi:lle ja hän havaitsee ”jostain”, mikä on aina samalla tavalla, milloin on tämän yhteisen rutiinin hetki. Olen huomannut, että kissa huomaa myös aina ”jostain”, milloin on tarkoitus lähteä autolla jonnekin. Tällöin kissa menee piiloon. Tämän täytyy siis liittyä omistajan käyttäytymiseen, johonkin, minkä ihminen tekee aina vaikkapa huomaamattaan samalla tavalla. Esimerkiksi antropologi Vinciane Despret on huomioinut, että Hans-niminen hevonen oppi laskemaan havainnoimalla kouluttajansa kehonliikkeitä. Kouluttaja nyökkäsi tietämättään aina, kun hevonen pääsi oikeaan lopputulokseen.²⁷⁵ Pyykin pesutilanteessa Nurse Hi saattaa tosin olla eri puolella taloa, kun ihminen aloittaa rutiinin. Huomion arvoista on myös, että joskus vastaaja viikkaa pyykkiä myös muualla kuin kylpyhuoneessa.

²⁶⁹ Alkuperäinen nimimerkki kissalla, joka voisi hyvin olla kissan nimikin.

²⁷⁰ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

²⁷¹ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

²⁷² Keinänen & Nyman 2020, 65.

²⁷³ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

²⁷⁴ Dosa 2011.

²⁷⁵ Despret 2004, 113.

Pyykin pesuun liittyen on olemassa myytti kissan hahmoon muuttuvasta pyhimyksestä, joka kärsi marttyyrikuoleman. Olisi helppoa selittää pyykin käsittelyyn liittyvä arvoitus vanhalla legendalla, mutta kissan tapa aistia on ihmiselle mystinen. Kissa saattaa haistaa jostain, että on pyykkileikin aika. Sisilian Catanian kaupungin rintasyöpäpotilaiden, kelloseppien ja imettäjien suojelepyhimys Pyhä Agatha (noin 231–251) kuoli vankilassa, koska hän kieltäytyi roomalaisen keisarin rakkaudesta. Keisarilla oli erikoinen tapa osoittaa rakkautensa, sillä ennen vankilaan passittamista keisari käski leikkauttaa Agathan rinnat ja myöhemmin polttaa roviolla, mistä maanjäristys pelasti hänet. Ranskalaisen perimätiedon mukaan pyhimys ilmestyi kissanhahmossa naisille, jotka yrittivät kutoa tai pestä pyykkiä Pyhän Agathan päivänä. Silloin nimittäin ei saanut pestä pyykkiä.²⁷⁶ Yhteenvetona on selvää, että kissat osoittavat empatiaa toisiaan kohtaan, mutta myös lajien välistä empatiaa kipeää ihmistä kohtaan. Myös kissat surevat menetettyä kaveriaan, kuten toista kissaa tai ihmistä. He havaitsevat myös herkästi muutokset ihmistensä voinnissa ja milloin ihminen aikoo tehdä jotain kissan mielestä kiinnostavaa.

3.Sankaruus poikkeusaikana

Kissa ja sotaherra

Usein sankaruutta tarvitaan arjesta poikkeavien tapahtumien yhteydessä. Sotien aikana myös eläinten sankaruus on noussut esiin, mutta tunnetuimpia ovat tarinat sotakoirista ja hevosista kissoihin verrattuna. Eläimen kuolema sodassa on liitetty nationalistiseen diskurssiin sankaruudesta. Suomessa hevonen, erityisesti suomenhevonen osa kansallista tarinaa, sotien jälleenrakennuksen sankarimyyttiä. Toisen maailmansodan veteraanit tunsivat useimmiten hevosta kohtaan myötätuntoa, kiitollisuutta ja surua. He säälivät ”viatonta luontokappaletta” ”ihmisen mielettömyyden ja poliittisten tarkoituksien tähden.” Hevosia pidettiin myös kohtalotovereina, koska sotilailla ei ollut sen enempää mahdollisuuksia vaikuttaa tapahtumiin kuin hevosillakaan.²⁷⁷ Suomalaisen kansanperinteen tuntija, kirjailija ja filosofi Eero Ojanen on kirjoittanut kirjan otsikolla *Sankarikoiria ja sotahevosia, suomalaisia tositarinoita eläimistä*. Koirien ja hevosten rooli painottuu, koska niiden historia ihmisen kumppanieläimenä on erilainen kuin kissoilla. Tämä liittyy näiden eläinten lajityypillisiin ominaisuuksiin, kun ne fyysisten ominaisuuksiensa ja laumakäyttäytymisensä vuoksi ovat soveltuvampia työeläimiksi.

²⁷⁶ Pietikäinen 2016, 99.

²⁷⁷ Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen, Saari 2020, 193.

Lisäksi ne liittyvät usein ammatteihin, joita on perinteisesti pidetty miesten alueena ja jotka ovat myös tutkitumpia, kuin kodin ja arjen tilanteet, missä kissakin saattaa esiintyä. Kirjassa on myös kissatarinoita ja muitakin eläimiä. Ojanen toteaa, että Karjalan luovutetuilta alueilta piti lähteä talvisodan jälkeen 1940 niin kiireesti, että kissoja ei ehditty etsiä. Kun kotiinpaluu tuli mahdolliseksi kesällä 1941, osa kissoista oli vastassa entisillä kotikunnailla. Kerrotaan myös kissoista, jotka ovat palanneet kotitalonsa raunioille ja eläneet pitkään lähimailla.²⁷⁸ Ruotsalan mukaan Lapissa evakkoon lähdettäessä, koirat ja kissat piti lopettaa. Haastateltavien mukaan koirista ja kissoista oli vaikeaa luopua ja Lapin porokoirakanta joutui vaaraan.²⁷⁹ Hyvä porokoira oli poromiehille korvaamaton yhteistyökumppani.²⁸⁰

Suomen kansanrunousarkiston Lemmikit-kysely-aineistosta löytyi vuosille 1935–1948 sijoittuva omaelämäkerrallinen muistelmä Mille-kissasta, joka oli jatkosodan pommitusten aikana korvaamaton tuki perheen lapsille ja isoisälle, joka joutui jäämään pommitusten lähestyessä usein kissan kanssa kotimieheksi. Yhteiskuntatieteilijä Sonja Miettinen toteaa, että tarinat syntyvät usein erityisissä elämäntilanteissa, jolloin tapahtuu jotain odottamatonta ja emotionaalisesti traumatisoivaa. Silloin kertomuksesta voi tulla väline, jonka avulla tapahtumaa yritetään rakentaa ymmärrettävään muotoon ja sopeutua siihen.²⁸¹ Sota-aika on poikkeusaika, jolloin eletty arki muuttuu odottamatta ja niinpä syntyy myös useita erilaisia kertomuksia, mikronarratiiveja. Myös uskontotieteilijä Douglas E. Cowan toteaa, että kerronnan avulla voidaan järjestää hajallaan olevia ja joskus haavoittaneita tapahtumia merkityksellisiksi kokonaisuuksiksi. Cowanin mukaan esimerkiksi terapeutit ovat vuosikymmenten ajan auttaneet ihmisiä ratkaisemaan tuskallisia tapahtumia ja traumaattisia kokemuksia tarinankerronnan avulla.²⁸² Millen kasvinkumppanin Mirja Pynnösen muistelmasta voisi sanoa, että kertojalla on ollut kehreävä terapeutti mukanaan. Analyysissä ajallinen perspektiivi on tärkeä, sillä tapahtumat sijoittuvat menneeseen, mutta niiden kerronta taas vuoteen 2014. Koska sota-aika on poikkeusaika, myös muistot siitä voivat olla erityisen voimakkaita vielä vuosia myöhemmin. Lemmikkieläinten kohtalo sota-aikana oli karu, sillä niitä käytiin keräämässä kodeista, joista piti lähteä evakkoon. Kerrontatyylisiä ja käsintehdyistä merkinnöistä voi päätellä, että muistelmien kirjoittaja on Millen emäntä, joka eli lapsuuttaan sota-aikana. Tyttäriä syntyi perheeseen kaiken kaikkiaan kolme, kirjoittaja Mirja syntyi marraskuussa 1935, hänen siskonsa sodan aikana joulun jälkeen 1930 ja marraskuussa 1942. Muistelmaa voi tarkastella kirjoittajan

²⁷⁸ Ojanen 2021, 80.

²⁷⁹ Ruotsala 2022, 196.

²⁸⁰ Ruotsala 2020, 239.

²⁸¹ Miettinen 2007, tiivistelmä.

²⁸² Cowan 2019, 1–2.

kasvutarinana, lemmikin ja ihmisen välisen vuorovaikutuksen kautta, kissan sankaritarinana ja toisaalta sota-aikaan sijoittuvana mikrohistoriikkina, missä tosin sodan tapahtumat jäävät taustalle. Tarinan kaari syntyy kissan elämän vaiheista pennun syntymästä kuolemaan. Kertomus on selvästi syntynyt luovan prosessin kautta. Kissa on tarinan päähenkilö, jonka näkökulma korostuu ja jonka ympärille perheen arki rakentuu kullakin ihmisellä hieman eri tavoin. Osa muistelmista on rakentunut sen mukaan, mitä todennäköisesti pappi, isä tai äiti ovat kertoneet kirjoittajalle. Muistelmista korostuu kissan tärkeys sodan riehussa taustalla.

Tuli vuosi 1938, kevät oli kaunis ja Millen emäntä muutti isänsä ja äitinsä kanssa Helsinkiin. Olympiakisat olivat tulossa ja stadion sekä muut kilpailupaikat piti laittaa kuntoon. Mille ja Pappa jäivät pitämään kodista huolta. Monta päivää Mille itki ja istui portilla katsellen tielle, olisiko tuttuja tulijoita. Yöt Mille nukkui Papan sängyn jalkopäässä. Kyllähän pappakin silitti, antoi ruokaa, hoiti hyvin, vaan emäntäänsä Mille kaipasi.²⁸³

Kun perhe palasi kisojen peruuntuessa, kissa ei olisi päästänyt emäntäänsä kauppaankaan, vaan roikkui hameenhelmassa. Sitten sota alkoi marraskuun 30. päivänä, jolloin kellarista tuli tytölle ja kissalle turvapaikka.²⁸⁴ Sota vaikutti perheen esikoiselle etäiseltä ja hieman jännittävältäkin ajalta. Kun hälytys sireenit alkoivat soida, Millen pieni emäntä sieppasi päällysvaatteensa mukaan, mistä kissa tiesi seurata häntä Kellariin. Kellarissa he olivat turvassa kynttilän hämyssä ja nukkuivat samassa pedissä perunasäkkien päällä. Kertoja kuvaa aikoja positiivisessa valossa, mistä rakentuu selviytymistarina:

Se oli ihan mukavaa, vaikka olihan se aikuisista varmaan peloittavaa, vaan kissaherrahan ei pelännyt mitään, eikä pelännyt emäntäkään. Joskus oli hieman jännittävää, kun kynttilänliekin varjot liikkuvat kellarin tummilla seinillä. Häkääkin saatiin pari kertaa, kun kellaria lämmitettiin ämpärissä olevilla hiilillä. Kellari piti tuulettaa kesken ilmahälytyksen, vaan kaikesta selvittiin.²⁸⁵

Pynnösen muistelmista voidaan havaita asemoituminen sota-ajan selviytyjänä. Myös pelottomuus luo selviytyjän narratiivia. Kokemus siitä, että ”kissaherra” ei pelännyt valoi rohkeutta myös lapseen. Etnologit Tytti Lehtovaara ja Koskinen-Koivisto toteavat, että aistikokemuksia voi tutkia tässä hetkessä tai aistimuistojen kautta voi tavoittaa myös menneen ajan kerronnan avulla.²⁸⁶ Kun kissa ja tyttö nukkuivat yhdessä, pelko kaikkosi ja tilanteesta jäi mieleen myös lapsen kokemusmaailma lepattavasta liekistä ja hämystä.

²⁸³ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 735, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁸⁴ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 735, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁸⁵ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 735, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁸⁶ Koskinen-Koivisto ja Lehtovaara 2022, 235.

Perhe joutui aika ajoin lähtemään evakkoon, mutta pappa jäi kotia pitämään varmaan siksi, koska oli töissä läheisellä tehtaalla. Kun pappa jäi kissan kanssa kotiin, kissasta oli miehelle seuraa.

Mille joutui taas jäämään Papan kanssa kotivahdiksi. Pappa oli työssä suuressa tehtaassa. Sotaan pappa oli liian iäkäs, mutta työtä oli kaikille voimiensa mukaan. Pappa hoiti Milleä hyvin. Yöt Mille nukkui edelleen Papan sängyssä ja päivällä talon sillan alla muurin kolossa, jossa iso muuri lämmitti kovallakin pakkasella.²⁸⁷

Vuoden 1942 lopulla perheen kolmannen lapsen syntymän aikoihin sota tuli uhkaavan lähelle, mikä toi käänteen myös Millen elämään. Eräänä iltana, muutamaa päivää ennen viimeistä evakkoon lähtöä taloon marssi suuri sotamies, joka oli kuullut, että talossa oli iso ja komea kolli. Pynnönen pohti, miksi herra sanoi Milleä kolliksi. Sotaherra oli kiinnostunut ostamaan kissan, mitä Mirja vastusti kiivaasti. ”Sotaherra puhui tieteellisistä kokeista ja eläinten huonosta kohtelusta, jos vihollinen pääsisi kylälle asti. Sotaherra antoi rahaa ja sanoi tulevansa seuraavana päivänä hakemaan Millen pois sodan jaloista. Pappa oli vihainen, tytöt itkivät, eikä Mille tiennyt mitä tekisi.”²⁸⁸ Yksi mahdollinen selitys sotaherran kiinnostukselle oli, että hyvät hiirikissat olivat haluttuja vielä 1900-luvullakin. Hyvää saalistajaa etsittiin katsomalla kissan ulkonäköä ja sukupuolta. Tavallisesti naaraskissat olivat paremmassa saalistajan maineessa.²⁸⁹ Kun kuuluisa rottakissa sai pentuja, kylänmiehet olivat tarkkoina. Hyvän rottakissan tiedettiin opettavan pentunsakin. Tosin kollikissoihin liittyi sanonta: ”Tuolapa on vihaset silmät, ku kollikissalla hiirtä pyydystäessä.”²⁹⁰

Katkelmasta kuvastuu, miten tärkeä kissa oli isoisälle ja tytöille. Kirjoittaja myös pohti, miten kissa koki tilanteen ja arveli, että kissa saattoi kokea olonsa neuvottomaksi. Millen ollessa muistelmien sankari, tarinan roisto on epäilyttävän oloinen sotaherra, joka toteutti aikeensa ja vei Millen seuraavana päivänä, kun Millen emäntä Mirja ja tämän sisko Leena olivat naapurissa. Mirja-emäntä aavisti tapahtumat ja säntäsi paikalle, mutta liian myöhään, sillä sotaherra oli jo sulkenut hädissään naukuvan kissan köysillä sidottuun laatikkoon ja lähti viemään Milleä juna-asemalle. Tilanteesta Mirjan mieleen on jäänyt Millen ääni, mitä kissa käytti saadakseen yhteyden ihmisiinsä ja heiltä apua. Kissa on varmasti tuntenut pelkoa ja hätää. Tytöt itkivät, Mille itki ja pappa murjotti, mikä kuvaa miehelle sopivaa tapaa reagoida tilanteeseen. Ehkä mies ei kokenut voivansa tilanteessa itkeä, mutta hänen kasvoniilmeensä kertoi, että tilanne harmitti, suututti ja suretti. Näin Mirja-tytön paras kaveri ja kasvinkumppani

²⁸⁷ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 736, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁸⁸ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 736, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁸⁹ Syrjämaa 2020, luku 7.

²⁹⁰ Keinänen ja Nyman 2020, 73.

lähti tuntemattomaan määränpäähän. Tästä kului kaksi viikkoa ja äiti ja isä jo katuivat Millen myymistä ja lupailivat uutta kissaa sodan loputtua. He vaikuttavat tavallaan hyvää tarkoittavilta vanhemmilta, jotka olivat kuitenkin höynäytettävissä. Se että isä joutui välillä rintamalle, on sivujuonne, sillä sota ja sen mahdollinen uhka on jäänyt muistoissa taka-alalle. Perheen isä näkee, kun Mille lähtee asemalta. Myöhemmin isä paljastuu enemmän koiraihmiseksi. Vanhemmat ymmärsivät kuitenkin kissan merkityksen lapsille ja ajattelivat asian korjaantuvan uudella kissalla. Kirjoittaja toteaa kuitenkin ”vaan eihän se olisi Mille.”²⁹¹ Tämä kuvastaa, että kissan yksilöllisyys ymmärrettiin perheessä. Korkiakangas toteaa, että muistelmista voi havaita myös erilaisia kerrostumia, jotka tekevät siitä eloisaa.²⁹² Pynnösen kerronnassa erottuu nostalginen sävy siitä, miten perhe suri Milleä, mikä rakensi yhteenkuuluvuutta ja merkityksellistä lapsuusmuistoa.

Mitähän sotaherra Millestä halusi? Hänen kertomansa selitys antaa viitteitä siitä, että hänellä ei ollut välttämättä hyvä tarkoitus. Halusiko hän ehkä kasvattaa kissoja tutkimuksiin, koska Pynnönen painottaa sanaa kollikissa. Tässä kohtaa herää myös kysymys, että miten usea kissa mahtoi kokea Millen kohtalon ja miten paljon sota-ajan eläinkohtaloista jää piiloon. Millen myymisestä kuluu muistelmaan mukaan kaksi viikkoa, kun pappa havahtuu aamuyöstä ikkunalta kuuluvaan tuttuun koputukseen. Ensin mies arveli nähneensä unta, mutta kun naputus kuului uudelleen, hän päätti mennä katsomaan, vaikka se olisi ”vanhan höppänän” unennäköä. Hän tuumi, että olikohan Mille tullut kummittelemaan. Pappa aukaisi oven ja sisään pujahti ilmielävä Mille, mutta kissa oli surkeassa kunnossa, likainen ja laihtunut ja kypälä vääntynyt ranteesta. Pappa mietti, oliko Mille tullut kotiin vain kuolemaan, koska se ei jaksanut enää hypätä sängylle, vaikka sänky oli paljon matalampi, kuin ikkunalauta.²⁹³ Tyttöjen riemulla ei ollut rajoja, kun he heräsivät. ”Voi sitä ihanaa riemua, mikä syntyi Millen paluu aamuna, kun tytöt heräsivät. Äidillä oli täysi työ pitää tytöt erillään likaisesta ja väsyneestä kissasta. Millestä tuli kylän kuuluisuus. Kaikki ihmettelivät kissan sitkeyttä ja älyä.”²⁹⁴

Isä oli nähnyt juna-asemalta sattumalta, kun Millen laatikko oli laitettu härkävaunuun. Juna oli pysähtynyt vasta 120 kilometrin päässä lähtöasemalta. Mille oli raapinut paksun pahvilaatikon rikki ja ilmeisesti hypännyt vaunusta pääteasemalla. Kissa oli seurannut raiteita pitkin aina kotiin asti ja tullut likaiseksi raiderasvasta.²⁹⁵

²⁹¹ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 736, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁹² Korkiakangas 2005, 137.

²⁹³ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 737, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁹⁴ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 737, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁹⁵ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 737, 2014–2015, Lappeenranta.

Syrjämaan mukaan kissojen sinnikäs kotiinpaluu jopa pitkien matkojen takaa on tunnettua. Hänen mukaansa kissan silmät peitettiin matkan ajaksi tai kissa kuljetettiin säkissä, jottei hän näkisi kulkureittiä. Kissa arvioi kuitenkin kokemaansa ja löytää tiensä hyvin erilaisin aistein kuin ihminen, jolle näköaisti on keskeinen.²⁹⁶ Ennen lähtöä Mille oli suljettu laatikkoon, mistä se ei nähnyt ulos, mutta laatikkoa oli vielä käännelty, jottei kissa olisi tiennyt, missä päin koti on. Kirjoittajan muistelmaa voidaan pitää sankaritarinana kissasta, joka pakeni ja taivalsi urhoollisesti pitkän matkan kotiin loukkaantuneena. Kirjoittaja toteaa, että yksi tarinan ihmeistä oli lisäksi se, että Mille antoi äidin pestä itseään lämpimällä vedellä.²⁹⁷

Kissa komistui entiselleen, vain tassu jäi vääräksi. Se kertoo ajan eläinlääkinnästä, mutta myös eläinlääkärille mentiin joissain tapauksissa. Kirjoittaja painottaa, että kaikki hellivät Milleä ja vanhoivat, ettei sitä enää vietäisi pois kotoa. Sodan loputtua raja tuli uhkaavan lähelle, mutta perhe pyrki palaamaan arkeen ja hankki possun, lampaita, kanoja ja kukon. Kissa paimensi siipikarjaa, eikä päästänyt niitä naapuriin. Kukolle tuotti vaikeuksia totella kissaa, mutta oli pakko.²⁹⁸

Ennen kuin sankaritarinan kaari kääntyy helppoihin kissanpäiviin, perheen isän sota-aikojen kaveri toi mukanaan koiranpennun. Tästä Mille sairastui niin, että perhe vei sen eläinlääkärille. Eläinlääkärin mukaan kissa oli mustankipeä, joten perheen oli valittava Peku-pennun ja Mille-kissan välillä. Pappa ja työt olivat Millen puolella, mutta isä uskoi, että Mille tottuisi. Lopulta Pekulle kuitenkin etsittiin uusi koti, mikä löytyi isosta maatalosta. ”Mille oli taas lellikki ja sai viettää elämänsä loppuvuodet rauhallista kissanelämää, kanoja vahtien, palloa pelaten sekä hiiriä ja rottia pyytäen.”²⁹⁹

Muistelmien muodostaman sankaritarinan kaari päättyy Millen kuolemaan kevääseen 1948. Mille katosi talvella, mutta keväällä se löytyi talon alta muurinkolosta ikiuneen nukahtaneena ”kissamaisesti kerälle kiertyneenä”. Muistelmaan lopussa kirjoittaja toteaa: ”Mille oli ystävä, jota ei voi unohtaa.”³⁰⁰ Lause kiteyttää sen, miten syvä merkitys kissalla oli kasvinkumppanilleen.

Muistelmien loppuun on merkitty kuulakärkikynällä: ”Äidinkielenkirjoitus on päässyt ruostumaan vuosikymmenten kuluessa, virheitä varmaan vilisee, mutta tarina on tosi.”³⁰¹ Tarinassa on elokuvamaisia aineksia, mutta se tuskin päätyisi valkokankaalle, koska kyseessä

²⁹⁶ Syrjämaa 2020, 138–139.

²⁹⁷ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 737, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁹⁸ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 738, 2014–2015, Lappeenranta.

²⁹⁹ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 738, 2014–2015, Lappeenranta.

³⁰⁰ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 739, 2014–2015, Lappeenranta.

³⁰¹ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 739, 2014–2015, Lappeenranta.

on kissa, eikä edes James Bowenista ja Katukatti Bobista kertova elokuva päätynyt Suomessa teatteriin, vaan suoraan DVD:ksi.³⁰² Sonyn päätös kertoo kissan arvostuksen puutteesta. Katukatti Bob palkittiin ilmestymisvuonnaan parhaana brittielokuvana.³⁰³

4. Kissa pelastajana

sydämeni kissa

Kissat ovat pelastaneet ihmisiään myös sairaskohtauksien yhteydessä. Näissä tilanteissa voidaan pohtia kulttuurianalyysiä hyödyntäen, miten käsitykset normaalista ja oikea elämä organisoituvat vastakohtaisuuksien kaaoksen/järjestyksen ympärille? Miten käsitteet määritellään ja mitä kulttuurisisältöä niillä on?³⁰⁴ Samalla voidaan pohtia, miten ymmärretään ihmisluonto, Missä menee raja ihmisen ja ei-ihmisen välillä? Mitä näkemyksiä on kehosta ja sielusta, terveydestä ja sairaudesta, elämästä ja kuolemasta?³⁰⁵Tässä kappaleessa myös käsitykset normaalista ja ei-normaalista risteävät ja voidaan tarkastella, mitä kulttuurisia odotuksia tapahtumat heijastavat.

Yksi sankarikissatarina, mikä Suomen kissaliiton sivuilta löytyy, on Jarin ja Sofi-kissan yhteinen tarina. Kissamies kertoi minulle 4.3.2023 puhelimesta eloisasti hänen ja persoonallisen lemmikkinsä yhteisestä arjesta monia kiinnostavia asioita. Keskustelumme kesti noin tunnin. Sankaritarinasta paljastuu useita eri näkökulmia, kuten suomalaisen terveydenhuollon ongelmat, mikä liittyy kaaokseen, mutta lisäksi jotain ainutlaatuista lemmikin ja isännän välisestä suhteesta, missä on sitä tarkemmin määrittelemätöntä, mitä ei aina voida sanoin tavoittaa. Se, miten terveyskeskuksessa suhtauduttiin Jarin avuntarpeeseen, kertoo, että julkinen terveydenhuoltojärjestelmä asettaa ihmisiä eri arvoiseen asemaan.

Tapahtumien kulku on kerrottu hieman eri tavoin Suomen kissaliiton sivulla kuin mitä haastateltava itse kertoi sen minulle, joten voin arvioida, onko Kissaliiton tarinaa erikseen vielä jotenkin dramatisoitu. Sankaritarinassa keskeisimmäksi nousee lemmikin ja isännän sanaton yhteys. Kissaliiton sivulla kerrotaan, että Jari oli passitettu sairaalasta kotiin, missä hän paineli vihaisena vuoteeseen. Sofi käpertyi Jarin viereen nukkumaan ja koitti ensin kehrätä hänelle parempaa oloa, mutta hetken kuluttua mies ei hengittänyt. Sofin kuvataan yrittäneen

³⁰² Esim. Katukatti Bob Facebook 2016.

³⁰³ Uotinen, Jenni: 2022.

³⁰⁴ Ehn & Löfgren, 1982, 27.

³⁰⁵ Ehn & Löfgren, 1982, 27.

maukumalla herättää isäntäänsä, minkä jälkeen kissa polki Jarin rintaa maukuen entistä kovemmin ja nuollen tämän naamaa, jolloin ”kissan toivoma ihme tapahtui”, isäntä tuli tajuihinsa ja sai soitettua ambulanssin. Tarinan kaari päättyy onnellisesti siihen, miten Sofi sai isäntänsä takaisin kahden viikon sairaalareissun jälkeen ja heidän yhteiselonsa jatkui parhaina ystävinä yhteisiä kissanpäiviä vietellen.³⁰⁶

Ei voida tietää, mitä kissa ajatteli, mutta katkelmasta voi havaita, että kissa oli tilanteesta hädissään ja yritti saada isäntäänsä yhteyden maukumalla, millä tavoin isäntä oli tavallisesti reagoanut kissaan. Seuraava vaihe oli isännän rinnan polkeminen ja kasvojen nuoleminen, mihin mies olikin reagoanut. Kissa pystyy siis päättelemään, miten ihmisen keho toimii ja koitti käytössään olevin keinoin auttaa isäntäänsä.

Minulle Joenpuro kuvaili tapahtumia eri painotuksin. Sofi palkittiin vuonna 2016 sankarikissan arvonimellä. Joenpurolla oli ollut huonovointisuutta jo kaksi viikkoa ja hän ihmetteli, onko flunssa vai mikä, kun niin heikotti. Yhtenä päivänä hän oli lähtenyt kauppaan ja ihmetelty sitten puolivälissä matkaa, että mikä oli, kun ei päässyt enää eteenpäin.³⁰⁷ Kajander ja Koskinen-Koivisto totevat, että kun affektit viittaavat johonkin tiedostamattomaan ja monitahoiseen prosessiin ja liikkeeseen, ne myös pakenevat sanallistamista. Erilaisille määritelmille on yhteistä ymmärrys siitä, että affekti viittaa tiedostamattomaan intensiivisyyden kokemukseen.³⁰⁸

Joenpuro pohti, että siinä oli jotain vertauskuvallista, kun hän muistaa seisoneensa kirkon kohdalla, nojasi sähkötolppaan ja pohti, että pääsisikö enää kotiin. Hän oli ihmetelty, että mikä oli, kun tuntui, ettei olisi päässyt enää eteenpäin. Sitten hän päätti, että kyllä hän sentään kissalle ruokaa hakee ja kävi kaupassa. Hänellä oli ollut myös öisin hengenahdistusta ja kylmähikisyyttä, sydämen vajaatoiminnan oireita. Sitten hän oli tilannut taksin ja mennyt Helsingin sairaalaan.³⁰⁹

Tilanne kuvaa, kuinka mies oli siinä hetkessä joutunut pohtimaan elämän ja kuoleman kysymyksiä. Kirkko liittyy usein ihmisten mielessä siihen ajatukseen, että on jotain muutakin kuin maallinen, sillä on tarkemmin määrittäneitä kulttuurisia sisältöjä. Kirkon näkeminen saattaa herättää pohdintoja elämän rajallisuudesta. Muistelmasta korostuu myös Joenpuron päättäväisyys ja se, miten ajatus kissasta sai hänet eteenpäin, niin tärkeä kissa oli.

³⁰⁶ Suomen kissaliitto 2017.

³⁰⁷ Joenpuro 2023. TYKL/spa/1253_3.

³⁰⁸ Kajander ja Koskinen-Koivisto 2021, 352.

³⁰⁹ Joenpuro 2023. TYKL/spa/1253_3.

Sairaalasta Jari oli passitettu takaisin kotiin ja käsketty hakemaan närästyslääkettä, vaikka hän sanoi, ”ettei jaksa kävellä vaan kuolee!” Tässä kohtaa keskustelua seurasi tauko puheessa. Taksikusillekin Jari oli tuhahtanut, että ”menee nyt kotiin kuolemaan sitten.” Kotona meni kaksi tuntia ja hän oli kaatunut ja herännyt siihen, että kissa nuoli hänen naamaansa. Sitten hän oli noussut, käynyt vielä suihkussa ja tilannut ambulanssin. Kun ambulanssi tuli Jari oli istunut lumihangessa ja päätynt letkuissa sairaalaan. Sieltä lääkäri oli löytynyt nukkumasta, vaikka hänelle oli aiemmin sanottu, ettei lääkäri ole paikallakaan.³¹⁰

Kun tapauksesta analysoi kulttuurianalyysin kautta esimerkiksi, millä käsitteillä kuolemaa tai oikeaa ja väärää kuvataan, sen saattoi huomata ennen kaikkea Jarin äänensävyistä. Kysymys kuoleman mahdollisuudesta oli hiipinyt Joenpuron mieleen. Se oli herättänyt hänessä ymmärrettävästi vastustusta ja hätää. Muistelma kuvastuu, että Joenpuro oli elänyt hyvin tunnollista elämää, tehnyt töitä, eikä mennyt sairaalaan kuin pakosta.³¹¹ Sillä tavoin myös hänestä rakentuu kuva arjen sankarina, joka teki ahkerasti töitä valittamatta tai turhaan menemättä edes terveyskeskukseen. Fujimura ja Nommensen toteavat, että sairastamiseen ja paranemiseen liittyy erilaisia käsitteitä eri kulttuureissa. Länsimaissa ollaan totuttu luottamaan terveydenhuollon toimivuuteen, kun Japanissa voidaan kääntyä henkien puoleen.³¹² Joenpuro sai apua kissaltaan. Etnologi Kristoffer Hansson on tutkinut nuoria astmaatikkoja ja miten astma näkyy heidän elämässään, kertovatko he siitä avoimesti muille vai pyrkivätkö he salaamaan sen. Hän sai selville, että nuorille miehille astma aiheutti enemmän häpeää ja tarvetta salata sairautta, sillä se ei istunut heidän käsityksiinsä oikeasta miehisyydestä.³¹³ Nommensen ja Fujimura toteavat, että sairauksiin liittyy myös usein kielikuvat, joissa ihminen kuvataan taistelemassa sairautta vastaan. Englannissa sydänkohtausta kuvataan sanoilla heart attack, mihin liittyy kamppailu tai taistelu.³¹⁴ Fujimura ja Nommensen toteavat myös, että ihmiset voivat puhua ruumiistaan temppeleinä, jolloin kokemukseen liittyy henkisyys tai koneena, joka pitää, korjata, kun se on hajonnut.³¹⁵ Sydän voi olla myös särkynyt. Sydänsairaus voi vaikuttaa siihen, miten kokee itsensä. Tämä on ollut nähtävissä myös isäni sairastuttua sepelvaltimotautiin. Joenpurossa ja isässä on voi havaita samoja miehisyyden piirteitä. Heillä tilanne on herättänyt paljon pohdintaa yllättävistä oireista, mutta myös selviytymisen kokemuksen. Kun Joenpuro ei saanut apua silloin, kun hän koki oikeasti sitä tarvitsevansa,

³¹⁰ Joenpuro 2023. TYKL/spa/1253_3.

³¹¹ Joenpuro 2023. TYKL/spa/1253_3.

³¹² Fujimura ja Nommensen 2018, xiii.

³¹³ Hansson2006, 138–139.

³¹⁴ Fujimura ja Nommensen 2017, xiii.

³¹⁵ Fujimura ja Nommensen 2017, xiii.

hänelle syntyi voimakas kokemus vääryydestä. Kuvaus kertoo, että sairaalakulttuuri on tunteetonta, potilaita ei kuunnella, vaan heihin käytetään valtaa ja heidät passitetaan kotiin niin pian kuin mahdollista ottamatta heitä vakavasti. Kissa näyttäytyi kylmää sairaalayhteisöä vasten luotettavana ystävänä, joka toi lohtua ja välitti. ”Mutta kyllä kun mä tulín sairaalasta, niin kyllä me ollaan oltu erottamattomat sen jälkeen,” Joenpuro totesi ja äänestä kuuli liikutuksen.³¹⁶

Kun isäni sai sydänkohtauksen tammikuussa 2021, soitin hänelle ambulanssin, sillä kun hän soitti terveyskeskukseen, hänen oireensa tulkittiin väärin. Korona-aikana oltiin ensisijaisesti varauduttu hoitamaan koronapotilaita, joten isältä oli puhelimesta kysytty erityisesti koronan oireisiin sopivia kysymyksiä. Sen kaltainen johdattelu olisi voinut koitua kohtalokkaaksi. Isäni sanoi puhelimeen, että olo oli ”kuin maratonin juossut”, mutta kuvasi, että lisäksi rintaa puristi. Isäni sai ajan koronatestiin seuraavalle aamulle, mihin hän olisi tyytynyt, sillä hän ei myöskään halunnut mennä ”turhaan lääkäriin” tai ”valittaa turhasta.” Hän arveli, että ”kyllä ne siellä siinä samalla katsoisivat, oliko muuta huomioitavaa.” Tilanne oli kuitenkin huono, koska isä oli käynyt oksentamassa, joten ei siinä voinut odottaa. Ambulanssi tuli onneksi pian ja isä pääsi sydäntutkimuksiin. Kun hän palasi pallolaajennuksesta, Betsi ei rauhoittunut yölevolle, ennen kuin olimme käyneet vanhempien makuuhuoneen ovella kuulostelemassa. Kissa vaati päästä katsomaan, vaikka olimme jo käymässä nukkumaan. Vasta kuultuaan, että isä kuorsasi, Betsi palasi huoneeseeni ja asettui jalkopäähän pesemään iltapesujaan. Kun Joenpuron ja isäni tilanteita vertaa, niin voi huomata, miten huonosti sydänoireita tunnetaan, vaikka tilanne voi koitua nopeasti henkeä uhkaavaksi. Kummallakin hyvä fyysinen kunto saattoi myös koitua pelastukseksi.

Se, miten Jari kuvasi kissan toimintaa ja palkintojen jakotilaisuutta, missä hän totesi, ettei vaihtaisi kissaa edes salkulliseen rahaa, kuvastaa syvää, molemminpuolista kiintymystä. Kaldan mukaan useimmat kissamiehet ovat hyvin tunteellisia. Vaikka he muodostavat Kaldan mukaan näkymättömän tai hiljaisen yhteisön, niin he uskovat, että kissalla on ollut vaikutusta miesten tietoisuuteen, mikä juontaa juurensa jo antiikin uskomuksista.³¹⁷

Jarin kokemus suomalaisesta terveydenhuollosta saa miettimään, miten vähän elämää arvostetaan yleisesti ja kuinka yksin ihmiset jätetään hädän hetkellä. Judy K.C. Bentley toteaa, että vanhusten ja liikuntarajoitteisten ihmisten laiminlyönti ovat väitetyksi vähemmän tunnettuja kuin eläinten kaltoinkohtelu, mutta yhtä kamalaa. Kun saatavilla olevien tilastojen mukaan

³¹⁶ Joenpuro 2023. TYKL/spa/1253_3.

³¹⁷ Kalda 2017, 3.

Aikuisten suojelutyö-palveluissa havaitaan kasvussa olevia väärinkäytöksiä, New Yorkissa tehty tapaustutkimus osoittaa, että vain yksi 14:sta tapauksesta tulee ikinä tietoon.³¹⁸ Koska Suomessa on puutteita niin sairaalakulttuurissa kuin kosketuskulttuurissakin, niin kissan merkitys omistajansa hyvinvoinnille korostuu. Etnologi Kaisa Nissi on tehnyt kenttätöitä suomalaisessa sairaalassa. Hän tuo esiin hoitohenkilökunnan väsymisen ja kiireen sekä hoitotyön raskauden.³¹⁹ Nissin mukaan hoitotyön tutkimuksessa on painottunut matala palkka, henkilöstön riittävyys ja henkilökunnan jaksaminen.³²⁰ Nissi nostaa esiin myös sairaalamaailman roolien merkityksen, mikä eroaa arkielämän rooleista. Sairaalassa painottui etäisyyden pitäminen potilaisiin.³²¹ Myös potilaskokemusten ja potilaiden kohtaamisen merkitystä on hyvä lisätä tutkimuksessa. Turun yliopisto tutkiikin parhaillaan kokemuksia sydänsairauksiin liittyen. Hankkeen sivulla todetaan, että erityisesti naisten sydänoireiden tunnistamisessa on puutteita, mutta tutkimukseen voivat osallistua kaikki sukupuolesta riippumatta.³²² Isäni ja Joenpuron tapauksista voi huomata, ettei oireita tunnisteta aina miehilläkään.

Kissaliiton tapahtumakuvausta on voitu vähän dramatisoida, koska kukaan ei ole nähnyt, onko kissa maukunut kovin äänekkäästi. Jari muistaa heränneensä siihen, että kissa nuoli hänen naamaansa. Hän kuvasi haastattelussa, että tapauksen jälkeen kissa on usein tunnustellut hänen rintaansa, ikään kuin tarkistaen pulssin rytmiä.³²³ Jaria viehätti kissassa erityisesti hänen hieman villi luonteensa, mikä oli yksi syy, miksi cornish rex-kiinnosti rotuna.³²⁴ Sankarikissa Sofin luonnetta kuvastaa se, ettei hän tykkää kulkea hihnassa.

Mutta nyt mä oon viimeiset kaksi vuotta päästäny sen ulos ja se kipittää tonne pihalle ja meen perässä ja laitan hihnan kaulaan, mutta välillä mä en laita, niin se vaan kävelee mun sivulla ja aina kun mä pysähdyn, niin hänkin pysähtyy. Se on uskomaton se luottamus silloin, mutta kun laitan sen kaulapannan, niin sähähtelee ja örähtelee. Se on jännä se luonne.³²⁵

Keinäsen ja Nymanin mukaan kissa ei ole kesyyntynyt samoin kuin koira, koska kissan yhteinen historia ihmisen rinnalla on tuhansia vuosia lyhyempi kuin koirilla. Kissa edustaa ihmiselle luonnonlakien mukaan toimivaa villiä, aitoa ja alkuperäistä tosiolevaa, joka voi tarjota vaihtoehdon ihmisen hienostuneille, jäykistyneille ja ehkä harhautuneillekin moraali- ja

³¹⁸ Bentley 2017, 32.

³¹⁹ Nissi 2005, 342.

³²⁰ Nissi 2005, 341.

³²¹ Nissi 2005, 340.

³²² Rätty 2023.

³²³ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

³²⁴ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

³²⁵ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

elämäntapaihanteille. Tämä ylväs ja itsellinen eläin voi auttaa kyseenalaistamaan itsestäänselvyyksiksi vakiintuneita lainalaisuuksia.³²⁶

Puhelinhaastattelussa kissan isäntä kuulosti erityisen pettyneeltä terveydenhuollon toimintaan. Kerronnassa painottui erityisesti kissan merkitys, kuten se, miten paljon mies pelkäsi kissansa menettämistä. Hän arveli, ettei pystyisi ikinä hyväksymään menetystä, vaan että hänen täytyisi heti hankkia tilalle saman rodun edustaja, ettei hän jäisi suremaan, sillä hän pelkäsi, että muuten ”menisi liian synkkiin vesiin.”³²⁷

Jari oli isoäidiltään oppinut sen elämänmallin, että ihmisen tuli selviytyä ja tehdä töitä. Sairaalareissu sai miehen kuitenkin pohtimaan elämäänsä ja hidastamaan tahtia, mitä hän piti erityisesti kissan ansiona, joka oli opettanut, ”ettei itseään tarvitse tappaa työllä.”³²⁸ Keinänen ja Nyman toteavatkin, että kissat voivat opettaa ihmisille itsekunnioitusta ja hitautta. Kissa solmii ystävyiksi omaehtoisesti, lämpenee hitaasti ja kun hänen luottamuksensa lopulta saa, tuntee olonsa palkituksi. Kissa osaa rentoutumisen taidon. Kun elämä voi olla kiireistä ja repivää, mieli tyyntyy jo pelkästään katselemalla nukkuvaa kissaa tai silittelemällä sitä varovasti, jolloin kissan tyytyväinen ja rautoittava hyrinä johdattaa ihmisenkin mielen pois synkistä ajatuksista. Parhaimmillaan kissan ja ihmisen yhteiselo on sulaa harmoniaa.³²⁹

Joenpuron muistelmat vertautuvat Mirja Pynnösen selviytymiskeskusteluun, missä itsestä rakentuu elämäntarina arjen sankarina. Jari ja Mirja ja isäni ovat omaksuneet tietyt ihanteet ajasta, jota on määrittänyt fyysinen työ, mutta toisaalta poikkeustilanteista selviytyminen. Vaikka Joenpuron kerronta ei sijoitu sota-aikaan, hän mainitsee isoäitinsä, joka eli siihen aikaan, samoin kuin isäni äiti. Jari rakentaa myös omaa miehisyttään ja pohtii, mitä mieheltä odotetaan, mikä on miehelle sopiva tapa puhua lemmikeistä. Kempainen pohtii käsitteen arjen sankari ja siihen liittyvien odotusten ristiriitaisuutta. Arjen sankareina pidetään heitä, jotka kestävät vaikeat olosuhteet parhaiten. Arjen rakenteet otetaan tällöin annettuina, mutta tutkimus on pyrkinyt tuomaan ne esiin. Kempainen pohtii, sisältääkö arjen sankarin nimen antaminen vaatimuksen olojen hyväksymisestä. Sankaruus on aina jotain poikkeavaa, mutta arjen piirissä siitä ei aina synny suuria kertomuksia. Toisaalta arjen sankarien esiin tuominen sisältää vaatimuksen muutokseen.³³⁰ Joenpuron ja isäni tilanne kertookin, että muutokseen on tarvetta. Ihmiselle itselleen on tärkeää muistaa, että on selviytynyt, mutta samalla tapaukset kertovat terveydenhuollon rakenteellisista ongelmista.

³²⁶ Keinänen ja Nyman 2020, 166.

³²⁷ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

³²⁸ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

³²⁹ Keinänen ja Nyman 2020, 166.

³³⁰ Kempainen 2010, 196–197.

Myös Annalle kissa on sydämen kissa, sillä hän kuvaa Lusse kissaa sanoilla: ”Meidän Lusse Katt oli paras kissa maailmassa, fiksu, kohtelias, meidän perheemme sydän.” Hän pohtii kissan sankaruutta siinä, miten se on ilmennyt jokapäiväisessä arjessa. Lohduttaminen, kumppanuus, pysyvyyden tuntu ja perheen ylläpitävänä voimana toimiminen hyvinä ja huonoina aikoina tekevät kissasta sankarin.³³¹

Lemmikin rooli korostuu sydänsairauden tullessa tavallisen arjen väliin. Samoin arjen ongelmat perheessä voivat repiä perhettä erilleen. Tällöin kissasta tulee tavallaan osa ihmistä tai perhettä, jolloin ihmisen ja kissan välinen suhde on yhdessä kehkeytymistä, missä molemminpuolinen huolenpito korostuu. Samalla lemmikkiarki ja lemmikin ja ihmisen välinen side korvaavat tunnekylmän kulttuurin jättämiä haavoja. Kissa voi näin hoitaa särkynyttäkin sydäntä. Kun oma terveys on uhattuna, myös elämän rajallisuus ja toisaalta lemmikkisuhteen ongelma, että lemmikki elää ihmistä lyhyemmän elämän voi herättää pelkoa.

Kissamiehiä ja naisia, kissan paikat kotona

Vastakkainasettelu kissa- ja koiraihmissen välillä on jokaiselle tuttu, mutta kenellä on luonteessaan kissaa tai koiraa?³³² Keinäsen ja Nymanin mukaan kansanomaisen kissa- ja koirakatsomustieto pohjautuu siihen, että ihmiset ovat kulkeneet pitkän yhteisen tien eläinkumppanien kanssa ja tuntevat heidän käytöstään ja luonteenpiirteitään. Suhteen ajallinen ja henkinen syvyys on johtanut siihen, että eläimet ovat ikään kuin menneet mieliimme ja heistä on tullut samalla sielukonsulttejamme siinä missä muinaisella ihmisellä sielueläin oli karhu. Äärimmillään tämä samaistuminen on johtanut tiettyihin rajanylityksiin, jolloin esimerkiksi sanomalehdissä kerrotaan vanhuksista, jotka elävät huomattavasti lähempänä kotinsa kissayhteisöä kuin ihmisyyhteisöä. Nämä ihmiset ovat Keinäsen ja Nymanin mukaan itsekin hyvän matkaa kissoja, mitä he pitävät kiehtovana valintana.³³³

Maddicott pohtii, miten kissanaisen identiteetti muodostuu ja miksi kissanaisille voi edelleen nauraa. Yleensä kukaan ei sano: ”Tuolla tulee mies koiran kanssa – varokaa”, vaan sanomme: ”Siinä on miehen paras ystävä! Kuka ei haluaisi tavata mukavaa miestä koiran kanssa?!” Koirat ovat ystäviä ja hyväksyttäviä kumppaneita. Kissat jotain muuta, jotain outoa ja poikkeavaa.

³³¹ Anna, 2023, TYKL/spa/1253_11. “Sure, there are cats who rescued their owners from the fire some cats scared robbers, some feel that the owner has a heart attack and get help our cat probably did not exhibit heroic acts in the traditional sense, but her everyday presence asset in our everyday life can be considered a form of heroism. The comfort, companionship, and a sense of stability she gave helped all of us keeping family together through both the good and bad times.”

³³² Keinänen ja Nyman 2020, 163–164.

³³³ Keinänen ja Nyman 2020, 165–166.

Ennakkoluulot eivät tule Maddicottin mukaan tyhjästä, vaan kehittyvät ajan mittaan.³³⁴ Merja Väyrysellä on kotonaan pieni lauma kissoja ja koira. Introverttina ihmisenä joskus ahdistavana, kun vieraat ihmiset tulevat juttelemaan koirasta. Siksi hän samaistuu kissoihin, jotka kaipaavat paljon yksityisyyttä.³³⁵ Lasten ja eläinten suhteita-kirjassa on kappale, missä pohditaan kysymystä ”Saaks tota silittää?” Usein kysyjänä on lapsi ja vastaajana koira kävelyttävä aikuinen. Jos vastaus on myöntävä, alkaa ruumiillinen neuvottelu silittämisestä lapsen ja koiran välillä. Kirjoittajat toteavat myös, että hevosten keskinäinen rapsuttelu lujittaa heidän välistänsä sidettäin samoin kuin jos ihminen rapsuttelee hevosta suan tai harjan kanssa.³³⁶ Kirjassa on hämmentävän vähän kissoista mitään, mutta esimerkiksi ystäväni lapset osaavat lähestyä kissoja rauhallisesti ja huomioida sen, että kissa ei aina halua kosketuksi. Kun lapsi lähestyy kissaa oikealla tavalla, kissa antaa mielellään lapsen silittää itseään.

Eräs kyselyyni vastanneista halusi esiintyä nimettömänä, mihin hän kertoi syyksi, että ”yksi meidän kissoistamme ulkoilee edelleen kesäisin omatoimisesti. Sen verran paheksuttua toimintaa, että joudun joko jättämään ulkoilusta puhumisen pois tai pyytää ettei nimeä näy.” Hän luonnehti keskustelua sisä- ja ulkokissoista polarisoituneeksi. Olen itsekin havainnut keskustelun kärjistyneen kahteen ääripäähän. Näkemys heijastaa yhteiskunnan valtarakenteita siitä, missä kissa saa liikkua. Vastaus kuvaa myös pelkoa mahdollisesta paheksunnasta, jos asia tulisi ilmi. Se kertoo siitä, että yhteiskunnassa alkaa vakiintua ajatus, jonka mukaan vain sisäkissojen pitäminen on oikeanlaista ja hyväksyttävää kissanpitoa. Sisä- ja ulkokissakeskustelussa usein toistuu lause, että ”Kissa ei vieraslajina kuulu Suomen luontoon.”³³⁷ Myös Väyrynen viittaa ulkokissakeskusteluun ja kertoo, että hän pitää kissat sisällä, koska niin odotetaan. Hänellä on eteisessä taulu, missä lukee ”You are everything to them”, mikä kuitenkin muistuttaa häntä, että hänellä on vastuu kissojen hyvästä elämästä.³³⁸ Kulttuurihistorioitsija Heta Lähdesmäki huomauttaa, että tapa myöntää toisilajisille eläimille kansallisuuksia ja tilallista kuulumista ovat vallankäyttöä ja liittyvät ihmisten haluun järjestää ja jäsentää ilmiöitä ja olentoja luokittelun kautta.³³⁹ Lajien tilastollista kuulumista määrittävät termit, kuten vieraslaji, ovat arvottavia.³⁴⁰ Koska vastaaja ei koe voivansa puhua avoimesti kissojen ulkoilusta, kyse on eräänlaisesta kissakaapista. Kissat vaikuttavat kotona usein

³³⁴ Maddicott, 2020, 11–12.

³³⁵ Väyrynen 2023, TYKL/spa/1253_12.

³³⁶ Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen ja Saari 2020, 111–113.

³³⁷ Esim. Birdlife.fi. Viitattu 28.8.2023.

³³⁸ Väyrynen 2023, TYKL/spa/1253_12.

³³⁹ Lähdesmäki 2020. 231

³⁴⁰ Lähdesmäki 2020. 231

esimerkiksi vaatekaappien järjestykseen (Kuva 8.). Piilot tai korkealla sijaitsevat lepopaikat tekevät kissan olon turvalliseksi, vaikka kotona ei olisi mitään pelättävää.³⁴¹

Kuva 8. Kissa löytyy usein kaapista. Kuvaaja: Helena Anttila. Kuva tekijän hallussa.

Kirjailija ja taiteilija Sam Kalda toteaa, että naisia on satoja vuosia syytetty siitä, jos heillä sattuu olemaan kissa – saati sitten useita. Tämä ”hullun kissanaisen” stereotypia on Kaldan mukaan hyvin epärealistinen.³⁴² Kalda on kirjoittanut kissamiehistä kertovan tarinakokoelman *Of Cats and Men*. Hän toteaa, että vuosisatojen ajan legioonat edistyksellisesti ajattelevia miehiä ovat jakaneet kirjastonsa ja ateljeensa heidän kehräävien kissakavereidensa kanssa. Viime vuosina uusi sukupolvi ylpeitä, kissoja rakastavia miehiä on tullut ulos heidän ”kissakaapeistaan” syleillen heidän kehräävää, naukuvaa ja siristelevää kissakaveriaan.³⁴³ Lillbroända-Annala kertoo, että kun hän tapasi kulkukissoja Rodoksella, hän ensitöikseen antoi kissoille ruokaa, vietti aikaa heidän kanssaan ja iski heille silmää.³⁴⁴ Kun kissalle ummistelee silmiään, hän usein rauhoittuu ja vastaa eleeseen. Lapsiperheessä yksi keino opettaa myönteistä vuorovaikutusta kissan kanssa, on kertoa, että silmien siristely on kissalla ystävällinen ele ja kissan tapa hymyillä (kuva 9.).³⁴⁵

³⁴¹ Telkänranta 2023, 70.

³⁴² Kalda 2017, 1.

³⁴³ Kalda 2017, 1.

³⁴⁴ Lillbroända-Annala 2019, 146–147.

³⁴⁵ Telkänranta 2023, 62.

Kuva 9. Silmien siristely on kissan tapa hymyillä. Kuvaaja: Helena Anttila. Kuva tekijän hallussa.

Maddicott toteaa, että kissan ystävällisyys ja kyky aistia, että asiat eivät ole hyvin, voi vaikuttaa oudoilta, mutta se, että side ihmisen ja kissan – naisen ja kissan välillä saattoi näyttäytyä minään muuna kuin positiivisena – oli hänelle täysi mysteeri. Hän tunsi itsensä kunnioitetuksi, kun kissa valitsi hänet ihmisekseen.³⁴⁶ Myös kirjailija James Bowenin Katukatti Bob valitsi Bowenin ilmestymällä rappukäytävään, missä Bowen asui.³⁴⁷ Miehen ja kissan välille syntyi kuitenkin side ja Bowen oivalsi, että Bob halusi olla hänen kanssaan, mikä herätti Bowenissa tyytyväisyyden tunteen.³⁴⁸

Kaapin käsite on tullut Yhdysvalloista, jossa kaapissa elämisen merkitys on muuttunut lesbo- ja homoliikkeen myötä. Yhteiskuntatieteilijä Tuula Juvonen lainaa sosiologi Steven Seidmania, jonka mukaan vielä 1970-luvun alussa kaapin käsitettä käytettiin Yhdysvalloissa kuvaamaan tilannetta, missä homoseksuaalisuutta ei hyväksytty.³⁴⁹ Kalda käyttää kissakaappi-käsitettä leikkimielisesti kuvaamaan sitä häpeää, mitä miehet saattavat kokea tunnustautuessaan kissaihmisiksi.³⁵⁰ Tämä häpeä kytkeytyykin osittain heteronormatiivisiin odotuksiin koskien sitä, mitä pidetään miehille sopivana. Lisäksi siihen liittyy kulttuurisesti rakennettu ajatus, että eläinrakkaat ihmiset kuuluvat queer-ihmisiin.³⁵¹ Koira on kissaan nähden normi, joka liittyy ydinperheen arkeen ja miehisyteen. Joenpuro pohti hieman naureskellen lemmikistä

³⁴⁶ Maddicott 2020, 8.

³⁴⁷ Bowen 2012, 9.

³⁴⁸ Bowen 2012, 56.

³⁴⁹ Juvonen 2015, 18.

³⁵⁰ Kalda 2017, 1.

³⁵¹ Parson 2018, 159.

puhumisen sopivuudesta ja mahdollisesta hävettävyydestä puhelinkeskustelussa, minkä kävimme muutama viikko varsinaisen haastattelun jälkeen:

Hävettää, että oonko ihan naismainen, kun vain kissoista ja koirista puhun kavereille. Ei siinä kuitenkaan mitään varsinaista hävettävää mielestäni ole, päinvastoin. En tiedä mitään muuta eläintä, joka hakisi pentunsa palavasta talosta. Kyllä naisissa vasta jotain kovempaa on kuin miehissä, kun synnyttävätkin. Koirien kanssa voi heittää palloa ja kissan kanssa köllittää saunassa ja saunan jälkeen sohvalla.³⁵²

Kummassakin lemmikissä on siis omat puolensa, miten niitä sitten tarkasteleekin. Pohdinnat heijastavat kulttuurista rakennetta, missä eläinrakkaus – erityisesti kissojen kohdalla – liitetään voimakkaasti naiseen. Samalla ajatus siitä, että tätä nyt tulisi hävetä, asettuu kyseenalaiseksi ja mietteissä kuuluu tietty itseironia. Lehtonen toteaa, että koska eläimet ovat aiempaa enemmän esillä mediassa ja ihmisten puheissa, lemmikin roolia perheenjäsenenä ei enää välttämättä piilotella tai hävetä.³⁵³ Mietteistä voi havaita, että Joenpuro odottaakin, että muutkin hyväksyvät hänen kiintymyksensä eläimiin. Orval Löfgren ja Billy Ehn pohtivat kulttuurianalyysin kautta, miksi ihmiset puhuvat niin kiihkeästi ja pakkomielleisesti juuri tietyistä aiheista (taudit, verot, hirvet, tunteet) ja miten tämä pakkomielle pitäisi dokumentoida kaikessa vivahteiden ja assosiaatioiden rikkaudessa?³⁵⁴ Antropologi Timothy Ingold pohtii ironian varjolla, että hän saattaa puhua loputtomiin poroista, minkä vuoksi Ingoldilta on kysytty, miksi hän puhuu poroista.³⁵⁵ Lapsuuden kotini naapurustossa kolme miestä voivat puhua pitkäänkin kissoista. Samoin miehet voivat iltanuotiolla puhua tuntikausia hevosista, kuten antropologi Niobe Thompsonin isännöimässä dokumenttisarjassa Hevosen tarina esitettiin.³⁵⁶ Keinänen ja Nyman toteavat, että kun ihmiset keskustelevat koirista ja kissoista, voidaan samalla peilata keskustelukumppanien käsityksiä ja asenteita ja luoda maaperää ystävyydelle. Samalla tällä tavoin voidaan jäsenellä myös ympäröivää ihmispaljoutta. Kun jäsenellä on, onko keskustelukumppani esimerkiksi laumasielu vai individualisti, voidaan tunnistaa, mitä yhteistä on ja oppia myös jotain uutta niin itsestä kuin muistakin.³⁵⁷ Joenpuro ja muutkin vastaajat tiesivät myös muista sankarikissoista, joita löytyy maailmalta paljon enemmän, kuin on mahdollista käsitellä tässä työssä. Joenpuro viittaa Brooklynissä vuonna 1996 sattuneeseen tapaukseen, missä Scarletiksi nimetty kulkukissa haki pentunsa pois

³⁵² Muistiinpanot liittyen puhelinkeskusteluun Jarin kanssa maaliskuussa 2023.

³⁵³ Lehtonen 2020, 374.

³⁵⁴ Ehn & Löfgren 1982, 23.

³⁵⁵ Ingold 2014.

³⁵⁶ Thompson 2019.

³⁵⁷ Keinänen ja Nyman 2020, 163–164.

autotallista, missä oli syttynyt tulipalo. Vaikka kissa oli saanut vakavia palovammoja, hän pelasti kaikki pentunsa.³⁵⁸ Huomionarvoista on, että naisilla juuri äitiys ja synnytys liitetään sankaruuteen. Kupiainen tarkastelee Kalevalan naisten sankaruutta nostoen esiin Lemminkäisen äidin, joka pelastaa poikansa Tuonelan virrasta.³⁵⁹ Kupiainen toteaa myös, että esimerkiksi vaikea synnytys voi liittyä naisilla sankaruuteen.³⁶⁰

Länsimainen perinteinen miehen malli voi näyttäytyä ironisesti eräänlaisen kulttuurisuodattimen läpi, mistä Ehn ja etnologi Barbro Klein kirjoittavat. He viittaavat Orval Löfgrenin ja Jonas Frykmanin analyysiin porvarikulttuurista kirjassa *Kultiverade människan* (1979). Kirjan kansi kuvastaa karikatyyrillä sitä, miten sivistyneen ja porvarillisen miehen malli on luotu monin ulkoisin ominaisuuksin ja voidaan esittää näistä riisuttuna, naurettavana ja intiimejä paikkojaan peittelevänä miehenä otsikolla ”Homo sapiens, luomakunnan kruunu.” Tällä tavoin ajatellen myös miehen malli on kulttuurisesti tuotettu ja ahdas, jolloin se voi asettua naurettavaan valoon, koska vain harva sopii siihen muottiin.³⁶¹ Tätä kuvaa myös se, ettei esimerkiksi kissaa ole perinteisesti pidetty miehen lemmikkinä. Kalda toteaa, että liian usein miehet joutuvat kurkistelemaan kissakaapeistaan ja kyselemään itseltään ”Onko tämä normaalia?” ”Olenko kummallinen?” ”Mitä kaverini ja perheeni ajattelee?”³⁶²

Parson nostaa esiin Carmen Dell’Aversanon toteamuksen, jonka mukaan eläinrakkaus ja myötätunto ei-inhimillisiä eläimiä kohtaan esitetään usein naurettavana länsimaisessa kulttuurissa. Eläinrakkautta pilkataan, marginalisoidaan, halveksitaan ja pyritään tukahduttamaan jopa väkivalloin tavalla, joka on verrattavissa väkivaltaan kaikkein homofobisimmissa yhteiskunnissa. Eläinrakkaita ihmisiä voidaan pitää naismaisina tai outoina, millä tavoin heidän tavoitteensa esimerkiksi poliittiseen muutokseen voidaan kyseenalaistaa. Tällöin esimerkiksi lihaa markkinoidaan miesten ruokana ja tofua pidetään epämiehekkäänä. Samalla tavoin esimerkiksi naiset liitettiin luontoon, millä tavoin yritettiin demonisoida ja vähätellä sekä feministisiä että ympäristönsuojelullisia tavoitteita.³⁶³ Kielitieteilijä Allison Dunshane nostaa esiin filosofi Cora Diamondin toteamuksen, jonka mukaan sen kauheuden ymmärtäminen, että pelkästään käsitteen eläin avulla voidaan asettaa olento pelkän esineen asemaan, eikä ole mitään, mikä estäisi sen, liittyä ihmisen kauhuun siitä, miten säälimättömästi valtaa voidaan käyttää. Siten kyky reagoida eläinten avuttomuuteen linkittyy myös oman

³⁵⁸ Vaiciulaityté 2020.

³⁵⁹ Kupiainen 2010, 175–176.

³⁶⁰ Kupiainen 2010, 185.

³⁶¹ Ehn ja Klein 1994, 59.

³⁶² Kalda 2017, 3.

³⁶³ Parson 2018, 159.

avuttomuutemme tunnistamiseen ja kykyyn havaita, miten epäoikeudenmukaista vallankäyttö voi olla niin ihmisiä kuin eläimiäkin kohtaan.³⁶⁴ Historiassa tunnetaan paljon tapauksia, missä kissoja ja naisia kohtaan on osoitettu vihaa. Monet kissavihaajat ovat myös tuhonneet kissoja samanlaisella vimmallalla, minkä voi nähdä rasistisissa liikkeissä. Säveltäjä Johannes Brahms (1833–1897) yritti ampua jousella naapurinsa kissoja ja liitti yhteen kissat ja naiset, joita hän halveksi huorina.³⁶⁵

Diane Negra Dublinin draama- ja näytelmäopistosta on analysoinut tunnetun kissakuiskaajan ja eläinten käyttäytymistieteilijä Jackson Galaxyn tähdittämää sarjaa *My Cat from Hell* ja miten maskuliinisuutta kuvataan sarjassa. Negra toteaa, että Galaxyn boheemi ulkonäkö kitaralaukkuineen ja muotoiltuine partoineen hämmentää usein ihmisiä. Tämä vapaamielinen miehisuus asetetaan vastakkain kodin miljöön kanssa. Negra toteaa, että vaikka kissaharrastajilla on jo kulttuurista legitimisyyttä, eikä heitä automaattisesti pidetä vain hulluina kissanaisina, niin kissat identifioidaan niin vahvasti naisiin, että Galaxyn täytyy yliperformoida kapinallista miehekkyyttä.³⁶⁶

Maddicott ihmettelee, miksi naisiin ja kissoihin liitetään niin voimakkaita ennakkoluuloja. Yksinäistä kissanaista pidetään surullisena esimerkkinä siitä, miten ihminen on epäonnistunut naisena.³⁶⁷ Myös maantieteilijä Will McKeithen pohtii hullun kissanaisen stereotypiaa queer-teorian valossa ja toteaa, että yksin asuvaa kissanaista oudoksutaan, koska hän rakastaa kissoja enemmän kuin ihmisiä ja jakaa vuoteensakin kissojen kanssa, eikä huoli sinne miestä.³⁶⁸

Se, onko lemmikillä lupa nukkua samassa vuoteessa ihmistensä kanssa, vaihteli vastauksissa. Joillain kissoilla oli pääsy kaikkein yksityisempiin tiloihin ihmisen taloudessa. Kaappien ohella uteliaat kissat haluavat kurkistaa komeroihin ja kylpyhuoneisiin. Sankarikissa Viipurin ja tämän veljen Edinburgin ihmiskumppani kuvaili kiintymyssuhdetta hänen ja kissojen välillä toimivaksi ja molemminpuoliseksi. Yhteisillä rutiineilla ja tiloilla oli merkitystä ja arki rakentui säännöllisten tapojen mukaan.

Meistä on selkeästi seuraa toisillemme, ja kotiin on mukava tulla, kun kissat kömpivät – usein venytellen ja haukotellen – eteiseen tervehtimään. Viipuri tietää, että kun minut aikaisin aamulla herättää antamaan ruokaa, aloitetaan menemällä vessaan. Viipuri kurvaa yleensä jo edelläni kissanhiekkalaatikolle – vessassa käynti on kissoille sosiaalista toimintaa – ja vasta seuraavaksi marssitaan keittiöön. Edinburgh liittyy yleensä joukkoon tässä vaiheessa.³⁶⁹

³⁶⁴ Dushane 2018, 90–91.

³⁶⁵ Pietikäinen 2016. 227–228.

³⁶⁶ Negra 2018.

³⁶⁷ Maddicott 2020, 30.

³⁶⁸ McKeithen 2017, 128.

³⁶⁹ Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

Kulttuurihistorioitsija Mikkel Venborg Pedersen tarkastelee nukkumiseen, sänkyyn ja yöhön liittyviä kulttuurisia merkityksiä. Pedersen toteaa, että nukkuminen on kulttuurinen prosessi, mikä liittyy aikaan ja tilaan, mutta myös kaaoksen ja järjestyksen sekä julkisen ja yksityisen leikkauspisteisiin. Vaikka uni on yksityistä, se liittyy kulttuuriin prosesseihin, miten asioista muodostetaan intiimejä.³⁷⁰ Uni on myös kulttuurinen metafora, minkä kautta eurooppalaisessa etnologiassa voidaan puhua siitä, miten kulttuuri piiloutuu, vaikka ei ole poissa. Uni ei liity vain vuoteisiin ja uneliaisiin talonpoikiin. Talonpoikaiskulttuurissa kissoja on voitu pitää myös helposti laiskistuvina eläiminä, koska heidän unentarpeensa eroaa niin paljon ihmisistä. Kissat saattavat nukkua lähes koko päivän ja aktivoitua iltaisin metsästysretkilleen.³⁷¹ Uneliaisuutta on käytetty myös kansallisromantiikan hengen nostattamisessa, kun on puhuttu siitä, että on tarvinnut herätellä kansalaisia näkemään roolinsa kansakunnan rakentajina. Uni ei siis liity vain nukkumisen ja unipaikkojen tutkimukseen, vaan myös sellaisten paikkojen tutkimukseen, jotka ovat olleet piilossa tutkimuksesta.³⁷²

Yöhön on liittynyt usein myös pelon ja kauhun elementtejä, ja talo on haluttu turvata. Aaveet ja pahantahtoiset ihmiset sekä villieläimet koetaan erityisen uhkaavina öisin.³⁷³ Länsimaisessa kulttuurissa sänky on paikka, missä nukutaan, sairastetaan ja usein se on myös paikka, missä ihminen nukkuu pois. Vuodetta voidaan tarkastella myös materiaalisena artefaktina.³⁷⁴ Hoivakodin Oscar saapui aina vuoteen reunalle ja kuolevan vanhuksen lohduksi. Kerran Oscar oli meinannut jäädä oven taakse, kun hoivakohdin asukas Ralph teki lähtöä. Oscar asteli suljetun oven edessä ja näytti lohduptomalta. Kun ovi avattiin, kissa säntäsi vanhuksen viereen sängylle ja käpertyi siihen. Muutama tunti myöhemmin Ralph oli poissa.³⁷⁵ Kissaliiton sivulta löytyy siihen verrattava, liikuttava sankaritarina miehen ja tämän Ville-kissan sielunkumppanuudesta. Isäntä sairastui Alzheimeriin, joka todettiin marraskuussa 2011. Ville vahti joka yö, että isäntä löysi tiensä vessaan ja takaisin vuoteeseen. Kerran isäntä yritti karata yön selkään, mutta koska Ville asettui hänen eteensä ovelle ja esti häntä, eläinrakas mies totteli. Ville ja emäntä vaihtoivat vahtivuoroa siten, että päivisin kissa nukkui, öisin emäntä. Kissa toimi isäntänsä hoivakissana, kunnes isäntä joutui tammikuussa 2014 sairaalaan. Sen jälkeen Ville ja isäntä eivät enää nähneet toisiaan. Isäntä kuoli huhtikuussa 2014. Vielä sairaalassakin isäntä muisti Villen, sillä kun hän näki kissanruokamainoksen, hän huudahti ”Ville!” Ville sai

³⁷⁰ Pedersen 2006, 153.

³⁷¹ Keinänen ja Nyman 2020, 68.

³⁷² Pedersen 2006, 157–158.

³⁷³ Pedersen 2006, 155.

³⁷⁴ Pedersen 2006, 156.

³⁷⁵ Dosa 2011, 84–85.

Sankari-kissan arvonimen vuonna 2015.³⁷⁶ Tapaus kertoo, että Suomessa olisi lisätarvetta sille, että eläimiä olisi sairaaloissa ja saattokodeissa.

Yö liitetään kulttuurianalyysin mukaan kaaokseen, koska se koetaan pelottavana aikana, jolloin aaveet ja moraalittomat sekä vaaralliset ihmiset ovat liikkeellä, minkä vuoksi yö pyritään sulkemaan pois nukkumalla.³⁷⁷ Pimeyteen tarvitaan tuomaan järjestystä turvaksi usein muita ihmisiä, mutta myös kissa voi olla öisin turva. Esimerkiksi mökillä, missä ei ole sähköä, kissa on verraton kaveri.

Homer-kissa on malliesimerkki sankarikissasta, joka kykeni ihmeisiin siitä huolimatta, että hän joutui elämään elämänsä sokeana pimeydessä. Pedersen viittaakin myös Homeroksen taruun, sillä Homeroksen Iliaksessa Hypnos ja Thanatos olivat Yön (Night) kaksoispojat. Hypnos lahjoittaa unen väsyneelle miehelle, joka ei ole muuten voinut nukkua. Seurauksena mies saa levon.³⁷⁸ Myös Homer-kissa, joka tuli kirjailija Gwen Cooperille eläinlääkäri Patricia Khuly'n klinikalta, on tuonut turvaa ihmiselleen yöllä. Homeria kukaan ei olisi halunnut ottaa, koska kissa oli täysin sokea, sillä Khuly joutui leikkaamaan kissanpennun silmät pois tulehduksen vuoksi. Khuly epäili myös, ottaisiko kukaan niin outoa ja vammautunutta kissaa, koska kissa oli tullut jo monta kertaa torjutuksi. Cooper kuiski hellästi pennulle ja vei hänet kotiin.³⁷⁹ Kun Cooperin asuntoon tunkeutui murtomies, Homer pelotti miehen pakoon. Cooper kertoo, että kun hän havaitsi miehen kasvot paremmin, tämä näytti yhtä hätääntyneeltä, kuin hän tunsi itsensä. Samassa hän ymmärsi, että mies katsoi Homeria, joka murisi äänekkääsi, pörhisti turkkinsa ja paljasti kyntensä ja hampaansa. Mies pakeni, mutta häntä ei saatu koskaan kiinni.³⁸⁰ Tapahtuman jälkeen ylpeys täytti Cooperin mielen ja hän alkoi pitää Homeria sokean ja tavallisen kissan sijaan.³⁸¹ Myös Bowen huomasi, että Bob osasi lukea ihmisiä ja havaitsi herkästi, jos ihmisessä oli ”jotain pielessä.” Kerran esimerkiksi eräs vartija uhkaili Bowenia metroasemalla, vaikka Bowen ei tehnyt mitään. Bob pyrki Bowenin syliin turvaan, kun mies lähestyi.³⁸²

On jotain kodikasta siinä, kun ennen nukahtamista voi katsella, kun kissa pesee turkkiaan. Kissa luo turvallisuuden tunnetta yöhön ja toimii kodin vahtina. Minulla kissat ovat pitäneet erityisesti kummitukset loitolla, mutta kerran mökillä ollessani, kissat toivat turvaa myöhäiseltä juhlijalta venetsialaisten aikaan elokuussa 2020. Olimme jo käyneet nukkumaan ja oloni oli rauhallinen

³⁷⁶ Kissaliitto. <https://www.kissaliitto.fi/sankarikissat>. Viitattu 3.10.2023.

³⁷⁷ Pedersen 2006, 155.

³⁷⁸ Pedersen 2006, 157.

³⁷⁹ Cooper 2011, 11.

³⁸⁰ Cooper 2011, 178–180.

³⁸¹ Cooper 2011, 190.

³⁸² Bowen 2012, 117.

ja mietin vain, miten miellyttävän pimeää oli verrattuna kaupunkiin. Yhtäkkiä kuulin kovaa ryskytystä ovelta. Sydän tuntui pomppaavan kurkkuun ja keho jännittyi. Makasin kauan liikkumatta ja kuulostellen. Kun oli kulunut jo hyvän aikaa, laitoin viestin siskolleni. Hän epäili, olinko nähnyt unta ja kun oli vielä kulunut lisää aikaa, aloin epäillä niin itsekin. Tahvo-kissa kainalossani ja Betsi jalkopäässä tekivät turvallisen olon. Aamulla huomasin, että viinipullo mökin verannan pöydällä oli siirtynyt. Joku humalainen mökkiläinen, joka ehkä tunsu isäni, oli ilmeisesti lähtenyt vielä yön selkään etsimään juhlaseuraa, mutta ei sentään ollut tohtinut viedä pulloa mennessään. Kokemuksesta muistan, miten hyvältä ja rauhoittavalta kissojen pehmeys siinä pimeydessä elokuisena yönä jo hieman kylmänkosteassa mökissä tuntui. Myös mökillä huomasin kissojen välisen yhteistyön, sillä he saalistivatkin yhdessä puupinon luona (Kuva 10).

Kuva 10. Kissat pyydystävät myyrää yhteistyössä.

Vuode on Pedersenin mukaan jokapäiväisen elämän sydämessä, se on materiaallinen tila nukkumiselle ja kietoutuu ihmisen henkilökohtaisiin valintoihin ja päivittäisiin rutiineihin. Koti on paikka, mikä tarjoaa suojaa villieläimiltä ja pahantahtoisilta ihmisiltä, missä tehdään töitä ja pidetään omaisuutta. Kotona elämän kaari rakentuu tiettyjen huonekalujen avulla, elämän eri vaiheet kietoutuvat toisiinsa ja julkinen ja yksityinen kohtaavat. Elämä saa kulissit ympärilleen, ihminen muodostaa yhteyden nykyisen ja menneisyyden välille, sekä tulee siksi ihmiseksi, joka hän on yhteydessä kulttuurinsa kanssa. Vuode symboloi elämää ja täyttymystä. Sängyn laidalla on voinut olla silminnäkiöitä, sängyssä on synnytetty, avioliittoja ja pareja on muodostettu ja on laadittu testamentteja.³⁸³

³⁸³ Pedersen 2006, 156.

Suomalaisen kirjallisuuden seuran kissa-perinnekeräykseen vastannut Elsa Jaatinen muisteli, miten hän joutui kilpailemaan miehensä huomiosta tämän kissan ja koiran kanssa.³⁸⁴ Tapaus kertoo, mitkä paikat olivat eläimille sallittuja taloudessa. Ennen avioliittoa vuode oli kissalle ja koiralle sallittu, mutta morsiamen saavuttua vuoteeseen, lemmikeistä tuli ilmeisesti villin luonnon symboleja, joilta isäntä suojeli morsiantaan. Kissa ei meinannut tottua uuteen tilanteeseen ja mies ”joutui kurittamaan” sitä, jottei se olisi tullut vuoteeseen enää.³⁸⁵ Jaatisen tulkinnan mukaan kissa oli tästä niin loukkaantunut, ettei tahtonut olla talossa sisälläkään.³⁸⁶ Todennäköisesti kissa oli tilanteesta hämillään ja peloissaan. Telkänrannan mukaan ihminen, joka haluaa näyttää kissalle, kuka on pomo, onnistuu vain näyttämään, kuka on pelottava. Koirien maailmassa sen sijaan toimii dominanssijärjestelmä, missä johtajalla on roolinsa, mutta johtajan on oltava koiran silmissä kiinnostava ja turvallinen johtaja. Kissan evoluutiossa dominanssijärjestelmällä ei ole merkitystä.³⁸⁷ Jaatinen kertoo, miten tilanne vaikutti hänen ja eläinten väleihin:

Minulta kissa ei ottanut mitään ruokaa, ainoastaan mieheltäni, mutta koira suostui minuun oikein hyvin. Ei näitä kumpaakaan erityisemmin hyväily, joskus silitteli mieheni sitä, minä en saanut koskea, vaan heti se sihisi minulle. Kerran tuli kissa sisälle sairaana. Oli luultavasti saanut rotanmyrkyä. Vaikka mieheni keitti sille maitoa ja anto viinaa sen kanssa, sillä sehän oli ainoa lääke siihen aikaan eläimille. Kissa kuoli kuitenkin, silloin näin, miten paljon mieheni piti kissastaan, että kyynel tipahti, kun sitä kuolleena silitti.³⁸⁸

Syrjämaa toteaa, että miesten muistellaan itkeneen kissojaan ja jos hukutettava kissa olikin selviytynyt hukuttamisyrityksestä, sitä ei enää yritetty tappaa vaan tapausta muisteltiin helpottuneina. Vaikka joillekin ihmisille voiman ja väkivallan käyttö ei ollut ongelma, monille kissan tappaminen ja yhteisen elämän päätös oli kurja kokemus.³⁸⁹ Kuvauksesta välittyy, että mieheltä odotettiin kulttuurisesti tiettyä kovuutta, kun lemmikit eivät enää saaneet tulla vuoteeseen. Tässä näkyi myös vallankäyttöä lemmikkien ja isäntäväen välillä. Tapauksesta ei ilmene, minkälaiseen kurittamiseen mies turvautui, mutta kissa näytti yhdistävän miehen muuttuneen käytöksen tämän vaimoon, joka teki talon ilmapiiristä erilaisen kuin ennen. Oliko miehen näytettävä, kuka on ”mies talossa” vai miksi kissaa piti kurittaa? Sosiologi Sini Saarinen on käsitellyt kissan omistamiseen liittyviä häpeäntunteita pro gradussaan eläkeläiset ja kissat. Hän on havainnut, että kissa herättää toisinaan ihmisissä voimakkaita tunteita, jolloin syntyy

³⁸⁴ SKS, KRA. Jaatinen, Elsa Kissaperinne 1–10. 1980. Impilahti.

³⁸⁵ SKS, KRA. Jaatinen, Elsa Kissaperinne 1–10. 1980. Impilahti.

³⁸⁶ SKS, KRA. Jaatinen, Elsa Kissaperinne 1–10. 1980. Impilahti.

³⁸⁷ Telkänranta 2023, 114.

³⁸⁸ SKS, KRA. Jaatinen, Elsa Kissaperinne 1–10. 1980. Impilahti.

³⁸⁹ Syrjämaa 2020, 140.

tarve yrittää peitellä niitä. Saarinen puhuu eläkeläisten tunnekulttuurista, missä eläinten sääliminen ja kiintyminen nähdään heikkoutena. Silti osalle hänen haastattelemistaan eläkeläisistä tunteet, kuten kissan vuoksi sureminen, oli luonteva osa kissasuhdetta siinä missä ihmissuhteitakin.³⁹⁰ Tämän voidaan ajatella liittyvän ihmiskuvaamme: jos pidämme ideaali-ihmistä haavoittumattomana ja kyvyissään täydellisenä, voi oma ”heikkous” tai tunteellisuus – herättää pelkoa ja häpeää. Jos taas osaamme luottaa muiden moraaliseen vastuuseen ja hyväksymme ihmiset hauraina ja rajallisina, ei häpeää synny. Samalla empatian uhka poistuu ja pahe muuttuu hyveeksi.³⁹¹

Etnologi Ulla Kallberg on tutkinut väkivallan ilmenemistä merimieskulttuureissa ja toteaa, että väkivalta on ollut laivayhteisöissä yleistä ja toistuvaa, mutta se on määrittynyt normatiiviseksi kulttuuriseksi piirteeksi myös sen kautta, miten sen käyttöä perusteltiin ja kokemusten kautta.³⁹² Eläimen kokemukseen voi päästä käsiksi sen kautta, miten kissan käyttäytyminen muuttui pelokkaammaksi. Eläimiin kohdistunut kurinpito on myös kulttuurinen vallankäytön muoto, jota perusteltiin sillä, minkälainen käyttäytyminen ja mitkä paikat olivat sallittuja eläimelle. Tällä tavoin eläin asetettiin toisen asemaan, omaisuuden ja esineen kaltaiseen tilaan. Kallberg siteeraa antropologi Knut Kolnaria, jonka mukaan väkivalta voi ilmentää myös yhteiskunnassa tiettyjä malleja ja tietyn tyyppisen miehisen identiteetin dynamiikkaa.³⁹³ Kallberg huomauttaa, että paikkojen kulttuurinen merkitys syntyy vasta ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa elämällä ja kokemalla erilaisia asioita, joilla on merkitystä. Tutun ja pysyvän ohella paikkoihin voi liittyä myös erottautumista, vallankäyttöä ja kontrollointia. Kun tutussa ympäristössä jokin muuttuu, muutos voi aiheuttaa surua jonkin katoamisesta.³⁹⁴ Caravan ja Schneck ovat tarkastelleet ihmisen maailmaa kissan näkökulmasta, ja toteavat, että ihmisten keinotekoisessa maailmassa on paljon sellaista, mikä voi saada kissan ymmälle. Kaikki uusi, uudet huonekalut, lemmikit, vauvat edustavat kissalle muutosta, mihin usein liittyy myös kissan kanssa asuvien ihmisten erilainen käyttäytyminen, edustaa kissalle sille tärkeän ja rakkaan, tutun alueen menettämistä. Samoin kuin ihmisetkin, kissat voivat sairastua stressistä.³⁹⁵ Huomautus kuvaa hyvin sitä, minkälainen ihmisten rakentama maailma on ja asettaa tarkastelemaan myös käsitystä siitä, mikä on luonnollista. Myös rajat ihmisen ja eläimen tai ihmisen ja luonnon välille on tehty keinotekoisesti. Missä vaiheessa mies oli menettänyt kosketuksen siihen, mitä hän

³⁹⁰ Saarinen 2015, 94.

³⁹¹ Aaltola ja Keto 2018, 114.

³⁹² Kallberg 2022, 147.

³⁹³ Kallberg 2022, 147.

³⁹⁴ Kallberg 2022, 83.

³⁹⁵ Caravan ja Schneck 1992, 110.

oikeasti tunsi ja halusi? Hän oli ehkä oppinut tietyn tunnekäyttäytymisen kotoaan ja lähtenyt toteuttamaan sitä, mutta kun hän näkin kissan kuolleena edessään, kyöneleet kohosivat silmiin. Arjessa ihminen voi toteuttaa useitakin käyttäytymiskaavoja enää tunnistamatta sitä, miten ne on opittu ja miksi. Hetki, jolloin mies silitti kuollutta kissaansa, paljasti Elsalle miehen todelliset tunteet, joita mies ei ollut sallinut itselleen näyttää.

Huomionarvoista on, ettei eläimiä erityisemmin hyväilty. Antropologi Taina Kinnusen pohdinnat hellyyden niukkuudesta kulttuurissamme sopivat tähän yhteyteen. Moni meistä tietää, miten sukupolvien ketjussa on siirtynyt perintönä ruumiillisesti koettu hellyyden niukkuus, jolla ei ole ollut lupaa tai sanoja tulla julki. Liian usein tuo mykkä puute on ilmentynyt pahaksi kosketukseksi, väkivallaksi. Sotavuodet ja agraariyhteiskunnan ankarat olot pakottivat perheenjäsenet keskittymään työhön toistensa sijaan, minkä vuoksi syntyi kosketusta karttava tapakulttuuri.³⁹⁶

Kontrastina edelliseen väkivallan sävyttämään tragediaan sankari-Sofin huoltaja Jari kuvasi kissansa luonnetta ja kissalle ”pyhitettyjä” paikkoja humoristisesti kertoen samalla yhteisistä rutiineista lemmikin kanssa.

Vähän itsepäisii on, et emäntä ei ota vieläkään vapaaehtosesti syliin sitä, että hehehehee, että se läppäsee heti, että sitte kattoo itte välillä semmosen tilaisuuden, että jos se menee emännän syliin ja onhan se emännän sylissä ollu ja nukkuu meidän välissämme sängyssä päätypäässä tyynyjen välissä sil on oma pesä, että se on niinku hänen sellanen turvapaikka, että koirakaan ei saa laitta jalkoja siihen, eikä tulla. Meil ei oo koskaan saanu koirat sängyssä nukkuu. Sohvalla saa olla, mutta sängyssä ei saa nukkuu. Se on niin, ku KISSAN sellanen Pyhin paikka on sänky... - ja toinen – melkein pyhempi paikka on sitten mejän kissalla SAUNA. - Kun se tykkää saunoo. Eilenki saunottiin jaja KISSA oli meidän välissämme ylälauteilla ja – Ja kuule tykkäs – tykkäs... Nii et kauhee pörinä vaa käy, kun se kehrää sii... - Hehee!³⁹⁷

Syrjämaa on huomionut, että vaikka eläinten ja ihmisten väliset suhteet eivät ole tasa-arvoisia, kissa on elänyt rakastettuna perheenjäsenenä ja jakanut ihmisen kanssa sellaisiakin kodin tiloja, mihin ei muille eläimillä ole ollut pääsyä.³⁹⁸ Jarin kotona kissan, koiran ja isännän ja emännän välille on muodostunut rutiini, mikä turvasi rauhallisen yölevon. Kissan läsnäolo vuoteessa tuo turvaa yöhön, sillä Sofi toimi myös vahtikissana, joka varmisti isännän hyvinvoinnin ja tarkkaili myös rappukäytävästä kuuluvia ääniä.³⁹⁹

Se on kuule utelias. Onneks on Luoja luonu siit noin pienen, että pelottais jo itteeki, jos ois isompi, kun se välillä kuule lähtee kattoo, että mitäs siellä on. HEHE. Välillä oikeen

³⁹⁶ Kinnunen 2013, 12.

³⁹⁷ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

³⁹⁸ Syrjämaa 2020, 151.

³⁹⁹ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

aurattaa, kun kolmekilonen kissa, mut saakeli murisee ulko-oven takana, nini ja koira on toises huoneessa ja haukkuu siellä kovana – tälleen.⁴⁰⁰ Kissan näkökulmasta sängyn jalkopäässä on lämmintä nukkua. Etnologi Ulla Kallberg käyttää fenomenologisia eletyn tilan ja ajan käsitteitä, jotka ilmaisevat yksilön kokemusta maailmasta. Joissain vastauksissa näkyi, että kissa oli edelleen arvostettu myös perinteisessä roolissaan. Minnalla, joka eli miehensä kanssa isossa maatalossa usean kissan taloudessa, kissoilla oli eri rooleja. Yksi kissoista oli enemmän ”käyttölinjainen” eli toimi talon hiirenloukkuna.⁴⁰¹ Se, että vastaaja luokitteli kissan näin, muistuttaa vanhan ajan maalaiselämää, jolloin kissa oli joka talossa. Keinänen ja Nyman toteavat, että vanha kansa tapaa aikalaiskuvauksissa sanoa kissoista: ”Heitä pietään talossa välttämättömänä” ja he ovat siellä ”hiiren kuriksi”. Erityisesti emännän ja kissan välillä vallitsi toveruussuhde. Emännän ja kissan elämänpiirit kietoutuivat yhteen, isännän ja koiran elinpiiri oli siitä erillään.⁴⁰² Maalaistaloissa kissajoukko jakaantui kahteen eri ryhmään, hiiri- ja tupakissoihin. Hiirikissat elivät puolivilleinä laumoissa navetoissa ja tupakissa ihmisen läheisyydessä tuoden pehmeyttä muuten karuun arkeen.⁴⁰³ Keinänen ja Nyman tuovat esiin emännän ja kissan yhteenkuuluvuuden ja samalla miehen ja koiran.⁴⁰⁴ Jotkin vastaajat haastavat tätä ikiaikaista erottelua, ja kissa saattaa olla myös miehen lemmikki siinä missä naisenkin. Niinpä eronteko on vain kulttuurisesti rakentunut normi. Monikissataloudessa yksi kissa oli maatiaiskissa, muut rotukissoja. Maatiaiskissalla korostui metsästyksen tarve, mutta vaikka se olikin tämän vuoksi tarpeellinen työkissa, se oli samalla lemmikki, joka osoitti erityistä kiintymystä talouden miesasukkaaseen ja huolehti siitä, että tämä nukkui riittävästi ja muistutti nukkumaanmenoajoista.

Leon⁴⁰⁵ käyttölinjanominaisuuksiin sisältynee myös jonkinlainen älykäs varovaisuus, mm. hilpaisee auton käynnistyessä jonkun kiinteän rakenteen turviin (esim liiteriin, leikkimökin kuistille tms). Talvet ovat Leolle turhauttavia, kun joutuu olemaan sisällä. Täytyy leikittää paljon, että energian tarve purkautuu. Vanhassa puutalossa tosin tulee hommia välillä talvisaikaan sisälläkin. Läheisin suhde perheen mieshoomanin kanssa. Protestoi poikkeamia rutiineissa myös positiivisilla tavoilla eli esim. käy möykkäämässä ko hoomanille⁴⁰⁶ jos tämä valvoo kissan mielestä liian myöhään. Rauhoittuu vasta kun hooman on sängyssä.⁴⁰⁷

Huomionarvoista vastauksessa on, että ihmiset huomioivat kissansa äänen ja energian tarpeen leikittämällä ja myös noudattamalla lopulta kissan tahtoa käydä levolle. Vaikka maukuminen

⁴⁰⁰ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

⁴⁰¹ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

⁴⁰² Keinänen & Nyman 2020, 56.

⁴⁰³ Keinänen & Nyman 2020, 63.

⁴⁰⁴ Keinänen & Nyman 2020, 63.

⁴⁰⁵ Kissan nimi on pseudonymisoitu.

⁴⁰⁶ Sana ”hooman” merkitsee ihmistä ja on vakiintunut keskustelutermin eläinvideokerho-ryhmässä.

⁴⁰⁷ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

voi kuulostaa möykkäämiseltä ihmisen korvaan, ihminen on valmis neuvottelemaan kissan kanssa ja ymmärtää, että kyse on rutiinin rikkoutumisesta, mihin kissa reagoi osoittamalla vastarintaa. Seurauksena on lopulta positiivisena koettu kompromissi ja yhteinen rauhoittuminen yölevolle. Hollantilainen filosofi Eva Meijer toteaa, että kissat ja ihmiset kehittävät yhteisiä rutiineja, joiden muodostumiseen kumpikin osapuoli vaikuttaa – käyvät yhdessä vessassa, koiran kanssa kävelyllä, menevät yhdessä nukkumaan.⁴⁰⁸ Kissoille rutiinit ja säännöllisyys ovat tärkeitä ja rutiinin rikkoutuminen merkitsee usein uhkaa niiden elämässä.

Joillekin ihmisille suhdetta kissaan voi tarkastella myös eräänlaisena palvelussuhteena. Tällöin ihminen pyrkii kohtelemaan kissoja kuin vertaisiaan. Kun usein ihminen ajattelee, mitä lemmikkieläin voisi tuoda hänen elämäänsä, niin näissä tilanteissa ihmisen ajattelu on ollut vastavuoroista ja ihminen on myös nähnyt vaivaa tehdäkseen kissan tai kissojen elämästä parempaa, tuodakseen siihen jotain. Tällöin myös lemmikillä on valtaa, niin sanotusti heikomman valtaa. Eräs arkiston kyselyyn vastannut mies rakasti kissaa niin paljon, että tarjoutui jopa lepopaikaksi kissalleen. Myös Syrjämaa on viitannut tähän hyväntahtoiseen Matti-nimiseen suutariin, jonka kissa oli nimeltään Mikko ja joka eleli 1890-luvun Karjalassa. Perheen äiti Maria heitti joskus perunan palloksi kissalleen.⁴⁰⁹ Maija-tyttären muistelmista kuvastuu kissan ja isännän välinen luottamus ja kiintymys:

Isäni harjoitti talvisin suutarin ammattia. Työpöytänä hänellä oli vain penkki, niin hän joutui istumaan vähän kumarassa. Mikko keksi hyvän ja lämpimän nukkumapaikan. Se aina, milloin oli sisällä, hyppäsi isän olkapäälle ja ojentautui niskan yli pitkäksi molemmille olkapäille siinä, se nukkui sikeässä unessa aina useita tunteja joka päivä. Vaikka se painoi isän hartioita, ei isä raskinut sitä häätää pois.

Mies vaikutti olleen täysin kissan kypälän alla, sillä hän päästi kissan ulos öisin, kun kissa herätti ja valvoi, kunnes kissa oli taas turvallisesti sisällä lämpimässä.⁴¹⁰ Tämänkaltainen vuorovaikutus on malliesimerkki siitä, että kissa on miehelle vakavasti otettava toimija. Moni lähtee koiran kanssa lenkille aamuyöstä neljän aikaan, joten eihän se sen kummempaa ole. Työolosuhteet eivät olleet kovin ergonomiset suutarilla. Olisiko kissa myös lämmittänyt miehen hartioita? Kuvaus herättää sympatiaa suutarimestä kohtaan. Se kertoo myös siitä, että kissa on oppinut, keneltä hän saattoi pyytää tiettyjä palveluksia. Mies vaikuttaa olleen kissalleen lähes raapimapuun asemassa, mutta toisaalta kissa luotti siihen, että tätä miestä ei tarvinnut pelätä. Koska kissa herätti miehen raapimalla kättä, niin hän oli oppinut tavan, miten tehdä tämän satuttamatta. Kissa nimittäin oppii pentuna leikkien tiimellyksessä, milloin kaveria

⁴⁰⁸ Meijer 2018, 99.

⁴⁰⁹ Syrjämaa 2020, 131–132.

⁴¹⁰ SKS, KRA. Jaatinen, Maija Kissaperinne 1–22. 1980. Hankasalmi.

sattuu ja saman he voivat oppia ihmisten kanssa vuorovaikutuksessa. Biologi Marc Bekoff ja bioetikko ja filosofi Jessica Pierce totevat, että leikki on useiden eläinten, kuten koirien, kissojen, undulaattien, paksunahkojen, ja simpanssien tapa oppia sosiaalisia sääntöjä ja miten olla reilu. Neurologit ja etnologit ovat heidän mukaansa havainneet, että leikin kautta aivoista tulee joustavimmat ja oppimiskyky kasvaa.⁴¹¹ Kissat saattavat kiipeillä ihmisen päälle jo pentuna, mutta oppivat vähitellen, onko tapa toivottu vai ei. Myös koiranpennuilla on tapana hyppiä ihmistä vasten.

Lapset ja kissat

Ehn ja Löfgren pohtivat, voitaisiinko lapsia pitää eräänlaisina eläiminä, jotka vähitellen opetetaan ihmisten tavoille.⁴¹² Tammi, Hohti ja Rautio sekä Leinonen ja Saari kirjoittavat koulun eläinprojektista, jonka aikana Jaakko-niminen poika kysyi oivaltavasti: ”Eiksi lapsetki oo eläimiä?” Koulussa tutkijat havainnoivat tilanteita, missä tehtiin ihmisen ja eläimen välistä rajanvetoa. Monilajisen tutkimuksen kautta pyritään kyseenalaistamaan tätä rajaa ja tarkastelemaan myös ihmistä uusilla tavoilla.⁴¹³

Kaisa Vanhanen kuvaa, miten kissa Ragge osallistuu perheen rutiineihin. Kissa on hyvin ihmisrakas varsinkin omien ihmisten kanssa. Ragge on mielellään siellä missä muutkin ovat – etenkin lapset. Perheen kuopus on siinä iässä, että hän voi olla otteissaan ajoittain raju tai saattaa jopa tarttua kissaa hännästä. Ragge ei välitä tästä, eikä vältele lasta tämän vuoksi. Perheen esikoinen on osoittautunut kissan lempi-ihmiseksi, jonka huoneessa ja leikeissä tämä viihtyy. Kissa osallistuu lasten rutiineihin olemalla esimerkiksi vastassa, kun he palaavat päiväkodista.⁴¹⁴ Schneck ja Caravan kuitenkin muistuttavat, että jotta lapset ja kissat tulisivat toimeen, lapselle pitäisi opettaa, että kissat ovat eläviä olentoja omine tarpeineen. Kun lapsen voimat nimittäin kasvavat, hyvin alkanut suhde voi saada ikävän käänteen. Lapsen ja kissan välille voi syntyä hieno ystävyys, kun kumpaakin on siinä tuettu.⁴¹⁵ Esimerkiksi kissan kehrääminen on lapsillekin iloinen asia. Kun veljeni lapset tulivat kissojani katsomaan silloiseen Haliskylän asuntooni vuonna 2015, kehotin heitä painamaan korvan varovasti Murukissani kylkeen, kun tämä kehräsi. Veljen tytär huudahti: ”Se oli kivaa – uudestaan!” Irni Kuura on kiinnittänyt huomiota siihen, miten Facebook-kissaryhmissä ihmiset usein pyytävät apua kissaongelmiin. Pyynnöt kertovat myös vallankäytöstä, mikä ulottuu kissojen

⁴¹¹ Bekoff ja Pierce 2009, 117–118.

⁴¹² Ehn & Löfgren 1982, 30–31.

⁴¹³ Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen ja Saari 2020, 231–232.

⁴¹⁴ Vanhanen 2023, TYKL/spa/1253_10.

⁴¹⁵ Schneck ja Caravan 1992, 22.

tilankäyttöön. Kissat eivät saisi maukua, kiipeillä verhoissa tai repiä huonekaluja, vaan kissojen tulisi noudattaa ihmisten sääntöjä.⁴¹⁶

Ikääntyneiden palveluohjaaja ja Ragge-kollin omistaja Kaisa Vanhasen perheessä kissa oli hyvin kiintynyt perheen lapsiin, mutta kissa haluttiin öisin pitää eri huoneessa kuin lapset. Kaisa kuvaa kuitenkin, että Ragge on kookas maatiaiskissa, joka on luonteeltaan hyvin ihmisrakas ja äärimmäisen kiltti, mutta muiden eläinten kanssa reviiritietoinen ja osaa ottaa tilansa, usein pomotteleva.⁴¹⁷ Vanhanen pohtii, olisiko Raggessa sankariainesta, koska kissalla on tapana lohduttaa perheen lapsia, kun nämä itkevät. Kaisa kokee tavan kuitenkin myös häiritsevänä.

Sankarillisuudesta en tiedä mutta aina lasten itkiessä Ragge on heti paikalla ja pyrkii syliin ja puskemaan kunnes itku hellittää. Kuopus heräili vielä syksyllä/loppuvuodesta herkästi öisin eikä Raggen läsnäolo auttanut asiassa, kun yritimme opettaa häntä nukkumaan kokonaisia öitä. Aina kun lapsi itki, oli Ragge heti paikalla. Sai kynnellä oven avattua, vaikka se olisi ollut lähes suljettu (kokonaan ei voinut sulkea sillä lapsi heräsi aina uudelleen, jos ovenkahvaa painoi) ja hyppäsi lapsen sänkyyn tämän päälle ”lohduttamaan”. Lapsi tästä aina havahtui enemmän eikä uudelleen nukahtaminen ollut kovin helppoa. Kun Raggessa kannettiin välillä huoneesta ulos se tuli takaisin aina niin kauan kuin itkua riitti.⁴¹⁸

Tapausta voidaan tarkastella myös siitä näkökulmasta, että kissa ei toiminut ihmisten haluamalla tavalla, jolloin hänen tilan käyttöönsä talossa pyrittiin rajoittamaan. Telkänranta toteaa, että monet arkielämän tavat ja tottumukset kehittyvät kissan oman päättelyn kautta. Ne voivat olla ihmisen kannalta viehättäviä tai häiritseviä. Jos kissa kaipaa ihmisen huomiota, on sille loogista mennä siihen, mihin ihmisen huomio kohdistuu. Kissan tai koiran vaatimattomalla otsalohkolla ei kuitenkaan Telkänrannan mukaan pysty päättelemään, että on olemassa kirjoitettu kieli ja lukutaito, minkä vuoksi ihminen voi tuijottaa tuntikausia kirjaa.⁴¹⁹ Tämä kädellisten taito ei tosin kissan ja koiran maailmassa ole merkityksellinen.

Kuura toteaa, että kissoja pyritään usein kouluttamaan, miten elää ihmisten asunnossa ihmisten haluamalla tavalla. Kuura ehdottaakin, että sen sijaan huomioitaisiin, mitä kissa kaipaa, jolloin yhdessäeläjä olisi enemmän diplomaattista poliittista neuvottelua.⁴²⁰ Telkänranta toteaa, että usein kissan käytöshäiriöitä hoidetaan vain puuttamalla suoraan käyttäytymiseen miettimättä syitä.⁴²¹ On olemassa erilaisia tapoja, millä kissan voi rauhoittaa ennen nukkumaan menoa. Galaxy on kehittänyt esimerkiksi leikkiterapian, mikä auttaa kissoja rauhoittumaan.⁴²² Vaikka

⁴¹⁶ Kuura 2022.

⁴¹⁷ Vanhanen 2023, TYKL/spa/1253_10.

⁴¹⁸ Vanhanen 2023, TYKL/spa/1253_10.

⁴¹⁹ Telkänranta 2023, 112.

⁴²⁰ Kuura 2022.

⁴²¹ Telkänranta 2023, 118–119.

⁴²² Galaxy 2023.

diplomatiaa tarvitaan, aina perheen pienimpiä ei voida ottaa mukaan tasavertaiseen päätöksen tekoon, koska vastuu on aikuisilla ihmisillä. Kuten aiemmin on tullut ilmi, valta-asetelma voi olla myös toisinpäin.

Lapsiperheen arki on vilkasta ja myös lapsille asetetaan sääntöjä, mistä Ehn ja Löfgren mainitsevat. Esimerkiksi luonto on jotain, johon tehdään yhteisiä kävelyretkiä. Sitä pidetään kuitenkin myös lapsille vaarallisena ja heitä saatetaan kieltää menemästä moniin luonnon paikkoihin. Lapset ovat Ehnin ja Löfgrenin mukaan aikuisten vankeudessa. Kodeissa, päiväkodeissa ja kouluissa on erilaisia rajoituksia. Lapset kohtelevat vankeutta symbolisin keinoin. He näyttävät vangin ja häkkieläimen roolia, mutta myös vartijaa ja huoltajaa.⁴²³

Minna kertoo kuusivuotiaana vaikeaan sairauteen menehtyneestä kissasta, jonka persoona jätti vastaajaan niin suuren vaikutuksen, että hän koki kissan ennen aikaisen kuoleman edelleen vaikeana aiheena. Vastaaaja kuvaa Pekkaa⁴²⁴ todellisena persoonana, joka oli kovaääninen, railakas, mutta ihmisten tuntemuksille herkkä kolli, joka osasi rauhoittaa autistista lasta, jos tämä sai meltdown-kohtauksen eli autistisen stressireaktion.⁴²⁵ Meltdown käsitteenä on epätarkka, välillä se toimii kattoterminä sekä sulkeutuville että ulospäin räjähtäville ylikuormittumisille, toisinaan nämä jaotellaan meltdowneiksi ja shutdowneiksi. Meltdownille ei ole yksiselitteistä tieteellistä taustaa, mutta siihen liittyy stressitason liian pitkäaikainen tai äkillinen ylikuormittuminen. Nämä stressireaktiot voivat ilmetä myös aikuisilla ja niihin liittyy usein häpeää, koska muut ihmiset voivat pitää tilannetta tahallisen draamailuna. Kuormitus voi tapahtua äkillisesti, eikä sitä välttämättä pysty aina säätämään.⁴²⁶ Monikissataloudessa muut lemmikit välttelivät raivoavaa lasta, mutta Pekka meni hänen luokseen kehräämään ja puskemaan. Lapsi vastasi tähän silittämällä kissaa, minkä ansiosta hän myös rauhoittui.

Pekan ja ko lapsen suhde oli niin tiivis, että esim. lomareissujen jälkeen Pekka ja lapsi käpertyivät yhdessä nukkumaan tiukkaan halaukseen. Pekka oli myös aina tulossa viereen, jos mä kävin jostain syystä vaaka-asentoon päiväselttään. Niinkuin sohvalle tai sänkyyn päikkäreille. Ihan kuin mä oisin ollut jossain tutkakuvassa koko ajan ja aisti muutoksen, vaikka ois ollut missä päin taloa tahansa ja syvässä unessa.⁴²⁷

Kuvauksessa voi havaita, että lapsen ja kissan kehojen välillä tapahtui yhdessä kehkeytymistä, minkä ymmärtäisin niin, että kummankin keho rentoutui, kun he asettuivat päiväunille. Jokin tuossa lapsessa herätti kissan mielenkiinnon ja lapsi reagoi vastavuoroisesti kissan läsnäoloon ja viestintään, siihen, kun kissa puski rauhoittavasti lasta. Vastaaaja kuvaa kissaa ihmisen

⁴²³ Ehn, Löfgren 1982, 31.

⁴²⁴ Keksitty nimi.

⁴²⁵ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

⁴²⁶ Autismisäätiö 2015.

⁴²⁷ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

tuntemuksille herkäksi, eli kissa havaitsi jonkin ihmisen kehollisen affektin ja hakeutui ihmisen luo. Tällä tavoin kissan rooli perheen arjessa ja tilan käytössä on merkittävä. Kissan ja lapsen kommunikointi voi olla samantyyppistä, koska kummatkin ovat niin leikkisiä.

Käsitettä yhdessä kehkeytyminen on alkujaan Harawayltä johdettu.⁴²⁸ Esimerkiksi kulttuurintutkija Jukka Nyysönen viittaa Harawayhin, kun hän puhuu porojen ja ihmisten kanssakulkijuuudesta artikkelissaan *Ympäristöuhka ja kanssatoimija, objekti ja hyötyjä*. Haraway kirjoittaa lajien välisistä suhteista, jotka ovat historiallisesti luoneet sen tilanteen, miksi tulemme, korostaen monilajista toimijuutta voimavarana. Haraway yrittää tällä tavoin madaltaa eläinlajien rajoja. Nyysönen huomauttaa, että Harawayn käsite voi olla monille vielä liian tasa-arvoistava.⁴²⁹ Myös Tammi, Leinonen, Hohti ja Rautio käyttävät Harawayn käsitettä lasten ja eläinten välisiä suhteita tutkiessaan. He toteavat, että vaikka lemmikiksi tulemisessa on kyse ihmisen vallankäytöstä, lemmikit voivat haastaa tätä käsitystä esimerkiksi vaikuttamalla lapsen tulevaisuuksien muokkaamiseen.⁴³⁰

Myös Loviisa kertoo, että kissa osaa rauhoittaa autistista lasta. Fujimura ja Nommensen toteavat myös, että eläimet voivat auttaa posttraumaattisesta stressistä kärsiviä potilaita, koska eläimet voivat auttaa lievittämään stressiä ja pelkoja. Eläimen läsnäolo voi auttaa niin paljon, ettei potilaalla enää tule paniikkikohtausta.⁴³¹ Fujimura ja Nommensen kertovat myös 10-vuotiaasta Leasta, jolla oli diagnosoitu jo lapsena Asperger. Lea oli läheisille ihmisille iloinen ja valoisa, mutta hänellä oli paljon sosiaalisia haasteita vieraiden ihmisten kanssa. Hänelle hankittiin koira. Kun ihmiset kyselivät Lealta koirasta, lapsi vastaili heille jännittämättä. Kiintymys eläimeen voi tuoda esiin ihmisissä potentiaalia, joita aiemmin pidettiin mahdottomina. Koiran avulla lapsen itseluottamus ja turvallisuuden tunne kasvoi.⁴³² Hippa-kissa asettui vastaajan vatsalle kehräämään, kun tämä odotti esikoistaan. Myöhemmin Peppi-kissasta oli lohtua autistiselle lapselle, kun hän kärsi tunteiden ylikuormittumisesta. Kissojen menetys on ollut perheelle kova paikka, koska kissat toimivat perheen koossa pitävänä voimana.

Kun aloin odottaa esikoistani, oli erityisesti Hippa asiasta tietoinen hyvin varhaisessa vaiheessa. Sen jokapäiväisiin rutiineihin kuului vatsan päällä istuminen niin, että etutassut oli nostettu olalleni. Siinä se istui ja kehräsi. Varmaan vatsassa kasvanut vauvakin sai jo tuolloin oppitunnin ystävyydestä ja kissojen läsnäolon voimasta. Lapseni on nepsy-lapsi, ja hänellä on ollut vaikeaa kuormitusta ja haasteita

⁴²⁸ Becoming with.

⁴²⁹ Nyysönen 2020, kappale 4.

⁴³⁰ Tammi, Leinonen, Hohti ja Rautio 2020, kappale 8.

⁴³¹ Nommensen ja Fujimura 2018, 9.

⁴³² Nommensen ja Fujimura 2018, 53–54.

tunnesäätelyssä. Keskellä suurimpia suruja ja räjähtäviä kiukkuja oli erityisesti Pepillä taito mennä lapsen luokse, antaa otsapuskuja ja kehrätä.

Meidän perheemme ei olisi näin ehjä ilman näitä myötätuntoisia, viisaita, tavattoman reiluja kissamummojamme. He pitivät meistä huolta 15-vuotiaiksi asti, ja menehtyivät sitten muutaman kuukauden välein. Itkettää nytkin, kun heitä muistelen.⁴³³

Anna kuvaa samaan tapaan Lusse-kissan merkitystä, kuin Loviisa Pepin käyttäytymistä. Lussella on Annan mukaan erityinen kyky aistia tunnetiloja ja lohduttaa tarvittaessa. Hänen kehräyksensä ja kiintymyksen osoitukset rauhoittavat tällöin tavalla, mikä tuntuu uskomattomalta, sillä riidatkin loppuvat, eivätkä ongelmat näytä enää niin isoilta. Vaikka elämä on joskus kiireistä ja haastavaa, niin tämä kävelevä terapeutti vähentää stressiä. Pelkästään kissan silittäminen laskee verenpainetta. Lisäksi kissa viihdyttää leikkimällä ja osoittamalla uteliaisuutta.⁴³⁴ Huomionarvoista on myös, että Anna tuo esiin tiimityön merkityksen perheessä, kun jaettu vastuu kissasta lisäksi yhdistää perheenjäseniä. Vastaus kertoo myös kissan hyvinvoinnin olevan tärkeää perheelle.⁴³⁵

Ehn ja Löfgren pohtivat luonto – ja eläinteemojen merkitystä kulttuurissa. Heidän mukaansa lapset liitetään esimerkiksi leikeissä usein eläinkuntaan. Yleensä heidän katsotaan pitävän eläimistä, sekä elävistä että symbolisista. Päiväkodeissa seinät on peitetty eläinkuvilla, laatikoissa "pehmeitä eläimiä", hyllyillä eläinaiheisia satukirjoja ja pulmia eläinkuvilla. Lapset myös kertovat mielellään lemmikeistään.⁴³⁶ Ehn ja Löfgren puhuvat lapsista eläiminä, jotka kesyyntyvät kasvaessaan.⁴³⁷ Myös kirjassa Lasten ja eläinten suhteet kuvataan lasten leikkien villeyttä, kun lapset ryntäilevät, tömistelevät ja karjahtelevat. Villeyys purskahtelee esiin myös metsäretkillä. Paikallaan istuminen ei välttämättä ole kovin lajityypillistä toimintaa nuorilla ihmisillä.⁴³⁸ Onkohan se vanhemmillakaan vai olemmeko vain oppineet siihen? Minnehän se lapsen innokkuus, mistä mainitsin alussa, matkan varrella katoaa? Kissojen avulla aikuinenkin voi löytää luovuuden, ilon ja leikkisyyden itsestään. Usein juuri lapset haluavat lemmikin ja esimerkiksi Lusse-kissa oli otettu perheeseen, koska perheen työtö olivat tuoneet taloon ensin hyönteisiä ja jopa käärmeitä. Tämä oli saanut perheen isän antautumaan, jolloin hän oli sanonut: ”Hyvä on, kissa. Mutta ihan tavallinen kissa, harmaa, tyttö.” Niinpä Lusse tuotiin kotiin Lucian päivänä 2004, minkä mukaan hänet myös nimettiin.⁴³⁹ Vuorovaikutus eläimen kanssa tuo lohtua arjen stressitilanteisiin ja yksinäisyyteen. Anonyymi lemmikit-kyselyn vastannut nainen

⁴³³ Loviisa 2023, TYKL/spa/1253_9.

⁴³⁴ Anna, 2023, TYKL/spa/1253_11.

⁴³⁵ Anna, 2023, TYKL/spa/1253_11.

⁴³⁶ Ehn & Löfgren, 1982, 30.

⁴³⁷ Ehn & Löfgren, 1982, 30.

⁴³⁸ Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen ja Saari 2020, 201–202.

⁴³⁹ Anna, 2023, TYKL/spa/1253_11.

kuvailee vuorovaikutusta kissan kanssa helpoksi, koska hän tietää, että se on molemminpuolista ja kummallekin mieluisaa.

Kissan kanssa palkitsevaa on juuri se, että on niin helppo tietää, että vuorovaikutus on molemminpuolista ja kissallekin mieluisaa: Kun puhuttelen kissaa ja silitän sen turkkia, sen pieni moottori käynnistyy ja se vastaa silitykseen kättäni kuonollaan puskemalla. Poo on nytkin vieressäni kirjoituspöydällä, ja äsken, kun sitä silitin, siitä kuului pieniä naksahduksia ja kirahduksia. Kissan perustunteet ovat samat kuin meillä: on ilmiselvää, milloin se innostuu, pelästyy tai yllättyy. Se on myös äärimmäisen tarkka lukemaan ihmisen tunnetiloja. Kun ollaan lähdössä reissuun kissa saattaa piiloutua sängyn alle heti, kun ihminen tulee kotiin, ei tarvitse ottaa matkalaukkuja esiin eikä tehdä pienintäkään elettä pakkaamisen aloittamiseksi.⁴⁴⁰

Kokemus molemminpuolisuudesta on kiinnostava. Useinhan ihmisten maailmassa löytyy paljon yksinäisyyttä. Nimitys seuraeläin kertookin paljon, sillä lemmikki otetaan usein seuraksi. Eräs informanttini kokee saaneensa lapsuudessaan kissoilta sellaista hyväksyntää, mitä hän olisi kaivannut ikätovereiltaan, jotka hyljeksivät häntä erilaisuuden vuoksi. Hän oppi jo varhain tarkkailemaan kissojen kehonkieltä.⁴⁴¹ Alun lainaukseni kertoo, miten kylmästi ihminen voi hylätä avuttoman kissan miettimättä, että kyseessä on elävä ja tunteva olento. Telkänranta toteaa, että kaikilla nisäkkäillä on samat perustunteet: ilo, suru, pelko, aggressiivisuus, kiintymys, leikkisyys, seksuaalisuus ja yllättyminen.⁴⁴² Kinnunen toteaa, että eläimen ja ihmisen välinen kosketus on toistaiseksi vähiten moralisoitu kosketuksen laji. Kun eläimen ja ihmisen välisessä kosketuksessa koetaan usein aitoa iloa ja kiintymystä, ihmisten välillä kosketus voi liittyä vain muodollisuuksiin, eikä tunnu kovin luontevalta.⁴⁴³

Sankarikissa Roopen omistaja eläinlääkäri Heidi Tuurala kuvaa, että eläin ilmaisee tunteensa aidosti. Hänen mukaansa sankariteko loi lisäksi kissan ja hänen väliinsä tunnesiteen ja luottamuksen, minkä väliin ei mahdu kukaan.⁴⁴⁴ Lemmikit-kyselyyn vastannut 50-vuotias nainen toteaa kissan osaavan viestiä niin tehokkaasti, ettei jää epäselväksi, milloin kissa kokee olevansa oikeutettu tiettyyn palvelukseen. Hän toteaa, jokainen kissan kanssa eläjä on varmasti vapaapäivän aamuna tuskastunut, kun haluaisi vielä nukkua, mutta kissa vaatii aamiaista äänekkäästi ja erittäin itsepintaisesti naukuen. Kissan pitäminen herättää hänessä kuitenkin myös pohdintaa ihmisten itsekkyydestä:

Nyt olen alkanut miettiä, onko väärin ottaa toisenlajinen otus kotiinsa omista itsekkäistä syistä ja vangita se kerrostaloon ainakin pääosaksi elämästään. Parasta tietysti olisi, jos kissalle pystyisi tarjoamaan maalaistalon pihapiirin kaukana autoliikenteestä, mutta

⁴⁴⁰ SKS, KRA, Anonyymi 529–533, Lemmikit 2014–2015.

⁴⁴¹ Loviisa 2023, TYKL/spa/1253_9.

⁴⁴² Telkänranta 2023, 59.

⁴⁴³ Kinnunen 2014, 225.

⁴⁴⁴ Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

suojassa pedoilta. Kissojen määrä Suomessa taitaisi kuitenkin jäädä vähäiseksi, jos nämä vaatimukset olisivat ehtona kissanpidolle. Olen rauhoitellut omaatuntoani sillä, että mökilläkin, jossa kissan kulku on esteetön ja hiirestysmaastot avautuvat heti rapulta, ainakin vanheneva kissa elää pääosan ajastaan sängylle keräksi kiertyneenä tai korkeintaan kuistilla auringonläiskässä itseään ojennellen. Ehkä se ei koe elämäänsä ihmisen kodissa kovin onnettomaksi.⁴⁴⁵

Kinnunen pohtii, onko eläinoikeuskeskustelu menossa siihen suuntaan, että voiko ihminen pitää esimerkiksi kisa suljettuna huoneistoonsa vain siksi, että on yksinäinen ja onko koiran arvolle sopivaa toimia täyspäiväisenä suukko- ja halausobjektina.⁴⁴⁶ Feministi Josephine Donovan toteaa, että naispuoliset eläinoikeusteoreetikot näyttävät miehiä useammin kehittäneen tunneyhteyden eläimiin teorioidensa pohjaksi. Donovan nostaa esiin esimerkiksi nykyteoreetikko Mary Midgley, joka huomauttaa, että kanssaolentojemme oikeus tulla huomioon otetuiksi perustuu heidän emotionaaliseen kumppanuuteensa, ei älyllisiin kykyihin. Hän huomauttaa eläinten ”muodostavan syviä, herkkiä ja kestäviä suhteita, mikä on osoitus sosiaalisesta ja emotionaalista monipuolisuudesta.”⁴⁴⁷ Syrjämää kokee ongelmalliseksi sen, että eläinten toiseus on kaksinkertainen suhteessa ihmiseen. Paitsi että tutkimusaineisto on usein ihmisen tuottamaa, toiseuteen tuo uuden ulottuvuuden muun lajisuus. Syrjämään mielestä on lohdullista, että eläinten historiaa tutkinut Érik Bataway on huomauttanut, että tutkimuksen kannalta on myös väistämätöntä, että ihmiset ja eläimet elävät yhdessä, minkä jälkeen on mahdollista tuoda esiin myös eläinten toimijuus. Toinen tutkija, johon Syrjämää viittaa, on historioitsija Chris Pearson, jonka mukaan myös ihmisen tuottamasta aineistosta voi havaita jälkiä eläimen toiminnasta.⁴⁴⁸ Pietikäinen toteaa, että joidenkin tutkijoiden mukaan kaupunkilaisten halu huolehtia heistä täysin riippuvaisista eläimistä, paljastaa elintapamme sirpaleisuuden ja nostaa esimerkiksi Harawayn (1944) kritiikin siitä, että monet puhuvat lemmikeistään lapsenaan. Pietikäinen huomauttaa, että rakkaus kissaa kohtaan ei vie ihmiseltä kykyä rakastaa muita ihmisiä.⁴⁴⁹

⁴⁴⁵ SKS, KRA, Anonyymi 529–533, Lemmikit 2014–2015.

⁴⁴⁶ Kinnunen 2013, 225.

⁴⁴⁷ Donovan 2013, 183.

⁴⁴⁸ Syrjämää 2020, 136.

⁴⁴⁹ Pietikäinen 2016, 289.

Kissan rakkaus ihmistä kohtaan

Onko suurempaa lahjaa kuin kissan rakkaus? – Charles Dickens⁴⁵⁰

Aineistossa tuli esiin kissojen ja heidän ihmistensä välinen syvä kiintymys. Joenpuro kuvaa kissansa kiintymystä leikkisästi: ”Rakastaa isäntäänsä ankarasti. Se on sellainen rakkaus, että se on raju rakkaus, mutta se ei rakasta ketää muuta kuin minua, yhden ihmisen kissa.”⁴⁵¹ Telkänrannan mukaan kiintymys on yksi kissan perustunteista. Se on tärkeässä asemassa kissan tunnekokemuksissa, koska kissa on neoteeninen eli kehityksessään osittain pennun asemaan jäävä eläinlaji, minkä vuoksi kissa kiintyy ihmiseensä samaan tapaan kuin pentu emoonsa. Asiaan ei vaikuta ihmisen ikä tai sukupuoli, sillä kissan kiintymys on sosiaalisesti joustavaa ja hän kiintyy keneen tahansa turvalliseen ihmiseen, joka huolehtii kissasta. Kissakin kokee ahdistusta ja surua, jos hän joutuu olemaan erossa tärkeästä ihmisestä.⁴⁵² Olen monta kertaa huomannut, että kissani reagoivat siihen, jos olen poissa heidän luotaan. Muru reagoi niin voimakkaasti, että hänellä meni vatsa joskus sekaisin, jos olin vaikkapa siskoni luona ja Muru ja Tahvo vanhempien luona. Muru ja Tahvo ovat aina olleet minua vastassa, kun olen tullut kotiin. Betsi saattaa reagoida kotiin paluuni miukumalla haikean ulvovalla tavalla ja puskemalla käsiäni, sekä näykkäisemällä hellästi. Myös sankarikissa Roopen huoltaja Heidi Tuurala sai huomata, että kissa oli kovasti odottanut häntä kotiin:

Olimme lähibaarissa karaokessa. Roopelle olin kertonut, että tulemme kotiin klo 22.30 mutta vierähti ja klo tuli 23.15 oli poliisiauto baarin edessä. Kun kysyttiin, mikä hätänä, niin partio kertoi, että kotiosoitteestamme on soitettu, jolloin tiesimme, että Roopen takaraja on ylittynyt, kun tulimme kotiin, näimme kissan makuuhuoneen ikkunassa ja Roopella oli tuima katse.⁴⁵³

Tapaus kertoo, että sankarikissa Roope tunsu eroahdistusta ja oli hyvin kiintynyt ihmiseensä. Roopella oli myös hyvin selkeä käsitys yhteisistä rutiineista, kuten milloin mennään nukkumaan. Roope osasi tarvittaessa myös hälyttää apua Tuuralalle, jos tämä sai sairaskohtauksen.⁴⁵⁴ Minna kertoi lähes jokaisesta kissastaan jotain sankarillista, mutta yksi kissoista toi sisältöä elämään muulla tavoin. Esimerkiksi kissa, joka huolestui naisen kipukohtauksesta, oli hyvin taitava lukemaan tunnetiloja niin ihmisistä kuin muista kissoistakin ja olisi naisen mukaan soittanut apua, jos olisi siihen kyennyt.

Erään kerran kauan, kauan sitten kohdalleni osui vaikea ja kivulloinen sairastila kotona. Tajunta seilasi kivun takia. He oli äärimmäisen huolissaan, kantoi omia lempilelujaan mun päälle ja käsiin ja koetti leikittää tms. Mäkätti, pyöri jne. Muut

⁴⁵⁰ Dosa 2011.

⁴⁵¹ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

⁴⁵² Telkänranta 2023, 64–65.

⁴⁵³ Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

⁴⁵⁴ Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

silloiset kissat huolestuivat myös, mutta He:n hätä ja yritys saada mut ylös jäivät voimakkaimmin mieleen. Lopulta sain kontaktua lankapuhelimelle ja soitettua lanssin + avattua lanssikuskeille olon. Jäi fiilis, että He olisi soittanut ambulanssin, jos se olisi mitenkään ollut kissalle mahdollista. Muistan havahtuneeni kipushokki-puolitajuttomuudesta He:n herättely-yrityksiin eli mahdollisesti on He:n ansiota, että tajunta palasi sen verran, että sain yhteyden häkeen. Kissojen huoli myös tavallaan peilasi takaisin eli heidän tolkuton hätänsä antoi lisäsyitä hankkia apua. En usko, että erityisemmin muutti suhtautumista ko kissaan. Oli jo valmiiksi tykätty ja arvostettu kissa ja tiedossa. Kertoo mielestäni siitä, että kissat aistivat ihmisen hädän selvästi ja ovat myös aidosti ja todella huolissaan, jos ihminen on huonossa kunnossa.⁴⁵⁵

Tilanne kuvaa vuorovaikutusta, missä kissat olivat reagoineet omistajan muuttuneeseen tilaan koittaen herätellä omistajaa leluilla, liikkumalla edestakaisin ja käyttämällä ääntään. Kun omistaja havaitsi kissojen huolen, hän kykeni toimimaan, eli huoli peilasi takaisin ja motivoi ihmistä hankkimaan apua. Kissojen tarkoitus kyseisessä kissataloudessa oli kuitenkin aivan toinen, kuin toimia ihmisten terapeutteina tai apuna, sillä kissa, joka ei toiminut mitenkään sankarillisesti, vaan turvautui He:n tarjoamaan suojeluun, oli perheelle tärkeä muista syistä. Esimerkki kertoo myös siitä, että kissa voi auttaa myös lajitovereitaan ja surra näiden menetystä. Myös vantaalainen sosionomiopiskelija mainitsi tapauksesta, missä kissa oli tuonut lempilelunsa hänelle lohdutukseksi. Hän halusi pitää tätä rakkauden osoituksena, mutta pohti kuitenkin kissan toiminnalle myös itsekkäitä vaikuttimia, kuten ruoka. Hän mietti myös ankarasti, ymmärsikö Nekku, miten paljon hän välitti kissastaan.⁴⁵⁶ Tämä kertoo melko vakiintuneesta käsityksestä, että kissan ei ajatella kiintyvän ihmiseen ja kissat toimivat itsekkäästi. Tämän näkemyksen ovat huomioineet myös Algerit, jotka nostavat esiin kirjailija Eric Swansonin huomautuksen, ettei kissan ajatella toimivan kuin silloin, jos hän pelkää, ettei saa enää ruokaa, koska kissoihin usein liitettäviä ominaisuuksia ovat laiskuus, taipumus kiukustumiseen, itsekkyyys ja oveluus. Swanson on kirjoittanut kirjan *Hero Cats True Stories of Daring Feline Deeds*.⁴⁵⁷ Kissan teko kertoo selvästi yrityksestä saada ihmisen huomio johonkin hauskaan. Tapahtumien kulkuun ei näytä liittyvän ruoka, vaan ihmisen tunnetila aktivoi kissassa toimintaa, joka suuntautuu leikkiin. Näin voisi ajatella, että ruoka on kissalla ennemmin tarve, kuin ajanviete, ja lelut ovat jotain, joka vaikuttaa mieleen.

Itse haluan ajatella, että tämä sankariteko on kissani rakkautta ja huolenpitoa minua kohtaan ja varmaan jossain määrin se on sitäkin, mutta luulen että ruokamotivoitunut Nekku on lähinnä huolissaan siitä, että kuka antaa sitten ruokaa, jos minä en herää. Nekku on todella fiksu ja se aistii minusta

⁴⁵⁵ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

⁴⁵⁶ Järvinen 2023, TYKL/spa/1253_7.

⁴⁵⁷ Alger ja Alger 2002

myös erilaiset mielentilat, esim. surun. Silloin jos itken, se tuo minulle virkatun lelupallonsa, sanon sitä toimenpidettä mielialan pallolaajennukseksi. Minusta Nekun huoli ja huolenpito on todella hellyttävää, ja välillä ihan harmittaa, kun se ei varmasti ymmärrä miten paljon sitä arvostan ja että se on todennäköisesti pelastanut jopa henkeni.⁴⁵⁸

Merja Väyrynen oli huomannut, että kissat aistivat ihmisestä myös surun ja osaavat kunnioittaa sitä. Vaikka hän on ajoittain poissaoleva, kiireinen ja hajamielinen, kissat osaavat antaa tilaa hänelle, eivät riehu öisin, vaan tulevat viereen nukkumaan. Käyttäytyminen on toistuvaa.⁴⁵⁹ Sankarikissa Simban ihmiskumppani Salla Halinen sai kissaltaan tunteen herätyksen, mikä kertoo myös kissan kyvystä havaita ihmisessä tapahtunut muutos. Sallalla on diabetes, mihin kuuluu ajoittain hengenvaarallisen yölliset hypoglykemiat.⁴⁶⁰ Tästä on johdettu myös käsite hypokissa, joka on vielä vähemmän tunnettu kuin hypokoira. Fujimura ja Nommensen toteavat, että koirien on todettu pystyvän haistamaan hypoglykemiat ja lievittämään migreenin ja reuman oireita.⁴⁶¹ Diabetes-liiton verkkolehti Inspis on julkaissut artikkelin hypokissoista. Artikkelin mukaan Suomessa ei toistaiseksi kouluteta kuin koiria tunnistamaan alhainen verensokeri, mutta jotkin kissat ovat oppineet tunnistamaan ihmistensä hengityksestä matalan verensokerin.⁴⁶² Emma Järvinen kertoo, että Nekku on monta kertaa varoittanut häntä veren sokerin laskusta, mikä voi olla kohtalokasta, jos siihen ei herää.

Ensimmäisen kerran huomasin tämän Nekun taidon niin, että heräsin yöllä siihen, kun se istu rintakehäni päällä ja täppäili tassulla naamaani. Herätessäni huomasin heti olostani, että sokeri on liian matala. Hereillä ollessani, jos sokerit laskee, Nekku on levoton ja käy tuuppimassa minua päällä tai tassuillaan. Se on siis pelastanut henkeni, kun en ole itse herännyt mataliin.⁴⁶³

Salla oli ollut yksin kotona nukkumassa, kun hänen tyttärensä kissa Simba koitti ensin hellästi puskemalla, kehräämällä ja läpsimällä tassulla saada Sallassa aikaan toimintaa. Lopulta kissa oli turvautunut terävämpiin keinoihin ja vetänyt kynsillä korvan taakse, mikä oli saanut Sallan havahtumaan. Hän oli oivaltanut, että hän tarvitsisi kiireesti syötävää, kun olo oli niin huono. Simban seurattessa vierestä, Salla oli hivuttautunut keittiöön ottamaan syömistä.⁴⁶⁴ Sankariteko vaikutti Sallaan herättäen kiitollisuutta joka päivä, minkä vuoksi Simba saa ”pienet tihutyöt anteeksi.”⁴⁶⁵ Tunteina nousi myös hämmästys kissan sitkeydestä ja siitä, mistä kissa keksi, että hänellä oli hätä. ”Kissa eläimenä on hyvin viisas ja itsenäinen,” Salla kuvaa.⁴⁶⁶ Simban teko ei

⁴⁵⁸ Järvinen 2023, TYKL/spa/1253_7.

⁴⁵⁹ Väyrynen 2023, TYKL/spa/1253_12.

⁴⁶⁰ Halinen, TYKL/spa/1253_1.

⁴⁶¹ Fujimura ja Nommensen 2018, 58.

⁴⁶² Viitanen, Emilia 2018.

⁴⁶³ Järvinen 2023, TYKL/spa/1253_7.

⁴⁶⁴ Halinen 2023, TYKL/spa/1253_1.

⁴⁶⁵ Järvinen 2023, TYKL/spa/1253_7.

⁴⁶⁶ Järvinen 2023, TYKL/spa/1253_7.

jäänyt myöskään yksittäistapaukseksi, vaan hän osoitti, että hän voisi olla täyspäiväinen hypokissa. Toisella kertaa kissa osoitti jo melkoista kekseliäisyyttä.

Olin muuten tyttäreni luona viime yön ja Simba asuu hänellä. Simba uusi temppunsa. Herätti minut ja tyttäreni yöllä ja mulla oli sokerit niin alhaalla, että en edes muista muuta kuin sen, että Simba tunki tassuaan mun suuhun.⁴⁶⁷

Lehtonen toteaa, että avustajaeläinten tarjoaman tuen ja niiden tuottamalla henkisellä hyvinvoinnilla voi olla tulevaisuuden arkielämässä tärkeä merkitys. Terveystuolloissa avustajakoirat ja terapiaeläimet sekä kirjastojen ja koulujen lukukoirat ovat tästä hyvä esimerkki Lehtosen mukaan.⁴⁶⁸ Kissojakin voi kouluttaa käyttämään erilaista teknologiaa ja tekemään temppuja, joista on iloa niin ihmisille kuin kissoillekin. Eri kissoja motivoivat eriasiat, kun toisilla ruoka motivoi, toisia kiinnostaa yhteinen leikki. Jos kissalla on terveet nivelet, hän voi mielellään leikkiä agilityradalla. Myös löytökissojen elämänlaatua on parannettu opettamalla erilaisia temppuja löytöeläinkodeissa.⁴⁶⁹ Kissoja toimii jo vanhainkodeissa ja kodeissa terapia- ja avustajaeläiminä. Myös lukukissoja on muutamissa kirjastoissa. Esimerkiksi mustavalkoinen Touho aloitti lukukissana Variskan kirjastossa helmikuussa 2019.⁴⁷⁰ Myös Espoon keskuksen Entresse-kirjastossa on saanut lukea kissalle, sillä Seinäjoen eläinsuojeluyhdistykseltä pelastettu kilpikonnakuviainen Kuro-kissa osoittautui hyvin lapsirakkaaksi. Hän kuunteli mielellään tarinoita Soturikissoista ja villikoirista kaksostyttöjen lukemina. Tytöt olivat innoissaan, kun pääsivät lukemaan kissalle ja kiittelivät kovasti.⁴⁷¹ Kissakahviloitakin on ja osaksi ne toimivat kissojen kodinetsintäpaikkoina. Kun hain Betsin Virosta tammikuussa 2018, yritin mennä Tallinnan Kissakahvilaan odottamaan, koska laivan lähtöön oli vielä aikaa. Valitettavasti Kissakahvilaan ei voinutkaan ottaa omaa kissaa, eikä auttanut, vaikka minulla oli kaikki paperit kunnossa. Jouduimme odottamaan Betsin kanssa kissakahvilan eteisessä, kunnes lähdimme satamaan. Muistan, miten ahdistunut olin Tallinnan vilkkailla kaduilla ja Betsi miukui haikeasti hätäänsä ilmaisten. Saimme kuitenkin paljon positiivista huomiota. Ihmiset kääntyivät laivassa katsomaan ja nyökyttelivät hyväksyvästi. Kun viimein pääsimme Helsingin terminaaliin, meitä vastaan tuli vartija. Pelästyin, että nyt on jokin hullusti ja vartija vie meidät jonnekin tarkastukseen. Hän kuitenkin huomautti ystävällisesti: ”Sinä ja Miau voitte mennä hissillä alas.” Tällä matkalla Betsi jo otti minuun kovasti kontaktia ja hänen haikea äänensä tuli tutuksi, mutta herätti ihmisissä myös hyvin paljon positiivista huomiota.

⁴⁶⁷ Halinen Sähköposti 4.1.2023, TYKL/spa/1253_1.

⁴⁶⁸ Lehtonen 2020, 376–379.

⁴⁶⁹ Telkänranta 2023, 109.

⁴⁷⁰ Pakka 2019.

⁴⁷¹ Riihola 2022.

Kissojen kanssa olisi mahdollista mennä eri paikkoihin, mutta toistaiseksi on hyvin rajattua, minne julkisiin tiloihin kissoja saa viedä, eikä se ole välttämättä kaikille kissoille mieluisaa, kuten edellä kuvatussa tilanteessa. Heidi Tuurala on käynyt myös kaupassa sankarikissa Roopen kanssa, koska kissa pysyi paikallaan pyörätuolin niskatuen päällä. Kaupassa kissa sai kauppiaalta makupalan.⁴⁷² Roope ja Roopen seuraaja Kajo ovat oppineet käyttämään sirua, jonka avulla he pystyvät soittamaan apua omistajalleen, mikäli tämän verensokerit laskevat liian alas.⁴⁷³ Mikrosirun käyttö on uutta teknologiaa, mitä kissatkin voivat käyttää.

Roope pystyy sirun avulla soittamaan hätäkeskukseen samoin Kajo. Kissa soittaa värin avulla esim. Punainen väri tarkoittaa hätää. Roope kierähti selälleen, jolloin siru aktivoitui ottamaan kontaktin ja sitä kautta soittamaan. Silloin, kun vielä asuin Mikkelissä ja minulle oli tullut epilepsia kohtaus yöllä, oli puhelin soinut Milalla, joka nykyisin on omaishoitaja, kun hän Silloin yöllä vastasi puhelimeen kuului puhelimesta miau. Silloin Mila ymmärsi soittaa apua.⁴⁷⁴

Kissoilla mikrosiru laitetaan niskaan, mikä auttaa myös lemmikin ja ihmisen yhdistämisessä, jos kissa katoaa. Toinen vuonna 2020 sankarikissana palkittu Selkirk Rex -rotuinen Günther varoittaa ihmistään Liisa Kantasta tiukalla katsekontaktilla ja maukumalla kovaa. Kantanen koulutti avustajakissansa nenäliinojen avulla. Myös Kantanen toistaa kissoihin yleisesti liitetyn käsityksen, että kissat eivät halua miellyttää, minkä vuoksi hän ei ole varma, oppiko kissa haistamaan verensokerin koulutuksen vuoksi. Yhtä kaikki Günther varoittaa verensokerista aina tarvittaessa.⁴⁷⁵ Sankarikissa Simban omistajan äiti Salla kuvasi kissan ja ihmisen välistä sidettä:

Suhde on ennen kaikkea rakastava. Kissan seura ilahduttaa, rentouttaa, saa myös hyvälle mielelle. Joskus toki nekin osaavat olla ärsyttäviä. Vuorovaikutus perustuu ihmisen puolelta kissan reaktioiden ja käytöksen tarkkailuun. Välillä ehkä tulee sorruttua inhimillistämiseenkin, ja se on noloa.⁴⁷⁶

Nolouden tunne heijastaa yhteiskunnallisia odotuksia siitä, mitä pidetään sopivana tapana puhua eläimistä. Kysyin myös vastaajilta heidän kantaansa siihen, käyttävätkö he kissoista pronominia hän vai se. Tähän Suomen eläinoikeusjuristit ovat ottaneet kantaa sivulla Hän on vielä se, muutetaan se. Juristit toteavat, että tällä hetkellä eläin on Suomen lainsäädännössä verrattavissa esineeseen ja tavoittelevat eläimille perusoikeuksia, jotta ihmisten ja eläinten

⁴⁷² Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

⁴⁷³ Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

⁴⁷⁴ Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

⁴⁷⁵ Salmi 2021. <https://yle.fi/a/3-11818315>

⁴⁷⁶ Halinen 2023, TYKL/spa/1253_1.

välinen vuorovaikutus olisi kunnioittavampaa.⁴⁷⁷Tämä kertookin siitä valtarakenteesta, miten ihmisten ja muiden eläinten jakoa pidetään yllä. Salla toteaa kuitenkin napakasti: ”Kissa on hän ja perheenjäsen. Pölynimuri on se.”⁴⁷⁸Tämä kuvaus myös tiivistää kissojen suhtautumisen ihmisen tapaan siivota. Myös Päivi kuvaa kissan vaikutusta kotona, mikä voi herättää siivoushulluutta ja kiistaa siivoamisesta, mutta toisaalta myös kissa tuo lohtua.

Jos olen kipeänä ja sängyn pohjalla, Kitty on tyytyväinen, koska saa makoilla kaikki päivät kanssani. Yleensä en malta pysyä paikoillani kovin kauaa ja siksi Kitty on tyytyväinen, kun kerrankin on tilanne, etten lähde mihinkään. Jos joku huutaa tai on vihaisella päällä, Kitty menee piiloon. Jos taas joku on surullinen, Kitty tulee lähelle joko viereen tai syliin. Kun voi rapsuttella ja silittellä toista, oma surullinen mieli kevenee. Miestäni hermostuttaa irtokarvat ja se, ettei hänen mielestään kukaan muu niitä imuroi, kuin hän. Karvoja on paljon joka paikassa. Niitä mieheni imuroi intoihimoisesti joka päivä. Ja sohvalta loikoilee lähes aina tyytyväisen näköinen kissa. Kittyllä on myös raapimispuu, missä hän välillä pitää näytösluontoisia raapimisesityksiä, jolloin häntä kuuluu tietysti valtavasti kehua.⁴⁷⁹

Päivin taloudessa kissan kynnet hyväksytään ja niistä seuraa kehumista. Toisaalta kissan näkyminen karvojen muodossa herättää myös ristiriitoja, koska miestä ne haittaavat. Telkänranta huomauttaa, että herkkinä eläiminä kissat huolestuvat, jos omistaja liikkuu rempseästi ja käyttää kovaa ääntä.⁴⁸⁰ Väyrynen purkaa kissoihin liitettyä näkemystä epäsiististä kodista. Hän toteaa, kuten muutkin vastaajat, että kissan läsnäolo kotona näkyy, kissankarvoina ja hiekan jyvänä lattialla. Väyrynen on kuitenkin ”kova siivoamaan.” Hän on kuullut lauseen ”kissa haluaa siistin kodin.” Hän oli ylpeä, kun vieras oli todennut: ”Eihän täällä haise kissalle yhtään”, mikä oli ”manna kissanomistajan korville.”⁴⁸¹ Kissat itse eivät haise, merkkailu on eri asia ja voi kertoa kissan sairaudesta tai olla reaktio muutokseen.⁴⁸²

Ingold pohtii inhimillistämisen problematiikkaa sen kautta, mitä havaintoja hän teki tarkkaillessaan porolaumojen käyttäytymistä kolttasaamelaisten parissa. Hän sai osakseen kritiikkiä, koska hän alkoi puhua poroista kuin he olisivat ihmisiä. Ingold on nostanut esille ajatuksen siitä, että myös eläimillä voi olla omaa kulttuuria. Hän kyseenalaistaa näkemyksen ihmisestä ainoana kulttuurisena olentona.⁴⁸³ Lähdesmäki toteaa, että toisaalta myös liiallista inhimillistämisen vaarojen suurentelua voi kritisoida. Posthumanismissa painotetaan, että

⁴⁷⁷ Suomen eläinoikeusjuristit Ry. Viitattu 23.8.2023.

⁴⁷⁸ Halinen 2023, TYKL/spa/1253_1.

⁴⁷⁹ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁴⁸⁰ Telkänranta 2023, 71.

⁴⁸¹ Väyrynen 2023, TYKL/spa/1253_12.

⁴⁸² Telkänranta 2023, 82–83.

⁴⁸³ Ingold 2014.

ihmisillä ja eläimillä on paljon yhteistäkin.⁴⁸⁴ Kaisa Vanhanen kissaa ennen kaikkea perheenjäsenenä. Hän saattaa puhekielessä välillä käyttää pronomineja hän ja se, mutta pyrkii välttämään inhimillistämistä käyttämällä enemmän se-pronominia. ”Kyllä varsin usein tulee käytettyä etenkin kissoista hän (hänen ylhäisyytensä, hän suvaitsee, hän hyväksyi jne.). Kissat ovat meille rakkaita perheenjäseniä, joiden hyvinvoinnin eteen pyrimme näkemään vaivaa,”⁴⁸⁵ Kaisa toteaa tuoden esiin myös sen, että kissaa kunnioitetaan. Päiville Kitty on selvästi suuri persoona, jota hän arvostaa:

En usko, että käytän Kittystä se-sanaa. Hän on niin iso ja tärkeä hahmo elämässäni, että se-sana ei tunnu luontevalta. Kitty on ainakin molempia, sekä persoona että lajinsa edustaja. Niin tyypillinen makoilusta, nukkumisesta, pehmeystä ja lämmöstä nauttiva kissa kuin olla voi.⁴⁸⁶

Emma Järvinen kuvaili kissojen aiheuttamaa iloa ja surua sekä kissojen vaikutuksia kodin sisustukseen. Perinteisten raapimapuiden lisäksi Järvinen on laittanut poikakissoilleen esimerkiksi tyttökissojen kuvia seinälle ”lähinnä vitsinä”. Vaikka kissoista oli toisinaan häiriötä öisten ”rallien” vuoksi, niin heidän merkityksensä korostui nykyisessä, vaikeassa elämäntilanteessa, missä arki tuntui yksinäiseltä, kun ei päässyt kotoa rajoittavan hoitomuodon vuoksi. Tällaisessa tilanteessa voidaan puhua myös arjen sankaruudesta, joka rakentuu siitä, että positiivinen elämän asenne säilyy vaikeuksista huolimatta. Kissat toimivat tässä toisaalta huoltajansa oman sankaruuden tukipylväinä ja terapiaeläiminä.

Tällä hetkellä elämäntilanteeni on se, että teen kotona dialyysihoitoa ja odotan elinsiirtoa. Nyt jos koskaan olen onnellinen noista kahdesta pikku ystävästä, jotka istuvat sylissä hoidon ajan ja tuovat iloa ja seuraa arkeen, joka on joskus aika yksinäistäkin, koska dialyysi rajoittaa ja sitoo kotiin aika paljon.⁴⁸⁷

Kissa on useita minuutteja palohälytintä nopeampi

Kissa on lohduttanut, jos itkin. Se tuli silloin pedin päällä ihan lähelle jotenkin vakavan oloisena. Ja serkun kissa Pörri tai Pörrö (eri perheenjäsenet käyttivät siitä kai eri nimiä) lisäksi varoitti kerran mahdollisesta tulipalosta minua. Olin yksin talonvahtina, ja se haki minut yläkerrasta alakertaan naukumalla, kun kahvinkeitin oli keittiössä jäänyt päälle. Pörri naukui keittimen vieressä, ja laitoin sen heti pois päältä. Muistan tuon jutun yhä hyvin, vaikka siitä on vuosikausia.⁴⁸⁸

⁴⁸⁴ Lähdesmäki 2020, 37–38

⁴⁸⁵ Vanhanen 2023, TYKL/spa/1253_10.

⁴⁸⁶ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁴⁸⁷ Järvinen 2023, TYKL/spa/1253_7.

⁴⁸⁸ Jonna 2023, TYKL/spa/1253_8.

Näin opiskelija Jonna muistelee kissan sankarillista tekoa palovaroittimena vuosien takaa. Jonnalla tapaus ei muuttanut asennoitumista kissoihin, mutta vahvasti käsitystä kissoista viisaina eläiminä.⁴⁸⁹ Jonnan kissaa ei ollut palkittu Sankari-kissan arvonimellä, mutta tapaus oli jättänyt voimakkaan muiston, missä kissan ääni korostuu jälleen. Eläkeläisrouva Irina Halonen kertoo, miten Viipuri-kissa ansaitsi sankarikissan arvonimen ja minkälaisia ajatuksia teko herätti. Perheen tyttären Katan brittikissaveljekset EmeraldCharm Falstaff ja EmeraldCharm Faust, kutsumanimiltään Viipuri ja Edinburgh, olivat hoidossa vanhempien eli Irinan ja hänen miehensä luona. Irina oli jo ruokkinut kissat aamuvarhaisella, sillä kissoille ja Irinalle oli kehittynyt yhteiseksi rutiiniksi se, että juhannuksen tienoon valoisina aamuina kissat herättivät ennen viittä ruoan toivossa.⁴⁹⁰ Onnettomuusaamuna Irina oli kuitenkin vielä mennyt jatkamaan uniaan rutiinin jälkeen, mutta Viipuri oli tullut häntä herättelemään. Irina ei olisi aivan heti noussut, koska hän ihmetteli, miksi kissat taas halusivat ruokaa. Viipuri jatkoi kuitenkin, kunnes Irina huomasi savun hajun ja kiirehti keittiöön. Mikroaaltouuni oli päällä, täydellä teholla, ja ajastimessa oli vielä kuusi ja puoli minuuttia aikaa jäljellä. Pian tämän jälkeen Irina löysi miehensä lukunurkan sohvalla kuolleena.⁴⁹¹

”Kissa oli havainnut uhkaavan palon useita minuutteja palohälytintä nopeammin. Viipuri tuli selvästi hakemaan minut apuun, huomattuaan että nyt on jotain hullusti. Vaikka kissa ei voinut pelastaa miestäni, talo sentään säästyi”,⁴⁹² Halonen muistelee ja arvelee, että sairaskohtaus aiheutti sen, että hän oli laittanut liian pitkän ajan mikroon.⁴⁹³ Kodin merkitys korostuu vastauksessa, sillä sen Irina on maininnut kahdesti.

Menetin mieheni, mutta talo sentään jäi. Viipuri on mielestämme ansainnut sankarikissa-arvonimen. Poikamme, joka asui hyvin lähellä, tuli tuekseni ja hyvästelemään isänsä heti käytyään suihkussa, ja hän alkoi heti puhua Viipurista sankarikissana. Niinpä, kun Kissaliitto myöhemmin julisti vuoden sankarikissatittelin haettavaksi, oli luontevaa lähettää liittoon hakemus kuvauksineen Viipurin toiminnasta.⁴⁹⁴

Sankaruus muodostui siitä, että kissa onnistui saamaan ihmisen huomion ja tässä aikaan toimintaa, joka esti tulipalon syttymisen. Lisäksi perheen poika alkoi puhua Viipuri-kissasta sankarina.⁴⁹⁵ Yksi kulttuurianalyysin käsitteistä, minkä Ehn ja Löfgren mainitsevat, on

⁴⁸⁹ Jonna 2023, TYKL/spa/1253_8.

⁴⁹⁰ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁴⁹¹ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁴⁹² Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁴⁹³ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁴⁹⁴ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁴⁹⁵ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

ihmisluonto, mihin liittyy kysymykset siitä, missä menee raja ihmisen ja ei-ihmisen välillä? Mitä näkemyksiä on kehosta ja sielusta, terveydestä ja sairaudesta, elämästä ja kuolemasta?⁴⁹⁶ Kuolintapaus on sattuma, joka ei liity sankaruuteen. Se aiheutti kokemuksen menetyksestä, mutta samalla kissa esti toiminnallaan Irinan kuoleman. Kissan nopea reagointi uhkaavaan vaaraan ja palovaroittimen hitaus herätti hämmästyä. Kissoista oli seuraa Irinan jäätyä leskeksi.⁴⁹⁷

Kuvauksessa sankaruus muodostuu siinä, miten perheen poika alkoi puhua kissasta sankarina. Halonen tuo esiin myös mahdollisuuden, että kissa olisi haistanut miehen kuoleman, mikä on sekin mahdollista, kun tilannetta vertaa hoivakodin Oscarin tarinaan.⁴⁹⁸ Ehkä Viipuri oli Oscarin tavoin miehen seurana, koska haistoi, ettei kaikki ollut kunnossa tai sitten hän koitti hakea miehelle apua, kun huomasi, että tämän käyttäytyminen oli tavallisuudesta poikkeavaa.⁴⁹⁹

Myös Päivi kertoi, että heidän kissansa - vuonna 2019 palkittu Kitty pelasti heidät ja talon tulipalolta ”herättämällä yöllä kovaäänisellä mouruamisella.” Kissan teko ei muuttanut suhtautumista kissaan, koska Kitty oli ollut aina rakas, mutta se herätti kiitollisuuden tunteen.⁵⁰⁰ Kissaliiton sivulla tapaus on kuvattu pidemmin ja dramaattisemmin. Siinä perheen 13-vuotias poika halusi koristella pihaa tunnelmallisilla kynttilälyhdyillä. Kun tuli nukkumaanmeno aika, pojan isä oli muistuttanut kynttilöiden sammuttamisesta. Poika oli halunnut jättää yhteen lyhtyyn kynttilän palamaan, koska kynttilä oli jo sammumassa. Hän kysyi tästä äidiltään, että sopiiko tämä, mihin Päivi oli vastannut ajatuksissaan, että ”joo” ja perhe meni levolle. Ehn on tutkinut arjen odottamattomia, vaikeammin tavoitettavia yllätyksiä ja huomauttaa, että myös silloin, kun ihminen tekee tavanomaisia askareitaan, joita hän ei niinkään ajattele, voi tapahtua merkityksellisiä asioita. Hän kysyy, mitä tapahtuu, kun ihminen on esimerkiksi henkisesti poissa, kaukana omissa ajatuksissaan tai suorittaa rutiininomaisia aamutoimiaan tai vaikkapa vain odottaa jotakuta.⁵⁰¹ Kun Päivi unohtui ajatuksiinsa, tapahtui paljon asioita. Tilanteesta voi havainnoida esimerkiksi, mitä asioita Päivi ei ollut huomannut ja mitä kulttuurisia merkityksiä siitä voi tuottaa. Koska oli isänpäivä, niin isäkin oli ehkä enemmän juhlatunnelmissa, eikä viitsinyt itse mennä katsomaan, oliko kynttilät sammutettu. Poika oli kuitenkin varmistanut

⁴⁹⁶ Ehn ja Löfgren, 1982, 27.

⁴⁹⁷ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁴⁹⁸ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁴⁹⁹ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁵⁰⁰ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁵⁰¹ Ehn 2014, 60.

molemmilta vanhemmiltaan, mikä oli oikea tapa menetellä. Lopulta kissa otti talonvahdin roolin ja huomasi uhkaavan vaaran.

Yöllä sitten Päivi heräsi Kittyn mourunaan ja miehensä kovaan huutoon; ”Päivi tuo heti vettä!” Liekit loimusivat jo eteisen ikkunalla. Kissaliiton sivulla Päivi pohtii kissan käyttäytymisen syitä: ”Olen ajatellut, että koska Kitty on haettu löytöeläintalosta ja olemme antaneet hänelle kodin, myös Kitty halusi antaa meille kodin. Ja niin urhea hero-Kittymme tekikin.”⁵⁰² Kupiainen toteaa, että itse sankaruus ei ole sukupuolittunut, mutta sitä kuvataan usein maskuliinisin kvaliteetein, kuten urheus, urhoollisuus ja soturin rohkeus. Sankaruutta tutkittaessa naisellinen sankaruus on jäänyt miesten varjoon.⁵⁰³ Aistietnografian avulla voidaan tarkastella esimerkiksi kokemuksia ympäristöistä, tiloista ja ilmapiiristä, esineistä, materiaalisuudesta ja ruumiillisista käytänteistä.⁵⁰⁴ Minulle kirjoitetussa vastauksessaan Päivi kuvaa kissan merkitystä kodin ilmapiiriin ja tunnelman tekijänä: ”Kitty on minulle ja koko perheelle erittäin rakas, hän tuo läsnäolollaan kotiin kodin tunnun (Kuva 12.)” Tämä näkyikin hyvin kuvasta, missä Kitty nukkuu sohvan selkänojalla. Kuva on vastaajan ottama ja osa kyselyvastausta. Kissan luonnetta Päivi kuvaa sekä lajinsa edustajana että persoonana: ”Niin tyyppillinen makoilusta, nukkumisesta, pehmeystä ja lämmöstä nauttiva kissa kuin olla voi. (Kuva 12.)⁵⁰⁵ Kissassa on jotain, minkä ihminen kokee kodikkaaksi. Kirjailija Mark Twain kuvailee kissaa kodin tekijänä kirjassaan Pudd’nhead Wilson. Dawson’s Landingin talon ikkunan reunuksia koristaa usein täyspitkässä nukkuma-asennossa makaileva kissa tassut nenän yli aseteltuina autuaana vatsa aurinkoon käännettynä. Se teki talon valmiiksi ja symboloi rauhaa ja kotia.⁵⁰⁶

⁵⁰² Kissaliitto. <https://www.kissaliitto.fi/sankarikissat>.

⁵⁰³ Kupiainen 2010, 162.

⁵⁰⁴ Koskinen-Koivisto ja Lehtovaara 2022, 238.

⁵⁰⁵ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁵⁰⁶ Alger ja Alger 2002, 3–4.

Kuva 12. Kissa tekee kodin tunnun.

Suuri osa arkea eletään kotona. Ehn ja Löfgren pohtivat, miten asunnosta tulee koti. Siinä rutiineilla on tärkeä merkitys. Kotia rakennetaan yhdessä muodostamalla erilaisia tapoja ja vuorovaikutuksessa voidaan puhua siitä, että ”näin tehdään kotona.”⁵⁰⁷ Ehnin ja Löfgrenin mukaan koti muodostuu tällä tavoin areenaksi, missä yhteiset unelmat toteutuvat neljän seinän sisällä erilaisten joutenolon ja intohimon yhdistelmien kautta. Jokainen koti on siten toistuvien elämysten tila.⁵⁰⁸ Kissoilla on merkitystä kodin asuttamisessa. Tästä kertoo myös nimi kotikissa.

Kajander ja Koskinen-Koivisto toteavat, että tunnelma – tai tässä käytetty samaa merkitsevää ”kodin tuntu” on arkikielessä usein käytetty. Esimerkiksi paikassa tai tilanteessa voi olla ”hyvä fiilis” tai jonkin tapahtuman tai ihmisen voidaan sanoa muuttavan tunnelmaa. Tunnelman voi määritellä asiaksi, joka ei ole representatiivinen ja jonka olemassaoloa tai olomuotoa on vaikeaa osoittaa tarkasti. Se on kuitenkin sidoksissa ihmisiin (ja toisiin eläimiin – tässä tapauksessa kissaan), paikkoihin ja asioihin/esineisiin. Tunnelma kokoakin yhteen erilaisia materiaalisia, aineettomia, sosiaalisia ja affektiivisiä asioita ja prosesseja, jotka voivat tuottaa erilaisia

⁵⁰⁷ Ehn ja Löfgren 2007, 112.

⁵⁰⁸ Ehn ja Löfgren 2007, 112.

tunteita. Tunnelman kokeminen kertoo meille, onko läsnä oleva ”jokin” positiivista tai negatiivista, pielessä tai kohdallaan, kutsuvaa tai torjuvaa.⁵⁰⁹ Myös paikka tai maisema voi tuntua joko luotaantyöntävältä tai toivottaa tervetulleeksi.⁵¹⁰

Huomionarvoista tässäkin tapauksessa on, että Kitty pyysi ääntään käyttämällä ihmisiä auttamaan, koska se havaitsi jonkin olevan huonosti, tavallisesta poikkeavalla tavalla. Hän oli voinut tarkkailla tapahtumia jo pidempään ja huomasi, että ulos jäi tuikku palaamaan.⁵¹¹ Lehtonen toteaa, että kansatiede tai etnologia tutkii ihmisyksilöiden elämää arjessa osana kulttuuria, mihin voi liittyä myös eläinyksilöiden osallisuus ihmisten toiminnassa ja sen suunnittelussa. Lehtonen itse asuu koiran kanssa ja on tutkinut avustajakoirien koulutusta. Lehtonen nostaa esiin yhteiskuntatieteilijä Erika Ruonankosken toteamukset, että esimerkiksi koiran näkökulma voi jäädä ymmärtämättä, mikäli sitä tarkastellaan vain lajityypillisten ja abstraktien käsitteiden kautta. Koiran toiminta ilmentää monenlaisia pyrkimyksiä: koira haukkuu, vinkuu, vaatii huomiota, hakee katsekontaktia. Siten koiran ja ihmisen yhteinen elämä kietoutuu toisiinsa ja muuttuu yhdessä.⁵¹² Samoin kissojen toiminta ilmentää erilaisia tavoitteita, joista monet liittyvät juuri ihmisen huomion saamiseen. Kissa joutuu usein näkemään melko paljon vaivaa ja he osoittavatkin paljon kekseliäisyyttä, mitä ihmiset eivät välttämättä huomaa.

Affektien kulttuurisidonnaisuus ilmenee siis siinä, miten tunteita sanallistetaan ja miten tunteet muodostuvat osana yksilön ja kulttuurin välistä vuorovaikutusta.⁵¹³ Kun tulipalo uhkasi kotia, kissa havaitsi, että jokin on väärin. Hänen ihmisensä Päivi taas pohtii tapahtunutta tavalla, mikä ilmentää myös kulttuurisia arvoja siitä, mikä on ihmisille tärkeää ja mikä heijastuu näin myös siihen, miten ihmiset selittävät kissan toimivan heidän parhaakseen vastavuoroisesti jostain, mitä ihmiset ovat tehneet. Päivi ehkä halusi tällä toteamuksella korostaa suhteen vastavuoroisuutta ja miten hyvä päätös oli tarjota koti kodittomalle kissalle. Kissa koki myös itseensä kohdistuvaa uhkaa ja oivalsi, että ihmiset voivat tehdä asialle jotain. Niinpä kissan käyttäytyminen ilmensi yhteistyökykytaitoja. Algerit ovat havainneet, että kissat hyvinkin kokevat olevansa osa laumaa tai kotitaloutta, jolloin he muodostavat erilaista vuorovaikutusta muiden saman tilan olentojen kanssa. Ne ovat myös kehittäneet maukumisen ihmisille viestiessään, mikä on harvinaista aikuisten kissojen välillä. Se osoittaa, että kissat ovat nähneet

⁵⁰⁹ Kajander ja Koskinen-Koivisto 2022, 358.

⁵¹⁰ Joks 2022, 160.

⁵¹¹ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁵¹² Lehtonen 2019, 121.

⁵¹³ Kajander ja Koskinen-Koivisto 2021, 354.

melko paljon vaivaa voidakseen viestiä ihmisille. Ne ovat myös kaksikielisiä, eli käyttävät kehollista viestintää ja omaa tapaansa puhua.⁵¹⁴

Sankaritarina sisältää myös katsauksen perheen arkeen, mihin juhlapyhä, isänpäivä tuo muutoksen. Perheen poika oli halunnut lisätä juhlan tuntua kynttilöillä,⁵¹⁵ mitkä liittyvät myös moniin muihin juhlatilanteisiin. Niitä käytetään erityisesti pimeänä vuodenaikana, mutta niillä lisätään juhlavuutta myös esimerkiksi syntymäpäivä- ja hääkattauksissa. Ehkä Kitty oli seurannut pojan toimia jo aiemmin ja havainnut vaaran. Tapauksessa korostuu jälleen se, miten kissa on käyttänyt ääntään, ja tilanteen äänimaailma välittyy muutenkin elävästi. Tulipalomuistoihin voi liittyä usein myös savun haju. Jan Löfström on tutkinut hajukokemusten kulttuurisidonnaisuutta. Ihmisen suhde maailmaan rakentuu myös hajujen kautta, ja ne muodostavat ihmisille merkityksellisen arkielämän kentän. Erilaiset hajut ja tuoksut synnyttävät muistoja.⁵¹⁶ Esimerkiksi savun haju voidaan kokea myös kotiin kuuluvaksi, mikäli kodissa on lämmitetty puilla.⁵¹⁷ Kissan maailma on vielä voimakkaammin erilaisten hajujen ja tuoksujen sävyttämä kuin ihmisten.

5. Loppuluku

Mikä siis tekee sankarin? Sankaruus rakentui usein tiettyssä arjesta poikkeavassa tapahtumassa tai tilanteessa, jolloin olosuhteet vaativat sankaruutta. Tällöin kissan reaktio tavallisesta arjesta poikkeavaan tapahtumaan tai omistajansa muuttuneeseen käyttäytymiseen tekee sankarin. Kissan ääni ja kynnet sekä ihmeellinen myötäelämisen kyky ja älykkyys nousivat keskeisiksi sankaruuden rakennuspalikoiksi.⁵¹⁸ On siis tärkeää muistaa, että vaikka kissan kynnet tai ääni ärsyttäisivät ihmistä, ne ovat kissalle tärkeitä viestimiä, joilla voi olla elämän pelastava merkitys. Sankaruus rakentuu siitä, miten hyvin kissa on oppinut kommunikoidaan ihmistensä kanssa, mikä kertoo yhteistyökyvystä. Kissan aisteilla, kekseliäisyydellä ja saalistustaidoilla voi olla myös merkitystä.⁵¹⁹

Osa vastaajista kuvasi tapahtumia myös sen kautta, miten heidän ja kissan välinen side oli vahvistunut ja päällimmäisenä nousi mieleen kiitollisuutta ja pohdintaa siitä, tiesikö kissa, miten tärkeä se/ hän oli. Myös omaa omistajuutta pohdittiin ja omakin sankaruus rakentui

⁵¹⁴ Alger ja Alger 2002, kappale 3 The Human-Cat Connection ja Meijer 2018, 96–98.

⁵¹⁵ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁵¹⁶ Löfström 200, 234.

⁵¹⁷ Löfström 200, 234.

⁵¹⁸ TYKL/spa/1253.

⁵¹⁹ TYKL/spa/1253.

selviytymistarina, missä kissa toisaalta toi myös merkitystä elämään.⁵²⁰ Joidenkin vastaajien mielestä kaikissa kissoissa ei ollut sankaruutta, vaan he saattoivat olla hieman hölmöjä ja avuttomia ”epäkissoja”⁵²¹ tai muuten toimivat usein tavoilla, mitkä vastaaja koki enemmänkin häiriöksi.⁵²² Kyseiset kissat olivat muilla tavoilla rakastettavia, joten sankaruus ei ollut tärkeintä.⁵²³ Sankaruus on kuitenkin myös kiinni siitä miten, ja kuka sen määrittelee. Kaikki vastaajat eivät osanneet ajatella kissansa toimintaa sankarillisena, vaikka samantyyppisestä käyttäytymisestä oli palkittu kissoja Kissaliiton toimesta. Sankaruudessa voi olla keskeistä myös se, että kissa on reagoanut toisen kissan tai muun eläimen kuin ihmisen hätään.

Normatiivisesta kissasta, joka esimerkiksi kiipeilee ja hyppii korkealle ja viihtyy pimeässä, poikkeavat kissat haastavat toisaalta myös käsityksiämme siitä, minkälainen eläin kissa on, ja mitä odotuksia kissoihin voi liittyä. Kissakin voi olla myös oman elämänsä sankari sopeutuessaan ihmisen usein keinotekoiseen maailmaan ja selviytyessään erilaisista rajoitteista. Myös kissa, joka reagoi kissakaverinsa hätään, voi olla sankari. Kissan sankaruus haastaa perinteistä kissarepresentaatiota, etteivät kissat voisi koirien tavoin toimia ihmistensä avuksi tai oppisi asioita, kuten koirat.

Kissan sankariteko herätti ihmisissä monenlaista pohdintaa. Jotkut halusivat tulkita teon rakkauden tai kiitollisuuden osoituksena kissalta, mutta miettivät myös, tiesikö kissa, miten tärkeä hän oli. Kissan sankariteko herätti myös monenlaisia tunteita, kuten ylpeyttä ja kiitollisuutta.⁵²⁴ Kokemus, missä kissa pelastaa ihmisen, voi herättää myös suurta menettämisen pelkoa ja kissasta voi tulla elintärkeä. Kissa on jotain sellaista, mistä ei halua erota.⁵²⁵ Kaikille vastaajille kissa oli tärkeä myös ilman sankaruuden viittaa.⁵²⁶

Kyselyvastauksissa muisteltuihin tilanteisiin sisältyi voimakkaita aistikokemuksia, jotka olivat ruumiillisina tuntemuksina hyvin kokonaisvaltaisia. Kissa pystyi aistimaan, miltä ihmisestä tuntui ja reagoimaan siihen. Kissan tilannetajua ja kykyä aistia ihmisen tunnetiloja pidettiin taianomaisena. Kissaa kuvattiin empaattisena olentona, joka pyrki tulemaan lohduttamaan voimiensa takaa. Kissa toi tilanteisiin turvaa ja kivun lievitystä, mikä rentoutti tai helpotti oloa tai havahdutti tajunnan rajamailta, mikä aktivoi toimintaan.⁵²⁷ Myös hajuilla ja äänillä on

⁵²⁰ TYKL/spa/1253.

⁵²¹ Minna 2023, TYKL/spa/1253_6.

⁵²² Vanhanen 2023, TYKL/spa/1253_10.

⁵²³ TYKL/spa/1253.

⁵²⁴ TYKL/spa/1253.

⁵²⁵ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

⁵²⁶ TYKL/spa/1253.

⁵²⁷ TYKL/spa/1253.

merkitystä. Savun haju mainitaan tilanteissa, mitkä liittyvät tulipalon uhkaan.⁵²⁸ Kissan ääni kuuluu monissa muistoissa. Kissa yhdisti ihmisiä ja teki kodin tunnun.⁵²⁹ Kissalta sai myös hyväksyntää, mitä muilta ei saanut erilaisuuden vuoksi.⁵³⁰ Lukuisat havainnot kissan tunnetaidoista nostavatkin kysymyksen, että jos ihmiset eivät ymmärrä kissan käyttäytymistä, olemmeko kadottaneet myös kyvyn ymmärtää empatiaa? Kissojen kyky reagoida arjen poikkeamiin nousi esiin. Siksi kissat ovat ilmeisiä arjen sankareita. Eläinten empatiakyvyn ja avustajaeläinten, kuten kissojen ymmärtämiselle on tavetta. Myös kissojen toimintaa avustajina ja pelastajina olisi hyvä tutkia ja tuoda esiin enemmän, koska kissojen käyttäytymisestä ja vuorovaikutuksesta ihmisten kanssa on melko vähän tutkimusta verrattuna esimerkiksi koiriin ja hevosiin.

Kissan toimintaa ei oltu kuvattu termeillä, mitkä liittyisivät selvästi maskuliiniseen tai feminiiniseen. Kupiainen toteaa, että kun tarkastellaan sankaruuden tuottavia tekoja, esimerkiksi miestietäjäsankari etäännyttävä tavallisesta ihmisestä, kun taas feminiininen sankari lähestyy arjen kokemuksia.⁵³¹ Kissojen sankaruus syntyy usein juuri arkielämän piirissä, eli kotona. Kupiainen on tarkastellut Kalevalan mies- ja naissankareita.⁵³² Eeppisiä, ehkä myyttisiäkin arjen rajat ylittäviä ja kansakuntaa kokoavia tai rakentavia sankareita Kupiainen liittyy maskuliinisuuteen.⁵³³ Kyselyaineistossa ja arkistoaineistossa löytyi näitä elementtejä, mutta toisaalta myös perhettä koossa pitäviä elementtejä. Esimerkiksi Millen vaiheista löytyy eeppisiäkin piirteitä, mutta myös perheen yhdistävää voimaa. Näitä ei voi selkeästi erottaa feminiinisen tai maskuliinisuuden piiriin. Vain yhdessä vastauksessa kissan ”naisuus” nousi esiin, kun vastaaja kuvaili tilannetta, missä kissalle oli tullut kiima-aika. Vastaaja oli itse luullut, että ”tyttö” on sairas ja vienyt eläinlääkärille. Hänen puolisonsa oli kuitenkin todennut, että ”Siitä on tullut nainen.” Joenpuro oli ollut hyvin huolissaan kissastaan, koska hän luuli Sofin saaneen sähköiskun.⁵³⁴

Muuten maskuliinisuus ja feminiinisyys näkyi siinä, miten vastaajat pohtivat heihin liitettyjä kulttuurisia odotuksia, mitkä vaikuttivat siihen, minkälaista elämää he olivat tottuneet noudattamaan. Esimerkiksi mies saattoi vältellä tyypillisesti terveyskeskusta ja tietty ikäpolvi noudattaa työntäyteistä elämää, mikä liittyi myös tiettyyn tunnekulttuuriin ja sotien jälkeisiin ihanteisiin. Sen sijaan siisti koti saattoi olla kunnia-asia niin miehelle kuin naisellekin.

⁵²⁸ Päivi 2023, TYKL/spa/1253_4.

⁵²⁹ TYKL/spa/1253.

⁵³⁰ Loviisa 2023, TYKL/spa/1253_9.

⁵³¹ Kupiainen 2010, 184.

⁵³² Kupiainen 2010, 184.

⁵³³ Kupiainen 2010, 184.

⁵³⁴ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

Siivoamalla haluttiin purkaa käsitystä siitä, että kissaihmissen kotona on sekaista. Vastauksissa näkyi myös viitteitä siitä, että kissaihmiin liittyy empaattisuus ja herkkyyys, ehkä myös introvertti temperamentti.⁵³⁵

Kissan sankariteko herätti ihmisissä ylpeyttä ja kiitollisuutta sekä vahvasti jo ennestään positiivista sidettä kissaan. Sankariteko tai kissan läsnäolo toi turvaa, kodin tuntua, yhteenkuuluvuutta ja lohtua, mutta toisaalta heräsi myös huoli kissan menettämisestä. Vastavuoroisuuden ajatus nousi myös esiin. Kun yksi vastaaja tulkitsi kissan teon rakkauden osoitukseksi itseään kohtaan, toinen ajatteli teon kuvastavan kiitollisuutta siitä, että kissa oli saanut kodin. Toisaalta teko herätti myös pohdintoja siitä, tiesikö kissa, miten rakas hän oli. Vastauksissa korostui molemminpuolinen side ja huomionarvoista on myös, että vastaajille oli tärkeää tarjota kissalle koti ja kissa oli jotain, mitä ei haluttu vaihtaa rahaan.⁵³⁶

Aineistossa oli havaittavissa vakiintuneita kissarepresentaatioita, kuten se, että kissa ei pyri miellyttämään, on itsenäinen ja kissaa tulee puhutella kuin tämä olisi korkea-arvoinen henkilö.⁵³⁷ Kyselyvastauksissa ihmiset kuvasivat minulle elämänsä ja vuorovaikutusta kissan kanssa vapaammin, mitä näkyy julkaistuissa eläinsankaritarinoissa, missä sankaruus on keskeisempää. Sankaruus oli taustalla ja kissan merkitys arjessa kumppanina tuli voimakkaammin esiin. Jotkin vastaajat halusivat tuoda esiin asiantuntijuuttaan ja toisaalta kertoa kaiken itselleen tärkeästä aiheesta.⁵³⁸

Sankarikissakyselyn vastauksissa tuli esiin, että kissa oli ihmisille elintärkeä. Kissalla oli tärkeä rooli kodin tunnelman luomisessa, yhteisissä rutiineissa ja kodin pelastajana konkreettisissa vaaratilanteissa, jotka rikkoivat normaalia arkea. Nämä olivat tilanteita, missä elämä tai elämän rajallisuus ja epävarmuus – joko juhlien tunnelmavalaisuksen tai sairaskohtauksien kautta tuli sujuvan ja onnellisen arjen väliin.⁵³⁹ Lasten ja lemmikkien vuorovaikutusta tutkineet viisi tutkijaa ovat pohtineet, miten sairas lemmikkieläin haastaa käsitystä normatiivisesta eläimyydestä.⁵⁴⁰ Sairaus, elämän rajallisuus ja erilaiset ikävaiheet muokkaavat myös omakuvaa, kun lapsesta tulee teini-ikäinen ja aikuiset unohtuvat omiin ajatuksiinsa juhlapäivän tiimellyksessä. Näissä tilanteissa kissa havaitsee arjen poikkeamat, mikä haastaa käsitystä kissasta itsekkäänä eläimenä.⁵⁴¹

⁵³⁵ TYKL/spa/1253.

⁵³⁶ TYKL/spa/1253.

⁵³⁷ TYKL/spa/1253.

⁵³⁸ TYKL/spa/1253.

⁵³⁹ TYKL/spa/1253.

⁵⁴⁰ Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen ja Saari 2020, 173–174.

⁵⁴¹ Tammi, Hohti, Rautio, Leinonen ja Saari 2020, 173–174.

Sankarikissojen auttamien ihmisten elämään vaikutti usein jokin sairaus tai fyysinen rajoite, joten sankarikissoilla on merkitystä avustajaeläiminä. Sankarikissojen teot toivat esiin myös terveydenhuollon puutteita. Kahdessa vastauksessa mainittiin myös kissojen rauhoittava vaikutus autismikirjon lasten tunnesäätelyn haasteissa ja merkittävä rooli ihmisten turvallisuuden tunteen kannalta tilanteissa, missä muiden ihmisten seura koettiin kuormittavana.⁵⁴² Vastaajat olivat 10 naista ja yksi mies, mutta naisten vastauksissa kuvattiin myös miesten ja kissojen välisiä suhteita.

Kissan luontainen käyttäytyminen ja kiintymyssuhde lemmikin kanssa olivat keskeisiä aiheita vastauksissa. Kissaa ei myöskään pidetty pelkästään helppona lemmikkinä, joka olisi otettu vain palvelemaan ihmisen estetiikan kaipuuta. Kissaa pidetään aktiivisena toimijana, jolla oli merkitystä niin kodin tunnelman kuin seuran ja turvallisuudenkin kannalta, mutta myös siksi, koska ihmiset ovat aidosti kiinnostuneita kissoista. Esimerkiksi Sankarikissa Roopen omistaja Heidi Tuurala toteaa painokkaasti, että kissan kanssa vuorovaikutus syntyy siitä että kissan kanssa ollaan eikä pidetä koristeena. Kissaa pitää osata lukea jolloin moni lukko aukeaa.⁵⁴³ Moni kissanomistaja on pohtinut ihmisen oletettua paremmuutta yhteiskunnallisena normina, minkä he asettivat kyseenalaiseksi. Silti jotkut vastaajat pelkäsivät liiallisen inhimillistämisen vaaroja ja halusivat muistuttaa lajirajoista. Puhekielessä pronominit saattavat sekoittaa. Tapa, millä asiaa pohdittiin, kertoo, että eletään kulttuurista murroskautta, kun mietitään uutta tapaa puhua muista eläimistä. Moni mielti, onko heillä oikeus pitää kissaa suljettuna kotonaan ja omaa vaikutusvaltaansa kissojen elämän keskiössä. Kissan elämästä haluttiin tehdä hyvää ja kissaan suhtauduttiin usein tasaveroisena tai ainakin yksilöllisenä lemmikkinä, jolla oli oma mielipiteensä.⁵⁴⁴

Kissaa saatettiin yrittää jonkin verran rajoittaa esimerkiksi lapsen kasvuvaiheisiin liittyen. Toisissa kodeissa kissalle sallitaan enemmän vapauksia. Raapimapuiden, siivoamisen ja leikin kautta ihmiset pyrkivät myös huomioimaan kissojen tarpeet. Yhteiskunnallinen ilmapiiri heijastui kissojen ja heidän ihmistensä arkeen, kun pohdittiin, millä ehdoilla kissa voisi ulkoilla ja saalistaa.⁵⁴⁵

Ihmiset ottivat kissoja erilaisiin koteihin, niin introvertin kissanaisen kaveriksi kuin miehelle seuraksi arjen rentoon oleiluun tai lapsille lohduksi ja leikkikaveriksi.⁵⁴⁶ Kissa kiinnostaa lemmikkinä monista syistä kuten, koska kissa on villi, joku tietty rotu kiinnostaa, kissoja on

⁵⁴² TYKL/spa/1253.

⁵⁴³ Tuurala 2023, TYKL/spa/1253_5.

⁵⁴⁴ TYKL/spa/1253.

⁵⁴⁵ TYKL/spa/1253.

⁵⁴⁶ TYKL/spa/1253.

aina ollut, tuttava on etsinyt kodittomille kissoille kotia.⁵⁴⁷ Kissa voitiin hankkia myös päänäpistä, joka osoittautui myöhemmin loistavaksi, koska päänäpistä hankittu kissa pelastikin hengen.⁵⁴⁸ Ihmiset tietävät paljon kissoistaan ja heille kissojen auttaminen ja hyvinvointi on tärkeää.⁵⁴⁹ Kissan ja ihmisen välinen kiintymys voi olla syvää ja kissa ansaitsisi enemmän arvostusta. Vaikka pieni kissa voi vaikuttaa helposti sivuutettavalta ja merkityksettömältä asialta, kuten Lillbroända-Annala havaitsi Rhodoksen matkallaan ihmetellessään ihmisten välinpitämättömyyttä yksinäistä kissanpentua kohtaan, niin kissalla voi olla tärkeä viesti kerrottavanaan.⁵⁵⁰ On myös tärkeää miettiä, mitä voimme tehdä muiden eläinten hyväksi, sillä heilläkin on oikeus olla täällä. Arkistomuistelmista hahmottui myös hyvin moniaistisia muistoja, joissa erottui menneisyyden ääni- ja hajumaailmaa sekä niihin liittyviä tunteita. Pynnösen muistelmassa sota-ajalta erottui syvä kumppanuus ja kissan tärkeä merkitys vielä vuosien päästä. Kissasta oli tullut unohtumaton ystävä, joka oli tuonut turvaa sota-aikaan.⁵⁵¹

Keinänen ja Nyman toteavat, että se, joka kissan luottamuksen lopulta saa, kokee itsensä palkituksi. Kissan hyväksyntä ja tyytyväinen hyrinä ylentää ihmisen. He kehottavat kissaihmiä terveeseen itsearvostukseen, koska kissaihminen voi tuntea olevansa kissan arvoinen.⁵⁵² Joenpuron vastaus Sankarikissojen palkintotilaisuudessa kertoo, että kaiken arvoa ei voida mitata rahassa. Lauseen voi ajatella myös kertakäyttökulttuurin kritiikkinä, sillä kaikki tällä planeetalla ei ole olemassa vain ihmisen resurssina ja kulutushyödykkeenä.

Kun minulta siellä palkintojenjako tilaisuudessa tultiin kysymään: ”Kuule Jari, jos sulla olis siinä toisella puolella miljoona euroa ja toisella puolella Sofi, niin mä vastasin, että kissan kanssa mä tänne tulinkin ja kissan kanssa lähdän ei tarvi miettiä tollasii.”⁵⁵³

⁵⁴⁷ TYKL/spa/1253.

⁵⁴⁸ Halinen, TYKL/spa/1253_1.

⁵⁴⁹ TYKL/spa/1253.

⁵⁵⁰ Lillbroända-Annala 2019, 147.

⁵⁵¹ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 736, 2014–2015, Lappeenranta.

⁵⁵² Keinänen ja Nyman 2020, 166.

⁵⁵³ Joenpuro 2023, TYKL/spa/1253_3.

Lähteet

Aineistoluettelo

Tutkimusaineisto

Sankarikissakysely 2023. Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkisto, Turun yliopisto, TYKL-kokoelma. Kerääjä: Helena Anttila.

TYKL/spa/1253.

TYKL/spa/1253_1–12.

Palkitut sankarikissat

Salla Halinen (sairaanhoidonlehtori) ja Simba. (Sankarikissa 2014) Sankarikissat-kysely 4.3.2023. Kotka. TYKL/spa/1253_1.

Irina Halonen, Viipuri (Sankarikissa 2020) ja Edinburg, Sankarikissat-kysely 20.2.2023. Espoo. TYKL/spa/1253_2.

Jari Joenpuro (kirvesmies) ja Sofi-kissa (sankarikissa 2017) Sankarikissat puhelinhaastattelu 4.3.23. Helsinki. Suomen kissaliiton palkitsema. TYKL/spa/1253_3.

Päivi (puutarha-alan opettaja) ja Kitty (Sankarikissa 2019), Sankarikissat-kysely. 26.3.2023. Kirkkonummi. TYKL/spa/1253_4.

Heidi Tuurala eläinlääkäri ja Roope (sankarikissa 2017) ja Kajo, Sankarikissat-kysely 3.3.2023. Uusikaupunki. TYKL/spa/1253_5.

Ryhmistä tulleet arjen sankarit

Minna (pseudonimi). Sankarikissat-kysely, Facebook EVK HALP. 31.3.2023. Päijät-Häme. TYKL/spa/1253_6.

Emma Järvinen ja Nekku, sosionomi. Sankarikissat-kysely, Facebook, EVK HALP-ryhmä. 30.3.2023. Vantaa. TYKL/spa/1253_7.

Jonna & Nipsu-kissa, Sankarikissat-kysely Facebook EVK HALP 2023. Espoo. 3.4.2023. TYKL/spa/1253_8.

Loviisa (pseudonimi) Sankarikissat-kysely. 3.5.2023. TYKL/spa/1253_9.

Kaisa Vanhanen, Ragge, Sankarikissakysely Facebook EVK HALP 10.4.2023. TYKL/spa/1253_10.

Anna, Sankarikissat-kysely 16.5.2023. Espoo. Inhimilliset kissanomistajat Facebook. TYKL/spa/1253_11.

Merja Väyrynen, Sankarikissakysely 7.6.2023, Helsinki. Migreeni-ryhmä Facebook. TYKL/spa/1253_12.

Suomen Kirjallisuus Seuran Kansanrunousarkisto: Lemmikit kysely 2014–2015. Niemelä, Reetta.

SKS, KRA, Huisko, Aira, Lemmikit 150–151, 2014–2015.

SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmikit 734–739, 2014–2015, Lappeenranta.

Kissaperinnekyselely 1980 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto. Hakokorpi-Jumppanen Maria.

SKS, KRA. Huisko, Aino Kissaperinne 1–11. 1980. Orimattila.

SKS, KRA. Jaatinen, Elsa Kissaperinne 1–10. 1980. Impilahti.

SKS, KRA. Jaatinen, Maija Kissaperinne 1–22. 1980. Hankasalmi.

Luento

Hakala, Outi-Maija 2022: ”Kuvilla kerrotut eläimet”-tallenne, Voiko-hanke, Koneen säätio.

<https://voikohanke.com/videtallenteet/> Viitattu 6.4.2023.

Ingold, Timothy 2014: Anthropology Beyond Humanity. Macquarie University 2014.

<https://www.youtube.com/watch?v=kqMCytCAqUQ> Viitattu 13.7.2023.

Kuura, Irni 2022: ”Kuinka rakastaa kissaa, pohdintoja kommunikaatiosta, diplomatiasta ja yhdessä elämisen eettisestä diplomatiasta”-tallenne, Voiko eläintä kertoa-hanke Koneen säätio.

https://www.youtube.com/watch?v=MM1J_4t-gX0 Viitattu 13.7.2023.

Elokuva

Saapasjalkakissa 2011: Ohjaaja: Chris Miller. Käsikirjoittajat: Tom Wheeler, Brian Lynch, Will Davies ja Tom Wheeler. Amerikka: Dream Works.

TV-dokumentti

Hevosen tarina 2019: Jakso 3. Tuulen nopeudella. Ohjaaja ja käsikirjoittana Niobe Thompson ja Caren McComb. Tuotanto: Handful Films/WNET/CBC, Kanada, 2018.

Blogi

Aherikko, Tuulia 2023: Kissan pitäminen vapaana – riskit, vaarat ja laki. *Tassuapu Blogi*. <https://www.tassuapu.fi/blogi/kissan-pitaminen-vapaana/>. Viitattu 5.7.2023.

Galaxy, Jackson 2023: Play Therapy. *#TeamCatMojoTips*. <https://www.jacksongalaxy.com/blogs/news/resolutions-for-a-healthy-cat-play-therapy>. Viitattu 31.8.2023.

Harwin, Stephanie: Antonio Banderas Hosts First Ever All Cat Movie Premiere to Celebrate Puss in Boots. *Catsparella* 7.10.2011. <http://www.catsparella.com/2011/10/antonio-banderas-hosts-first-ever-all.html> Viitattu 10.8.2023.

Latva, Otto 2021: Elonkirjon muutosten ymmärtämiseen tarvitaan myös humanistista tutkimustietoa. Turku: *Turun yliopiston Blogi* 14.9.2021. <https://blogit.utu.fi/utu/2021/09/14/elonkirjon-muutosten-ymmartamiseen-tarvitaan-myos-humanistista-tutkimustietoa/>. Viitattu 29.8.2023.

Räty, Iida 2023: *Sydänpuhe – Heart Talk*. Turku: Turun yliopisto. <https://blogit.utu.fi/sydanpuhe/>. Viitattu 30.8.2023.

Sähköinen julkaisu

Birdlife Suomi: Vapaana kulkevat kissat. Etusivu/Suojelu ja tutkimus/Lajien suojele/Tulokaslajit ja vieraslajit.

<https://www.birdlife.fi/suojelu/lajit/tulokaslajit/vapaana-kulkevat-kissat-ja-linnut/>.

Viitattu 28.8.2023.

Evidensia 2019: Kynn purema kissalla. 24.4.2019. <https://evidensia.fi/hoitovinkit/kynn-purema-kissalla/>. Viitattu 5.5.2023.

Autismisäätiö 2015: Kun assi melttarin sai – When aspie goes meltie. Ilkka 12.3.2015. <https://autismisaatio.wordpress.com/2015/03/12/kun-assi-melttarin-sai-when-aspie-got-meltie/>.

Jaatinen, Outi 2021: Kissa pelasti lapset myrkkykäärmeeltä Australiassa – vasta seuraavana päivänä omistajille selvisi surullinen totuus, MTV 3 20.2.2021. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/kissa-pelasti-lapset-myrkkykaarmeelta-australiassa-vasta-seuraavana-paivana-omistajille-selvisi-surullinen-totuus/8066020>. Viitattu 28.4.2023.

Kauppinen, Tiina. 23.3.2021, Monitieteinen tutkimus avaa uusia näkökulmia eläinten hyvinvointiin, Eläintieto.fi. Eläinten hyvinvointikeskus EHK, <https://www.elaintieto.fi/blogi/yhteiskunnallinen-elaintutkimus-ja-elainten-hyvinvointi/>

Kettunen, Heikki ja Lehtonen, Jussi 2018: Esittelyssä tieteenekijä Jussi Lehtonen ”Tutkimuksesta kuuluu nauttia”. Tieteenekijöiden liitto 50 vuotta, 50 tieteenekijää Tutkitun tiedon puolesta. Tieteenekijöiden liitto. <https://50tieteenekijaa.fi/tieteenekija/jussi-lehtonen/>. Viitattu 23.8.2023.

Korpela, Tanja 2020: Katukatti Bob on kuollut – muutti huumeaddiktin elämän. Iltalehti 24.8.2020. <https://www.iltalehti.fi/viihdeuutiset/a/36b2b2fe-97e2-407c-87c9-0b4507c39094>. Viitattu 24.8.2023.

Pakka, Anna 2019: Lukukissa Touho aloittaa Variskan kirjastossa. Vaasan kaupunki, Tiedotteet 18.2.2019.

Riihola, Katja 2022: Kun Espoon kirjastoihin etsittiin uusia lukukoiria, Marja Härmä sai yllättävän tarjouksen – ”Tokihan me tartuimme mainioon tarjoukseen.” Espoo: *Länsiväylä* 22.4.2022. <https://www.lansivayla.fi/paikalliset/4557046>. Viitattu 30.8.2023.

Salmi, Sara 2021: Gunther huutaa kuin palosireeni, kun on aika ottaa tuoremehua – palkittu sankarikissa tunnistaa omistajansa alhaisen verensokerin. Yle uutiset 3.3.2021. <https://yle.fi/a/3-11818315>

Seppälä, Silja-Riikka 2022: Poliisille luovutettiin adressi enon ”rauta-karhun” puolesta – yli 10 000 ihmistä vastustaa lopettamista – Jenni Haukiokin otti kantaa. MTV 3 uutiset 31.8.2022. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/poliisille-luovutettiin-adressi-enon-rautakarhun-puolesta-yli-10-000-vastustaa-lopettamista/8498914> Viitattu 28.7.2023.

Suomen eläinoikeusjuristit Ry 2018–2023: Hän on vielä se, muutetaan se. <https://www.elaintenvuoro.fi/>. Viitattu 23.8.2023.

Suomen eläinsuojeluyhdistys: Tietoa kissakriisistä 2023. <https://sey.fi/suojellemme-elaimia/tietoa-kissakriisista/> . Viitattu 14.4.2023.

Syrjämaa, Taina 2014-2016: Animal Agency in Human Society. Finnish Perspectives 1890–2040. Turku: Turun yliopisto. <https://animalagency.utu.fi/en/contact/> Viitattu 30.8.2023.

Uotinen, Johanna. Autoetnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>. Viitattu 16.8.2023.

Uusivirta, Minna 2020: Kissat tappavat kuukaudessa 144000 lintua: ”Ei kyse ole kissavihasta – Kissa on mukava lemmikki, mutta sen paikka ei ole luonto”. Apu 19.9.2020.

<https://www.apu.fi/artikkelit/kissat-tappavat-suomessa-144-000-lintua-kuukaudessa>. Viitattu 30.8.2023.

Viitanen, Emilia 2018: Mouruava hypohälytin on luonnon lahjakkuus. Diabetekseksen hoitaminen. Ruoka. *Inspis*.

https://www.diabetes.fi/inspis/diabeteksen_hoitaminen_ruoka/mouruava_hypohalytin_on_luonnonlahjakkuus?fbclid=IwAR0T9v5LvmQ1vwq2TfxGXIIYGN8jSsOMBQva8UcPyUN4RC8oTf_zU9b-zw. Diabetes.fi. Viitattu 19.8.2023.

Young W, Biloine, 2018: Is There Healing Power in a Cat’s Purr? *Biologics, This Week Orthopedics* – 22.6.2018. <https://ryortho.com/breaking/is-there-healing-power-in-a-cats-purr/>. Viitattu 28.2.2023.

Internet-sivu

Kennelliitto: Sankarikoira on hengenpelastaja. <https://www.kennelliitto.fi/koirat/sankarikoirat>
Viitattu 9.4.2023.

Katukatti Bob Facebook 2016: Katukatti Bob-elokuva saadaan Suomeen DVD:nä.
30.12.2016. <https://www.facebook.com/KatukattiBob/photos/ukss%C3%A4-esitettykatukattibob-elokuva-saadaan-suomeen-dvdn%C3%A4-ja-blurayn%C3%A4kev%C3%A4%C3%A4ll%C3%A4/627690890750285/>. Viitattu 24.8.2023.

Suomen kissaliitto: 2017, Sofi, kaunis sankaritar, joka pelasti isäntänsä sydänkohtaukselta,
Sankarikissat. <https://www.kissaliitto.fi/sankarikissat> viitattu 23.4.2023.

Suomen kissaliitto: Sankarikissat. <https://www.kissaliitto.fi/sankarikissat>.

Vaiciulaityté, Giedré 2022: 24 Times Cats Surprised Humans With Their Heroic Acts. Bored Panda 15.11.2022.

Sanomalehdet

Hyytiäinen, Inka 2021: Kissa naukuu – mitä se yrittää kertoa? Lue, miten asiantuntija tulkkaa mirrin mielenliikkeitä, *Kotiliesi* – 17.4.2021. <https://kotiliesi.fi/koti/lemmikit/kissa-naukuu/>. Viitattu 31.3.2023.

Uotinen, Jenni 2022: Vakavia syytöksiä menestyselokuvan kulisseissa – yksityinen viesti tuli julki. *Iltalehti* 22.8.2022. <https://www.iltalehti.fi/tv-ja-leffat/a/87885193-30c7-4312-9009-633ce79b4e50>. Viitattu 24.8.2023.

Julkaisematon opinnäytetyö

Karhu, Aila 1985: Kissa Suomalaisessa kansanperinteessä. Folkloristiikan pro seminaari. Turku: Turun yliopisto.

Kirjallisuus

Aaltola, Elisa ja Keto, Sami 2018: *Empatia, Myötäelämisen tiede*. Koneen säätio. Helsinki: Into Kustannus Oy. Riika: Dardezse holografia 2018.

Ahonen, Pilvi 2007: Kissan symboliikka muinaisessa Egyptissä. Uskontotieteen pro-seminaariesitelmä. Turku, Turun yliopisto.

Alger, Janet ja Alger, Steven 2003: *Cat Culture – The Social World of Cat Shelter*. New York: Temple University Press.

Aromaa, Johanna ja Miia-Leena Tiili 2014: Empatia ja ruumiillinen tieto etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto (Toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry. Tallinna: Tallinnan Kirjapaino, Tallinna. 258–286.

Bekoff, Marc ja Pierce, Jessica 2009: *Wild Justice, The Moral Lives of Animals*. Chicago ja Lontoo: The University of Chicago Press 2009.

Bentley, Judy K.C. 2017: Deconstructing Symbolic Identities and Building Eco-ability. Expanding the Domain of Environmental Justice. Teoksessa: Anthony J. Nocella II, Amber E. Geoga ja J.L.Schatz (toim.) *The Intersectionality of Critical Animal, Disability, and Environmental Studies, Toward Eco-ability, Justice and Liberation*. Lexington Books. The Rowman & Littlefield Publishing Group, Inc. 19–40.

Björn, Ismo & Davydova-Minguet, Olga 2022: Väärä katsoja: Ylirajainen elämäntapa ja kansallinen muisti Teoksessa Kinnunen Taina & Vehviläinen Juhana: *Kulttuurintutkimus tietämisen tapana*. Tampere, Vastapaino. 105–140.

Bowen, James 2014 (2012): *Katukatti Bob. Kissa, joka muutti elämäni*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Bowen, James 2015 (2013): *Bobin maailma*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Caravan, Jill ja Schneck 1992: *Kissasi ja Sinä – Opi tuntemaan kissasi paremmin*. Kauppiaitten kustannus Oy.

Cowan, Douglas E 2019: *Magic, Monsters, and Make-Believe Heroes: How Myth and Religion Shape Fantasy Culture*. University of California Press, 2019.

Cooper, Gwen 2011 (2009): *Homer-kissan uskomaton elämä*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Despret, Viciane 2004: The Body We Care for: Figures of Anthro-Zoo-Genesis. *Body & Society* 2004 SAGE Publications (London, Thousand Oaks and New Delhi), Vol. 10(2–3): 111–134 DOI: 10.1177/1357034X04042938.

Donovan, Josephine 2013: Eläinten oikeudet ja feministinen teoria. Teoksessa Elisa Aaltola (toim.): *Johdatus eläinfilosofiaan*. Helsinki: Helsinki University Press. Gaudeamus. Tallinna: Raamatutrukikoda 2013.

Dosa, David 2011 (2010): *Hoivakodin Oscar*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Dunshane, Allison 2018: We3 and the Violence of Sentimentality. Teoksessa J.L. Schatz & Sean Parson (Toim.): *Superheroes and Critical Animal Studies, The Heroic Beasts of Total Liberation*. London: Lexington Books. 83–94.

Ehn, Billy 2006: Self-mystification. Teoksessa Orval Löfgren ja Richard Wilk (toim.) *Off The Edge, Experiments in Cultural Analysis*. University of Copenhagen. Museum Tusulanum Press. 133–135.

Ehn, Billy 2014: Arjen yllätyksiä – huomaamattoman etnografia ja kulttuurianalyysi. Teoksessa Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto (Toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry. Tallinna: Tallinnan Kirjapaino, Tallinna. 59–75.

Ehn, Billy ja Klein, Barbro 1994: *Från Erfarenhet till text – Om kulturvetenskaplig feflexivitet*. Tukholma: Carlsson Bokförlag.

Ehn, Billy ja Löfgren, Orval 2010: *The Secret World of Doing Nothing*. Kalifornia: The University of California Press 2010.

Ehn, Billy ja Löfgren, Orval 1982: *Kulturanalys*. Tukholma: LiberTryck Stockholm 1982.

Enges, Pasi, Mahlamäki, Tiina ja J. Virtanen, Timo 2015: Arki, juhla ja pyhä. Teoksessa: Jaana Kouri (Toim.) *Askel Kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto. 61–80.

Eronen, Anna 2008: Kissauskomuksia, kissaan kohdistuneita uskomuksia, asenteita ja mielikuvia keski- ja uudenajan Euroopassa, Folkloristiikan pro seminaariesitelmä. Turku: Turun yliopisto 2008.

Esko, Maija 2020: Opettajankoulutuksessa, oppimassa eläinten kanssa. Teoksessa Noora Schuurman & Tuomas Räsänen Tuomas (toim.) *Kanssakulkijat – Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kappale 6.

Elsilä, Eila 2016: Kissa ihmisen peilinä. Muutos, sukupuoli ja vuorovaikutus taiteessa. Taidehistorian pro gradu- tutkielma. Turku: Turun yliopisto.

Fingerroos, Outi, Kajander, Konsta ja Lappi, Outi 2022: Kulttuurien tutkimuksen menetelmät. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Fingerroos, Outi ja Jouhki, Jukka 2014: Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: Metodien monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia. Teoksessa Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry. Tallinna: Tallinnan Kirjapaino, Tallinna. 79–108.

Fujimura, Clementine K ja Nommensen, Simone 2018: *Cultural Dimensions of Well-Being. Therapy Animals as Healers*. London: Lexington Books.

Fogle, Bruce 2004: *Kissanomistajan käsikirja*. Helsinki: Otava.

George, Amber E 2018: Pride of Prejudice Teoksessa Nocella II, Anthony J, George, Amber E and Schattz (Toim.) *The Intersectionality of Critical Animal, Disability, and Environmental Studies, Toward Eco-ability, Justice and Liberation*. London, Lexington Books. 115–134.

Hansson, Kristofer 2006: Camouflage. Teoksessa Orval Löfgren ja Richard Wilk (Toim.) *Off The Edge, Experiments in Cultural Analysis*. University of Copenhagen. Museum Tusulanum Press. 136–140.

Haaparanta, Leila 2005: Fenomenologiasta feministiseen politiikkaan, Leila Haaparannan haastattelu. Teoksessa Johanna Oksala ja Laura Werner (Toim.) *Feministinen filosofia*. Turenki: Hansaprint Oy, Helsinki: Helsinki University Press, Gaudeamus Oy. 27–32.

Hieta, Hanneleena, Hovi, Tuomas ja Ruotsala, Helena 2015: Kulttuuriperintö. Teoksessa: Jaana Kouri (Toim.) *Askel Kulttuurien tutkimukseen*. Turku: Turun yliopisto. 311–322.

Hämeenaho, Pilvi ja Väkeväinen, Nina 2022: Sensitiivisen tutkimusprosessin eettinen suunnittelu. Teoksessa Konsta Kajander, Outi Fingerroos ja Tiina-Riitta Lappi (Toim.): *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

DOI: <https://orcid.org/0000-0003-0272-3838>

Hänninen, Riitta, Kajander, Konsta ja Lappi, Tiina-Riitta 2022: Etnologian ja antropologian tietoteoreettiset erityispiirteet. Teoksessa Outi Fingerroos, Konsta Kajander ja Tiina-Riitta Lappi: *Kulttuurintutkimuksen menetelmät*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 45–63.

Joks, Solveig 2022: Frustrated Caretakers Sámi egg gatherers and cloudberry pickers. Teoksessa Sanna Valkonen, Saara Alakorva, Áile Aikio, Sigga-Marja Magga (toim.) *The Sámi World*. Lontoo: Routledge. 150–164. DOI: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.4324/9781003025511>

Juvonen, Tuula 2015: *Kaapista kaapin päälle: homoseksuaalit ihmiset ja heidän oikeutensa edustuksellisessa politiikassa*. Tampere: Vastapaino.

J. Virtanen, Timo 2016: Kenttämätödin kokeilu. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala ja Anna-Maria Åström: *Kirjoittamalla kerrotut, Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Helsinki: Ethnos Ry. Tallinna: Raamatutrukikoda. 384–416.

Kaarlenkaski, Taija 2021: Katse ei-inhimilliseen: eläinkäanne perinnetieteissä. Teoksessa Niina Hämäläinen ja Petja Kauppi: *Paradigma: Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 329–349.

Kajander, Konsta, Fingerroos, Outi ja Lappi, Tiina-Riitta 2022: *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kajander, Anna ja Koskinen-Koivisto, Eerika 2021: Aistikokemukset ja affektiivisuus arjen materiaalisen kulttuurin tutkimuksessa. Teoksessa Niina Hämäläinen & Petja Kauppi: *Paradigma, Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 350–365.

Kalda, Sam 2017: *Of Cats and Men: Profiles of History's Great Cat-Loving Artists, Writers, Thinkers, and Statesmen*. California: Ten Speed Press.

Kallberg, Ulla 2022: ”Sillä ainahan merimies on sentään erimies”: Merimiesidentiteetin muuttuvassa maailmassa. Turku: Turun yliopisto. Historian, kulttuurin ja taiteen tutkimuksen laitos.

Keinänen, Minna ja Nyman, Harri 2020: *Kissojen Suomi, Katit historian polulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2020.

Kinnunen, Taina 2013: *Vahvat yksin, heikot silytyksin – Otteita suomalaisesta kosketuskulttuurista*. Helsinki: Kirjapaja 2013.

Kempainen, Ilona ja Peltonen, Ulla-Maija 2010: Muuttuva Sankaruus. Teoksessa Peltonen Ulla-Maija ja Kempainen Ilona: *Kirjoituksia Sankaruudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 9–46.

Kempainen, Ilona 2010: Arjen Sankaruus, Naisten, miesten, suomalaisten näkökulmia. Teoksessa Peltonen Ulla-Maija ja Kempainen Ilona: *Kirjoituksia Sankaruudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 193–223.

Kinnunen, Taina ja Venäläinen, Juhana: Kulttuurintutkimuksellinen tietäminen – miksi taas? Teoksessa Taina Kinnunen ja Juhana Venäläinen (Toim.) *Kulttuurintutkimus tietämisen tapana*. Tampere: Vastapaino 2022. 7–39.

Korkiakangas, Pirjo 2005: Muistoista tulkintaan – muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala: *Polkuja etnologisiin menetelmiin*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. 129–147.

Koski, Leena 2015: Eläkeläisten kissasuhteet, Kissat eläkeläisten kodeissa, perheissä ja suhdeverkostoissa. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Itä-Suomi, Itä-Suomen yliopiston sosiologian laitos.

Koski, Leena ja Bäcklund, Pia 2017: Whose Agency? Humans and Dogs in Training. Teoksessa Tuomas Räsänen ja Taina Syrjämaa (toim.) *Shared lives of humans and animals: Animal Agency in the Global North*. London: Routledge. 11–23.

Koskinen-Koivisto Eerika ja Lehtovaara, Tytti 2022: Aistietnografia. Teoksessa Outi Fingerroos, Konsta Kajander ja Tiina-Riitta Lappi (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 236–258.

Kosonen, Heidi 2020: Sukupuolitettu ja tartuntavaarallinen itsemurha, tabu ja biovalta omaehtoista kuolemaa käsittelevissä englanninkielisissä nykyelokuvissa. *Tahiti*, 10 (2–3), 143–147. <https://doi.org/10.23995/tht.100192>.

Kouri, Jaana ja Mahlamäki, Tiina 2022: Etnografinen kirjoittaminen. Teoksessa Outi Fingerroos, Konsta Kajander ja Tiina-Riitta Lappi (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 379–403.

Kupiainen, Tarja 2010: Sankaruuden sukupuoli ja kalevalainen kansanruno. Teoksessa Ulla-Maija Peltonen ja Ilona Kempainen *Kirjoituksia sankaruudesta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Leinonen, Riitta-Marja 2013: *Palvelijasta terapeutiksi Ihmisen ja hevosen muuttuvat kulttuuriset mallit suomessa*. Oulu: Oulun Yliopisto.

Lehtonen, Jussi 2017: Avustajaeläinten ja ikäihmisten yhteinen tulevaisuus, Vaihtoehtoisia tulevaisuuksia rakentamassa. - Sananjalka 59. Eläinten toimijuus yhteiskunnassa - tutkimushanke, Kansatiede, Turun yliopisto. 244–267.

Lehtonen, Jussi 2020: Avustajaeläimet ja ikäihmiset tulevaisuudessa, Skenaarioita 2040-luvulle. Teoksessa Noora Schuurman & Tuomas Räsänen Tuomas (toim.) *Kanssakulkijat – Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 374–397.

Lehtonen, Jussi 2019: Eläimellistä tutkimuksenteko – kenttätöitä koiran kanssa. Hanneleena Hieta et al. (toim.) *Liikettä rajapinnoilla, keskusteluja etnologian osallistavuudesta*. Helsinki: Ethnos ry, Turku, Turun yliopisto. 107–137.

Lillbroända-Annala, Sanna 2019: At träda in i gatudjursvärlden. Kulturanalysiska perspektiv på möten med gatukatter och världen som omger dem. Teoksessa Hanneleena Hieta, Karri Kiiskinen, Maija Mäki, Päivi Roivanen & Ann-Helen Sund (toim.) *Liikettä rajapinnoilla, keskusteluja etnologian osallistavuudesta*. Helsinki, Ethnos ry, Turku, Turun yliopisto. 138–168.

Lähdesmäki, Heta 2020: *Susien paikat – Ihminen ja susi 1900-luvun Suomessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Maddicott, Alice 2020: *Cat Women – An Exploration of Feline Friendships and Lingerin Superstitions*. Puola: Septemper Publishing.

Nocella II, Anthony J, George, Amber E and Schattz 2018: *The Intersectionality of Critical Animal, Disability, and Environmental Studies, Toward Eco-ability, Justice and Liberation*. London, Lexington Books.

Nyysönen, Jukka 2020: Ympäristöuhka ja kanssatoimija, objekti ja hyötyjä, Poron sijoittuminen poronhoidon tutkimuksessa. Teoksessa Noora Schuurman & Tuomas Räsänen Tuomas (toim.) *Kanssakulkijat – Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Luku 4.

McKeithen, Will 2017: Queer ecologies of home: Heteronormativity, speciesism and the strange intimacies of crazy cat ladies, *Gender, Place & Culture A Journal of Feminist Geography*, 24:1. 122–134. DOI: <https://doi.org/10.1080/0966369X.2016.1276888>.

Meijer, Eva 2018: *Mistä valaat laulavat? Eläinten kiehtova kieli*. Riika: Livonia Print.

Miettinen, Sonja 2007: *Eron aika, tyttären kertomuksia ikääntyneen vanhemman kuolemasta*. Helsinki, Helsingin yliopisto.

Millet, Victor ja Sahn, Heike 2014: *Narration and Hero: Recounting the Deeds of Heroes in Literature and Art of the Early Medieval Period*. Berlin/Boston, De Gruyter, Inc.

Mäntylä, Marika 2020: *Häntä heiluen hukkuvalle Vesipelastus*. Tampere, Nekapaino Oy.

Negra, Diane 2018: Animality, domesticity and masculinity in My Cat From Hell, Volume 13, *The International Journal of Television Studies*.

DOI: <https://doi-org.ezproxy.utu.fi/10.1177/1749602017746624>.

Nicholson, Dean 2020: *Nalan maailma*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Nissi, Kaisa 2005: Etnografisia reflektioita sairaanhoidon kentältä. Teoksessa Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry. Tallinna: Tallinnan Kirjapaino, Tallinna. 333–361.

Ojanen, Eero 2021: *Sankarikoiria ja sotahevosiä, suomalaisia tositarinoita eläimistä*. Helsinki, Minerva Kustannus Oy.

Oksanen, Markku ja Vuorisalo, Timo 2020: Mikä on toiselle hyödyksi, voi usein olla toiselle vahingoksi, Pohdintoja eläinluokittelusta. Teoksessa Noora Schuurman & Tuomas Räsänen Tuomas (toim.) *Kanssakulkijat – Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 23–49.

Oksala, Johanna 2005: Feministinen filosofia nykyisyyden ontologiana. Teoksessa Johanna Oksala ja Laura Werner (toim.) *Feministinen filosofia*. Helsinki: Helsinki University Press, Gaudeamus Oy. 156–174.

Olsson, Pia 2016: Kyselyaineistojen dialogisuus. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala ja Anna-Maria Åström: *Kirjoittamalla kerrotut, Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteenä*. Helsinki: Ethnos Ry. Tallinna: Raamatutrukikoda. 155–184.

Parson, Sean 2018: Ain't No Thing Like Me, Except Me. Teoksessa J.L. Schatz & Sean Parson (toim.): *Superheroes and Critical Animal Studies, The Heroic Beasts of Total Liberation*. London: Lexington Books. 151-168.

Pedersen, Mikkel Venborg 2006: *Sleeping*. Teoksessa Orval Löfgren ja Richard Wilk (toim.) *Off the Edge, Experiments in Cultural Analysis*. Ruotsi: Museum Tusculanum Press, University of Copenhagen. 153–159.

Pietikäinen, Petri 2016: *Kissojen maailmanhistoria*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Ruotsala, Helena 2022: "Jäi hyvä kuva siitä reissusta" - evakko aika muistitiedon näkökulmasta. Teoksessa Anna Nieminen (toim.) *Luonnostaan eläväinen: Kittilän historia*. Kittilä: Kittilän kunta. 191–213.

Ruotsala, Helena 2021: Ilmar Talve ja moderni kansatiede. Teoksessa Niina Hämäläinen & Petja Kauppi: *Paradigma: Näkökulmia tieteen periaatteisiin ja käsityksiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 275–297.

Ruotsala, Helena 2020: Porot, porokoirat ja ihmiset samoilla palkisilla. Teoksessa Noora Schuurman & Tuomas Räsänen (toim.) *Kanssakulkijat – Monilajisten kohtaamisten jäljillä*, Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 234–255.

Ruotsala, Helena 2019: Das Rentier, sein erlöschender Blick und sein Tod. *Kuckuck* Vol 34 nro.1. 44–48.

Ruotsala, Helena 2002: *Muuttuvat palkiset, Elo työ ja ympäristö Kittilän paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiiveissa vuosina 1930–1995*. Vammalan Kirjapaino Oy 2002.

Ruotsala, Helena 2005: Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala: *Polkuja etnologisiin menetelmiin*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. 45–76.

Ruotsala, Helena 1997: Poro, paimen ja palkinen. Muuttuva poronhoito esimerkkinä tämän päivän luontaiselinkeinoista. Teoksessa Teppo Korhonen ja Pekka Leimu: *Näkökulmia kulttuurin tutkimukseen*. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku: Painosalama Oy. 57–82.

Räsänen, Tuomas ja Schuurman, Nora 2020: *Kanssakulkijat: monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Saarinen, Sini 2015: Eläkeläisten kissasuhteet, Kissat eläkeläisten kodeissa, perheissä ja suhdeverkostoissa, pro-gradu. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos, sosiologia.

Saranpää, Karoliina 2011: Eläinten merkitys vanhustyössä – Tapaustutkimus Teppo-kissan merkityksestä palvelutalo Vuoroparin arjessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston sosiologian laitos.

Sappinen, Eero 2000: *Arkielämän murros 1960- ja 1970-luvuilla. Tutkimus suomalaisen työväestön elämäntavoista ja niiden paikallisista piirteistä*. Kansatieteellinen Arkisto 46, Suomen muinaismuistoyhdistys. Helsinki: Vammalan kirjapaino Oy 2000.

Schatz, J.L. 2018: Making Superheroes of Children. Teoksessa J.L. Schatz & Sean Parson (Toim.): *Superheroes and Critical Animal Studies, The Heroic Beasts of Total Liberation*. London: Lexington Books. 49–65.

Seppä, Maaru 2016: Kyselyaineisto opinnäytetyön aineistona. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson, Helena Ruotsala ja Anna-Maria Åström (Toim.): *Kirjoittamalla kerrotut, Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*. Helsinki: Ethnos Ry 2016. Tallinna: Raamatutrukikoda 2016. 281–295.

Sirkkilä, Hannu 2022: Autoetnografia. Teoksessa Outi Fingerroos, Konsta Kajander ja Tiina-Riitta Lappi (Toim.): *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 259–286.

Stranden, Kaisa 2008: *Sankarikoirat*. Porvoo, WS Bookwell Oy.

Syrjämaa, Taina 2020: Neiti Åkerblomin kissa ja suutariperheen Mikko, Kissa perheenjäsenenä 1800-luvun lopun ja 1900-luvun alun Suomessa. Teoksessa Schuurman Nora & Tuomas Räsänen (Toim.): *Kanssakulkijat, Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Turenki: Hansaprint Oy. 131–157.

Tammi, Tuure, Hohti, Riikka, Rautio, Pauliina, Leinonen, Riitta-Marja ja Saari, Marja Helena 2020: Monilajiset kanssalaiset. Teoksessa Schuurman Nora & Tuomas Räsänen (Toim.): *Kanssakulkijat, Monilajisten kohtaamisten jäljillä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Turenki: Hansaprint Oy. Kappale 8.

Tammi, Tuure, Hohti, Riikka, Rautio, Pauliina, Leinonen, Riitta-Marja ja Saari, Marja Helena 2020: *Lasten ja eläinten suhteet, Monilajista yhteiselo*. Helsinki: Into Kustannus Oy.

Taylor, Nick 2013: *Humans, animals, and society, An Introduction to Human-Animal Studies*. New York, Yhdysvallat: Lantern Books.

Telkänranta, Helena 2023: *Millaista on olla kissa?* Helsinki: SKS Kirjat 2023.

U.E. Lehtonen, Juhani 2005: Kansatieteen tutkimushistoria. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala: *Polkuja etnologisiin menetelmiin*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy. 11–24.

Verrips, Jojada 2006: Aisthesis & An-aesthesia. Teoksessa Orval Löfgren ja Richard Wilk (Toim.) *Off The Edge, Experiments in Cultural Analysis*. University of Copenhagen. Museum Tusulanum Press. 29–36.

Vest, Jovnna-Ánde 1990 (1988): *Poropolku sammaloituu*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Wirkberg, Karl Helge 1950: *Olen aivoinvalidi*. Porvoo: Werner Söderström Oy.

Liitteet

Liite 1. Haastattelukysymykset

Teen opinnäytetyötä etnologian oppiaineeseen. Teemana työssäni on kissan ja ihmisen vuorovaikutus, kissakuva, eläimen toimijuus sekä eläimen – kissan sankaruus. Haluan näin nostaa kissan arvostusta lemmikkinä. Oheiset kysymykset auttavat minua vastaamaan tutkimuskysymyksiini, mutta voit kertoa myös kysymysten ulkopuolelta, jos mieleesi tulee jotain tärkeää ja mielestäsi kertomisen arvoista.

Haastattelun vastauksia käytetään tutkimuskäyttöön, nimiä ei käytetä opinnäytetyössä. Valokuvat ovat tervetulleita, sillä laitan niistä liitteen opinnäytetyöhön. Kuvat myös auttavat hahmottamaan kissan persoonaa, sillä valokuvanottohetki on myös vuorovaikutustilanne.

Haastatteluaineisto ja opinnäytetyö tulee säilytettäväksi Turun yliopiston etnologian arkistoon, jolloin sitä voidaan myöhemminkin käyttää. Jos et halua, että aineistoa käytetään muissa tutkimuksissa, niin silloin säilytän sen vain itselläni.

Osallistuminen tähän tutkimukseen on vapaaehtoista. Dokumentoin tutkittavan sähköisesti antaman osallistumissuostumuksen. Toivon vastauksia 31.maaliskuuta mennessä, jotta ehdin käydä läpi aineiston ja kirjoittaa käsittelyluvun toukokuun alkuun mennessä, jolloin pitäisi olla opinnäytteen käsittely seminaarissa.

Tutkimuslupatiedot

Sopiiko sinulle, että osallistut tutkimukseen sankarikissoista opinnäytetyötäni varten?

Sopiiko, että haastattelu ja siitä tehty tekstitiedosto arkistoidaan Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon, jossa se on arkiston käytösääntöjen mukaisesti saatavilla tutkimus-, opetus- ja museokäyttöön sekä tapauskohtaisesti harkinnanvaraisesti muihin tarkoituksiin?

Voiko henkilötietojasi käsitellä mahdollisessa jatkokäytössä vai haluatko, että niitä ei käytetä?

Haastattelu

Kerro alkuun

Oma taustasi

Nimi, ikä, ammatti, kotipaikka

Saako nimesi ja kissan nimen julkaista vai haluatko esiintyä nimettömänä?

Millainen eläin/lemmikki kissa on yleisesti?

Kuvaile omaa kissaasi/kissojasi vähintään viidellä sanalla.

Kissan historia

Kerro sankarikissan historiasta, esim. mistä hankit ja miksi?

Jos sinulla on ollut useampia kissoja, onko joku niistä ollut erityisen rakas tai muulla tavoin erityinen? Miksi?

Kerro kissasi sankariteosta.

Millaisia ajatuksia kissan teko herätti? Muuttiko se suhdettasi tai suhtautumistasi kissaan jotenkin? Kertooko sankariteko jotain kissasta eläimenä tai omasta kissastasi persoonana?

Miten kuvailisit kissan ja ihmisen suhdetta ja vuorovaikutusta?

Kissan ja ihmisen side – onko kissalla lempi-ihmistä ja miten se ilmenee?

Miten kissa reagoi tai reagoiko se ihmisensä huonoon oloon tai muihin tunteisiin?

Kissa lemmikkinä

Mikä kissan asema taloudessa on? Onko kissa hän vai tuntuuko luontevammalta sanoa se ja miksi?

Onko kissa mielestäsi persoona vai lajinsa edustaja?

Miten kotoasi näkyy, että siellä asuu kissa?

Onko kissasta ollut murhetta?

Voit halutessasi kertoa jonkin sattumuksen yhteiselosta kissan kanssa.

Jokainen liite numeroidaan ja otsikoidaan.

Liite 2. Tietosuojailmoitus

Tiedote tutkittaville koskien projektia "Sankarikissat"

Olet ottamassa osaa Turun yliopistossa järjestettävään tieteelliseen tutkimukseen. Tämä tietosuojaseloste kuvaa sitä, miten henkilötietojasi tullaan käsittelemään tutkimuksessa.

1. Rekisterinpitäjä

Tutkija: Helena Anttila

Yhteyshenkilö projektia koskevissa asioissa:

Nimi: Helena Anttila

Osoite: Saukonojantie 614, 21420 Lieto

Puh.: 0504123628

email: hspant@utu.fi, helena.s.anttila@gmail.com

2. Kuvaus tutkimuksesta ja henkilötietojen käsittelystä

Tutkimuksessa kerätään haastatteluita, joissa kysytään kokemuksia ja käsityksiä kissoista ja kissojen sankaruudesta. Sähköpostiosoitteita käytetään haastattelukutsun lähettämiseen. Haastatteluissa kerätään tietoa sankarikissatarinoista ja käsityksistä esimerkiksi, miten kissa on pelastanut ihmisen hengen tai toiminut muuten ihmistä auttaen, mitä käsityksiä kissaan lemmikkinä liittyy, mikä merkitys kissalla on, minkälainen on kissakuva ja miten kissan sankaruus ymmärretään.

Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja:

Sähköpostiosoite, sukupuoli, syntymävuosi, kotimaa, koulutus, kokemuksia ja käsityksiä kissoista.

3. Tutkimusryhmän vastuullinen yhteyshenkilö

Nimi: Helena Anttila

Osoite:

Puh.:

E-mail:

4. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Turun yliopiston tietosuojavastaava on tavoitettavissa sähköpostitse osoitteesta: dpo@utu.fi.

5. Henkilöt, jotka osallistuvat henkilötietojen käsittelyyn

Helena Anttila, Laura Salmi

Yliopisto-opettaja | Arkistoalan ja asiakirjahallinnan maisteriopinnot

Arkistovastaava | HKTL-arkisto

Turun yliopisto

laura.salmi@utu.fi | +358 50 3043435

6. Tutkimuksen nimi sekä tutkimuksen kesto

Tutkimuksen nimi: Kissat arjen sankareina

Henkilötietojen käsittelyn ajallinen kesto: Tutkimus kestää arviolta 1kk, henkilötietojen käsittely voi kestää kauemmin, koska ne viedään arkistoon tutkimuksen päätyttyä. Yritän siis saada

työn valmiiksi ensi kesän aikana ja aineiston keruun päättymään viimeistään toukokuun lopussa.

7. Henkilötietojen lainmukainen käsittelyperuste

Henkilötietoja käsitellään seuraavan, tietosuoja-asetuksen 6(1) artiklassa mainitun, käsittelyperusteen nojalla:

- rekisteröidyn suostumus;
- käsittely on tarpeen sopimuksen täytäntöön panemiseksi;
- rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattaminen;
- käsittely on tarpeen rekisteröidyn elintärkeiden etujen suojaamiseksi;
- käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi:
 - tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastollisia tarkoituksia varten;
 - tieteellisten aineistojen tai kulttuurisperinnöllisten materiaalien arkistointia varten;
- rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettu etu.

8. Tutkimusmateriaaliin sisältyvät henkilötiedot sekä suojaustoimenpiteet

Tutkimukseen osallistujilta kerätään seuraavat henkilötiedot, Nimi, ikä, ammatti, kotipaikka ja muut henkilötiedot, mitä osallistuja itse antaa.

Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti.

Tutkimuksen tekijä on velvollinen häivyttämään tai poistamaan henkilötiedot jatkokäytössä, jos informantti niin edellyttää. Aineistossa itsessään voi silti olla henkilötietoja. Jos informantti ja/tai tutkijat tulevat siihen tulokseen, että aineisto on anonymisoitava tai pseudonymisoitava ennen arkistoon luovutusta, on anonymisointi tai pseudonymisointi tutkijan vastuulla.

9. Erityiset henkilötietoryhmät (arkaluontoiset henkilötietoryhmät)

Tutkimuksessa ei käsitellä erityisiä henkilötietoryhmiä.

10. Henkilötietojen keräämisen lähteet

Henkilötiedot on saatu haastateltavalta tai KISSaliitolta.

11. Henkilötietojen siirtäminen ja jakaminen kolmansille osapuolille

Henkilötietoja ei siirretä Turun yliopiston/tutkimusryhmän ulkopuolelle.

12. Henkilötietojen siirtäminen EU:n tai ETA:n ulkopuolelle

Henkilötietoja ei siirretä Euroopan unionin tai Euroopan talousalueen ulkopuolelle.

13. Automaattinen päätöksenteko ja noudatettavat suojaustoimet

Automaattista päätöksentekoa ei toteuteta käsiteltäviin henkilötietoihin.

Henkilötietoihin sovelletaan seuraavia suojatoimia:

- Aineisto on salassa pidettävää.
- Kirjalliseen materiaaliin sovellettavat suojatoimet:
- IT-järjestelmissä toteutettava henkilötietojen käsittely:
- Muu:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa.
 - Analysoitava aineisto sisältää suorat tunnistetiedot.
- Perustelut

14. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

Tutkimusaineisto säilytetään Turun yliopiston historian ja taiteentutkimuksen arkistossa, ellei toisin sovita. Jos haastateltava ei halua aineistoa säilytettäväksi, niin säilytän sen 5 vuotta, jonka jälkeen hävitän sen tietoturvallisesti.

TAI

Tutkimusaineisto arkistoidaan:

- ilman tunnistetietoja
- tunnistetiedoin

Minne tutkimusaineisto tallennetaan ja kuinka pitkäksi aikaa:
Tutkimuksen aineistot tallennetaan Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon, jossa aineistoja voi käyttää tutkimuksessa, yliopisto-opetuksessa, museotoiminnassa ja tapauskohtaisesti harkinnanvaraisesti muissa tarkoituksissa. Aineistot säilytetään pysyvästi.

Lisätietoja arkistosta

<https://www.utu.fi/fi/yliopisto/humanistinen-tiedekunta/hkti-arkisto>

15. Oikeutesi rekisteröitynä sekä näihin tehtävät poikkeamat

Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää käsittelyn tai vaikeuttaa sitä suuresti.

Poisto-oikeuden toteuttamista arvioidaan tapauskohtaisesti.

Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle.

Rekisteröidyn oikeuksiin tehtävät poikkeamat

Tietosuoja-asetuksen sekä kansallisen tietosuojalain nojalla rekisteröidyn oikeuksiin voidaan tehdä tiettyjä poikkeamia, kun henkilötietojen käsittelyperusteena toimii tieteellinen tutkimus ja oikeuksien toteuttaminen tekisi käsittelyn tarkoituksen (tässä tapauksessa tieteellisen tutkimuksen) joko mahdottomaksi tai aiheuttaisi huomattavaa haittaa käsittelylle.

Tarve tehdä poikkeamia rekisteröityjen oikeuksiin arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tämän tietosuojaselosteen tutkimuksessa on todennäköisesti tarpeen tehdä poikkeamia seuraaviin rekisteröityjen oikeuksiin:

- Oikeus saada pääsy tietoihin (Artikla 15)
- Oikeus tietojen oikaisemiseen (Artikla 16)
- Oikeus tietojen poistamiseen (Artikla 17)
- Oikeus käsittelyn rajoittamiseen (Artikla 18)
- Oikeus siirtää tiedot järjestelmästä (Artikla 20)
- Vastustamisoikeus (Artikla 21)

Perusteet tehtäville poikkeamille sekä tehtävien poikkeamien ulottuvuus: [Lisää tähän miksi poikkeamia on tarpeen tehdä. Kirjoita myös, jos poikkeamia ei toteuteta täysimääräisinä, esim. oikeus poistamiseen säilytetään tiettyyn osaan aineistossa.]

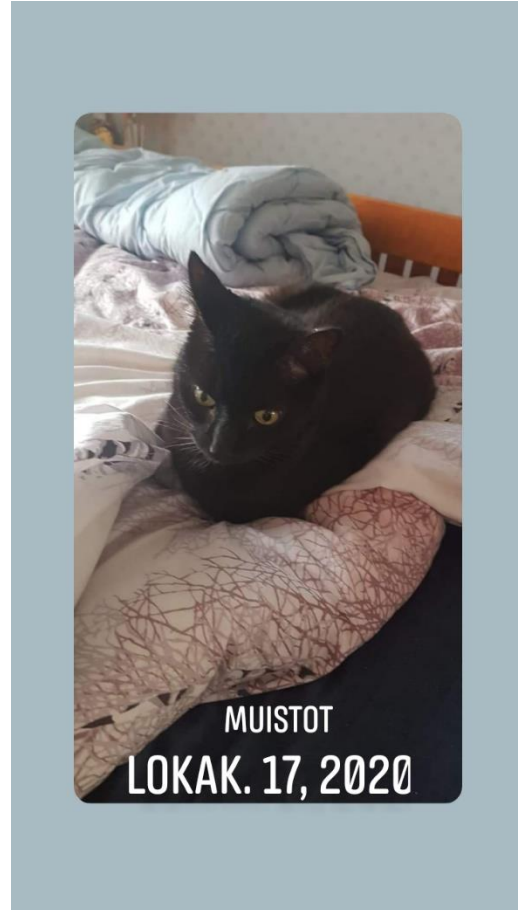
Oikeus valituksen tekemiseen

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetulle, jos koet, että henkilötietojasi on käsitelty soveltuvan tietosuojalainsäädännön vastaisesti.

Tietosuojavaltuutetun yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto
Käyntiosoite: Lintulahdenkuja 4, 00530 Helsinki
Postiosoite: PL 800, 00531 Helsinki
Puhelinvaihe: 029 566 6700
Sähköposti (kirjaamo): tietosuoja(at)om.fi

Liite 3. Kuvaliite

Sankarikissa 2017 Roopen ja palkintoja. Roopen ihmiskaveri ja kuvaaja: Heidi Tuurala. Kuvat tekijän hallussa.

Sankarikissa Viipuri 2020, Yhteishuoltajuus Irina Halosen ja tyttären Kata Halosen kanssa. Kuvaaja: Irina Halonen. Kuvat ovat kyselyvastauksen liitteenä.

(TYKL/spa/1253_2.) Viipuri pelasti toiminnallaan Irina Halosen kodin.

Edinburgh, Viipurin veli.

Kesällä viihdytään parvekkeella.

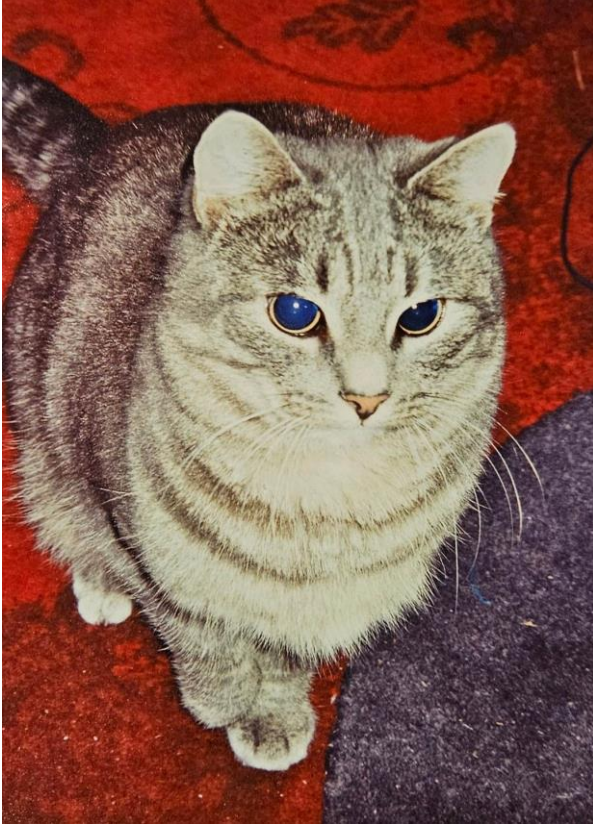

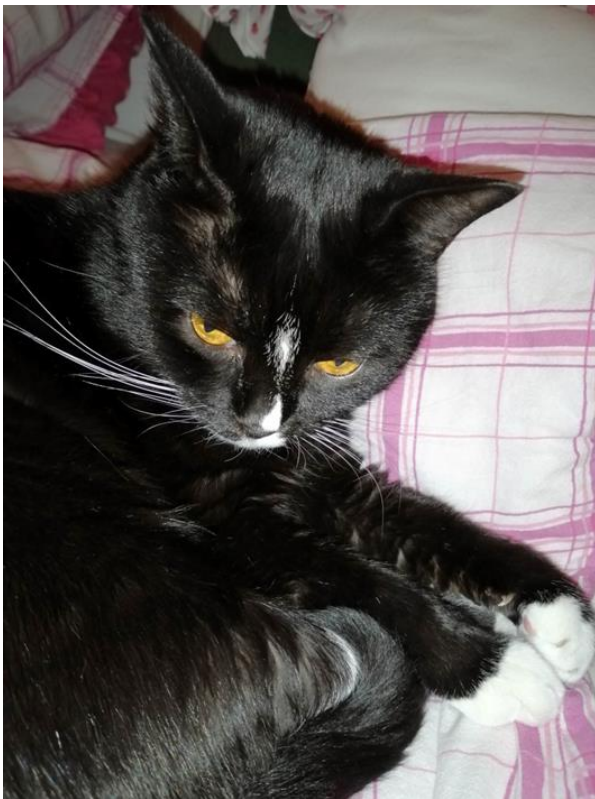
Emma Järvisen Hypokissa Nekku on varoittanut ihmiskaveriaan verensokerin vaarallisista muutoksista. Nekku tarkkailee valppaana ympäristöään. Hieman pyöreät silmät voivat kertoa siitä, että kissa on havainnut jotain, mikä saa hänet varuilleen. Emmen mukaan kissa on kuitenkin hyvin tottunut valjaisiin. Yläkuvassa näkyy talvista maalaismaisemaa, missä kissa mielellään tarkkailee ympäristöä vähän korkeammalta, potkukelkan päältä, missä käpälätkin pysyvät paremmin lämpiminä. Potkukelkoilla kuljettiin kouluun vielä minun nuoruudessani 70–90-luvulla. Kuvaaja: Emma Järvinen. Kuva tekijän hallussa.

Nekku valjaissa. Kuva tekijän hallussa.

Jonnan Nipsu-kissalla oli hyvä tilannetaju ja lohduttamisen taito, sillä hän aisti herkästi ihmisensä mielialat. Kuvasta voi huomata, että kissa tarkkailee kuvaajaa uteliaana ja luottavaisena, minkä näkee eteenpäin suunnatuista viiksistä ja korvista. Luonteeltaan Nipsu oli myös hauska ja menevä kissa. Kuva on Jonnan ottama, kuva tekijän hallussa.

Merja Väyrysen migreenikissa Miksu. Kuvaaja: Merja Väyrynen. Kuva tekijän hallussa

Valpas Sankaritar Sofi nauttii auringon

lämmöstä aidalla. Kuvaaja: Jari Joenpuro.

Kuva tekijän hallussa.

Päivin sankaritar, tarkkaavainen Kitty. Varsinkin alakuvassa näkyy, miten kissa luo kodin tuntua. Kuvaaja: Päivi (TYKL/spa/1253_4)

Heidi Tuuralan hypokissa Kajo rentona ja luottavaisena. Tämä ele on kissalta luottamuksen osoitus, ei välttämättä kutsu silittää vatsaa. (TYKL/spa/1253_5.)

Liite 4. Mille – ystävä, jota ei voi unohtaa

Pentu syntyi kevättalvella 1935. Sen koti oli suuren suuri navetta, jossa tuoksui lehmille ja lämpimälle maidolle. Pentu oli pehmeä mustavalkoinen karvakerä, jolla oli pyöreät silmät, pörröhäntä ja hieman huokuva käynti. Pentu oli niin pieni ja suloinen kuin kissanpentu vain olla voi.⁵⁵⁴

Tuli aika, jolloin pentu joutui jättämän suuren lämpimän navetan, sekä muuttamaan uuteen kotiin, nuoren avioparin ja Papan luokse. Pentu sai nimekseen kissamaisesti Mirri. Nimi kyllä muuttui, vieläpä aivan luonnollisen suun takia, mutta siitä hieman myöhemmin.

Mirrin varsinainen emäntä syntyi marraskuussa -35. Silloin nuorelle kissaherralle oli kertynyt elämäkokemusta jo melkoisesti, niin pihapiiristä kuin hieman kauempaakin. Olihan kissaherra ensin hieman mustankipeä, koska oli tottunut olemaan kaiken keskipiste, mutta kyllähän Mirri ymmärsi ja näki, että tulokas oli aivan avuton ja tarvitsi huolenpitoa. Mirri pyrki pesemään, ja kehräsi aina tarpeen mukaan, vaikka joutuikin aivan suunniltaan, kun käärosta alkoi levitä tietty haju. Pentuhan osasi peittää pienen kakaläjänsä aivan itse, että joku teki kakan kapalon sisään ja haisi, oli aivan outo juttu. Näillä alkuviikoilla alkoi 13 vuoden ystävyys, joka toi tullessaan monet, monet hauskat hetket, sekä tietysti pakolliset kolhut myös.

Mirrille piti järjestää uudet ristiäiset hyvin yksinkertaisesta syystä. Mirrin pikkuemäntä, kun ei puhumaan oppiessaan heti osannut sanoa r-kirjainta, ja niin Mirristä tuli Mille. Nimenmuutos ei kissaherraa haitannut, samoin sitä rakastettiin, oli nimi Mirre tai Mille. Emännän ollessa puolitoistavuotias sattui kahdelle villikolle tapaturma, josta hyvällä onnella selvittiin säikähdyksellä, tosin pahalla sellaisella. Pinnatuoli oli Millen istumapaikka ja eikös vaan pikkuemäntä alkanutkin härnätä Milleä sormillaan tuolin pintojen välistä. Millen kypälä lipsahti leikkikaverin silmään. Millimetrin päässä oli näön menetys, sanoi lääkärisetä. Vahinko mikä vahinko, vaan silmässä säilyi näkö. Kahden ystävyksen elämä jatkui kasvaen ja leikkien, kesäisin nurmikolla sekä hiekkalaatikolla. Talvella laskettiin pihalla pulkkamäkeä, sekä kaivettiin lumikäytäviä, ne olivat tosi jännittäviä. 734/ 1

Kauppareissullakin Mille sai olla mukana. Ensin vaunujen jalkopäässä ja sitten rattaissa ystävänsä sylissä. Pitihän jonkun vahtina vaunuissa, kun äiti oli ostoksilla.

⁵⁵⁴ SKS, KRA, Pynnönen, Mirja, Lemmiköt 734–739, 2014–2015, Lappeenranta.

Tuli vuosi 1938, kevät oli kaunis ja Millen emäntä muutti isänsä ja äitinsä kanssa Helsinkiin. Olympiakisat olivat tulossa ja stadion sekä muut kilpailupaikat piti laittaa kuntoon. Mille ja Pappa jäivät pitämään kodista huolta. Monta päivää Mille itki ja istui portilla katsellen tielle, olisiko tuttuja tulijoita. Eikä ollut emäntä koko kesänä hiekkaläjälläkään, vaikka Mille nukkui kaikki poutapäivät hiekkalapioiden ja ämpäreiden seassa. Sateella täytyi mennä talon sillan alle päiväunille, kun pappakin oli päivät töissä. Yöt Mille nukkui Papan sängyn jalkopäässä. Kyllähän pappakin silitti, antoi ruokaa, hoiti hyvin, vaan emäntäänsä Mille kaipasi.

Kun isäntä sitten alkusyksystä -39 kotiutui, oli stadion valmis, mutta sodan uhka suuri, eikä olympiakisoja tullut. Sodasta Mille ei tiennyt mitään, mutta emännän paluusta Mille oli aivan villinä ilosta. Mille hyppi, pomppi ja juoksi innoissaan kaikki pihan polut. Nappasi jostain hiiren ja toi sen ystävälleen lahjaksi, ettei kaveri vaan lähtisi pois. Kauppaankaaan ei Mille halunnut emäntäänsä päästää, vaan tarrasi leningin tai takin helmaan etukäpäälillään ja koitti takakäpäälillä pidätellä ystäväänsä. Vaunujahan ei enää ollut vaan kaupassa käytiin polkupyörällä. Niin kovin Mille pelkäsi kaverinsa menettämistä. Jäi sitten istumaan kujan päähän itkemään, kun ei uskaltanut isolle tielle tulla. Riemu oli suuri, kun kauppareissu ei kauan kestänyt. Elämä muuttui normaaliksi vai muuttuiko?

Sota alkoi marraskuun 30 päivänä ja kellari tuli tutuksi myös Millelle. Kun hälytyssireenit alkoivat ulvoa, sieppasi Millen emäntä punaisen takkinsa, pisti töppöset jalkaansa, myssyn päähänsä ja juoksi Millen kanssa kellarin suuntaan. Kellarissa, joka oli talon välittömässä läheisyydessä, oli perunalaareihin, perunoiden päälle laitett peti Millen emännälle ja sinne myös Mille hyppäsi. Se oli ihan mukavaa, vaikka olihan se aikuisista varmaan peloittavaa, vaan kissaherrahan ei pelännyt mitään, eikä pelannyt emäntäkään. Joskus oli hieman jännittävää, kun kynttilänliekin varjot liikkuivat kellarin tummilla seinillä. Häkääkin saatiin pari kertaa, kun kellaria lämmitettiin ämpärissä olevilla hiilillä. Kellari piti tuulettaa kesken ilmahälytyksen, vaan kaikesta selvitettiin.

2/ 735

Perheeseen syntyi sodan melskeeseen joulun jälkeen pieni tyttövauva, niin tuli Millelle toinenn leikkikaveri. Tosin tulokssalla oli tietysti ensin kapalovaihe hajuineen kaikkineen. Tuli sitten sekin aika kun oli pakko lähteä kotoa evakkoon. Vihollinen läheni ja pommitukset olivat jatkuvia, etenkin öisin. Mille joutui taas jäämään Papan kanssa kotivahdiksi. Pappa oli työssä suuressa tehtaassa. Sotaan pappa oli liian iäkäs, mutta työtä oli kaikille voimiensa mukaan. Pappa hoiti Milleä hyvin. Yöt Mille nukkui edelleen Papan sängyssä ja päivällä talon sillan alla

muurin kolossa, jossa iso muuri lämmitti kovallakin pakkasella. Välillä perhe palasi kotiin, ja isäkin sai lomaa silloin tällöin rintamalta, mutta sota jatkui ja jatku. Tilanne paheni ja kaikkien siviilien oli taas poistuttava kodeistaan, ja entistä kauemmaksi valtakunnan rajasta. Ei saanut jäädä, vaikka perheeseen oli marraskuussa -42 syntynyt kolmas tyttö.

Eräänä iltana, muutamaa päivää ennen viimeistä evakkoon lähtöä, tuli suuri sotaherra käymään. Joku oli kertonut, että mökissä oli iso, upea kolli. Miksi sanoi Milleä kolliksi? Sotaherra oli halukas ostamaan Millen. Mille ei tiennyt mitä ostaminen tarkoitti, mutta emäntä ilmoitti, että Milleä ei myydä, eikä Mille lähde minnekään. Siitä Mille arvasi, että ei myyminen mitään kivaa ole. Sotaherra puhui tieteellisistä kokeista ja eläinten huonosta kohtelusta, jos vihollinen pääsisi kylälle asti. Sotaherra antoi rahaa ja sanoi tulevansa seuraavana päivänä hakemaan Millen pois sodan jaloista. Pappa oli vihainen, tytöt itkivät, eikä Mille tiennyt mitä tekisi. Sotaherra tuli seuraavana päivänä ison laatikon kanssa. Millelle selvisi asia ja se yritti pinkaista pakoon, mutta liian myöhään. Sotaherra oli nopea ja vahva rukkasineen. Millen emäntä ja pikku Leena oli viety naapuriin leikkimään hakemisen ajaksi, vain vauveli oli kotona, kun ei vielä mitään ymmärtänyt. Emäntä aavisti asian ja juoksi kotiin, mutta paras kaveri ja kasvinkumppani oli jo pakattu suureen laatikkoon sekä laatikko sidottu vahvasti paksuilla naruilla. Laatikko vietiin sotaherran autoon. Mille itki laatikossa ja tytöt mökin rappusilla.

Kului kaksi viikkoa, sodan ja evakkoon lähdön pelossa. Ikävöitiin Millä, Pappa murjotti, äiti ja isäkin katuiivat jo Millen myymistä. Isä joutui taas palaamaan rintamalle, ja tytöille luvattiin uutta kissaa, kun sota loppuu, vaan eihän se olisi Mille.

3/ 736

Eräänä aamuna, kun pappa vielä nukkui, kello oli vasta neljä aamulla, äiti ja tytöt nukkuivat kamarissa. Yö oli ollut rauhallinen, ei siis hälytystä, eikä kellariin juoksua. Pappa heräsi tuttuun ääneen. Ääni tuli ikkunalaudalta ja oli hyvin hiljainen, pehmeä koputus. Ensin Pappa ajatteli nähneensä unta, ja yritti nukahtaa uudelleen, mutta koputus kuului uudelleen. Pappa nousi ylös ja ajatteli, olen vaikka kuinka vanha ja höppänä, mutta menen katsomaan, mikä siellä on. Onkohan Mille ruvennut kummittelemaan? Millehän pyrki sisään koputtamalla ikkunaruutuun.

Pappa aukaisi oven ja ilmielävä Mille pujahti sisään. Vaan millainen kissa Mille oli? Kaikki, mikä Millessä oli valkeaa karvaa, oli tumman rasvan ja lian peitossa. Toinen etukäpälä oli oudosti vääntynyt rannenivelestä ja se väsymys.

Papan kertoman mukaan Mille kellahti sisälle päästyään uunin viereen omalle paikalleen. Pappa luuli Millen päässeen kotiin vain kuollakseen lämpimässä. Pappa lämmitti Millelle maitoa ja hiukan jaksoi kulkuri sitä juoda. Yritti Papan sängyn jalkopäähän, vaan ei jaksanut hypätä. Vaan kuinka oli jaksanut hypätä keittiön ikkunalle, joka oli kolme kertaa sängyn korkeus? Laihakin kissa oli, vain nahat roikkuivat. Pappa nosti ystävänsä sänkyyn omalle nukkumapaikalleen ja siinä likainen, lopen väsynyt kissa vietti monta vuorokautta. Ainut ruoka, mitä huoli, oli lämmin maito ja raaka kananmuna. Pissalla piipahti lähimmän ruusupensaalla, mutta pelkäsi kovin.

Voi sitä ihanaa riemua, mikä syntyi Millen paluu aamuna, kun tytöt heräsivät. Äidillä oli täysi työ pitää tytöt erillään likaisesta ja väsyneestä kissasta. Millestä tuli kylän kuuluisuus. Kaikki ihmettelivät kissan sitkeyttä ja älyä.

Mille oli pantu ns. härkävaunuun. Isä oli silloin lomalla ja nähnyt kun vaunun ovet suljettiin. Juna lähti ja pysähtyi vasta 120 km päässä kotiasemalta. Mille oli pystynyt raapimaan paksun pahvilaatikon rikki ja ilmeisesti hypännyt heti ovien auettua ulos vaunusta, ja kotimatka alkoi. Rasva ja lika mikä Millessä oli, oli selvästi peräisin radalta ja kiskoilta. Oletettiin Millen viisaana kissana osanneen säilyttää suuntavaistonsa, vaikka laatikkoa olikin pyöritelty ennen junaan laittoa ja matkaa tehty paljon. Vaikka Mille oli likainen ja pelkkä nahka, uni ja ruoka tekivät tehtävänsä. Mille antoi äidin jopa pestä itseään lämpimällä vedellä ja saippualla vastaan pyristelemättä, se oli kyllä yksi ihmeistä tässä tarinassa.

4/737

Mille komistui entiselleen, vain tassu, joka oli ilmeisesti mennyt poikki, jäi vääräksi. Tärkeintä oli, että kaikki hellivät Milleä ja vanhoivat, ettei sitä enää ikinä viedä pois kotoa. Perhe joutui vielä evakkotielle ja isä oli edelleen rintamalla, mutta Pappa ja Mille hoitivat kotia.

Sota loppui, perhe pääsi palaamaan kotiin vaikka raja tulikin uhkaavan lähelle. Pihapiiriin tuli kanojen ja kukon lisäksi lampaita, jopa possukin. Millen ansioksi on kerrottava hyvä kanojen ja kukon vartiointi, eivät menneet kotkottajat naapurin puolelle, kun kissa makaili rajalla ruohikossa. Kukolle kyllä tuotti ongelmia totella kissaa, vaan pakko oli.

Yksi suuri murhe Milleä vielä kohtasi ennen kuin alkoivat helpot kissanpäivät. Perheessä oli nyt kolme nuorta neitiä ja isän palattua onnellisti kotiin sodan loputtua, sotakaveri tuli käymään ja toi tullessaan koiranpennun. Siitä Mille ei pitänyt. Millen uuninvieruspaikka oli uhattuna. Koira ruikki lattialle ja kissaa inhoitti, sillä Millehän oli siisti viimeisen päälle. Pahinta oli, että

sitä ruskeaa karvamökkyä syliteltiin Millen mielestä aivan liikaa. Mille sairastui ja eläinlääkäri oli sitä mieltä, että kyse on koiranpennun Millelle aiheuttamasta mustasukkaisuudesta. On valittava Mille tai Peku, se oli pennun nimi. Pappa ja tytöt olivat ehdottomasti Millen puolella, koira saisi lähteä. Isä olisi halunnut pitää koiran, uskoi Pekun ja Millen tottuvan toisiinsa. Isä ehdotti, pannaan Peku saunaan nukkumaan. No kolme yötä sitä kesti, isäkin yritti nukkua Pekun luona saunassa, ja taipui sitten. Peku sai hyvän kodin isosta maalaistalosta. Mille oli taas lellikki ja sai viettää elämänsä loppuvuodet rauhallista kissanelämää, kanoja vahtien, palloa pelaten sekä hiiriä ja rottia pyytäen. Hiiren Mille saattoi syödäkin, mutta rotille piti pitää hautajaisen koivikossa Millen valvoessa toimitusta, että asia hoidettiin kunnolla. Mille pääsi kissojen taivaaseen keväällä 1948. Mille oli kyllä hieman talven kuluessa laihtunut ja tahtoi nukkua päivät pitkät, vaan katosi sitten yllättäen viimeisten lumien aikaan. Etsittiin, itkettiin, kyseltiin, vaan kukaan ei ollut Milleä nähnyt. Kunnes sitten kevätaurinko toi vastauksen ystävämme katoamiseen.

5 / 738

Millen emäntä ryömi pienestä kolosta talon alle katsomaan, olisiko ystävä siellä ja sieltähän ystävä löytyi. Mille nukkui ikiunta kissamaisesti kerälle kääriytyneenä. Vaikka surimme ystäväämme, ymmärsimme, että oli Millen onni, että oli saanut mennä kissojen taivaaseen omassa lämpimässä muurinkolossaan. Mille oli ystävä, jota ei voi unohtaa.

JK Opettaja pyysi kirjoittamaan äidinkielen tunnilla aineen kissasta.

Pikku-Leena kirjoitti

KISSA

Kissa on karvainen eläin. Sillä on pyöreät silmät ja huulissa karvat.

Voiko sen paremmin kirjoittaa pieni 8-vuotias koululainen (Kirjoittajan pikkusisko)

Kirjoittanut Mirja Pynnönen, Lappeenranta

Kuulakynällä: Äidinkielenkirjoitus on päässyt ruostumaan vuosikymmenten kuluessa, virheitä varmaan vilisee, mutta tarina on tosi.

SKS KRA Pynnönen, Mirja, Lemmikit 1–712, 2014–2015, 734–739

6/839

Liite 5.

toimisto@kissaliitto.fi
ma 8.5, 8.47Helena Anttila
Saapuneet
Hei,

Sankarikissa titteleitä on myönnetty vuodesta 2014 alkaen. Sitä en valitettavasti osaa sanoa kenen aloitteesta niitä on myönnetty, Kissaliiton hallitus on toki tehnyt päätöksen myöntämisen aloituksesta. Tarkoituksena on lisätä kotikissojen arvostusta ja Kennelliiton Sankarikoiran myötä on päätetty palkita myös Sankarikissoja.

Kissaliiton kotisivuilla ovat kaikki Sankarikissojen tarinat vuodesta 2014 alkaen. Kissaliitto myöntää apurahaa kissojen terveyttä, hyvinvointia ja perinnöllisiä ominaisuuksia koskeviin tutkimuksiin.

Ystävällisin terveisin,
Suomen Kissaliitto ry
Päivi Kähö
toimisto@kissaliitto.fi